

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Latinská medievistika a novolatinská studia

Disertační práce

Analýza dvou latinských překladů Husovy České nedělní postily

v rkp. Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 56 a Mk 91

a jejich částečná edice

Analysis of Two Latin Translations of Hus' Czech Sunday Postil
in Mss. Brno, Moravian Library, Mk 56 and Mk 91 and their Partial Edition

doc. Lucie Doležalová, Ph. D.

2015

Mgr. Jan Odstrčilík

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. června 2015

[vlastnoruční podpis]

.....
Jan Odstrčilík

Poděkování

Předně bych rád poděkoval své školitelce doc. Lucie Doležalová, Ph. D. za její neúnavnou podporu, odborné rady i motivaci, kterou mi poskytla během mé práce. Její trpělivé, lidské a zároveň velmi profesionální vedení bylo pro mé bádání neocenitelné a stalo se pro mě i vzorem přístupu, který by měl školitel či školitelka mít ke svým doktorandům a doktorandkám.

Velké poděkování patří také Pavlíně Rychterové, Ph.D., která mě nejen přivedla k tématu latinských překladů *České nedělní postily*, ale byla vždy ochotná poskytnout mi velmi cenné a inspirativní konzultace, které pomáhaly nasměrovat můj výzkum.

Rád bych též vyjádřil poděkování PhDr. Zuzaně Silagiové a PhDr. Haně Floriánové za poskytnutí elektronické verze jejich edice *Quadragesimale admontského*, která mi velmi usnadnila práci s tímto dílem.

Děkuji také svým rodičům, kteří mi vždy pomáhali na mé životní dráze a byli vždy na blízku, když to bylo za potřebí. A na závěr bych rád poděkoval mé přítelkyni Erice za její každodenní trpělivost, podporu i lásku.

Abstrakt

Předmětem této práce jsou dvě latinská zpracování *České nedělní postily* zachovaná v rkp. Mk 91 a Mk 56 uchovávaných nyní v Moravské zemské knihovně v Brně. Hlavní pozornost se soustředí na Mk 91, který je věrným, ba až doslovným překladem obsahujícím množství českých slov. Tato vícejazyčná charakteristika je zkoumána v kontextu makarónské kazatelské literatury Evropy. Zvláštní část této práce je proto věnována jak metodologickým otázkám spojeným s vícejazyčností (autorství, typy bilingvismu, performance atd.), tak komparativnímu rozboru tří jiných dochovaných vícejazyčných kazatelských sbírek z českého prostředí, a to *Quadragesimale admontského*, Husových *Betlémských kázání* a postily Michala Poláka nazývané *Sermones de sanctis latino-bohemici*.

Samotný překlad v Mk 91 je zkoumán jednak po jazykové, jednak po obsahové stránce. V rámci jazykové části jsou ukázány specifické problémy, se kterými se musel překladatel při své práci vypořádávat (rozdílný systém časů v latině a v češtině, překlad přechodníků, použití zájmen). Zvláštní pozornost je pak věnována chybám v překladu, vzniklým specifickým postupem překladatele.

V obsahové části je ukázáno, že přestože se jedná o překlad většinou doslovný, je v něm provedeno množství systematických změn (vynechávky, doplňky, úpravy), které odpovídají ideologickému zázemí překladatele. Práce řeší povahu těchto změn, jejich jazykový, literární a společenský kontext.

Součástí této práce je kritická edice zimní části latinského překladu Husovy *České nedělní postily* z Mk 91. V příloze se nachází také přepis jednoho kázání z Mk 56.

Klíčová slova

Jan Hus, Česká nedělní postila, latinské překlady, středověká latina, vícejazyčnost, kazatelství

Annotation

This study examines two unedited Latin versions of Jan Hus's Czech Sunday Postil, which are preserved in mss. Mk 91 and Mk 56 in the Moravian library in Brno, Czech Republic. The primary analysis is of ms. Mk 91, which provides a faithful, or even word-for-word, translation of the Czech original, edited by Jiří Daňhelka, but still contains a number of Czech words. This multilingual characteristic is studied in the context of macaronic sermon literature. Methodological problems and approaches in this field are discussed (authorship, types of bilingualism, performance of bilingual sermons), alongside three Latin-Czech macaronic sermon collections: the *Quadragesimale admontskému*, Hus's Sermons from the Bethlehem chapel, and the postills of Michal Polák also called the *Sermones de sanctis latino-bohemici*.

Both the language and the contents of Mk 91 are studied in this work. In the part concerning the language, various problems are presented with which a translator had to deal (different system of cases in the Czech and Latin languages, translation of participles, and usage of pronouns). Special attention is paid to errors in the translation, which were caused by a specific approach of the translator.

In the analysis of the contents, it is demonstrated that although the translation was mainly done word-for-word, one can nevertheless find many systematic changes (omissions, insertions and adaptations) corresponding to the ideological background of the translator. The analysis seeks to identify the motivations behind these changes and consequently the specific audience for which the translation was made.

The analytical study is followed by the critical Latin edition of the winter part of Hus's Czech Sunday Postills from ms. Mk 91. One selected sermon from Mk 56 is also transcribed in the attachment.

Key words

Jan Hus, Česká nedělní postila, latinské překlady, středověká latina, vícejazyčnost, preaching

Obsah

Předmluva.....	VII
1. Česká nedělní postila.....	IX
2. Latinské překlady České nedělní postily.....	VIII
3. Metodologické problémy vícejazyčných kázání.....	XV
4. Bohemikální vícejazyčné kazatelské sbírky 14. a 15. století.....	XXII
5. Obecná charakteristika překladu Mk 91.....	XXXIV
6. Perikopy v Mk 91.....	XL
7. Latina ve výkladové části Mk 91.....	XLV
8. Čeština ve výkladové části Mk 91.....	LVIII
9. Změny v obsahu v Mk 91.....	LXII
10. Závěr.....	LXIX
11. Citovaná literatura.....	LXXI
12. Příloha 1: Tabulky.....	LXXVIII
13. Příloha 2: Přepis, Mk 56, fol. 9v–13r.....	LXXXII

Předmluva

V dějinách české literatury je známo mnoho středověkých překladů z latiny do češtiny, opačné případy jsou však o dost vzácnější. O to cennější je, že se dochovaly dvě latinské verze jednoho z nejznámějších Husových spisů, tzv. *České nedělní postily*, v níž je volba českého jazyka jedním z programových Husových rozhodnutí.

Její dvě latinská zpracování se nacházejí v rukopisech Moravské zemské knihovny pod signaturami Mk 56 a Mk 91. Pro tuto práci se ukázal být podnětější druhý z nich: je úplný a snaží se dosti věrně držet předlohy. Nabízí proto možnost bližšího prozkoumání překladatelské techniky, a to na úrovni drobných jazykových i obsahových změn. Naproti tomu Mk 56, obsahující pouze letní část *Postily*, se ukázal být spíše volnou adaptací, jejíž průzkum by si vyžádal velmi odlišnou metodologii. Analýza textu v Mk 56 bude proto provedena v druhé fázi výzkumu.

Překlad v Mk 91 je však hodný pozornosti i z dalšího důvodu: přestože se jedná o překlad *České nedělní postily* do latiny, nachází se v něm množství českých slov. Tato vícejazyčnost jej umožňuje zařadit do rozsáhlé skupiny latinsko-vernakulárních kázání a srovnat s latinsko-českými kazatelskými sbírkami jako jsou *Quadragesimale admontské*, tzv. Husova *Betlémská kázání* či postila Michala Poláka *Sermones de sanctis latino-bohemici*. Třebaže se jedná o texty rozdílného původu, jsou si v mnohém až nečekaně podobné.

Součástí této práce je edice zimní části *České nedělní postily*, tj. kázání od adventu po Velikonoce. Z Mk 56, bylo zvoleno namátkou jedno kázání, které má nastínit, jakým způsobem se latinské překlady od sebe liší. Jeho prepis je součástí úvodní studie, příloha 2.

Ve výsledku by tato práce ráda nabídla odpověď na následující otázky: Proč byl vůbec nějaký latinský překlad *České nedělní postily* v bohemikálním prostředí třeba? Čeho chtěl jeho autor dosáhnout? V jakém společenském a textovém kontextu překlad vznikl?

Tato práce je pilotní studií k tématu. V další fázi výzkumu bude zpracována edice celého překladu Mk 91, která je již v základních rysech připravena, spolu s edicí latinské adaptace Husovy postily z Mk 56. Také podrobnou diskusi některých slibných metodologických přístupů bylo nutné v tuto chvíli odložit. Jedná se především o systematickou aplikaci teorie střídání jazykových kódů, tzv. code-switchingu. Vzhledem k tomu, že zatím nebyla aplikována v českém prostředí na středověká kázání, vyžádá si její uplatnění delší přípravu a interdisciplinární přístup překračující rámec filologické práce do oblasti moderní lingvistiky. Také srovnání s jinými vícejazyčnými sbírkami, které je součástí této práce, se ukázalo být

natolik přínosné, že by mělo být v budoucnu rozšířeno, a to jak hloubkou svého zpracování, tak začleněním dalších vícejazyčných sbírek.

Nakonec má předkládaná práce také upozornit na množství doposud nezpracovaného materiálu v této oblasti a množství výzev, které jsou s ním spojeny. Latinský překlad *České nedělní postily* je totiž pouze jednou z velkého množství vícejazyčných bohemikálních kazatelských sbírek, které se nám dochovaly a které stále čekají na náležitou badatelskou pozornost.

1. Česká nedělní postila

Česká nedělní postila, nazývaná též *Vyloženie svatých čtení nedělních* (dále také jen jako *Postila*), patří bezpochyby mezi Husova díla největšího významu. Dopsal ji v pátek 27. října roku 1413,¹ pouhý rok před tím, než se odebral na koncil do Kostnice, kde se neúspěšně hájil proti obviněním z kacířství. Bylo to také v prvním roce jeho vyhnanství, do kterého se musel z Prahy odebrat poté, co na něj byl na podzim roku 1412 vydán interdikt. A přestože se do Prahy během roku 1413 několikrát potajmu vrátil, už nikdy nemohl veřejně vystupovat na univerzitě ani v Betlémské kapli, v níž působil jako kazatel celých deset let.

Hus, který předtím tak dlouhou dobu kázal „v městech i v ulicích,“ kázal pojednou „mezi ploty, podlé hradu, jenž slove Kozí, mezi cestami měst i vsí“ (Daňhelka 1992, s. 299). V té době napsal některé ze svých nejdůležitějších děl. Část z nich latinsky (především programatický spis *De ecclesia*), v jazyku, který používal pro své spisy od počátku své intelektuální dráhy téměř výhradně. Zároveň ale zkoušel i nové výrazové prostředky a pustil se nebývale do psaní českých děl. Během krátké doby dokončil rozsáhlé *Výklady*, *Knížky o svatokupectví* a právě i *Českou nedělní postilu*, jedinou ucelenou česky psanou sbírku kázání, kterou od něj máme dochovanou.²

Česká nedělní postila obsahuje 59 kázání, a to na nedělní čtení, Velikonoce a dvě kázání na posvěcení kostela. Jejich počet je přitom takový, aby *Postila* byla použitelná v jakémkoli roce.³ Všechna kázání mají pevnou strukturu: na začátku Hus uvádí perikopu s interlineárními glosami. Po ní následuje obsáhlejší výklad postupující po jednotlivých klíčových větách z perikopy. Hus se tak přiklání k tradici patristického výkladu homilie, na rozdíl od svých synodálních kázání, v nichž využíval žánr sermonu. Stejně jako *Výklady* a *Knížky o svatokupectví* obsahuje Husova *Česká nedělní postila* ukazovadlo, tj. tematický rejstřík, podle kterého lze v knize snadno vyhledat příslušné téma (srov. Šmahel 2013, s. 145).

K psaní české postily přistoupil Jan Hus již jako velmi zkušený kazatel. Na kněze byl vysvěcen v červnu roku 1400 a už o dva roky později byl jmenován kazatelem v Betlémské

¹ Sám Hus uvádí, že *Postilu* dokončil „léta tisícieho čtyřstého a třináctého v den postný svatých apoštolův Šimona a Judy na hradě, jenž slove Kozí“ (Daňhelka 1992, s. 460), tedy na Kozím hrádku v pátek 27. října 1413. Obtížnější je to s určením, kdy na Postile začal pracovat. Anežka Vidmanová přesvědčivě dokázala, že se tak stalo nejspíše na konci února 1413, a to v době, kdy dle jejího výzkumu pobýval Hus v Žatci. Toto reformně orientované město mu mělo být útočištěm až do jeho návštěvy Prahy v červnu 1413. Po ní se odebral právě na Kozí hrádek, kde svou *Postilu* na podzim téhož roku dokončil. Zatímco v Žatci mohl využívat tamní poměrně rozsáhlé knihovny, na Kozím hrádku, kde napsal druhou polovinu *Postily*, byl pravděpodobně odkázán jen na Bibli a své vlastní dřívější spisy (Vidmanová 1989, s. 144–151).

² Husovi jsou přisuzovány také tzv. *Česká kázání sváteční*, dříve označovaná též jako *Postila sváteční* (Bartoš a Spunar 1965, s. 169–170). Nejedná se však o celistvý soubor (Daňhelka 1995, s. 8).

³ Anežka Vidmanová používá termín „věčná postila“ (Vidmanová 1989, s. 149).

kapli, založené kramářem Janem Křížem a dvořanem Hanušem z Mühlheimu roku 1391 a určené výhradně pro česká kázání. Během Husovy desetileté činnosti v této kapli zaznělo z její kazatelny pravděpodobně více než 3 500 kázání. Alespoň k tomuto číslu dochází Anežka Vidmanová, berouc v úvahu zprávy o tom, že se v Betlémské kapli kázalo denně (Vidmanová 1976, s. 66). Podle Pavla Soukupa pronášel Hus obvykle dvě nedělní kázání a k tomu jedno až dvě kázání během týdne na dny svatých (Soukup 2014, s. 16), jejich výsledný počet je však velmi podobný jako u Vidmanové. Svá kázání Hus postupně upravoval do podoby kazatelských sbírek určených pro ostatní kněze, jedná se tedy spíše o literární díla než záznamy jeho skutečného projevu.

Nejstarší Husovou postilou, u níž je nesporné jeho autorství, jsou tzv. *Puncta* ze zimy 1400/01 a z průběhu roku 1403. (Soukup 2014, s. 114 sqq.). Tato raná sbírka obsahuje téměř výhradně jenom citáty a autority (Vidmanová 1974, s. 385). Následuje ji propracovanější postila nazývaná *Collecta Ad te levavi* z liturgického roku 1404/1405. Poslední latinskou sbírkou, kterou máme dochovanou, je tzv. *Postilla adumbrata* z roku 1412.

Jiným případem je Husova *Česká nedělní postila* dokončená 27. října 1413. Na rozdíl od předchozích sbírek není zamýšlena jako soubor modelových kázání pro kněze, nýbrž je určena pro všechny Husovy příznivce, a to především pro laiky.⁴ Toto zaměření zaznívá jasně už v její předmluvě, ve které Hus vyjadřuje přání, „aby ti, kteříž čísti neb slyšeti budú, byli spaseni“ (Daňhelka 1992, s. 60). Betlémský kazatel, jenž kvůli nucenému odchodu z Prahy ztratil přímý kontakt se svými posluchači, se tak pokoušel získat publikum nové a větší, a to čtenářské. Připouští však i poslech, pravděpodobně počítal s tím, že bude jeho *Postila* veřejně či soukromě předčítána.

Své publikum oslovuje Hus česky, tedy stejným jazykem, jakým promlouval po celých deset let v Betlémské kapli. Použití češtiny pro homiletickou sbírku však nebylo samozřejmé. Tomu odpovídá poznámka na konci rejstříku, tzv. „zpravidla neb ukazovadla,“ kterým *Postila* začíná. V ní se Hus obrací ke čtenáři těmito slovy: „[a]by, ktož budeš čísti, rozuměl mé české řeči, věz, žeť sem psal tak, jakož obyčejně mluvím“ (Daňhelka 1992, s. 57). Důvodem pro toto upozornění jsou v té době oprávněné obavy. Zatímco latina měla více méně stejnou podobu v celém středověkém světě, vernakulární jazyky byly nestabilní a nejednotné, a to na fonologické, morfologické i lexikální rovině. Hus si toho byl dobře vědom, když ve svém upozornění dále napsal: „neb v jednom kraji Čechové jinak mluvie a v jiném jinak.“

⁴ František Šmahel poukazuje na to, že Husovy české spisy, do kterých se řadí i *Česká nedělní postila*, byly napsány také ke vzdělávání kněží majících velmi špatnou znalost latiny (Šmahel 2002, s. 220).

Volbou jazyka se tedy *Česká nedělní postila* přibližuje k pronášeným Husovým kázáním – alespoň v přiznaném záměru. Zároveň se však od nich vzdaluje svou koncepcí. V jistém symbolickém protikladu k úvodní poznámce o češtině a o tom, že Hus napsal *Postilu*, tak, jak mluvil, stojí předmluva celého díla. V ní se Hus vyjadřuje svůj cíl takto: „I mám’ úmysl, abych, což mohu, najlehčeji vyložil k rozumu čtenie, ač ne ovšem týmž obyčejem, jako káží“ (Daňhelka 1992, s. 60). Nastává tak paradoxní situace, kdy Husovy latinské kazatelské sbírky jsou skutečným vernakulárním kázáním zřejmě blíže, než jeho *Česká nedělní postila*. Toto však není nijak výjimečné ani v evropském hledisku. Vernakulárně psaná kázání byla často určena pro zbožnou četbu (Bériou 1987, s. 11) a nikoli jako modelová kázání.

Podle Daňhelky traduje všech pět dochovaných opisů *České nedělní postila* „jeden text“ a nevytváří „žádné redakce“. Daňhelka tento jejich rys vysvětluje úctou, kterou patrně měli písari k jejich obsahu (Daňhelka 1992, s. 14).

Svého prvního tisku se *Postila* dočkala už v roce 1563 v Norimberku pod názvem *Postylla svaté paměti M. Jana Husi* (Daňhelka 1992, s. 20). Její novodobé vydání připravil Karel Jaromír Erben v roce 1866 jako součást druhého dílu *Mistra Jana Husi Sebraných spisů českých*. Na jeho základě připravil Václav Flajšhans na samém konci 19. století novočeský překlad, v němž „místo ... zastaralých slov a vazeb vybraly se pak takové, jichž Hus jinde sám v téže platnosti užívá, tak že vše, co čtenář čte, je vskutku slovo Husovo.“ (Flajšhans 1900a, s. VI). K Erbenovu textu se vrátil v roce 1952 Josef Bohuslav Jeschke. Opětovné vydání více než 80 let staré edice – sice s předmlouvou F. M. Bartoše, ale jinak téměř bez jakýchkoli změn – ostře zkritizoval Jiří Daňhelka a označil jej právě kvůli absenci úprav za „neodpovědné“ (Daňhelka 1953, s. 138). Teprve v roce 1992 se dočkala *Česká nedělní postila* svého kritického vydání od Jiřího Daňhelky.⁵

Jedna ze zásadních otázek spojených s *Českou nedělní postilou* od počátků jejího moderního výzkumu se týkala míry její originality. Byl to především Václav Flajšhans, který navázal na Loserthovu práci *Hus und Wiclif* (Loserth 1884), v níž bylo poprvé poukázáno, do jaké míry Hus ve svých pracích čerpal z Viklefa, aniž by jej uváděl jako zdroj. K podobným výsledkům u *České nedělní postily* došel v roce 1900 i Flajšhans, který určil, že Hus čerpal z Viklefa více než polovinu svého materiálu (Flajšhans 1900b, s. 433).

Ke stejnému tématu se vrátil po několika letech Jan Sedlák ve studii *Pramen české Postilly Husovy* (Sedlák 1914, s. 257–282). I on použil pro srovnání Viklefovu postilu na nedělní perikopy a identifikoval množství míst, která jsou buď přímo převzata z Viklefa, nebo

⁵ Zbývá doplnit, že nejspíše v roce 1906 vyšla *Postilla* vydaná Františkem Žilkou a v roce 1908 druhé vydání *Postilly* z rukou Václava Flajšhansse. Pro úplný přehled vydání viz Daňhelka (1992, s. 44).

z něho vycházejí. Došel však přesto k docela jinému závěru než Flajšhans. Podle Sedláka „lze v Postille sotva u desítiny textu určití slovnou závislost na předloze. ... Překlad není mechanický, nýbrž vždy účelný“, u Husa se vyskytuje „pěkná řeč a vzorný sloh“, „časové a osobní partie ... mají pro historika stejný význam jako dříve“ a „nad to lze nám nyní obdivovati Husovu obratnost překladatelskou.“ (Sedlák 1914, s. 282)

K podobným závěrům došel v Husově biografii Václav Novotný (1919). Shod s Viklešem prý bylo zjištěno poměrně málo: „asi desetina celé rozsáhlé práce opírá se o tento vzor.“ Co je však hlavní, „kdyby i studium další vedlo k rozšíření tohoto poměru, úsudek o ceně Postilly jako díle literárním, tedy projevu osobnosti Husovy, nebude tím valně dotčen.“ Novotný opět zdůrazňuje, že Hus má v tomto díle „příležitost dotýkati se současných událostí,“ což „zvyšuje půvab knihy kouzlem osobnostní intimity.“ (Novotný 1919, s. 319)

Flajšhans tak zůstal ve své kritice vůči Husovu přebírání z Viklefa více méně osamocen.⁶ Teprve postupné vydávání ostatních Husových postil v druhé polovině 20. století vytvořilo základy pro hlubší analýzu původnosti Husova kazatelského díla. Anežka Vidmanová ve svém článku *Hus a Viklef* ukázala, že zatímco církevní autority Hus uváděl vždy přesně, od ostatních autorů přebíral téměř vždy bez uvedení zdroje. Naopak výjimečná jsou ta místa, kde Hus přímo uvedl Viklefovo jméno (Schmidtová 1956, s. 220–222).

Později pak ve své studii *Kdy, kde a jak psal Hus českou Postillu* (Vidmanová 1989) dokázala, že v případě *České nedělní postily* přebíral Hus Viklefovy i jiné citáty ze svých dřívějších děl, především z díla *Leccionarium bipartitum*, dále pak z postil *Collecta* a *Puncta*. V některých případech dokonce přecházely citáty přes několik jeho latinských prací, než se dostaly až do *České nedělní postily*.

Vnímání literárně-stylistické hodnoty *České nedělní postily* prošlo také značným vývojem. Zatímco Flajšhans oceňoval Husa nikoli „po stránce vědecké“, „nikoli po stránce umělecké“, „ale po stránce ethické a po jeho významu národním.“ (Flajšhans 1900b, s. 445), Vidmanová soudila (Vidmanová 1989, s. 157), že je „Postilla stylisticky o hodně lepší než Husova latinská díla.“ Jiří Daňhelka v předmluvě k edici *České nedělní postily* pak toto Husovo dílo dokonce označil za jeho „nejvýznamnější a nejosobitější,“ a cenil si na něm především jeho „dobové aktuálnosti“ a „lidovosti.“ (Daňhelka 1992, s. 7). Veškerá tato hodnocení však nevycházejí z díla samého nýbrž z dobově podmíněných esteticko-ideologických požadavků, nároků a představ. Na svou literárněvědnou kontextualizaci Husova postila stále ještě čeká.

⁶ Srov. Projevem vyhraněnosti, do které debata o Husově původnosti dospěla, je Flajšhansův článek *Prameny kázání Husových* (Flajšhans 1939), v jejímž úvodu se jmenovitě vymezuje proti F. M. Bartošovi a E. Havelkovi.

2. Latinské překlady České nedělní postily

V českém bádání jsou uváděny dva překlady Husovy *České nedělní postily* (například Bartoš 1948, s. 111, Bartoš a Spunar, s. 173, Daňhelka 1992, s. 28), dvoje latinské výpisky pořízené na jejím základě (Daňhelka 1992, s. 40 a 43)⁷ a tzv. *kázání wilheringská*, což jsou tři samostatně dochovaná česko-latinská upravená kázání z *Postily* (Daňhelka 1992, s. 37).

Kázání v Cod. IX 122 uchovávaném v cisterciáckém klášteře v rakouském Wilheringu z druhé poloviny 15. století na fol. 87v–100b (Daňhelka 1992, s. 38) jsou pozoruhodnou ukázkou česko-latinského bilingvismu. Do jinak českého opisu tří Husových kázání z *Postily* pronikají v nečekané míře jednotlivá latinská slova, a dokonce i celé věty. Místy nabývá text zcela makarónského charakteru, jako například v úvodní části prvního kázání na posvěcení kostela, v níž je latinsky zapsána více než třetina (Daňhelka 1992, s. 674, latinská slova zvýrazněna):

„A aj, **vir nomine Zacheus.**“ **Quod dicit** „A aj“, v tom ukazuje svatý **Lucas**, že **Zacheus** byl jest slovutný a měl pilnost velikú, **quod videret** – uzřel **Iesum**. Slovutný byl pro to, **quia erat dives, et eciam propter quod fuit publicanus**, nad jinými ustavený. **Considerate, pueri**, že pro prvú příčinu slovutnosti hoden jest chvály, ale pro druhú **dignus est correccione** i hanby. A tak **dicit s. Lucas**: „A aj, muž **nomine Zacheus.**“ **Nominat eum ideo, quia dignus est** toho pro žádost velikú, již jest měl, **quod videret Iesum. Secundo ideo**, že brzy se ku pokání obrátil. **Tercio ideo, quod vere penituit. Et quarto ideo**, že v knihách Ježíšových k věčnéj radosti byl jest **scriptus**.

Latinský text má převážně povahu vsuvek, jenom výjimečně se jedná o české glosy latinských výrazů: **quod videret – uzřel Iesum** či **Puto, quod scriptor errare – chybiti potuit, sed s. Lucas, iste non errat dicens** (Daňhelka 1992, s. 674). Za pozornost stojí velká délka jednotlivých vsuvek, která se pohybuje v průměru okolo čtyř latinských slov.

Není známa motivace pro takto hybridní překlad (což platí pro většinu podobných textů). Adolf Patera, který *wilheringská kázání* jako první vydal, upozornil na rady obsažené v *Tractatus de arte praedicandi*, který v rukopise následuje za Husovými kázáními (Patera 1891,

⁷ F. M. Bartoš uvádí bez bližších podrobností, že překlad *České nedělní postily* do latiny připravoval K. Nydbrucka Petr Codicillus v 16. století (Bartoš 1948, s. 111).

s. 355– 357). V něm se doporučuje kazateli v kapitule (*in capitulo*), aby prvně provedl invokaci tématu v mateřském jazyce a poté zopakoval téma latinsky. Podobně mohou zaznít latinsky například *auctoritates, probationes, exclamaciones*, které však je poté třeba přeložit.⁸ Na základě tohoto textu usoudil Adolf Patera o *wilheringských kázáních*, že „někdo jiný [tj. někdo jiný než Hus], řídě se následujícím návodem pro kazatele, použil kázání Husových a vyzdobil si je po svém způsobu latinou“ (Patera 1891, s. 357). *Tractatus de arte praedicandi* je bezpochyby velmi cenným dokladem poukazujícím na bilingvní kazatelskou performanci v klerikálním prostředí a jako takový by měl být dále zkoumán. Jak však už poznamenal Daňhelka, jeho existence neřeší problém makarónských kázání jako takový: „Latina tu [tj. ve *wilheringských kázáních*] neslouží k odlišení nebo zvýraznění citátů, jak vyplývá ze slov Paterových“ (Daňhelka 1992, s. 38). Toto ostatně potvrzuje i ukázka uvedená výše. Text má velmi silný makarónský charakter a častá změna jazyků v jeho rámci není jednoduše vysvětlitelná funkčním hlediskem, tj. například vyhrazením latiny pro biblické citáty. Podle Daňhelky u *wilheringských kázání* jde naopak „o opis českého textu, ve kterém si opisovač vypomáhal latinou, protože byl zvyklý se jí vyjadřovat“ (Daňhelka 1992, s. 38), mělo by tedy jít o projev čistého bilingvismu. Podrobnější jazyková studie o tomto případě však stále chybí.

Z *Postily* jsou zachovány také dvoje různé výpisky, které se nacházejí ve dvou rukopisech z 16. století uchovávaných v Rakouské národní knihovně ve Vídni. Daňhelka se v kritickém vydání *České nedělní postily* zabýval pouze prvním z nich, a to rukopisem Pal. Lat. 11 561, který na fol. 9r–10v obsahuje krátké vypsání úvodu a závěru Husovy předmluvy, prvního a posledního nedělního kázání (Daňhelka 1992, s. 40). Několik excerpovaných českých vět z *Postily* spojují latinské věty, text uzavírá latinský kolofon z rukopisu, z něhož poznámky pocházely, s datací do roku 1442. O výpiscích ve vídeňském rukopise Pal. Lat. 11 794, fol. 119r–131r se zmiňuje Daňhelka pouze v soupisu textových pramenů (Daňhelka 1992, s. 43). V rukopise jsou uvedeny jako *Excerpta ex Postilla Iohannis Huss* (119r) a *Ex annotationibus*

⁸ Wilhering, Stiftsbibliothek, Cod. IX 122 fol. 117r *Item meum consilium est, quociuscunque in capitulo feceris sermonem, facta invocacione in lingua materna, statim thema repte latine et repete(ns) distincits notabilitatibus primam notabilitatem totam dicas, qua dicta tunc primo incipe Boemice et prenumera omnes notabilitates ad Boemicum ductas et, pretermissa prima notabilitate, quam posuisti in latino, prosequaris alias notabilitates cum suis membris in materno; potes autem auctoritates, probationes, exclamaciones infra sermonem pretermitttere in latino, tamen statim debes eas recitare in materno. Item quando alludis, hoc fac ante conclusionem, et semper primo fiat in latino i(sta) dict(i)o, si fuerit in capitulo; deinde alludas in materno, tamen tunc attendas consonanciam aliquam, nisi velis, et tuum Boemicum illud expedite admittat . Cit. podle Patera (1891, s. 355–356).*

ad Postillam I. H. (fol. 120r) a vážou se k 1. až 3. neděli v adventu, 2., 6., 8. a 9. neděli po Vánocích. Jednotlivé záznamy začínají českým označením dané neděle (např. *Neděle prwa w Advent* na fol. 120r), odkazem na příslušné biblické čtení a (většinou) jeho úvodními slovy. Zbytek zápisu odpovídá latině 16. století (Schwarzenberg 1972, s. 322). Zdá se, že obsah výpisků má jen volný vztah k české předloze, a bude proto vyžadovat podrobnější výzkum.

Nejvýznamnější dochovanou latinskou recepcí *České nedělní postily* jsou její dvě latinská zpracování, z Mk 91 (původně Mikulov II, 43) a Mk 56 (původně Mikulov I, 71). Jako překlad *České nedělní postily* identifikoval první z nich při katalogizaci Vladislav Dokoupil (Dokoupil 1958, s. 102), v druhém odhalil vztah k Husově stěžejnímu textu F. M. Bartoš spolu s Václavem Flajšhansem (Bartoš 1936, s. 69–70). Oba dva rukopisy byly původně součástí Dietrichsteinské knihovny v Mikulově, jejíž část přešla do vlastnictví státu při její dražbě v letech 1933–1934.⁹ Navzdory pojmenování však Dietrichsteinové nejsou tvůrci této knihovny. Na jejím budování a rozvoji měl hlavní podíl Ferdinand Hofmann, svobodný pán z Grünbüchlu a Sřechova (Dokoupil 1958, s. 14), který patřil mezi nejvýznamnější zástupce nekatolické šlechty v Čechách (Dokoupil 1958, s. 15) a byl horlivým sběratelem a čtenářem reformačních knih. Podařilo se mu do své sbírky získat mj. některé rukopisy z Karlovy univerzity, které mu prodali tamní mistři v roce 1605 (Dokoupil 1958, s. 16, Winter, s. 379[□])¹⁰ a z augustiniánského kláštera v Rokycanech (Dokoupil 1958, s. 16).

Není sice jasné, zdali rukopisy Mk 56 a Mk 91 byly pořízeny přímo Ferdinandem Hofmannem a zda pocházely právě z akvizice z pražské univerzity či z Rokycan, jejich (přínejmenším na první pohled) kališnický obsah by však na Ferdinanda Hofmanna mohl ukazovat.

Podle Vladislava Dokoupila, který katalogizoval mikulovské rukopisy přešlé do vlastnictví dnešní Moravské zemské knihovny, byl rkp. Mk 56 napsán ve druhé polovině 15. století. Začíná českou utrakvistickou modlitbou (inc. *Pokorziecte se Bohu, modlmež se geho milosti swate*), v níž se objevuje zmínka o přijímání podobojí (*budu giesti geho swate tielo a piti geho swatu krew*). Po ní následují ještě dva české texty, a to o svěcení svátků a modlitba po mši. Z *České nedělní postily* je zachována pouze letní část, tj. kázání 21–53, která se nacházejí na fol. 3 bis r až 254v. Závěrečná část kodexu obsahuje *Sermones dominicales* od Jakoba de Voragine.

Rukopis Mk 91 je možné datovat o něco málo přesněji. *Terminus post quem* jeho vzniku je dán zápisem latinského výkladu Desatera od Václava z Dráchova z roku 1448. Za nejzazší

⁹ Podrobněji k dějinám Dietrichsteinské knihovny v Mikulově viz Trantírek (1963).

¹⁰ U Dokoupila chybně uvedeno jako „397“.

termín považuje Dokoupil rok 1460. Vedle už zmíněného dekalogu se v rukopise nacházejí Rokycanův traktát *De communione infancium in baptismo* (Bartoš 1928, č. 13, s. 29–30), dále traktát *De utilitatibus corporis et sanguinis sub utraque specie*, který bývá přisuzován Jakoubkovi ze Stříbra (Bartoš 1925, č. 50, s. 41), a kompletní překlad *České nedělní postily* na fol. 146r–345r. Kromě toho obsahuje Mk 91 i několik doposud blíže neurčených textů. Jedná se především o traktát *De vitiis et virtutibus* a dále o tři kázání na Apokalypsu.

Na první pohled tedy vše mluví pro to, že oba dva rukopisy vznikly v utrakvistickém prostředí. Zatímco u Mk 56 doposud nic této domněnce neodporuje, je případ Mk 91 složitější. Už Dokoupil si všiml, že v jednom z anonymních kázání na Apokalypsu se na konci (fol. 114r) nachází nečekaná pasáž (1958, s. 154): *Iste est verus wiklephista, hereticus, seductor, thaborita, falsus propheta, divisor coniugii, et nichil nobis ad placitum predicat, sed semper terrores demonum incutit*. Jen těžko se lze ubránit dojmu, že tu zaznívají slova unaveného či dokonce znechuceného *reportatora*, který přerušuje tok svého zápisu tímto posteskem. Vysloužil si však kazatel tato nelichotivá označení právem? Celé kázání na posvěcení kostela začíná na fol. 111v na téma 21. kapitoly z Apokalypsy: *Vidi civitatem sanctam Ierusalem novam descendentem de celo*. Tento citát slouží kazateli jako východisko k rozdělení stávající společnosti na tu její část, která patří do jeruzalemské obce, tj. Kristovu, a na tu, která patří do babylonské obce, tj. ďáblu. Lidé patřící k té první přitom mají vždy snášet útrapy a protivenství na tomto světě. Kazatel neustále opakuje, že není možno se líbit zároveň Bohu i světu a že ti, kteří následují Boha, budou vždy trpět. Utrakvistickou příslušnost kazatele naznačuje i zmínka o přijímání podobojí (fol. 113v): *Ideo hoc tempore luctuoso et tribulato incole veri illius Ierusalem eterne, nunc in maxima sunt fame, siti, nuditate durant et calumpnias iniustas propter corpus et sanguinem Iesu Christi*.¹¹

Rozhodně tedy nelze říci, že by zapisovatel kázání byl utrakvistu zvláště nakloněn. I když celkový charakter rukopisu Mk 91 vypovídá hodně o tom, že zóna setkávání katolicismu s utrakvistem minimálně od třicátých let 15. století byla výrazně rozsáhlejší a složitější, než jak se obvykle domníváme. Rukopis Mk 91 tedy nelze označit jako utrakvistický, ačkoliv o jeho jednoznačně katolické atribuci rovněž nelze rozhodnout s jistotou.

¹¹ Další zmínka o přijímání podobojí se vyskytuje i v následujícím kázání na stejná slova z Apokalypsy, které se nachází na fol. 115v–116r: „Omnes electi et predestinati sunt nati et baptisati, ut ipsum Christum crucifixum dominum suum, verum triumphatorem pie sequantur, et si opus fuerit aut est morte turpissima, et presertim istis temporibus pro veritate [116r] eius lucidissima se exponendo, quantum extendit se ad venerabile sacramentum corporis et sanguinis sub duplici specie seorsum dantibus et sumentibus ex lege Iesu crucifixi veri compactatoris“

Bohužel byl dosud proveden jenom velmi skromný výzkum obou rukopisů. Jako první identifikoval F. M. Bartoš v roce 1936 sbírku kázání v Mk 91 jako přímý překlad Husovy postily. Vyslovil přitom důležitou domněnku, „že Husova postila, psaná české veřejnosti světšské, byla upravena i pro husitské duchovní, kteří, třeba kázali česky, užívali jako kazatelských pomůcek textů latinských, na něž byli navyklí, a které měly i tu nemalou výhodu, že se vešly na prostor mnohem menší než postily české, užívající vyspělého zkratkového systému“ (Bartoš 1936, s. 70).

Další podstatný postřeh věnovala rkp. Mk 91 Anežka Vidmanová ve své studii *Stoupenci a protivníci mistra Jana Husi* (1981, s. 56), když uvedla, že překladatel „vynechal všechny aktuální narážky, tak charakteristické pro Husovu českou Postillu.“ Překladatel se snažil „zřejmě s tímto nejvýznamnějším českým dílem seznámit lidi, neznalé česky, byl tedy jistě Husovým stoupencem, sotva však patřil k husitskému radikálnímu křídlu.“ Jak Bartošovo tak Vidmanové pozorování dobře odpovídá charakteru rukopisu na pomezí mezi (umírněným) utrakvistem a katolicismem, jak jsem jej na základě vlastního výzkumu krátce popsal výše.

Latinský překlad v rukopise Mk 56 si nezískal ani tu skromnou pozornost jako text v Mk 91. Identifikoval jej až Vladislav Dokoupil při práci na *Soupisu rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny* a prohlásil, že se jedná o „pozdější latinské zpracování letní části české Husovy postily.“ Překlad označil za „místy téměř doslovný ... jinde se text značně liší.“ (Dokoupil 1958, s. 102)

Nejdůležitějším příspěvkem do debaty o latinských překladech Husovy české postily je článek Hany Miškovské, dnes Floriánové, *Latinské překlady Husovy české Postilly v rukopise Mk 91 a Mk 56* (Miškovská 1990, s. 188–199). Pro svou podrobnou případovou studii si náhodně vybrala čtyři kázání z rkp. Mk 91 (č. 1, 8, 34 a 43) a dvě kázání z Mk 56 (č. 34 a 43). Nejcennější část její případové studie spočívá v lingvistickém výzkumu a ve srovnání latinských překladů s českou předlohou a s dalšími latinskými kazatelskými díly Jana Husa. Hana Miškovská se věnuje přítomnosti českých slov v latinském překladu Mk 91. Všímá si, že české glosy v perikopách jsou částečně utvořeny na základě Husova textu, částečně se jedná o ad hoc překlady, tedy slova, která nemají v Husově *Postile* protějšky (Miškovská 1990, s. 188). Češtinu ve výkladu perikop vysvětluje různými způsoby. V některých případech se prý překladatel snažil ponechat původní Husův výklad slova, jindy se mohlo jednat o neznalost latinského ekvivalentu. Ne zcela přesvědčivě Miškovská vysvětluje množství českých slov glosujících v překladu latinský text. Prý by se mohlo jednat o snahu o upřesnění překladu, nebo „snad i to, že si překladatel možná český text při překládání předříkával a konec právě přeložené části si zopakoval a bezděky i znovu zapsal“ (Miškovská 1990, s. 189). Miškovská uvádí přesný

počet českých slov v překladu, avšak bez uvedení poměrného množství. Upozorňuje také na několik latinizovaných českých slov v čt. 33.

Podrobněji se autorka věnuje latinské části překladu. Všimá si, že některé pasáže postily byly v překladu vynechány, jako důvod shledává překladatelův „osobní přístup“ (Miškovská 1990, s. 190). Z lingvistického hlediska zkoumá např. použití gerundií, konjunktivů a slovesa „debere“, které se podle jejího pozorování odlišuje mezi různými čteními. Biblické i ostatní citáty jsou podle ní přeloženy z *České postily*. Především na základě lingvistického rozboru dochází Miškovská k závěru, že se na překladu podílelo více překladatelů: „Nezkoumali jsme sice podobu překladů ostatních čtení, ale jestliže by všechny byly víceméně přesnými překlady a podílelo se na nich více překladatelů, jako jsme to zjistili u překladů čt. 1, 8, 34 a 43, pak bychom mohli usuzovat, že snahou bylo patrně vytvořit věrný překlad Husovy Postilly, a to v co nejkratší době. Latina jako univerzální jazyk vzdělanců se pro překlad, o němž se můžeme domnívat, že sledoval propagační cíle a byl určen pro okruh univerzitní nebo Betlémské kaple, nabízela sama. Za těchto předpokladů by latinský překlad české Postilly mohl vzniknout nedlouho po jejím napsání“ (Miškovská 1990, s. 193).

Podobný přístup zvolila Miškovská i pro analýzu překladu v Mk 56. I v něm zkoumá například užití gerundií či konjunktivů a celkově označuje kvalitu latiny za vyšší. Dochází ke zjištění, že u čtení 34 je z České nedělní postily přebráno zhruba 40 procent z celkového rozsahu textu a u čtení 43 pouze 18 procent. Nachází množství paralel s ostatními Husovými texty, a to například pokud jde o sbírky *Puncta*, *Collecta*, *Leccionarium bipartitum*, *Dicta*, *Sermones in Bethlehem* a *Postilla adumbrata*. Svě zjištění uzavírá slovy: „Zkoumané texty v rkp. Mk 56 jsou adaptacemi příslušných kázání v české Postille se současným využitím jiných pramenů, přičemž každý z textů pochází od jiného autora“ (Miškovská 1990, s. 196).

Poslední relevantní příspěvek k bádání o latinských překladech Husovy *České postily* se nachází v kritickém vydání *České nedělní postily*. Snad pro zpožděné vydání edice (úvod je datován do května 1987) v něm nejsou reflektovány poznatky Miškovské (podobně Miškovská nemohla pracovat s kritickým vydáním *České nedělní postily*). Překlad Mk 91 měl vzniknout „poměrně brzy“ po vzniku předlohy (Daňhelka 1992, s. 28) a je charakterizován jako „letmý“, „jehož tvůrce tlumočil co nejjednodušeji předlohu a vypomáhal si v latinském kontextu českými výrazy a obraty.“ Naopak příkře je odmítán názor Dokoupilův, že rkp. Mk 56 obsahuje latinský překlad *České nedělní postily*: „Nejde [...] o překlad českého textu, ale o jakési latinské konspekty, pořízené snad z některé Husovy postily latinské. Vše, co se tu uvádí jako charakteristika překladu, je omyl. Vyřešení otázky, o kterou postilu jde, je třeba odkázat vydavatelům latinských postil Husových“ (Daňhelka 1992, s. 29).

Daňhelkovo vydání obsahuje také výbor latinských kázání z překladu Mk 91, a to předmluvu, čt. 1, čt. 11, čt. 33, čt. 38 a čt. 59, jež připravila Anežka Vidmanová (cf. Daňhelka 1992, s. 42). V krátkém komentáři k této edici je uvedeno (Daňhelka 1992, s. 40): „Na těchto ukázkách je také možno pozorovat základní problémy, spojené s existencí a podobou tohoto překladu: že jde o opis (dosvědčují to typické opisovačské chyby), že se překladatel do práce postupně zapracovával (s tím souvisí zlepšující se úroveň jeho práce) a že spontánně užíval obou jazyků (příčemž výrazová závislost jeho latiny na češtině je zase o něco výraznější na začátku než na konci).“ Oproti názoru Miškovské je tedy postavena představa postupného zlepšování se jednoho překladatele a používání dvou jazyků je označováno za spontánní.

V následujících kapitolách budu některé z výše uvedených závěrů ohledně překladu Mk 91 kriticky diskutovat na základě podrobného rozboru materiálu. Budu se věnovat především otázkám osoby a ideového zázemí překladatele, cílového publika a vlastního účelu práce překladatelovy.

3. Metodologické problémy vícejazyčných kázání

Přítomnost vernakulárních slov a vět v latinském textu v podobě, v jaké jej nacházíme v latinském překladu *České nedělní postily* z Mk 91, není z českého, ani z evropského hlediska jev výjimečný. Spíše naopak, již z přelomu raného a vrcholného středověku jsou dochována jednotlivá kázání i celé sbírky, v nichž se latina s (nějakým) vernakulárním jazykem více či méně mísí. Následující dvě kapitoly si proto kladou za cíl představit tento pozoruhodný fenomén, a to ze dvou odlišných hledisek. První kapitola je zaměřena na metodologické problémy, které jsou s vícejazyčnými kázáními jako velmi specifickou pramennou skupinou spojeny. V druhé kapitole budou blíže prozkoumány tři vícejazyčné sbírky českého původu, a to konkrétně *Quadragesimale admontské*, *Husova Betlémská kázání* a *Postila Michala Poláka* (*Sermones de sanctis latino-bohemici*).

Jako vhodný začátek úvah se jeví být osmé a deváté století, ve kterém proběhlo několik klíčových církevních reforem (Zink 1984, s. 491–493, Haubrichs 1995, s. 251, Geary 2014). Z nich formuluje Michel Zink tři základní směry vývoje: 1) důraz na kazatelskou činnost, 2) vybízení kazatelů k tomu, aby si pořídili homiletické sbírky nebo se je učili nazpaměť, 3) vybízení ke kázání ve vernakulárním jazyce (Zink 1984, s. 491–493). Jako přelomový je uváděn 17. kánon 3. koncilu v Tours z roku 813, který ustanovil, *ut ... omelias quisque aperte transferre studeat in rusticam Romanam linguam aut Theotiscam, quo facilius cuncti possint intellegere quae dicuntur*, tj. „aby každý [biskup] srozumitelně převáděl homilie do venkovské románštiny (resp. do venkovské latiny) či do němčiny, aby tak všichni jednodušeji mohli porozumět tomu, co se říká“ (MGH Cotic. II 1, 17). K tomu přistupovala potřeba misijní a pastorační činnosti v nerománských zemích (srov. Schneyer 1969, s. 100, Longère 1983, s. 48–49), v nichž nebylo možné počítat ani se základní srozumitelností latinského jazyka. Postupně se tak začaly objevovat první zápisy vernakulárních kázání, jejichž nejranějším dokladem v románském prostředí je příprava neznámého kazatele pod názvem *Sermon sur Jonas* z poloviny 10. století.¹²

¹² *Sermon sur Jonas* je dochováno pouze fragmentárně. Bylo proneseno v opatství Saint-Amand-les-Eaux okolo roku 950 (Zink 1984, s. 494–495) a je pozoruhodné svou makarónskou formou (de Poerc 1956, s. 42, ř. 115 sqq.):

[...] [...] inde habuit misericordias si cum
IL semper SOLT HAVEIR de peccatore . E sic liberatur
de CERE [...] E [...]
[qet il habebat discretum] QE super ELS METREIET
Et AFFLICTUS EST Ionas AFFLICTIONE magna . et

Podle Michela Zinka používá autor kázání latinu častěji na místech, kde cituje bibli či Jeronýma, starou francouzštinu pak především tam, kde mluví *ex abundantia cordis eius* (Zink 1984, s. 495). Něco podobného můžeme vidět i u jiných, pozdějších vícejazyčných kázání, ve kterých se objevují ve vernakulárním jazyce například expresivní výrazy, přísloví či popisy každodenního života. Kázání *Sermon sur Jonas* je však ještě v

Jedná se však o zcela výjimečnou památku. Běžněji se zapsaná vernakulární kázání objevují až od 12. století.¹³ Stejný vývoj ale neplatí pro nerománské oblasti. Jak v německém jazyce,¹⁴ tak v anglickém nacházíme rozsáhlejší památky už z 9., resp. 10. století.¹⁵

Pro obě skupiny však platí, že vernakulárních kázání tvoří menšinu oproti kázáním latinským.¹⁶ Ani malý počet vernakulárních kázání, který je zachován, nezachycuje skutečnou podobu přednášených kázání, ale jedná se většinou o kázání vysoce literární, určená ke zbožné četbě (Muessig 2010, s. 268–269).

Snaha o vyřešení nesouladu mezi církevními nařízeními spolu s praktickou nutností kázat srozumitelně lidu na jedné straně a skromným pramenným dochováním odpovídajících textů na straně druhé vedla k hypotéze, která se udržuje v medievistice až do dnešní doby. Podle ní kazatelé sice zapisovali svá kázání latinsky, avšak při jejich přednesu se řídili podle publika, latinsky kázali ke kléru, zatímco vernakulárně k prostému lidu.¹⁷

Ještě o krok blíže ke skutečnému kázání se dostáváme v případě tzv. *reportationes*, tedy v záznamech kazatelova projevu, které si pořídili jeho posluchači. Někdy reportátoři použili pro zápis jazyk, v jakém byla řeč pronesena, například v italských kázáních Giordana z Pisy působícího ve Florencii (Delcorno 1977, s. 683sq.). Mnohdy se však rozhodli zachytit kazatelova slova latinsky, třebaže mluvil ve vernakulárním jazyce (Muessig, 2010, s. 269). Byli tedy zároveň zapisovateli i překladateli.

jednom rysu výjimečné. Většina kázání, která se nám dochovala, jsou modelovými kázáními určenými pro jiné kazatele, zatímco *Sermon sur Jonas* je přípravou kazatele pro vlastní potřebu.

¹³ Například v piemontském dialektu je napsána sbírka kázání *Sermoni subalpini* z 12. století (Corbari 2013, s. 22), z 11. či 12. století máme zachovanou katalánsky psanou sbírku *Homilies d'Organyà* (Catalán Casanova 2013, s. 95). V případě italštiny jsou zlomovým bodem vernakulární reportace kázání Giordana de Pisa z jeho působení ve Florencii na začátku 14. století (Delcorno 1977, s. 683).

¹⁴ Pro německé prostředí je známé *Exhortatio ad plebem Christianam* ze samého začátku 9. století. Toto kázání vychází z latinské předlohy, která se nachází spolu s ním v obou dochovaných rukopisech (Mertens 1991, s. 75). Z pozdější doby je dochováno kázání nazývané *Altsächsische Allerheiligenpredigt* z 10. století, které je překladem rozšířeného kázání *Legimus in ecclesiasticis historiis*, které bylo dříve připisováno Bedovi. (Morvay a Grube 1974, s. 4–5, Bergmann 2013, s. 16–18) a tzv. *Altdeutsche Predigtsammlung A–C*, která obsahují překlady kázání sv. Augustina, Řehoře a Bedy (Morvay a Grube 1974, s. 5–8, Scheepsma 2008, s. 34). Pro celkový vývoj viz Schneyer (1969, s. 104–106).

¹⁵ Mezi nejstarší anglické sbírky patří *Vercelli Homilies* a *Blicking Homilies* z 10.–11. století (Scheepsma 2008, s. 35; Wright 2002, s. 203sq.).

¹⁶ O množství latinských kázání svědčí jedenáct svazků Schneyerova repertoria (1969–1990) pokrývající kázání z období 1150 až 1350. Pro francouzské prostředí viz například Michel Zink (1984, s. 489–490): „Si les sermons latins, pour la période comprise entre 950, date approximative du premier sermon français, et la fin du XIIIe siècle se comptent par milliers, il nous reste, pour la même période, moins de mille sermons en langue romane.“

¹⁷ Už v 19. století přišel s touto hypotézou Lecoy De la Marche (1886, s. 248). Přehled vývoje názorů na kázání ve vernakulárním jazyce viz například Lazzerini (1971, s. 219 sq.), Delcorno (1977, s. 23–26), Muessig (2010, s. 268, pozn. 2).

Proč však kazatelé i reportátoři dávali tak usilovně přednost latině před vernakulárním jazykem, ve kterém však bylo kázáno? Zdá se, že důvodů bylo pravděpodobně více. Latina jako jazyk církve a vzdělání nabízela pevný jazykový standard, který se mohl například románský mluvčí naučit relativně rychle do té míry, že mu překlad z románského jazyka do latiny a zpět nečinil větší problémy. Volbou latiny pro zápis kázání se také stíraly rozdíly mezi jednotlivými románskými dialekty, čímž se text stal přístupný i pro kazatele z jiných regionů.¹⁸ Pro mluvčí germánských jazyků sice představovala latina výraznější překážku,¹⁹ přesto jí samotní kazatelé také dávali po dlouhou dobu přednost. Nemalou roli pak mohly hrát i zcela praktické důvody. Pro reportátory například latina nabízela velmi rozvinutý systém zkratk, který byl zvláště důležitý při rychlém zápisu pronášených slov (Bériou 1992, s. 273).

Není divu, že tato situace se odráží v množství latinských kázání, která obsahují jednotlivá slova, slovní spojení, či dokonce celé věty v národním jazyce. Některé z těchto vícejazyčných textů mají na svědomí reportátoři, kteří si ve spěchu nemohli vzpomenout na vhodný latinský ekvivalent pro vernakulární slovo použité kazatelem, a tak ho zapsali tak, jak jej slyšeli. Reportace jsou však zachovány hlavně v italském (Delcorno 2000, s. 497–501) a francouzském prostředí (Bériou 1992, 1998, 2000, s. 73–131), v anglickém, německém a českém milieu se se objevují jen výjimečně.²⁰ Uvažuje se proto o tom, že původcem takových bilingvních kázání byli sami kazatelé (příprava kázání, jeho pozdější zápis apod.), nebo překladatelé a že přítomnost vernakulárních slov vypovídá o jejich nízkých jazykových kompetencích (což je ovšem diskutabilní, neboť není zcela jasné, jaká kritéria používat pro podobná hodnocení).

Tím se však dostáváme k jednomu velmi palčivému problému. Nedostatečnými znalostmi latiny lze totiž dobře vysvětlit pouze ta vernakulární slova, pro která nemusel tvůrce psané verze kázání znát vhodný latinský ekvivalent. Do této kategorie se řadí například různá složitější slova, vernakulární termíny (například z oblasti řemesel), emocionálně zabarvená slova či různá přísloví a vernakulární idiomy. V případě kazatelských příprav a modelových kázání lze také uvažovat o tom, že některá vernakulární slova jsou ponechána v textu proto, aby usnadnila zpětný převod latinského textu přímo do vernakulárního přednesu. Takto však nelze

¹⁸ Lecoy de La Marche: „[T]ous pouvaient les comprendre et les imiter, puisque le latin, à la différence des dialectes vulgaires, ne variait pas avec les régions et les provinces“ (Lecoy de La Marche 1886, s. 249).

¹⁹ To se zdají dosvědčovat například i brzké doslovné překlady z latiny do němčiny, interlineární překlady a glosování latinských slov, které sloužily jako pomůcka pro porozumění latinskému originálu, viz např. Meineke (2011, s. 116–120).

²⁰ Pro anglické prostředí uvádí Siegfried Wenzel příklad jedné sbírky kázání z Cambridge (Wenzel 2005, s. 16–17), v německém prostředí se dlouho uvažovalo o tom, že některá Eckhartova kázání mohla být zapsána tímto způsobem (Löser 2013, s. 161), v českém prostředí bylo toto téma diskutováno převážně v souvislosti s *Quadragesimale admontským* a s Husovými *Betlémskými kázáními* (viz níže).

vysvětlit makarónské texty, v nichž kazatel přechází plynule z jednoho jazyka do druhého, a to i na úrovni nejjednodušších slov, jejichž ekvivalenty v druhém jazyce zcela jistě znal. V některých případech dokonce je v druhém jazyce jen zájmeno či předložka, což spíše ukazuje na způsob vyrovnávání morfologických a syntaktických rozdílů mezi jazyky.

Jak je už patrné, vícejazyčná kázání netvoří homogenní skupinu, a to nejen z hlediska svého vzniku, ale ani z hlediska jazykového charakteru. O systematickou kategorizaci jednotlivých podob vícejazyčnosti se na materiálu z anglického jazykového prostředí pokusil ve své monografii *Macaronic sermons* Siegfried Wenzel (1994, s. 13–30). Jako východisko si zvolil funkční vztah prvků druhého (tj. vloženého, vernakulárního) jazyka vzhledem k primárnímu (tj. dominantnímu) jazyku, latině:

Prvky „a“ představují překlady latinských slov do vernakulárního jazyka, popřípadě vložené technické termíny, překlady citátů či vernakulární idiomy, přísloví apod.

Prvky „b“ představují vernakulární slova či věty, které plní v kázání roli divizí, subdivizí a distinkcí a které slouží pro strukturování kázání scholastického typu.

Prvky „c“ jsou ty, které se odlišují jak od prvků „a“ i „b“ a které jsou syntakticky integrovány do bilingvních větných struktur. Jinými slovy, jedná se o ty prvky, které konstituují makarónský text, ve kterém jeden jazyk plynule přechází do druhého. Na tomto základě pak rozlišil Siegfried Wenzel kázání na základní typy „A“, „B“, „C“,²¹ z nichž jenom typ „C“ můžeme považovat za makarónský.²²

Siegfried Wenzel se dále zaměřil především na kázání typu „C“ u kterých zkoumá vzájemný vztah latinského a anglického jazyka. Dochází ke zjištění, že latina v těchto kázáních působí jako substrát, do kterého jsou zasazena anglická slova, která se řídí pravidly latinské gramatiky, získávají tak například slovní rod. Tento pozoruhodný rys se zdá být částečně

²¹ Dále je Wenzelova typologie ještě podrobnější: Latinská kázání typu „A“ obsahují právě a jen anglické prvky typu „a“ (tj. překlady glos, termínů, citátů apod.). Latinská kázání typu „B“ se dělí na dva podtypy: kázání „B1“, která obsahují pouze anglické prvky typu „b“ (tj. vernakulární *divisio* či *subdivisio*), a kázání „B2“, která obsahují vedle anglických prvků typu „b“ také anglické prvky typu „a“. Latinská kázání typu „C“ se vyznačují přítomností anglických prvků typů „c“, jedná se tedy o kázání makarónská. Protiklad k nim tvoří kázání anglická s latinskými prvky, a to kázání typu „D“, které je v zásadě anglické, ale obsahuje prvky typu „b“ v latině (tj. latinské divize, subdivize či distinkce v jinak anglickém textu). A kázání typu „E“, v němž anglické kázání obsahuje jednotlivá latinská slova, biblické citáty či jiné autority, ale nikoli latinské divize, subdivize či distinkce (Wenzel 1994, s. 13–30).

²² V sekundární literatuře se často pracuje s pojmem makarónské literatury, přičemž se, jak ukázal Šime Demo (2014, s. 85–87), vyskytují v podstatě tři základní rozdílné přístupy: tzv. maximalistický či striktní, který vyžaduje makarónské míšení na úrovni lexika, syntaxe i sémantiky. Druhý, střední přístup či tzv. lexikální vyžaduje výskyt vernakulárních slov s latinskými koncovkami. A nakonec poslední, minimalistický, který se spokojuje v podstatě s jakýmkoli míšením jazyků. Minimalistickému přístupu odpovídá zatím asi nejrozsáhlejší práce zabývající se bilingvními středověkými kázáními *Macaronic Sermons* od Siegfrieda Wenzela (1994).

podmíněn vlastnostmi angličtiny, která je oproti latině výrazně morfologicky chudší. Latina naopak přebírá anglické idiomy a fráze.

Wenzel také poukázal na to, že v kázáních typu „C“ se mohou objevit vernakulární slova jakéhokoli slovního druhu: anglické slovo může být substantivem, stejně tak adjektivem či dokonce předložkou nebo citoslovcem (Wenzel 1994, s. 83). Přejít z latiny do angličtiny a zpět se může odehrát kdekoli v promluvě a není vázán syntaktickými hranicemi (Wenzel 1994, s. 85).²³

Siegfried Wenzel se pokusil také zodpovědět otázku, v jakém jazyce taková kázání mohla být pronášena. Jako klíčové se mu zdá zjištění, že přinejmenším některá z kázání byla určena pro klérus. Z toho pak vyvozuje, že přinejmenším některá z nich mohla být pronášena bilingvně pro bilingvní publikum (Wenzel 1994, s. 105–129). Proti tomuto názoru se vyhranil Alan J. Fletcher.²⁴ Poukázal zejména na to, že neočekávané střídání jazyků komplikuje porozumění makarónskému textu při poslechu.²⁵ Tyto obtíže se však do velké míry vytrácejí, pokud je bilingvní text zamýšlen pro čtení (Fletcher 2013, s. 142).²⁶ Fletcher nabízí několik možných důvodů pro střídání jazyků, například navyklost na bilingvně psané texty z jiných oblastí (Fletcher 2013, s. 143–145), ohled jak na anglické posluchače, tak na latinské čtenáře (Fletcher 2013, s. 147), postupné kolektivní zvykání si na psaný anglický jazyk (Fletcher 2013, s. 148).²⁷

Wenzelovu typologii podrobil kritice Herbert Schendl. Poukázal například na nejasné a různorodé vymezení jednotlivých elementů, zvláště pak těch ze skupiny „a“, v níž se nacházejí pohromadě jak technické termíny, tak citáty (Schendl 2013, s. 157–159). Jako alternativní přístup volí ve svých četných člancích (Schendl 1996, 2000, 2013) teorii střídání jazykových kódů (code-switching). Pozornost zaměřuje hlavně na různé typy intrasentenciálního a

²³ Jiný úhel pohledu nabídla Lucie Lazzerini, která používá pojem jazykový „hybridismus.“ Ten rozděluje podle jeho povahy na organický a neorganický (1971, s. 229 sq.). Za organický považuje ten, v němž se střídají jazyky s určitou pravidelností a každý jazyk má svou jasně určenou funkci, jako například v některých básních z cyklu *Carmina Burana*. V oblasti kázání bychom mohli mluvit třeba o použití latiny v jinak vernakulárním kázání pro citáty z Bible. Naopak jako neorganický hybridismus označuje ten, ve kterém je střídání jazyků nepředvídatelné.

²⁴ V úvodu své argumentace zmiňuje Fletcher pokus, který provedl při jedné ze svých přednášek: přečetl publiku složenému ze zkušených medievistů část makarónského kázání a pak je požádal, aby zvedli ruce ti, kteří textu porozuměli. To, že se žádné ruce nezvedly, pak považuje za důkaz, jak obtížné je porozumět bilingvnímu přednesu (2013, s. 142).

²⁵ „The absence of predictability in this respect would not seem helpful, even to fluently bilingual speakers, for it would have pre-empted the time they would require to anticipate and make the sort of mental adjustment necessary to accommodate the impending code switch and thus render the switch intelligible“ (Fletcher 2013, s. 142).

²⁶ Fletcher sice připouští, že za určitých okolností mohlo být kázáno bilingvně (Fletcher 2013, s. 145–146), přesto však nahlíží na vícejazyčná kázání především jako na fenomén čtenářský (Fletcher 2013, s. 148).

²⁷ Úvaha, že bilingvní kázání byla určena především pro čtení, by možná mohla vysvětlit, proč se v některých bohemikálních makarónských sbírkách nacházejí nejen do latiny nepřeložená česká slova, ale také zpětně do češtiny nepřeložitelné latinské obraty jako v případě Husových *Betlémských kázání*.

intersentenciálního střídání kódů a na tzv. spouštěče (triggers), které inicializují jazykové přepnutí. Schendl kritizuje také Wenzelův názor, že v případě elementů typu „c“ je přepínání mezi jazyky čistě náhodné a že pro ně nelze nalézt jakékoli všezahrnující vysvětlení, ať už lingvistické, stylistické či psychologické (Wenzel 1994, s. 101). Dle Herberta Schendla už samotná tvorba vícejazyčných kázání může mít komunikační funkci, kterou charakterizuje jako vyjádření příslušnosti k určité bilingvní skupině. Schendl také přejímá Fletcherovu teorii o tom, že bilingvní texty byly určeny pro čtení (Schendl 2013, s. 160).

Podobně jako články Herberta Schendla, i Helena Halmari a Timothy Regetz se vědomě zaměřují čistě na syntaktickou rovinu bilingvnosti. Zkoumají, jak jsou rozložena přepnutí jazykového kódu podle příslušných syntaktických pozic (Halmari a Regetz 2011, s. 122). Ve svém závěru docházejí k tomu, že v kázáních, která analyzovali,²⁸ často nastává přepnutí mezi jazyky na periferních syntaktických pozicích (v anglické terminologii adjunktivy, modifikátory, doplňky podmětu) a na hranicích mezi větami.

Zatím nejvýznamnějších pokusem o uplatnění teorie code-switchingu v této problematice je rozsáhlá monografie Carmen Kämmerer *Codeswitching in Predigten des 15. Jahrhunderts* (2006). Kämmerer jako jediná analyzuje v rámci svého korpusu kázání z několika jazykových oblastí: tj. kázání latinsko-německá, latinsko-italská a latinsko-španělská. Svou práci opírá o úctyhodný korpus (Kämmerer 2006, s. 131) a jednotlivá zjištění dokládá celkem 1044 latinsko-německými větami a 778 italskými příklady (Kämmerer 2006 s. 132). Kämmerer prozkoumává přepínání jazykových kódů v podstatě na všech jazykových úrovních, tj. jak ve složitějších větách, tak v jednoduchých větách a větných konstrukcích, například včetně code-switchingu v rámci složených slovesných tvarů a makarónských forem jednoduchých slovesných tvarů (tj. vernakulárních sloves s latinskými koncovkami). Dokazuje mimo jiné, že v latinsko-románském jazykovém kontaktu dochází k vyšší strukturní interferenci obou jazyků na syntaktické rovině než v kázáních latinsko-německých (Kämmerer 2006, s. 404), což v podstatě odpovídá očekávání, založeném i na celkem povrchním srovnání charakteru daných jazykových párů. Nicméně tento závěr není hlavním přínosem knihy - její cena spočívá v konsekventní aplikaci teorie a metody code-switchingu na středověký textový materiál (ve formulaci nástroje, který autorka nazývá modulární konstrukční model), což otevírá samo o sobě nesmírně zajímavé badatelské pole.

²⁸ Ve výzkumu anglických makarónských kázání získal zvláštní postavení rukopis Oxford, Bodleian Library, MS Bodley 649. Kázání *De celo querebant* z něj vydal už Siegfried Wenzel (1994, s. 268) a později se dočkal svého úplného vydání od Patricka J. Hornera (2006). Díky tomu se stal hlavním předmětem studií hned několika autorů, zvláště Chrise Schendela (2000, 2012, 2013), ale také například Heleny Halmari a Timothy Regetze (2011).

Jistým pochopitelným omezením teorií code-switchingu je, že zůstávají čistě na lingvistické rovině. K lingvistickým podmínkám, za kterých může k přepnutí jazyků dojít, je však třeba vzít v úvahu i okolnosti vzniku kázání, pragmatické stimuly pro přepnutí mezi jazykovými kódy i samotné jazykové kompetence tvůrce vícejazyčného textu. Bohužel, právě o těchto aspektech máme často jen velmi malou představu.

4. Bohemikální vícejazyčné kazatelské sbírky 14. a 15. století

Vícejazyčnost v kázáních je evropským fenoménem, který přináší mnohé metodologické výzvy a problémy. Také v českém prostředí nacházíme velké množství latinsko-českých sbírek. Pouhý letmý pohled do Truhlářových katalogů bývalé pražské universitní knihovny odhalí u řady kázání častý přípisek *bohemice passim interpolati*. Obecně lze říci, že vícejazyčná kázání se objevují v českém prostředí od druhé poloviny 14. století a tvoří výraznou část dochovaných kazatelských děl. Míra jejich zpracování je však stále nízká. Podrobná jazyková analýza, kterou provedla v 60. letech 20. století Eva Kamínková (1963), je k dispozici pouze v jediném případě, a to u Husových *Betlémských kázání*. Na tuto práci lze však jen obtížně navázat vzhledem k chybějící moderní kritické edici textu. Opačný problém se částečně vyskytuje u tzv. *Quadragesimale admontského*, které bylo kriticky vydáno kolektivem autorek Hanou Floriánovou, Danou Martínkovou a Zuzanou Silagiovou (2006). Úvodní studie k edici se dotýká jazykové stránky spíše zběžně, a tak podrobné zpracování z vícejazyčného hlediska zůstává desideratem. Z dalších sbírek jsou většinou vydány jenom úryvky. To se týká například postily Michala Poláka *Sermones de sanctis* (Hanus 1861, Uhlíř 2014). Popřípadě je jim věnována pouze jedna rozsáhlejší studie, jako v případě latinských překladů Husovy *České nedělní postily* (Miškovská 1990). Mnohdy však chybí jakékoli zpracování.

4.1. Quadragesimale admontské

Nejstarší latinsko-českou sbírkou kázání, probíranou v této kapitole, je *Quadragesimale admontské*. Skládá se z 54 kázání, která byla pronesena ve 47 dnech v období od Popelční středy po velikonoční neděli. Editorky vydání z roku 2006 přisoudily autorství sbírky Johlínovi z Vodňan, který je znám jako autor *Zderazské postily*, a datovaly ji do roku 1393. Johlínovo autorství však zpochybnil ve své recenzi František Šmahel, který upozornil na to, že se v *Quadragesimale admontském* nenacházejí zmínky o ostrých soudních sporech, se kterými se Johlín v 90. letech 14. století potýkal, a které ve *Zderazské postile* obsáhle zmiňoval. Oproti Johlínově *Zderazské postile* má být také *Quadragesimale* neosobní. Shody mezi oběma sbírkami nejsou pak podle Františka Šmahela dostatečným podkladem pro jednoznačnou atribuci (Šmahel 2007, s. 974).

Podobně jako ostatní sbírky, které budou v rámci této kapitoly představeny, obsahuje *Quadragesimale admontské* množství českých slov. Namátkou z prvního kázání (Floriánová et al. 2006, s. 1):

Videns vos pauciores in sermone ante me quam heri, dico, quod locusta,
quousque sol non oritur, tam diu iacet in quiete, sed quamcito sol oritur A
OBEYDE GIJ, tunc saltat, quod saltuum, id est SKOKOW, eius non est finis.
Hoc loquor pro eo, quia heri aliquos sol, id est mundane leticie et insanie,
OBESSLO GEST, quod adhuc iacent fatigati in membris et forte iacent
obstructis fenestris timentes, ne sol verus eos circumveniat.

Podle editorek lze rozdělit česká slova do dvou skupin: jedna skupina nahrazuje latinské výrazy, na něž si zapisovatel nemohl pravděpodobně vzpomenout. Druhá skupina českých slov stojí paralelně vedle latinských výrazů a je uvozena zpravidla slůvkem *id est* (Florianová et al. 2006, s. XXX). Editorky tak docházejí k následujícímu závěru: „Zdá se, že původní zápis obsahoval jen glosy první skupiny a že glosy druhého typu vznikly až při přepisu, kdy písař text i upravoval: některé makarónské úseky sice polatinštil, avšak české výrazy v textu ponechal, aby sobě nebo dalšímu uživateli usnadnil nalezení výstižného českého vyjádření“²⁹ (Florianová et al. 2006, s. XXX).

V *Quadragesimale admontském*³⁰ tvoří česká slova pouhých cca. 3,7 % celého textu, přičemž průměrná délka vsuvky či glosy se pohybuje mezi jedním až dvěma slovy. Ve vzorku prvních deseti kázání, který byl zvolen k hlubší analýze, jsou si tato čísla velmi podobná: 3,3 procenta všech slov jsou česká a průměrná délka vsuvek a glos je 1,6 slova. Podíl českých slov pak kolísá od 1,8 procenta (kázání č. 3) po 4,6 procenta (kázání č. 9). Ve vybraném vzorku nacházíme v podstatě identické množství vsuvek (185 výskytů) a glos (183 výskytů). Vsuvky mají však o něco větší průměrnou délku (v průměru 1,8 slova) než glosy (v průměru 1,5 slova).

²⁹ Podobné rozdělení na samostatně stojící vsuvky a paralelní glosy se objevuje například i u Evy Kamínkové v její studii o Husových *Betlémských kázání* (1963, s. 53).

³⁰ Rád bych zde vyjádřil poděkování editorkám *Quadragesimale admontského* za ochotu, s níž mi poskytly elektronické podklady pro svou edici. Bez této pomoci by bylo výrazně obtížnější dospět k následujícím závěrům.

Kázání	Celkový počet slov	Počet glos	Počet slov v glosách	Počet vsuvek	Počet slov ve vsuvkách	Počet přeprnutí mezi I T a Č I	Počet českých slov celkem	Procentuální podíl
1	1563	14	17	15	26	29	43	2,8 %
2	1560	15	22	8	17	23	39	2,5 %
3	1115	8	13	4	7	12	20	1,8 %
4	1721	24	41	17	31	41	72	4,2 %
5	2879	29	40	26	57	55	97	3,4 %
6	1452	10	14	24	44	34	58	4,0 %
7	1964	17	24	30	42	47	66	3,4 %
8	1633	21	27	21	35	42	62	3,8 %
9	2101	26	54	23	42	49	96	4,6 %
10	1660	19	25	17	26	36	51	3,1 %
Průměr	1764,8	18,3	27,7	18,5	32,7	36,8	60,4	3,3 %

Kolísání frekvence českých slov lze sledovat i v rámci jednotlivých kázání. Nejsou výjimkou odstavce, v nichž se nenachází jediné české slovo, stejně jako odstavce, které mají silný makarónský ráz.

Ze slovních druhů převažují u českých slov substantiva a slovesa, často se objevují ještě adjektiva a adverbia. Naopak ostatní slovní druhy (např. předložky) se objevují pouze jako součást slovních spojení, například: *Et sic ista stans w TESKNOSTI dixit* (Florianová et al. 2006, s. 172), nebo *Et ergo merito s PRAWEM Christus debuit se dare ad corrigendum eos, ut de illa infidelitate eos corrigeret* (Florianová et al. 2006, s. 232). Samostatně jsou vzácné.

Existuje přesto však několik výjimek, například ve větě *Quid sanctus Petrus, BA, si veniret solus Filius Dei, non potest hoc facere, ut evolaret* (Florianová et al. 2006, s. 88) se objevuje česká částice „ba“. Podobně ve větě *Quem te ipsum facis? LE, semper illum Abraham exaltaverunt et istum Cristum depresserunt NYZILI GSU* (Florianová et al. 2006, s. 241) nacházíme částici „le“ (novočesky „ale“ nebo „hle“). V několika málo případech nabývá text výrazně makarónské povahy, například (Florianová et al. 2006, s. 88): *Tandem sedentes unus dixit alteri: ROZBERZ TY, alter, NE, tu, et sic unus ex eis divisit illum caponem. Tunc unus dixit: O compater, DOBRZE SI ROZEBRAL!* Takové případy však nejsou časté.

Výjimečně se v *Quadragesimale admontském* objevují i celé české věty, například: *Ecce, NACZ GSU SPADLI, ZE PRONASSIEGI GICH PRAWDU dicentes, cum querebant eum interficere. ZDALI GSU SIE S NYMI SMLUWILIJ? Et tamen ...* (Floríanová et al. 2006, s. 202).

V celé sbírce jsem však nenašel případy, v nichž by například česká prepozice stála před latinským substantivem nebo česká konjunkce mezi dvěma latinskými slovy. Nejedná se tedy v případě *Quadragesimale admontského* o takový typ bilingvismu, který uvádí Siegfried Wenzel: *sciuit me iuuare of xii annis* nebo *fame and siti* (Wenzel 1994, s. 83), nebo jaký lze nalézt i v latinském překladu Husovy *České nedělní postily* v Mk 91.³¹

Silný vliv češtiny je patrný i na charakteru latiny v *Quadragesimale admontském*. Nacházíme zde velké množství bohemismů, české idiomy a frazeologismy, chybné (tj. „české“) užití předložek (Floríanová et al. 2006, s. XXVII), zájmeno *quid* na místě zájmena vztažného, použití zájmena *solus* ve významu *ipse* (Floríanová et al. 2006, s. XXVIII) a celkově český slovosled (Floríanová et al. 2006, s. XXIX). Podle editorek „zapisovatel jistě nepatřil mezi brilantní latiníky“ (Floríanová et al. 2006, s. XXV).

K přítomnosti českých slov a bohemismů je ještě třeba přičíst velmi nepřesné citování z latinských děl. Všechny tyto rysy vedly editorky k následujícímu závěru: „Jeho podoba naznačuje, že záznam mohl vzniknout stejným nebo podobným způsobem, který popisuje Václav Flajšhans v souvislosti s Husovými Betlémskými kázáními: zápis pořídil některý z kazatelových posluchačů, který latinsky zapisoval kazatelův český projev.“ (...) „Máme tedy před sebou autentický záznam kazatelovy promluvy, odrážející ústní charakter projevu; jeho nedostatkem je to, že text je kusý, heslovitý a v důsledku mezerovitosti na některých místech i nelogický. Nevíme, co chtěl původní zapisovatel se svým záznamem dále dělat, zda jej chtěl stylisticky upravit a dopracovat pro publikování, nebo si jej chtěl ponechat pro vlastní potřebu, jako náčrt či inspiraci pro svá kázání“ (Floríanová et al. 2006, s. XXIII–XXIV).

Quadragesimale admontské by tedy mělo být podle editorek jedním z mála známých příkladů reportací z českého prostředí. Tento názor však nebyl přijat bez výhrad. Podle Františka Šmahela: „Šlo by o výkon hodný pozornosti, uvažíme-li, jaké jazykové schopnosti vyžaduje simultánní překlad, zvláště je-li navíc spojen s písemným zápisem. V této spojitosti stojí za zmínku, že obdobná činnost v podobě tzv. univerzitních reportací spočívala v pomalém předčítání pro písaře, a to bez průběžného překladu“ (Šmahel 2007, s. 973). Podobného názoru byl i Pavel Spunar: „Lákavé představě však brání průhled do univerzitního života. I jednoduchý zápis zvolna pronášeného projevu nebyl snadným úkolem, natož pak okamžitý překlad

³¹ *Et pueri habent doctrinam, ABI sic super patrem et matrem NEOSSOPOWALY* (f. 162v); *dyabolus ROZDIELUGE, quomodo tunc dyabolus sibi suam virtutem concederet, nequaquam – NYKOLI, quia BI SIE solus HUBIL* (fol. 201r).

emotivního kázání do latiny! Cesta k dochovaným textům *Quadragesimale* byla asi složitější, než se předpokládá“ (Spunar 2008, s. 553). Jako alternativní možnost vzniku F. Šmahel navrhuje, že to mohl být sám autor, kdo své přípravy do latiny kostrbatě přetlumočil (Šmahel 2007, s. 937). Místo zapisovatele, který „jistě nepatřil mezi brilantní latiníky“ (Floriánová et al. 2006, s. XXV) tak předkládá představu kazatele, který překládá své přípravy „kostrbatě“ do latiny. Tím se však odsouvá problém českých slov a bohemismů jenom o úroveň níže, aniž by se vyřešil. Vyvstává tím totiž otázka, proč by se kazatel měl dopouštět právě takových „chyb“ v případě, že by měl na složení svého kázání bezpochyby více času než případný zapisovatel.

Dvě hlavní výtky ohledně vzniku *Quadragesimale admontského* jako zápisu živého kázání jsou tedy následující: Obtížnost rychlého simultánního překladu a samotná fyzická rychlost zápisu. Množství reportací z Francie a Itálie (viz o tom výše) však dokazuje, že zapisovatelé tempu kazatelova přednesu často stačili. Dokonce prý právě proto dávali přednost latině před vernakulárními jazyky, protože nabízela rozvinutější systém latinských zkratek. To, že mnohé francouzské a italské reportace jsou simultánními překlady z národních jazyků do latiny, může být způsobeno jazykovou blízkostí románských jazyků k latině. Přesto bychom neměli podceňovat míru, s jakou byli středověcí vzdělanci bilingvní, to znamená schopní přecházet plynule z jednoho jazyka do druhého, zvláště pokud zde nemluvíme o překladu do vybroušené latiny, ale spíše o převedení do kuchyňské latiny, umíchané ze zcela českých ingrediencí.

Jak editorky, tak recenzenti vnímají vícejazyčnou podobu *Quadragesimale admontské* jako výsledek nedostatečných jazykových kompetencí, ať už na straně zapisovatele, nebo kazatele. Zcela nepochybně míra, s jakou ovládal tvůrce této sbírky latinu, hrála podstatnou roli, domnívám se ale, že přesto je třeba vzít v úvahu i možnost, že *Quadragesimale admontské* vypadá přesně tak, jak si to jeho tvůrce přál a jak to vyhovovalo jeho čtenářům.

Důležitým argumentem je zde už samotné rukopisné dochování *Quadragesimale admontského* (Floriánová et al. 2006, s. LV–LXV). Celý text této sbírky se nachází v rkp. Národní knihovny v Praze XX B 5 (dále *A*) na fol. 55r–208r. Krátká část se nachází též v rkp. Národní knihovny v Praze XX B 9 (dále *B*) na fol. 1v–29v, a to kázání nedělení a kázání na Zelený čtvrtek. Rukopis *B* je starší a byl napsán nedlouho po roce 1420. Rukopis *A* je datovatelný přesně podle kolofonu, podle něhož byl dokončen 3. dubna 1434. Oba dva rukopisy se na mnoha místech výrazně liší, a to jak ve formě, tak v obsahu. Významný je především rozdíl v množství českých slov, kterých obsahuje rkp. *A* méně než *B*. Například (Floriánová et al. 2006, LXIV):

A fol. 87v: iam consuevisti illi peccato vel desperationi

B fol. 5v: iam OBIKL TOMU HRZECHU vel ZUFALSTWY

A fol. 87v: de quibus absurdum est loqui

B fol. 5v: MRZKO O TOM MLUWYTY

A fol. 90v: *laus illi*

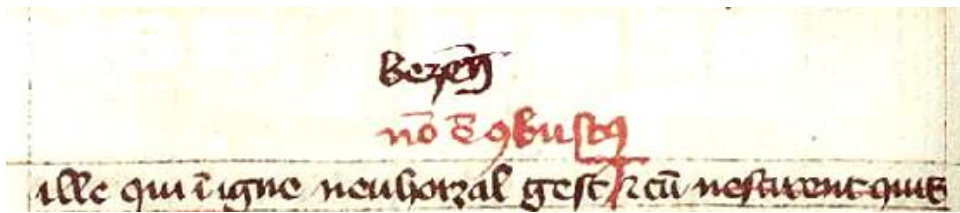
B fol. 8r: BLAZE illi homini

Tento jev editorky vysvětlují tím, že původní text *Quadragesimale admontského* byl silně makarónský, avšak písař rkp. A jej na mnoha místech upravil. O písaři rkp. B míní (Floriánová et al. 2006, s. LXIV), že „česká slova většinou nepřekládal: snad to nedovedl nebo nechtěl (možná se obával, že si při promluvě na výstižný český pojem nevzpomene).“

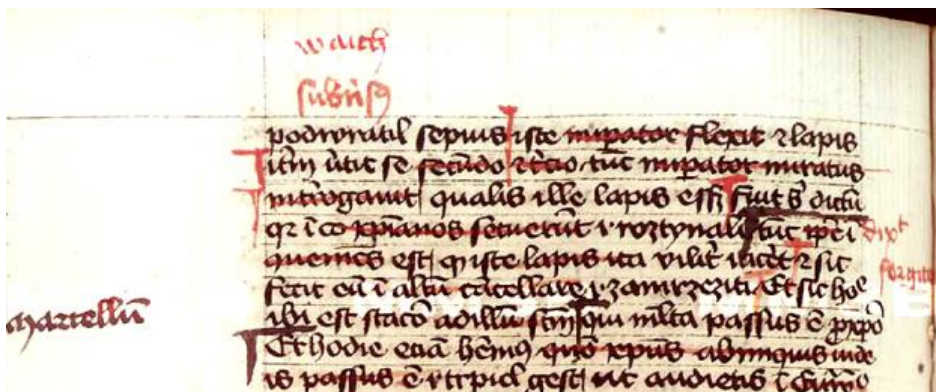
Co o tomto předpokladu však říkají samotné rukopisy? V rkp. B nacházíme latinské i české marginálie (srov. Floriánová et al. 2006, s. LVI). Latinské rozšiřují či komentují obsah, zatímco české mnohdy překládají latinské znění, například na fol. 21v je na margu přeložen biblický citát *Ex quo ergo veritatem dico, quare non creditis michi?* (Ioh. 8,45) slovy *kdiz prawdu mluwym, procz wi newyerzite mye?* Rkp. B obsahuje také české interlineární glosy, například na fol. 23v jsou nadepsána *acz kto nad si quis* ve větě *Si quis sermonem meum servabit, mortem non gustabit in eternum.*

Neméně zajímavý je příklad rukopisu A, který sloužil jako základ pro edici *Quadragesimale admontského*. I v něm se objevují hojné glosy. Vedle latinských se však jedná o glosy německé, které překládají česká či latinská slova (Floriánová et al. 2006, s. XV). Například na fol. 120r je u slov *delectabilis res est, i. kratochwilna wiecz gest* glosováno slovo *kratochwilna* jako *kurczwailigz*. Občas dokonce dochází ke dvojímu překladu, například na fol. 65v čteme: *ille, qui in igne neuhorzal gest et cum nescirent ...* Slova *neuhorzal gest* jsou prvně glosována nadepsanou rubrikou *non est combustus*, která je ještě jednou glosována slovem *bezengt*.³²

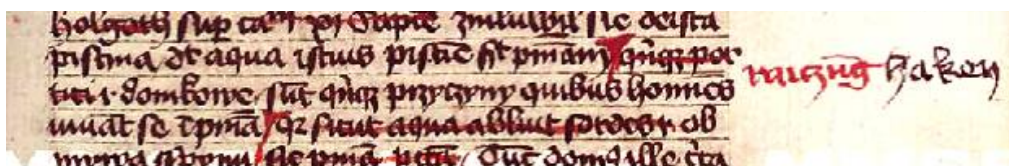
³² Obrazový materiál převzat z Manuscriptorium.cz s laskavým svolením Národní knihovny v Praze.

Podobný příklad nacházíme i na fol. 168, na němž je české *podvrtil* přeloženo prvně jako *subversus* a následně jako *waich*:

V některých případech je české slovo dokonce glosováno dvěma německými synonymy, jako na fol. 82r:

Vidíme tedy, že v obou případech si uživatelé či písaři dopisovali do rukopisu nové vernakulární glosy, a to české (v rkp. B) i německé (v rkp. A). Tato skutečnost koresponduje s tím, že starší rkp. B obsahuje v rámci samotného znění *Quadragesimale admontského* větší množství českých slov než rkp. A. Důvod se zdá být nasnadě. Není jím nejspíše neochota či neschopnost písaře rkp. B přeložit české výrazy do latiny, ale naopak spíše záměr písaře rkp. A přizpůsobit opis *Quadragesimale admontského* německému uživateli, ať už se jednalo o něj samého či o někoho jiného. Vědomě tedy potlačil část českých slov. Německé marginální glosy, ať již přímo od něj nebo později dodané, jsou pak dalším stupněm tohoto vývoje. V obou dvou případech však vidíme, že samotný vernakulární jazyk nebyl vnímán jako nedostatek, ale naopak jako něco cenného, co se snažili oba dva písaři udržet či dokonce rozšířit. Rukopis A je pak také zajímavým dokladem toho, že vícejazyčná kázání nemusela být bezpodmínečně

překážkou pro uživatele, jejichž primárním jazykem nebyla čeština, zvláště pokud se mohlo jednat například o české Němce s jistou znalostí českého jazyka.³³

Podobně jako na česká slova se můžeme podívat i na velmi počeštěnou latinskou gramatiku *Quadragesimale admontského*. I v tomto případě je zapotřebí zvážit, k jakému účelu byla sbírka zapsána a k čemu byla používána. Přítomnost vernakulárních glos překládajících latinské výrazy spolu s latinskými glosami rozšiřujícími témata obsažená v textu naznačuje, že *Quadragesimale admontské* bylo používáno jako modelová sbírka, z níž bylo poté kázáno ve vernakulárním jazyce. Tuto domněnku potvrzují i vnitrotextové důkazy. Podobně jako v Husových *Betlémských kázáních* a v latinském překladu *České nedělní postily*, nacházíme i v *Quadragesimale* výzvy určené k čtenáři-kazateli, aby to či jiné téma podle svých sil rozšířil: *ut in textu prosequere, prosequere textum, lege ibi hystoriam, dilata, ut scis* etc. (Floriánová et al. 2006, s. X).

Máme tedy před sebou sbírku kázání, která byla zamýšlena jako příručka pro kněze, která obsahuje množství českých slov a českých vazeb a která byla dokonce i používána nejspíše pro potřeby vernakulárního kázání. V takovém případě se zdá být pravděpodobné, že *Quadragesimale admontské* bylo už vědomě napsáno takovým způsobem, aby tomuto účelu sloužilo co nejlépe, tj. aby jeho latinské znění bylo možné co nejsnadněji přeložit zpět do češtiny. K tomu sloužila nejenom přítomnost českých slov, ale zároveň i počeštěná syntax latiny. To neznamená, že by *Quadragesimale admontské* bylo prosté očividných chyb v latinském znění. Nelze ale za ně pokládat ty případy, kdy se latina liší od klasických školních gramatik latiny. Z pragmatického hlediska bohemismy a české slovesné vazby u latinských sloves naopak velmi dobře slouží tomu, aby text byl snadno převoditelný do češtiny. Uživatel *Quadragesimale admontského* tak nemusel přemýšlet nad tím, jakým správným způsobem převádět složité latinské konstrukce do češtiny, ale stačilo mu „otrocky“ přeložit daný česko-latinský text.

4.2. Husova Betlémská kázání

Zatím největší jazykovědné pozornosti se z bohemikálních latinsko-českých kazatelských sbírek dostalo Husovým *Betlémským kázáním* z let 1410 až 1411. Podobně jako *Quadragesimale admontské* i tzv. *Betlémská kázání* jsou známa zatím jen z jednoho úplného opisu, a to rkp. uloženého v Národní knihovně v Praze pod signaturou III B 20 (dále jen *K*) z druhé čtvrtiny 15. století. Část kázání je dochována také v o něco starším rukopise z 1. čtvrtiny

³³ Možnost, že sbírka sloužila i německým kazatelům zmiňují i editory *Quadragesimale admontského* (Floriánová et al. 2006, s. XV), nespojují ji však s odlišným charakterem rukopisů *A* a *B*.

15. století z rkp. Knihovny Národního muzea pod signaturou XIV F 4[□] (dále jen *M*). Na základě těchto dvou rukopisů vydal mezi léty 1938 a 1942 edici *Betlémských kázání* Václav Flajšhans v pěti sešitech ve Věstníku Královské české společnosti nauk. Toto vydání však nesplňuje moderní nároky na kritickou edici (Kamínková 1963, s. 9).

Ještě více než u *Quadragesimale admontského* v tomto případě platí, že oba zachované rukopisy přinášejí odlišnou podobu textu. Starší rukopis *M* například obsahuje výrazně větší množství českých glos než rukopis klementinský. V rámci padesáti šesti kázání, která se v obou rukopisech shodují,³⁴ našla Eva Kamínková v muzejním rukopise celkem 573 českých glos, zatímco v klementinském pouze 113 (Kamínková 1963, s. 53).³⁵ Obě verze se však liší nejenom počtem českých glos, ale také v jejich znění. Pouze čtyřicet čtyři glosy se plně či částečně shodují v obou rukopisech, přičemž jedno latinské slovo může mít různý překlad v každém z nich (Kamínková 1963, s. 56):

V: pensionem – M: berny, K: poplatek vel usuram – str. 33/I

V: pensionem – M: vtyesenye, K: poplatek – str. 35/I

VI: reatus – M: zawazanye, K: vina – str. 42/1

Husova Betlémská kázání obsahují také množství českých vložek, konkrétně dvě stě sedmdesát jednu v rkp. *M* oproti třiceti devíti v rkp. *K*. Podobně jako v případě *Quadragesimale admontského*, i zde se jedná především o „živé slovní obraty z mluvené řeči.“ (Kamínková 1963., s. 59). Přestože rkp. *M* obsahuje vložek více než rkp. *K*, klementinský rukopis obsahuje některé vložky, které v muzejním rukopise chybí.

Bohužel Kamínková neuvádí rozsahy kázání ani množství českých slov v glosách a ve vsuvkách. Je tedy obtížné udělat si přesnou představu o procentuálním zastoupení. Z rozložení glos a vložek podle jednotlivých kázání je však zřejmé, že kolísá ještě více než například u *Quadragesimale admontského*. Na jedné straně kázání XVIII má v rkp. *M* celkem dvacet devět českých glos a pět vložek, na druhé straně kázání CLIX nemá jediné české slovo a kázání XLI má pouhou jedinou vložku, a to ještě pouze v rukopise *M*.

Oproti *Quadragesimale admontskému*, v němž je poměr glos a vsuvek v podstatě vyrovnaný, je tedy v Husových *Betlémských kázáních* patrná jasná dominance glos nad

³⁴ Jde o kázání III–XXXVI, XXXVIII–XLVI, XLVIII–LIV, CLVIII–CLX.

³⁵ Eva Kamínková uvádí 568 glos a 112 glos, avšak součet hodnot pro jednotlivá kázání v tabulce na s. 54 je mírně odlišný. Buď tedy byla nějaká hodnota v tabulce špatně zapsána, nebo byl proveden chybně jejich součet. Vzhledem k mírnosti odchylky to však nemění výpovědní hodnotu těchto čísel.

vsuvkami. Jak bude v jedné z následujících kapitol ukázáno, např. v *Sermones de sanctis latino bohemicis* Michala Poláka naopak zřetelně dominují vsuvky. Domnívám se, že poměr glos vůči vsuvkám je jedním z parametrů, podle kterých lze usuzovat na charakter vícejazyčnosti. Čím více vsuvek a méně glos, tím působí vícejazyčné kázání plynuleji.

Kamínková odmítá Flajšhansův názor, že by užívání češtiny v samostatných vložkách bylo důkazem, že kázání byla narychlo přepisována a překládána z češtiny do latiny. (Kamínková 1963, s. 65). Nabízí přitom dva argumenty: Za prvé česká slova stojí na místech i velmi běžných latinských slov. Za druhé se česká slova objevují už v nejstarších Husových sbírkách a postupně jich přibývá. Kamínková dochází k závěru, že se ve skutečnosti jedná o Husovy přípravy (Kamínková 1963, s. 66). Na závěr však připouští, že na dochovaném textu se podíleli „zpracovatelé“, upravující text příprav již podle kázání skutečně Husem pronesených (Kamínková 1963, s. 75–77).

Můžeme-li se spolehnout na reprezentativnost příkladů vybraných Evou Kamínkovou, je třeba podotknout, že *Husova Betlémská kázání* obsahují ještě méně nepřeložených běžných českých slov než například *Quadragesimale admontské* a že v nich nedochází k případům, v nichž by například česká částice stála osamoceně v latinském textu.

Eva Kamínková uvádí i množství bohemismů, které se v Husových *Betlémských kázáních* vyskytují (Kamínková 1963, s. 66–70). Podobně jako editorky *Quadragesimale admontského* i Kamínková zmiňuje například neklasické použití zájmena *solus* ve významu *ipse*. Dodává však, že k této záměně „přispělo (...) jistě oslabení významu *ipse*, které klesá ve středověké latině na roveň zájmenu *is* nebo i určitému členu“ (Kamínková 1963, s. 67). Tento významový posun obou zájmen bude velmi dobře patrný na latinském překladu *České nedělní postily* z Mk 91.

Dalším velmi rozšířeným bohemismem, který Kamínková uvádí, je použití zájmena *defendere* ve významu *prohibere*, tedy bránit někomu v něčem (Kamínková 1963, s. 67). Takové užití je v *Quadragesimale admontském* velmi vzácné, podařilo se mi najít jediný případ ve větě *iam cum eis balneantur, modo canones nobis hoc defendunt* (kázání XXIV). Naopak v latinském překladu *České nedělní postily* z Mk 91 je takové užití velmi časté.

Interpretační problém v Husových *Betlémských kázáních* však nepředstavuje jen výskyt českých slov, ale i častější přítomnost do češtiny nepřeložitelných latinských slovních hříček či etymologických výkladů (Kamínková 1963, s. 71–74). Například v rkp. *M: Nequam, i. non equus ... curvatur voluntas* (Kamínková 1963, s. 71) či *mentiris, i. contra mentem transis* (Kamínková 1963, s. 72). K tomu je třeba přičíst latinské hexametry či elegická disticha (Kamínková 1963, s. 73). Eva Kamínková nabízí dvě možná vysvětlení těchto latinských pasáží

(Kamínková 1963, s. 71): „Bud' musíme předpokládat, že si je kazatel, ať Hus nebo pozdější zpracovatel jeho materiálů, poznamenal jen pro zajímavost a nechtěl jich použít, nebo musíme přijmout domněnku, že do českých kázání vkládal latinská slova a věty.“ Druhou variantou se přibližuje Eva Kamínková názoru Siegfrieda Wenzela o dvojjazyčné kazatelské performanci. Jak si však představit takové bilingvní kázání u Husa v Betlémské kapli, která byla určena pro vernakulární kázání? Snažil se o poučení publika tím, že občas vložil do svého kázání např. výklad významu toho či onoho latinského slova? Nebylo by mu to nejspíše cizí, vidíme-li, jak v *České nedělní postile* sám několik latinských slov vykládá, například slovo *adventus* (čt. 1, ř. 22–23), *mundare* (čt. 8, ř. 69–71), pomineme-li jeho stejně časté výlety do řečtiny, např. *didymus* (čt. 24, ř. 277–281), a hebrejštiny, např. *pascha* (čt. 18, ř. 61–62), které jako jazyky aktivně neovládal.

Připustíme-li však tuto možnost, zároveň se před nás staví svým způsobem neřešitelný problém: Jak poté s určitostí rozhodnout, které pasáže byly zamýšleny pro překlad do vernakulárního jazyka a které pasáže měly být kázány latinsky?

4.3. Postila Michala Poláka *Sermones de sanctis latino-bohemici*

U všech doposud pojednávaných sbírek se množství českých slov pohybovalo na úrovni jednotek procent, přesto se i v českém prostředí vyskytují zápisy kázání, v nichž jeden jazyk velmi často zcela plynule přechází do druhého a zpět. Typickým příkladem je postila Michala Poláka *Sermones de sanctis latino-bohemici*, dříve označovaná jako *Postila litoměřického kazatele*,³⁶ dochovaná v rkp. Národní knihovny v Praze pod signaturou XI F 3 na fol. 1r–240r. Už úvodní slova naznačují její charakter (fol. 1r): *In vigilia Andree super ewangelio. Hodie est vigilia apostolica apostoli sancti Andree. Andreas interpretatur quasi virilis. Kto gste tehdy ondrzegowe, zmuzile servite domino deo...*

Bohužel práci s touto postilou Michala Poláka komplikuje skutečnost, že zatím postrádá jakoukoli edici i obsáhlejší jazykovědnou studii. Několik úryvků publikoval I. J. Hanuš (1861), soustředil se však především na pasáže obsahující větší množství českých slov, které tak nevypovídají o obecném charakteru díla. Několik dalších úryvků je k nalezení v článku Zdeňka Uhlíře (2014, s. 9–10), avšak ani ony nemají větší vypovídací hodnotu. Proto byla pro potřeby této práce přepsána dvě namátkově vybraná kázání (jako tzv. „Stichprobe“), a to konkrétně první na svátek sv. Ondřeje na fol. 1r až 5v, a druhé, vánoční kázání na fol. 79r až 82r.

³⁶ Jako první popsal toto dílo I. J. Hanuš (1861), s osobou Michala Poláka jej poprvé spojil F. M. Bartoš (1955, s. 72–73), který mu přisoudil i několik dalších vícejazyčných sbírek, viz též Spunar (1978, s. 243 sqq.)

V obou kázáních se místy vyskytují české glosy, například (fol. 2v): *Sanguinem vero, ut illas maculas mundaret – VMYL*. Oproti *Quadragesimale admontskému* či *Husovým Betlémským kázáním* je jich však poměrně málo: glos je v obou kázáních celkově pouze sedm, jde o jedenáct českých slov. Naopak výrazně převažují vsuvky. V prvním kázání je jich celkem sedmdesát tři, v druhém padesát, vždy o průměrné délce více než tři slov. Většina z těchto vsuvek (v prvním kázání celých 54,6 procenta) má přitom intrasentenciální charakter, to znamená, že k přepnutí jazykového kódu dochází na hranici vět, například:

Ecce, dicit notanter, hominibus et non iumentis, TEHDY peccatores,
GESSSTO SE YAKO PROMIENILI W HOWADA, non sunt participes nativitatis
Christi; WIERZITELI TOMU, mi homines, quod homo, dum peccat, similis
est bruto, sic dicit scriptura!

Česká slova tvoří v prvním kázání celkem 15,8 procenta všech slov a v druhém 13,9 procenta. Je důvodné předpokládat, že i u zbytku sbírky se bude množství českých slov pohybovat nad deseti procenty. Tato čísla velmi výrazně překonávají stav v *Quadragesimale admontském* i v *Husových Betlémských kázáních*. Ve výsledku tak působí tato postila Michala Poláka výrazně jiným dojmem než obě předcházející sbírky a můžeme v jejím případě mluvit o velmi pokročilém makaronismu.

* * *

Ze srovnání výše uvedených sbírek vyplývá, že máme co dočinění přinejmenším se dvěma odlišnými skupinami:

Quadragesimale admontské a *Husova Betlémská kázání* jsou si poměrně blízka: obsahují četné glosy a jsou určeny explicitně pro kazatele jako modelová kázání. Tomu se zdá odpovídat i česká syntax latinských vět a přejímání českých slovesných struktur.

Naproti tomu postila Michala Poláka *Sermones de sanctis latino-bohemici* neobsahuje téměř žádné glosy, pouze vsuvky. Množství českých slov je nejvyšší ze všech srovnávaných sbírek. Bohužel se jedná o text do velké míry neprozkoumaný, takže nelze usoudit, zdali obsahuje podobné prvky vyzývající kazatele jako ostatní kázání (*dilata, ut scis* apod.). Opatrně a předběžně je nicméně možné soudit, že zatímco ve starší době vycházela vícejazyčnost v zápisech kázání vstříc uživatelským potřebám, tak v době mladší, jako právě u Michala Poláka, začala být volena z důvodů stylisticko-estetických. Ve druhé polovině 15. století se čeština v každém případě dostává minimálně v pastorální oblasti na úroveň latiny a kromě toho začíná reprodukovat vlastní diskurs (Rychterová 2016).

5. Obecná charakteristika překladu Mk 91

Na první pohled vykazuje latinský překlad v rukopise Mk 91 některé strukturní prvky Husovy *České nedělní postily* tak, jak je nacházíme v jejích českých rukopisech. Každé čtení je uvedeno latinským nadpisem obsahujícím informaci o neděli či jiné příležitosti, ke které se čtení váže, a většinou též, z jakého místa Bible je přejato čtení perikopy, například: *Prima dominica post nativitatem Christi, Luce 2°*. Tituly jsou latinské s jedinou výjimkou, a to v případě čtení na neděli Devítník (*Dominica*, GENZ SLOWE DEWIETNYK).

Všechna kázání jsou rozdělena na dvě části, perikopu a výklad, a to jak po obsahové, tak grafické stránce. Perikopa je psána vyšším písmem než text výkladu a jednotlivé řádky jsou v takovém rozestupu, který umožňuje pohodlné vepsání jednoho až dvou řádků interlineárních glos, jejichž písmo je naopak drobnější a vyznačuje se silnějším kurzivním charakterem.

Text výkladu obsahuje četná rubrikovaná podtržení, která jsou užívána především pro zdůraznění citovaného zdroje (například *teste David; Ideo dicit salvator; Mathei XX°*), a pro zvýraznění některých biblických citátů. Rukopis obsahuje také pravidelnou rubrikovanou virgulaci. Žádné iniciály či jiné ornamenty nejsou v rukopise přítomny, text je napsán velmi úhledně a jednotně, přičemž písařská ruka odpovídá té, která opsala i většinu ostatních traktátů a kázání, které jsou v rukopise přítomny.³⁷ Pravopis latinských slov není ničím zvláštní, pozornost si však zaslouží četná česká slova. Přestože všechny hlavní rukopisy *České nedělní postily* jsou napsány diakritickým pravopisem (srov. Daňhelka 1992, s. 14–20), je pro česká slova v Mk 91 zvolen pravopis spřežkový. Pouze na několika málo místech nacházíme možné stopy pravopisu diakritického, například na fol. 185v čteme *řzka* a na fol. 287v *placem*. Přinejmenším na jednom místě je diakritického pravopisu užito chybně, a to na fol. 170r, kde čteme *mřzky* na místo „mrzký“. Spřežkový pravopis je použit také pro česká slova v ostatních traktátech a kázáních, které jsou v Mk 91 obsaženy a které jsou napsány stejnou rukou jako latinský překlad *Postily*. Jedná se tedy nejspíše o osobní preferenci písaře či o jeho malou zběhlou v diakritickém pravopisu (zdali lze z tohoto aktu usuzovat, že se jednalo o staršího člověka, je nejisté).

Latinský překlad v MK 91 obsahuje přinejmenším dvě vrstvy marginálních poznámek. První jsou psány stejnou či velmi podobnou rukou jako samotný text latinského překladu a lze

³⁷ Jedná se o všechny texty až na „De sancto Thoma. In presenti sacro Evangelio primum ponitur Thome de resurrectione christi dubitacio“ na fol. 136v–145r.

se tedy právem domnívat, že vznikly při jeho zápisu. Většinou se skládají pouze z klíčových slov vztahujících se k různým pasážím, nacházíme mezi nimi však i několik cenných výjimek, které obsah komentují. Ruka druhého souboru marginálních poznámek je mladší a její písmo je kurzivnější. Poznámky se v jejím případě omezují téměř výhradně na klíčová slova (výjimkou je rozvedení tématu na fol. 223r).

V rukopise Mk 91 je přeloženo všech padesát devět čtení z české předlohy. Přesto se však nejedná o překlad úplný. Předně v něm chybí tzv. „zpravidlo neb ukazovadlo,“ tj. rozsáhlý rejstřík, podle něhož lze v Husově *České nedělní postile* snadno a rychle vyhledávat odpovídající místa k různým klíčovým slovům či frázím. Aby tento rejstřík mohl dobře plnit svou funkci, opatřil Hus své výklady po stranách písmeny abecedy, které usnadňují lokalizaci příslušného místa (stejným rejstříkem jsou opatřena i další dvě díla ze stejného období Husovy tvorby, *Výklady* a *O svatokupectví*). Typicky pak zápis v ukazovadle vypadá například takto: *Beránek velikonoční ... 18 C*, tj. více o tématu Beránka velikonočního lze najít v 18. čtení v části označené písmenem C. Ani toto členění textu není do Mk 91 přejato, což ukazuje na to, že vynechání ukazovadla bylo součástí překladatelského programu a nikoli náhodným opomenutím nebo ztrátou.

Hus také opatřil okraje svých výkladů odkazy na biblická místa. I ty byly vynechány nebo integrovány do textu překladu. Odstraněn byl též důležitý dovětek, který se nachází hned za ukazovadlem, v němž se Hus obrací ke čtenářům a k opisovatelům svého díla. Vysvětluje v něm, že napsal *Postilu* tak, jako obyčejně mluvil, tj. svou mluvenou podobou češtiny, a nabádá písaře, aby v ní nic neměnili.

Naopak Husova předmluva začínající slovy *Milosrdný spasitel, pán všemohúcí* je v Mk 91 zachována, třebaž v ní bylo provedeno mnoho stylistických úprav. Změněné pasáže tvoří dokonce přibližně čtrnáct procent celého textu. Ještě důležitější je však změna formální, ke které v předmluvě dochází. Z původně běžné Husovy biblické citace Mt 9,36–38, která začíná slovy *Vida Ježíš zástupy*, se v latinském překladu Mk 91 stala perikopa. Získala tedy grafické odlišení v podobě většího písma a byla opatřena interlineárními glosami. Tento postup se neopakuje v případě žádného jiného citátu v žádném z výkladů *Postily*. Zdá se tedy, že překladatel se tímto pokusil upozadit zvláštní charakter předmluvy a přiblížit ji formálně ostatním kázáním.

Z charakteristických formálních rysů *České nedělní postily* tak její latinský překlad zachovává pouze výrazné grafické rozdělení jednotlivých čtení na perikopy a výklady. Funkce perikop je dokonce ještě umocněna přidáním nových glos a převedením předmluvy do formální podoby ostatních čtení. Chybějící rejstřík, vynechané alfabatické značky z okrajů stránek a do

textu integrované původní marginální odkazy na bibli naznačují, že v latinském překladu je potlačena funkce *České nedělní postily* jako příručky pro laického čtenáře, v níž může vyhledávat témata, která jej zajímají, a naopak je posílena její funkce jako kazatelské příručky. Tomu odpovídají i následující změny a dodatky v textu překladu oproti jeho předloze. Například ve třech kázáních je například dodáno oslovení posluchačů slovy *fratres dilecti* (čt. 2, 20) a *fratres karissimi* (čt. 19). Podobně do čtyř kázání jsou dodána uzavírající výzvy k modlitbě slovy *Rogemus ergo* (čt. 1, 4, 7 a 16). Na mnoha místech (celkem 11krát v editované části), vyzývá překladatel čtenáře, aby to či ono téma rozšířil pomocí slov *dilata*. Například původní Husova věta *A věz, že mnozí mnie, by smrtedlně nehřešili, libezně se vidiece, libajíce neb jinak dotýkajíce* (čt. 15, ř. 95–96) je přeložena jako: *Et scias, quia multi putant non peccare mortaliter, libeznye sie wyducze, libagicze et aliomodo tangentes se et amplexantes etc. Dilata loca impudica, SMAKAGICZE.* (fol. 194r).

Latinský překlad *České nedělní postily* známe jen z jediného rukopisu, a to Mk 91, který je dnes uložen v Moravské zemské knihovně v Brně. Přesto můžeme říci s velkou jistotou, že se jedná o opis jiného, staršího latinského rukopisu, který dnes neznáme. Mluví pro to především specifické písařské chyby, ke kterým mohlo dojít pouze tímto způsobem. Například na fol. 181v čteme na první pohled nenápadnou větu: *qui accipient faciliter denarium pro suo labore* (fol. 181v). Podtržené slovo *faciliter* nebudí na tomto místě na první pohled žádnou větší pozornost. V rámci překladu, který je plný bohemismů, si lze snadno představit řeč o těch, kteří „snadno“ přijmou peníz za svou práci. Pohled do českého originálu však odhalí, že skutečný význam byl původně jiný: *kteříž vezmú konečně peníze za svú práci* (čt. 12, ř. 50–51). Podíváme-li se pak, jak se překládá slovo *konečně* v Mk 91, zjistíme, že překladatel velmi konzistentně používá výraz *finaliter*. Na fol. 181v tak opisovatel očividně zaměnil dvě slova.

Zatímco toto přehlédnutí je na první pohled nenápadné a nemění zásadním způsobem význam textu, v jiných případech může dojít chybou písaře až k radikální změně významu. Ve čt. 12 líčí Hus Krista jako hospodáře vinice boží, který je zároveň kořenem z něhož pučí ratolesti a *jenž sedí v domu svém, v cierkvi svaté svítězilé v nebesiech, jenž u vinnici nepracuje...* (čt. 12, ř. 49–50). V rukopise Mk 91 však místo toho na místě poslední věty čteme: *qui in vinea iam laborant* (fol. 181v). Písař podle všeho měl v předloze napsáno **non*, které však přečetl chybně jako *iam*. Lze uvažovat, že tento omyl ho pak vedl ještě k další změně. Plurálový tvar *laborant* totiž stojí v příkrém kontrastu k *nepracuje*, které čteme u Husa a které se váže k osobě Krista. Lze si ale dobře představit, že v předloze byl tvar **laborat*, který ale kvůli záměně *non* a *iam* možná přestal dávat písaři smysl. Ježíš totiž z předchozích správně přečtených vět byl

hospodářem a kořenem, nikoli dělníkem. To mohlo vést písaře k tomu, že tvar *laborat změnil na laborant. A tak nevyřčeným podmínkem věty učinil dělníky na vinici boží.

Tyto chyby se přitom mohou ve výjimečných případech i kumulovat. V čt. 11 Hus mluví o potřebnosti, kterou pro dobré lidi představují lidé zlí. Bez nich by totiž nemohli dojít tak veliké odplaty. Svůj argument uzavírá těmito slovy: ... *protož všech zlých vytrhánie, kdy by nynie bylo, byla by dobrým veliká újma* (čt. 11, ř. 211–212). V latinském překladu však čteme naprostý opak: *Ideo enim malorum detraccio, quando non esset, fieret bonis magna VGMA* (fol. 180r). Písař očividně zaměnil zkratku *omnium za enim a zkratku *nunc za non.

V rukopise však nacházíme i další stopy svědčící o tom, že se jedná o opis. Například na fol. 151r opsal písař větu *Quia dicit David propheta* příliš brzy, a tedy na špatném místě. Jakmile si své chyby všiml, podtečkoval ji.

Můžeme tedy považovat za prokázané, že v Mk 91 máme dochovaný opis latinského překladu Husovy postily. Bohužel nás to staví před jednu zásadní otázku, a to, jaké jazykové a obsahové změny v překladu mají být přisouzeny původnímu překladateli (či překladatelům) a jaké písaři, který opsal rukopis, jež máme k dispozici. Abychom mohli odpovědět na tuto otázku, je třeba systematizovat změny, s kterými se u Mk 91 setkáváme:

- a) nepřesný či volný překlad
- b) stylistické změny
- c) špatné pochopení českého originálu
- d) špatné přečtení latinské předlohy
- e) obsahové změny (přeformulování, vynechávání a doplnění)
- f) marginální poznámky

Nepřesný či volný překlad, stylistické změny i změny plynoucí ze špatného pochopení českého originálu jsou jednoznačně indikací, že daná část se nacházela už v latinské předloze, z níž byl Mk 91 opsán, a že má svůj původ v prvotním překladu. Špatné přečtení latinských zkratk, jaké bylo ukázáno o něco výše, zase ukazuje na opisovatele překladu.

Problém představují především časté obsahové změny. U mnohých však nacházíme úzký vztah k českému originálu. Přeformulované věty mnohdy obsahují alespoň podobná slova jako český originál, například v úvodu čt. 9 čteme: *A však jest v něm [tj. v perikopě] naučení cierkvi svatě, kterak má slúžiti pánu bohu* (čt. 9, ř. 9–10). V latinském překladu je zachována většina slov, avšak s jinými pády a drobnými dodatky, a to tak, aby věta získala jiné vyznění: *et tamen in eo est doctrina sanctorum et sancte matris ecclesie, quam debet servare homo Deo* (173v).

To, že velká většina obsahových vynechávek a přídavků má svůj původ už v původním překladu, dokládá jejich jednotnost. Vynechávky jsou většinou provedeny systematicky, a jak bude ukázáno níže, v jejich pozadí stojí jasný překladatelský program. Přídavky jsou naopak malé, mají však opět všechny podobný charakter. Největší nejasnost je spojena s marginálními poznámkami. Bohužel chybí jakékoli indicie, které by mohly naznačit, zdali jsou dílem překladatele (překladatelů) či písaře.

Bohužel, nelze říci nic konkrétního o tom, který český rukopis by mohl být předlohou pro překlad, neboť nenacházíme výrazné shody s žádným z rukopisů, které byly použity při kritickém vydání *České nedělní postily*. Tuto otázku je tedy zatím třeba odložit do budoucna.

Podobně nejasné je, zdali je překlad dílem jednoho či vícera překladatelů. Už byly zmíněny dva protichůdné názory. Dle Anežky Vidmanové, editorky několika kázání pro doplňky ke kritickému vydání *České nedělní postily*, se jednalo o jednoho překladatele (Daňhelka 1992, s. 40), dle Hany Miškovské jich bylo několik (Miškovská 1990, s. 193). Anežka Vidmanová argumentuje tím, že se překladatel postupně zlepšoval, zatímco Hana Miškovská dokládá své tvrzení jazykovou analýzou, v níž zkoumala zvláště tyto jevy: překlad českého slovesa „míti“ ve významu povinnosti, užití konjunktivů ve větách účelových, použití spojek ve větách účelových (klasické *ut, ne vs. quod, ut non* apod.), použití gerundií, předložek (zvláště překlad českého „na“), „české“ užití zájmen *se* a *sibi* ve významu „se“ a „sobě“ (Miškovská 1990, s. 190–191).

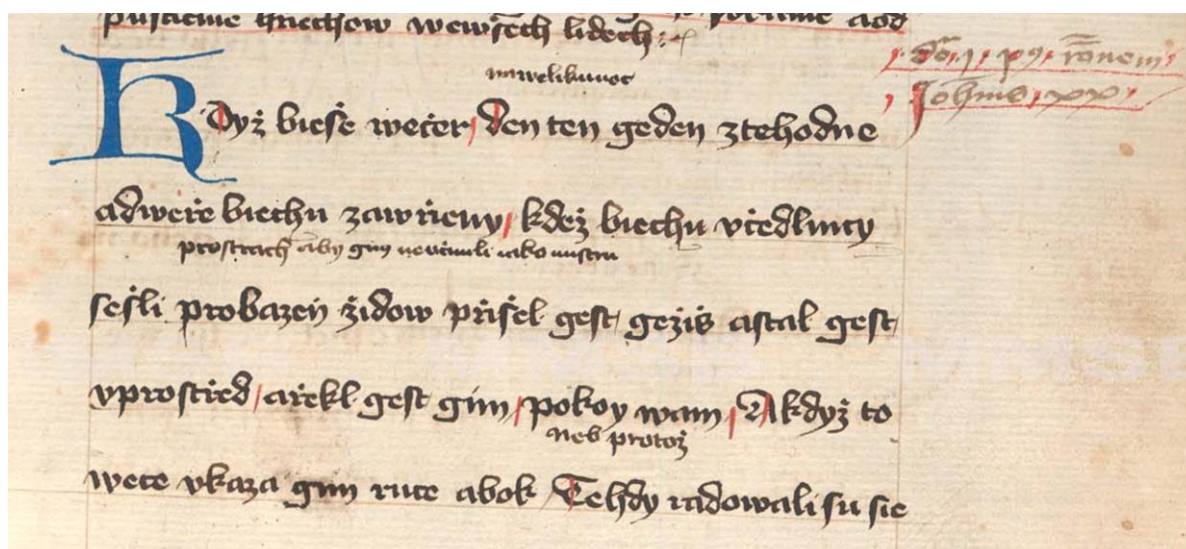
Obecně lze říci, že překladová úroveň jednotlivých kázání je velmi kolísavá. Zvláště v rámci editovaného vzorku nacházíme za sebou jak kázání, v nichž je „míti“ překládáno zcela správně pomocí *debeo* jako v čt. 7 (*debent dicere populo*, fol. 166v), a hned vzápětí kázání, kde je přeloženo pomocí *habeo*, jako v čt. 8 (*ipsi habent mundare*, fol. 171r). Ještě více je toto kolísání vidět na českých slovech. Například pouze čt. 13 a 14 nechávají Husovo *to věz* v češtině, zatímco všechna ostatní kázání jej překládají jako *hoc scias, id est* apod. Také celkové procento českých slov v jednotlivých kázáních extrémně kolísá.

Na druhou stranu všechna kázání mají stejný základní postup: jedná se o překlad doslovný, který se jenom minimálně odchyluje od českého textu. A co považuji za ještě důležitější, také autorovo rozhodování, které pasáže z *České nedělní postily* nepřekládat, je velmi konzistentní od začátku překladu až do jeho konce. Můžeme také pozorovat náznaky toho, že se překlad postupně proměňuje či zlepšuje. Například frekvence českých slov je už na první pohled v druhé polovině překladu *České nedělní postily* výrazně nižší, než v první polovině, a jen obtížně v ní hledáme jakékoli chybné užití slovesa *habeo*. Po podrobné analýze prvních 20 čtení a předběžné analýze zbylé části překladu se proto kloním k názoru, že se

jednalo o jednoho překladatele, který postupně v průběhu dlouhé práce měnil svůj styl a, jak píše A. Vidmanová, „zlepšoval se“.

6. Perikopy v Mk 91

Hus ve své předmluvě podává základní rozvrh své práce: *A že nemají [tj. Čechové] obecně čtení česky psaných a výklad ne tak se brzy přijme bez založení, protož chci vždy první čtenie položiti a potom výklad* (Předmluva, ř. 32–34). Každé čtení se tedy skládá ze dvou podstatných částí: perikopy a jejího výkladu, tj. samotného kázání. Tato perikopa je stejně jako výklad podána česky a obsahuje občasné meziřádkové glosy, které jsou v češtině a velmi výjimečně v latině. Glosy většinou nabízí buď synonyma k českému znění z Bible, nebo uvádějí bližší kontext konkrétních slov nebo biblických reálií. Dobrou představu o četnosti a podobě glos poskytuje například začátek 24. čtení z rkp. XVII B 13 uchovávaného v Národní knihovně v Praze (fol. 72r):³⁸

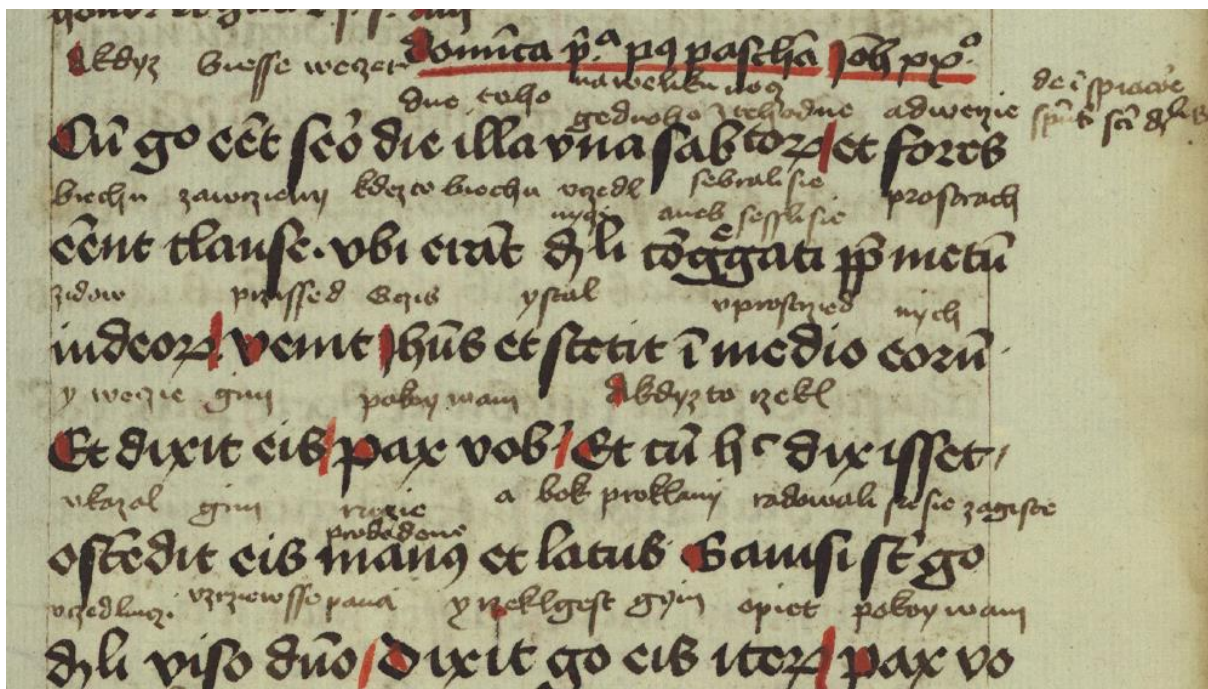
Na pěti řádcích se nacházejí pouhé tři glosy.³⁹ Slova *den ten* jsou zpřesněna dodatkem *na veliku noc*, slova *pro bázeň židův* jsou vysvětlena poznámkou *pro strach, aby gim neučinili jako místru* a nakonec pro slovo *tehdy* je uveden synonymní výraz *neb protož*. Frekvence glos i jejich podoba je přibližně stejná také v ostatních čteních.

Překladatel Husovy *České nedělní postily* se rozhodl místo překladu Husových českých perikop použít odpovídající části z Vuglaty. Husův text však přesto nepřišel nazmar. Překladatel

³⁸ Obrazový materiál převzat ze stránek Manuscriptorium.cz s laskavým souhlasem Národní knihovny v Praze.

³⁹ Stejně glosy obsahují i ostatní rukopisy pojaté do kritické edice *České nedělní postily*, viz edici příslušného čtení (Daňhelka a Hus 1992, s. 206), soupis různocetení (Daňhelka a Hus 1992, s. 520).

jej totiž použil na místě meziřádkových glos, které jsou tak mnohem četnější než v původním znění, jak dobře ukazuje stejné místo z čt. 24 z Mk 91 (fol. 221r):⁴⁰

Cum (A KDYZ) ergo esset (BIESSE) sero (WECZER) die (DNE) illa
 (TOHO) una sabatorum (NA WELIKU NOCZ, GEDNOHO Z TEHODNE) et
 fores (A DWERZIE) essent (BIECHU) clause (ZAWRZIENY), ubi (KDEZTO)
 erant (BIECHU) discipuli (VCZEDLNYCZI) congregati (SEBRALI SIE
 ANEB SESSLI SIE) propter metum (PROSTRACH) Iudeorum (ZIDOW),
 venit (PRZISSED) Iesus (GEZIS) et (Y) stetit (STAL) in medio (V
 PROSTRZIED) eorum NYCH) et (Y) dixit (WECZIE) eis (GIM): Pax
 (POKOY) vobis (WAM). Et cum (AKDYZ) hoc (TO) dixisset, ostendit
 (VKAZAL) eis (GIM) manus (RUCZIE PROBODENE) et (A) latus
 (BOK PROKLANY). Gavisı sunt (RADOWALI SU SIE) ergo

⁴⁰ Obrazový materiál převzat ze stránek Manuscriptorium.cz s laskavým souhlasem Moravské zemské knihovny v Brně.

(ZAGISTE) discipuli (VCZEDLNICZI) viso (VZRZIEWSSE) Domino
(PANA).

České glosy v perikopách mají převážně dvojí původ, jednak se jedná o biblický překlad, který se nachází v *České nedělní postile*, jednak jsou to vlastní Husovy interlineární glosy (oba dva typy jsou v ukázce vyznačeny základním písmem v závorkách). První případ zastupují například slova *BIESSE*, *WECZER*, *DWERZIE* atd. Druhý typ se vyskytuje téměř vždy spolu s prvním, například *una sabatorum* (NA *WELIKU NOCZ*, *GEDNOHO Z TEHODNE*), kde *NA WELIKU NOCZ* je v *Postile* Husovou glosou. V případě, že se překladatel rozhodl zakomponovat oba dva texty, předcházejí původní Husovy interlineární glosy častěji českému znění v bibli, a to nejspíše proto, že grafická podoba zápisu v předloze umožňovala toto čtení. České glosy mohou být i delší a vytvářet tak celé věty:

Postila: A ti, kteříž posláni biechu, byli sú z zákonníkov (jenž sú se najviec pravdě protivili). (čt. 3, ř. 9–11)

Mk 91: Et hii (A TI), qui missi fuerant (BIECHU), erant (BILI SU) ex pharisis (Z ZAKONNYKOW, GENZ SU SIE NAYWIECE PRAWDIE PROTYWILI). (fol. 156r)

Glosy se ale také na mnoha místech od Husova znění liší (v ukázce vyšším písmem). V některých případech se jedná jen o drobnou změnu, způsobenou nejspíše odlišným (dnes neznámým) rukopisem, který byl pro překlad předlohou. To se zdá být případem úvodního *A KDYZ* místo Husova *když*, které nacházíme ve většině rukopisů použitých pro kritickou edici *Postily*, přesto čtení *a když* se též v jednom rukopise vyskytuje, a to v rkp *D* (Daňhelka a Hus 1992, s. 520). Nacházíme také množství drobných jazykových variant, například *DWANADCZTE* místo *dvanádst* (fol. 189r), *KTEREZTO* místo *keré* (fol. 202v) či naopak *KTERE* místo *keréž* (fol. 189r), *PODLE* místo *vedlé* (164v) atd.

Protože překladatel využil pro převod perikop do latiny Vulgatu, objevují se někdy v biblickém textu slova, která neměla svůj ekvivalent v původním českém biblickém čtení. V takových případech byl překladatel nucen vytvořit vlastní glosu, jako v případě glosy *ZAGISTE* ke slovu *enim* (fol. 175r). Jindy se zdá být motivací poskytnout zkrátka synonymum, které možná bylo překladateli bližší, tak se například místo glosy ke slovu *recedunt* v podobě *odstupují* objevuje *ODCHODIE* (fol. 185v), ke glose *dyabla* přibývá synonymum *DIABELSTWIE* (fol. 199r), ke glose *ssedu* slova *recumbent* přibývá upřesňující *A STOLITI BUDU* (fol. 169v).

Hus v *České nedělní postile* používal pro perikopy pravděpodobně druhou biblickou redakci (Sobalíková 2009, s. 638–639, Zeman 1978, s. 13), překladateli však nejspíše některé její formy nevyhovovaly, přičemž podnikal úpravy ve dvou protichůdných směrech. Na jednu stranu modernizoval, například nahradil staré imperfektum *sedieše* složeným perfektem *SEDIEL GEST* (fol. 188r) a podobně *odjidechu* tvarem *ODESSLY* (fol. 152v) a *sta* složeným perfektem *STALA*. Stejně tak ale můžeme pozorovat tendenci k archaizaci. Zájmeno *nás* je nahrazeno starším *NY* (fol. 173r), složený imperfektum *přistúpili sú* aoristem *PRZISTUPICHU* (fol. 193r), tvar *reptali sú* imperfektem *REPTACHU* (fol. 181r). Kolísání mezi „modernizací“ a „archaizací“, především pokud jde o biblické pasáže, není v českých středověkých textech ojedinělé (Rychterová 2012, s. 125).

Podíl českých slov v perikopách (bez ohledu na jejich původ) je velmi stabilní a tvoří kolem poloviny všech slov. Nejvyšší výskyt českých slov v interlineárních glosách nacházíme v čt. 17 (60,5 %), zatímco nejnižší ve čt. 3 (44,8 %).⁴¹

Naopak se obecně v perikopách velmi proměňuje, kolik českých slov přejal překladatel od Husa. Jejich největší počet najdeme v čt. 14 (42,2 %), ale též již zmíněné čt. 17 jich má vysoký podíl (31,0 %). Naopak ve čt. 4 tvoří pouhých 3,9 %. Rozdíl mezi minimem a maximem je tak téměř 40 %. Interpretace tohoto údaje není snadná. Nabízí se buď možnost, že překladatel pracoval s různými rukopisy Husovy *Postily*, nebo se, což se mi zdá pravděpodobnější, postupně v práci zlepšoval, upevňoval si na text předlohy názor a odhodlával se k větším odchylkám od původního Husova znění.

Perikopy v Mk 91 však neobsahují pouze české glosy, ale také latinské. Vznikly povětšinou překladem českých glos do latiny. V některých případech se mohlo jednat o jistý automatický projev překladatelova bilingvismu, jako například v překladech Ježíšova jména. Tak čteme například překlad glosy *mátě jeho (Kristova)* jako *mater eius (Iesu)* (fol. 164v) a *vece jemu (Ježíšovi)* jako *ait illi (Christo, Gezissowi)* (fol. 152v).

Jindy jsou však přeložena i složitější slova, například pasáž *zjevil si je maličkým (t. pokorným)* jako *revelasti (ZIEWIL SI) ea (GE) parvulis (MALICZKIM, humilibus)* (174v) nebo glosa ke slov *Pod'te (věřú, nadějí a láskú)* jako *Venite (fide, spe et caritate)* (174v).

I mezi latinskými glosami se vyskytují takové, které nemají předlohu v *České nedělní postile*, například:

⁴¹ Viz Tabulka 3, p. LXXVII.

Postila: A v jedenáctú hodinu (pátý věk) vyšel jest a nalezl jiné stojící.
(čt. 12, ř. 10–11)

Mk 91: Circa undecimam (W GEDENADCZTU HODINU, W PATI□ WIEK) vero
exiit (WISSEL GEST) et (Y) invenit (NALEZL GEST) alios (GYNE) stantes (non
iacentes nec sedentes). (fol. 180v)

Důvody, které vedly překladatele k používání latiny na těchto místech, nejsou zcela zřejmé. České glosy v jinak latinských perikopách měly jistě sloužit čtenáři jako klíčová pomůcka k porozumění latinskému textu a možná i k jeho překladu. Zvláště na některých místech je v podstatě každé slovo opatřeno interlineární glosou, takže je téměř možné číst dané biblické čtení v češtině jako souvislý text. Latinské glosy však tuto úlohu do jisté míry postrádají. Jsou však nejspíše projevem bilingvismu překladatele, který plynule přepínal mezi oběma jazyky jak ve svém zápisu, tak v myšlení.

7. Latina ve výkladové části Mk 91

Zatímco v případě perikop se překladatel mohl opřít o latinské znění Vulgaty, v samotných výkladech už byl odkázán jen na své schopnosti. Rozhodl se přitom pro co nejdoslovnější překlad. To mnohdy znamená, že každému latinskému slovu odpovídá právě jedno slovo české:

Postila	Mk 91
čt. 1, ř. 24– 25	147v
A	Et
tak	sic
již	iam
ten	istud
vešken	totum
čas	tempus
nazývají	vocant
advent,	adventum,
to	hoc
jest	est
čas,	tempus,
v	in
němž	quo
pamatuji	recordamur
Kristovo	Christi
navštíevenie.	visitacionem.

Někdy se překladatel uchyluje k úpravě slovosledu, jedná se však většinou o pouhé prohození jednotlivých slov, které nemá větší vliv na stylistickou úroveň překladu. Naopak se mnohdy snaží podržet české slovesné konstrukce a využívá velké řady bohemismů.

Mezi ty nejtypičtější patří dozajista používání slovesa *habeo* pro překlad českého *mít* (za povinnost), např. *měli sú schoditi* (čt. 6, ř. 26) překládá jako *habuerunt intrare* (fol. 161v). Podobně nacházíme věty jako *habent mundare peccata* (fol. 171r) a *illa lex ostendit, quid habeamus facere* (fol. 219v). Podobně výrazné je i překlad slovesa *bránit* (někomu v něčem) bývá překládáno pomocí *defendere*, např. *defendit ei transire* (fol. 171v), tj. *bránil mu jíti* (čt. 8, ř. 136–137), či *Quare dominus de se predicari defendit?* (fol. 297r). Překladatel však pro obě slovesa znal i klasické protějšky *debeo* a *prohibeo* a hojně jich využíval. Byl ovšem schopen

užít jak klasické tak české konstrukce v rámci jedné věty, např. *predicari de se prohibuit et defendit* (fol. 297r).

Typicky české bývá i použití předložek. Z nich asi nejvýraznější je předložka *super* používaná pro vyjádření českého *na*, například: *A že muži chodili sú zvláště a ženy zvláště i na hody* (čt. 6, ř. 47–48) je přeložena jako: *Et quod viri ambulaverunt presertim et mulieres presertim super festa et de festis devote* (fol. 161v–162r). Podobně *super nupcias venire* (fol. 165r) či *Ecce, super eum clamaverunt* (fol. 213v). Český charakter použití této předložky dobře dokládá i následující makarónská věta: *Et pueri habent doctrinam, ABI SIE super patrem et matrem NEOSSOPOWALY* (fol. 162v).

Jako typická chyba středověké české latiny bývá uváděno použití zájmena *solus* ve významu *ipse* (Kamínková 1963, s. 67–68, Floriánová et al. 2006, s. XXVIII). Množství takových případů nacházíme i v latinském překladu *České nedělní postily*, zvláště častá bývají spojení jako *sicud dicit solus salvator* (fol. 146v), tj. *jakož die sám spasitel* (předmluva, ř. 37). Tento případ je ovšem komplikovanější. Na mnoha místech totiž nacházíme až krypticky znějící *ipse solus*, například ve větě: *ideo scias, quando regnum celorum in parabola est ipse solus* (fol. 177v). Díky české předloze je řešení nasnadě: *protož věz, že králevstie nebeské v podobenství jest on sám* (čt. 11, ř. 28–29). Další příklady z latinského překladu ukazují, že ohledně zájmen projevuje jeho autor až nebyvalou systematičnost. České zájmeno *on* překládá v podstatě výhradně jako *ipse*.

Velmi stabilní je také zájmeno *iste*, které většinou znamená *tento*, například ve větě *Ministri isti et virginem Mariam et Christum obedierunt* (fol. 166), která je překladem věty *Slúhy tyto i panny Marie, i Krista uposlúchaly sú.* (čt. 7, ř. 90–91). Dále například *dyabolica est ista sagitta*, tj. *d'áblv jest tento šíp* (čt. 6, s. 104); *iste centurio* (fol. 171v), tj. *tento centurio* (čt. 8, ř. 131) atd.

Naopak české zájmeno *ten* může být vyjádřeno různými způsoby. Nacházíme na jeho místě zájmeno *hic*, například: *A které sú ty věci?* (čt. 10, ř. 43–44), *Et que sunt res hec?* (175v). Ovšem objevuje se také zájmeno *ille*: *veniet ille, qui nullum perditum – ZATRACZENCZIE non exaudiet* (fol. 152v–152r), tj. *Přide ten, jenž nižádného zatracence neuslyší* (čt. 2, ř. 171).

Obecně lze říci, že zvláště překládání zájmen *sám* a *on* pomocí *solus* a *ipse* vykazuje až nečekanou systematičnost a pravidelnost. Nejedná se tedy ani tak o chybu, jako spíše o předefinování funkce těchto dvou latinských slov. Mohlo by to také ukazovat na jistou tradici gramatického výkladu těchto latinských slov.

Podobně se zdráhám označit za chyby výše uvedené bohemismy *habeo*, *defendo* a *super*. Jejich použití sice porušuje konvence klasické latiny, a dokonce činí dané věty

nesrozumitelnými pro nečeské mluvčí, z pragmatického hlediska však pro české čtenáře nepředstavuje žádnou větší obtíž. Ba naopak mu tato slova mohou usnadnit porozumění textu – v případě, že uživatel vnímal latinu určitým způsobem jako metajazyk, tj. možnost kódování češtiny; jako její jistý transportní prostředek.

Větší nároky na překladatele než samotná slovní zásoba kladly některé výrazné gramatické rozdíly mezi latinou a češtinou. V případě překladu slov *mám* (za povinnost) či *bráním* (někomu v něčem), předložky *super* či zájmena *solus* mohl totiž překladatel „překlopit“ češtinu do latiny v podstatě jedna ku jedné. Pro Čecha zůstával výsledný text stejný. V případě rozdílů v gramatických kategoriích mezi latinou a češtinou však takový automatický převod nebyl možný a vyžadoval tvůrčí postup. Dobře je to patrné například na systému časů.

Hus se ve své *České nedělní postile* snažil omezit používání jednoduchých minulých časů aoristu a imperfekta převážně na perikopy a biblické citáty. V 15. století totiž už začalo v češtině prevažovat složené perfektum, které postupně vytlačilo oba dva jednoduché minulé časy, jejichž aspektový rozdíl byl nahrazena gramatikalizací českého vidu. Očekávali bychom tedy, že překladatel *České nedělní postily* bude postupovat podobně, jako jsme sami zvyklí ze školní praxe, tedy že minulý čas nedokonavých sloves bude překládat imperfektem, zatímco minulý čas dokonavých sloves perfektem. Skutečnost je však naprosto jiná a existuje sotva jakýkoli jiný jev v překladu Husovy *Postily*, který by byl do této míry nestabilní a kolísavý. Dobrou ukázkou poskytuje následující věta:

Postila: Ale Jan trest nebieše větrem klácená; neb ho ani přiezeň chvály pochlebničem učinila, ani čí kolivěk hněv ukrutným učinil. Ani jím zčástné věci pýchu pozdvihly, ani protivné v ctnosti ponížily. (čt. 3, ř. 117–119)

Mk 91: Sed Iohannes non erat arundo vento agitata, nam eum nec favor glorie adulatorem fecit, nec cuiuscumque ira crudelem fecerat, nec eum prospera ad superbia levabant, nec contraria in virtute humiliaverunt. (fol. 154v)

V rámci jediné věty je v překladu užito všech latinských minulých časů. Dvakrát se vyskytující tvar „učinil“ je jednou přeložen perfektem *fecit* a jednou plusquamperfektem *fecerat* a dokonavý tvar „pozdvihly“ je přeložen imperfektem. Ostatní dva časy, tj. české imperfektum *nebieše* (zde použité Husem v rámci biblického kontextu) a složené perfektum *ponížily* jsou přeloženy do latiny očekávaným způsobem.

Podobně český předminulý čas může být vyjádřen nejrůznějšími způsoby, například odpovídajícím latinským plusquamperfektem, jako větě: *Ideo sapientes scripserant istud in foribus suis scole sue: „Agnosce semetipsum,“* (fol. 157r), která je překladem české věty: *Protož mudrci byli sú napsali nad veřejí své školy toto: „Poznaj se sám,“* (čt. 4, ř. 72–73). Podobně ale může být přeložen například latinským perfektem, jako v případě věty: *In hiis peccatis a Christo est victus, quibus in Adam prevaluit dyabolus* (fol. 194r), která odpovídá české předloze: *A v těch jest od Krista přemožen, jakož jest byl jimi Adama přemohl* (čt. 15, ř. 113–114). Ve větě *quam consuetudinem ipsi pharisei constituebant* (165v) pak nacházíme i poslední možnost z latinských minulých časů, a to imperfektum použité pro překlad věty: *kterýžto obyčej byli sú zákonníci ustavili* (čt. 7, ř. 72).

V menší míře se tato nejednotnost dotýká i ostatních časů. Přítomný čas může být přeložen například indikativem imperfekta nebo budoucí čas přítomným časem. Zvláštním případem je vyjádření budoucího času pomocí infinitivu:

Postila: V tom jest dal hříšníkóm kajícím útěchu, že, budú-li horlivě se káti a velmě ho milovati, tehdy budú moci jiné předstihnúti v milosti spasitele Jezukrista. (čt. 21, ř. 53–55)

Mk 91: In illo dedit omnibus penitentibus et peccatoribus VTYECHU, quod, si fuerint HORLYWIE SIE BUDU KATY et maxime eum amare, tunc poterunt alios PRZIEDSTIHNUTY in gracia salvatoris Iesu Christi. (fol. 212v) .

Použití tvaru *amare* se zdá být ovlivněno předcházející českou vsuvkou *BUDU KATY* a tedy konstrukcí českého složeného futura v podobě pomocného slovesa být a infinitivu.

Ze slovesných způsobů je nejtěžší pro překlad kondicionál, neboť se v češtině jedná o složený tvar z pomocného tvaru „bychom, bys, by“ a l-ových participií sloves. Těmto tvarům odpovídají v latině nejčastěji konjunktivní formy sloves, při překladu slovo od slova však může dojít k zmatení textu. Dobře to vidíme už v předmluvě:

Postila: Milosrdný spasitel, pán všemohúci, syn boží, Ježíš Kristus, pravý böh a pravý člověk, přišel jest na svět, aby svědectvie pravdě vydal, o nebeském království kázal, ovce zahynulé shledal a cestu jim slovem i skutkem k věčné radosti ukázal, v tom plně vůli otce svého, pána boha. (předmluva, ř. 1–4)

Mk 91: Misericors et piissimus salvator noster, dominus operis, filius Dei, Iesus Christus, verus Deus et verus homo, natus ex Maria virgine, passus sub Poncio Pilato, venit in hunc mundum per incarnationem, peccatores salvos facere et ut testimonium perhiberet veritati, ambulans fame, siti, lassitudine repletus, de celesti regno predicavit, ovem perditam querebat, inventam in humeris, id est cruce pendens, portavit, et viam omnibus verbo et opere ad eternum gadium ostendit, in hoc supbens voluntatem patris sui, domini Dei. (fol. 146r)

Překladatel správně přeložil první vedlejší větu *aby ... vydal* pomocí konjunktivu imperfekta *perhiberet*, všechny následující věty však už převádí do indikativů latinských minulých časů, tj. do perfekta (*predicavit, portavit, ostendit*) a jednou dokonce do imperfekta (*querebat*).

Poměrně velký oříšek pro překladatele z češtiny do latiny představují přechodníky. Zatímco české přechodníky mají jak aktivní, tak pasivní tvary ve všech relativních časových rovinách (tj. předpřítomný, přítomný a budoucí), latinský systém se omezuje pouze na participium přezentu aktiva a participium perfekta pasiva. V obecné rovině lze říci, že překladatel přistoupil k zásadní redukci českého systému a v zásadě volí pro všechny české přechodníky bez ohledu na jmenný rod buď participium přezentu nebo hlavní či vedlejší větu. Často se dokonce oba dva způsoby kombinují:

Postila: Vyznal pravdu pověděv, což jest nebyl, a nezapřev, co jest byl.
(čt. 4, ř. 23)

Mk 91: confessus est veritatem dicens, quod non fuit Christus, et non negavit, quod fuit. (fol. 156r)

Zatímco první minulý přechodník (*pověděv*) je přeložen jako participium přezentu aktiva (*dicens*), druhý, ve stejné syntaktické pozici je přeložen určitým slovesným tvarem. Nelze vypožorovat žádné jednoznačné pravidlo, podle kterého by se překladatel rozhodoval pro první nebo druhou z těchto možností. Jediná výrazná pravidelnost se dotýká překládání českého přechodníku „jsa“, pro který neexistuje v klasické latině ekvivalent. Překladatel volí zcela konzistentně participiální tvar *existens*, což bylo ve středověké české latině běžné.

Mk 91: Janť nenie pochlebník; neb byť chtěl pochlebovati, nebydlil by byl na púšti, ani by seděl v húni, jsa u Eroda v žaláři. (čt. 3, ř. 133-134)

Postila: Iohannes non est adulator; nam quod si vellet adulari, non habitaret in deserto, nec sederet W HUNY, existens circa Herodem incarceratus.

Přechodníkový tvar *existens* je autorem dokonce natolik oblíbený, že jej dodává i tam, kde se původně v *České nedělní postile* nevyskytoval. Ve překladu věty: *A tak počal jest učiti kněží a místry, když jest byl ve dvanácti letech ...* (č. 6, ř. 46) jím například nahrazuje určitý slovesný tvar: *Et sic cepit docere sacerdotes et magistros existens XII anorum ...* (fol. 161v). Jindy jej doplňuje k adjektivu. Větu *Bóh mocný učiněn jest maličkým ...* (čt. 6, ř. 111–112) tak překládá jako *Deus existens potens, factus est parvulus ...* (fol. 163)

Drobný, přesto však zajímavý problém představují duálové tvary, které se ve staré češtině projevovaly jak ve jmenné deklinaci, tak ve slovesné konjugaci. V 15. století se postupně už z češtiny vytrácejí, Hus se jich však ve svých dílech vytrvale držel (Gebauer 1902, s. 421, Novák 1893). Tomu odpovídá i stav v *České nedělní postile*. Latina ale žádné duálové tvary ani v klasické době, ani ve středověku neměla. Jelikož je většinou jasné z kontextu, o jakém čísle se mluví, stačilo překladateli použít plurálové tvary. V několika případech je ale patrná snaha o jakési dovysvětlení. Např. ve čt. 22 o pouti do Emauz přidal překladatel pro upřesnění číslovku:

Postila: Ale jistiti, která sta učedlníky byla, nenie užitečné (čt. 22, ř. 134–135)

Mk 91: Sed certificare vel certissime dicere, qui discipuli fuerint hii duo, non est utile. (fol. 216v)

Jindy se naopak zdá, že si překladatel nebyl zcela jist, jak duálové tvary přeložit, a tak je raději nechal v původním znění:

Postila: Ta dva kusy zpravíta člověka, má-li pravé na hříechy želenie, jenž slove skrúšenie. (čt. 17, ř. 210–211)

Mk 91: Et hii duo articuli ZPRAWITA hominem, MALY PRAWE NA SWE peccata ZIELENYE, GENZ SLOWE SKRUSSENYE. (fol. 202r)

O tom, že pro překladatele nebyly duálové tvary už zcela přirozené, svědčí např. špatné pochopení přivlastňovacího adjektiva v následujícím příkladu:

Postila: Neb této dvě Maří byle sta Kristově tetce (čt. 21, ř. 49)

Mk 91: hee due Marie erant Christo amite (fol. 212v)

Z rozdílů na syntaktické rovině jmenujme alespoň jeden příklad, a to tzv. dvojitý zápor, který v češtině slouží k zdůraznění negace, zatímco v latině k litotesi, tedy ke zcela opačnému efektu. Opět se lze v překladu setkat s nejrůznějšími řešeními. V některých případech se překladateli daří dvojitý zápor přeložit správně:

Postila: Tu má každý hriešny naučenie, aby věda, že nižádný neinie, jenž by mohl od malomocenstvie duchovnieho člověk očistiti, jedné pán böh ... (čt. 8, ř. 39–40)

Mk 91: Ibi habet omnis peccator sceleratissimus doctrinam, ut sciens – VIEDA, quod nullus est, qui potest a lepra spirituali mundare, nisi solus Deus ... (fol. 170r)

Naopak v jiných případech se dostává do potíží:

Postila: po oddání byla pravá Jozefova manželka, ač jest nikdy k skutku nemienila (čt. 5, ř. 96–97)

Mk 91: post desponsacionem fuit Ioseph maritata – MANZELKA, quod si – ACZ GEST numquam ad actum non proponebat (fol. 160r)

Nejasný je případ, ve kterém je dvojitý zápor dokonce do věty překladatelem přidán. Pravděpodobně se jedná o vliv ustálené konstrukce *nec ... nec*:

Postila: Aniž sě div, že panna Maria mnohých věcí jest nevěděla a mnohé řeči Kristově nerozuměla. (čt. 6, ř. 113–114)

Mk 91: Nec mireris, quod beata virgo Maria multas res nesciebat, nec quod multos Christi sermones non intelligebat. (fol. 163r)

Množství překladatelských rozhodnutí se zdá být motivováno estetickými či stylistickými záměry. To je patrné především u překladů jmen či pojmenování transcendentních autorit a církve. Hus například používá velmi často prosté „Ježíš“, „Kristus“, „pán“ apod., v latinském překladu však dochází k výraznému rozšíření odkazujícímu k liturgické latině, z

níž překladatel přebíral ustálená slovní spojení (přidaná slova podtržena): *PAK quando Iesus Christus eiecit illud demonium ...* (fol. 200r), *A ONYEMI PECZENCZI ordeaceis saturat dominus Iesus Christus omnem multitudinem penitencium ...* (fol. 205r), *umquam nemo hominum istud verbum potuit in veritate sic dicere – rzeczy, nisi solus Deus, noster dominus Iesus Christus* (fol. 207r). V menší míře nacházíme takové stylistické přídatky i u Panny Marie (přídavek opět podtržen): *ex utero virginali beate Marie* (fol. 188r).

S velkou pravidelností je také obohacováno pojmenování církve. Tam, kde se u Husa objevuje *svatá církev*, je v překladu téměř pravidelně *sancta mater ecclesia*. Autor překladu má také patrnou tendenci dodávat odkazy na Ježíše Krista, Boha či Pannu Marii i do pasáží, kde tyto v předloze chybí, například: *ne nos coram iustissimo iudice Iesu Christo, nostra taciturnitas non abiudicet* (fol. 146v). Na několika místech je také dodáno zpřesnění jako například: *scilicet Christus Iesus* (fol. 201r) či *videlicet Iesus Christus, filius Dei* (fol. 194v).

Jedním z velmi typických rysů latinského překladu je časté užívání superlativů místo základních tvarů adjektiv. Zatímco Husova předmluva k *České nedělní postile* začíná slovy *Milosrdný spasitel, pán všemohúcí* (předmluva, ř. 1) čteme v jejím latinském překladu: *Misericors et piissimus salvator noster* (fol. 146r). Podobně ve čt. 8 je *spasitel milostivý* (čt. 8, ř. 72) přeložen jako *salvator piissimus* (fol. 170v) a *svatú rukú* (čt. 8, ř. 67) jako *sanctissima manu* (fol. 170v).

Podobný postup je samozřejmě uplatňován i na latinská adverbia odvozená z adjektiv. Tak je například věta *A popúzie pracovitých, aby statečně u vinici jeho pracovali* (čt. 12, ř. 34–35) přeložena slovy *Et compellit – A POPUZIE laboriosos – PRACZOWITICH, ut diligentissime in vinea sua laborarent* (fol. 181v).

O tom, jak stylisticky vnímal překladatel povahu adjektiv a adverbíí, dobře svědčí překlad věty z čt. 7: *To poznánie slove milostivé* (čt. 7, ř. 229–230). V jejím překladu je použit opět superlativ, ale zachován je i původní tvar. *Hec cognitio vocatur graciosissima – MILOSTIWE, hoc est ideo, quod ex gracia procedit* (čt. 7, fol. 168v). I tyto případy ukazují na to, že překladatel vnímal latinu skutečně jako metajazyk, v němž superlativní formy adjektiv a adverbíí, tak obvyklé v liturgickém jazyce, odpovídaly základním formám v češtině. Roli hrála i větší melodičnost latinských superlativních tvarů, ve kterých se přízvuk posouval na předposlední slabiku.

Poměrně častým jevem je překládání jednoho českého slova dvěma latinskými, přičemž jej můžeme pozorovat jak u podstatných a přídatných jmen, tak i u sloves a příslovcí. Obecně lze říci, že se zde projevuje dvojí překladatelova motivace. Jednak překlad pomocí dvou

latinských slov je s to postihnout občas přesněji smysl českého slova, které může mít různé významové odstíny. V jiných případech zřejmě hrálo roli estetické cítění autora.

Jasným zástupcem první skupiny jsou slovní dvojice oddělené spojkou *vel*, například v čt. 9 čteme: *pro ztracenie tělestného pokrmu* (čt. 9, ř. 53–54), které je přeloženo jako *propter dampnacionem carnalem ciborum vel cibariorum* (fol. 174r). Podobně v čt. 8 je z *jeho pokolenie* (čt. 8, ř. 134) přeloženo jako *ex eius generacione vel tribu* (fol. 171v). V jiných případech jsou slovní dvojice spojeny pomocí *et*, je u nich však přesto patrné, že motivací pro ně byla snaha vyjádřit různé odstíny českého slova: *protož ochotně zove je milostivý spasitel* (čt. 10, ř. 72) je přeloženo jako *ideo hilariter et affabiliter vocat – ZOWE piissimus salvator* (fol. 176r)

Na některých místech je například vyjádřeno jedno české slovo dvěma latinskými, a to tak, aby spolu s dalším, v českém originálu přítomným slovem, vytvořila rétorickou trojici, například české *Neb jest míle a srdečně přijímala ...* (čt. 6, ř. 155–156) je přeloženo jako *quia ea pie et dilecte et cordialiter percipiebat* (fol. 164r). Podobně česká věta: *A knězie a zákonníci, aby - v skutku neb v řeči popadnúce ho - haněli a tupili* (čt. 8, ř. 33–34) je z rétorických důvodů rozšířena do této podoby: *Et sacerdotes et pharisei, ut in sermone aut in actu comprehendentes, eum condempnarent et detraherent et diffamarent.* (fol. 169v)

Opačný stav, kdy by dvě česká slova byla vyjádřena jedním latinským, je vzácný. Nacházíme jej například v citátu z Řehoře Velikého: *a to bez meškánie béřeme neb přijímáme* (čt. 12, ř. 229) je přeloženo jako *et hoc sine negligencia accipimus* (fol. 184v). Na tomto příkladu je také zajímavé, že původní citát u Řehoře Velikého má jen jedno sloveso: *et illud sine mora percipimus* (Daňhelka 1992, s. 601). Máme tedy před sebou případ, v němž Hus nejprve přeložil jedno latinské slovo dvěma českými, načež překladatel do latiny jej přeložil opět jen jedním slovem.

V latinském překladu Mk 91 se nachází také velké množství míst, které by z pohledu klasické latinské gramatiky mohly být označeny za chybné: jedná se například o výše pojednané časté používání *solus* ve významu *ipse*, o české slovesné konstrukce jako *defendere alicui aliquid facere*, tj. bránit někomu (v něčem), užití předložek podle českého úzu, jako *super nupcias venire* atd. Tyto případy však podle mé argumentace nemusí a nejspíše nejsou chybami. Tyto tvary umožňují snadnější zpětný převod latinského textu do češtiny. Za chyby považují pouze ta překladatelské jevy, které neumožňují správný zpětný převod do češtiny a nezáměrně smysl mění vět.

První, poměrně častá skupina chyb, má svůj původ v homomorfních tvarech českých slov, tj. v tom, že některé koncovky podstatných jmen mohou náležet vícero pádům, stejně jako

některé osobní koncovky sloves vícero osobám. V takových případech se ukazuje, že překladatel postupoval po jednotlivých slovech či krátkých větných úsecích. Takto vzniklé chyby bývají obvykle drobné a patrně by unikly naší pozornosti, kdybychom neměli k dispozici původní český text Husovy Postily:

Postila: To má rytieř Ježíšov znamenati a patřiti, že má na svém králi Ježíšovi boj, vítězství a odplatu. (čt. 15, ř. 33–34)

Mk 91: Ibi omnis miles Christi debet notare A PATRZYTI, quod in suo rege habet bellum victorie et mercedem. (fol. 193r)

Hus měl na tomto místě na mysli tři po sobě navazující fáze: Boj, vítězství a odplatu. Překladatel se však nechal zmást nejednoznačností tvaru „vítězství.“ Zvolil tedy překlad přívlastkem neshodným s genitivem: „bellum victorie“, čímž ovšem změnil původní znění.

Podobná situace nastává i u některých slovesných tvarů. Oříškem se pro překladatele ukázala být například následující věta:

Postila: Ktož móż, jez i Krista umučeného jako rybu pečenú, i jak chléb; a jez sred, to jest používaj Kristova božství jakožto najslazšie věci. (čt. 23, ř. 146–158)

Mk 91: Qui potest, comedat et Christum VMUCZENEHO, sicud piscem assum; et comedas, id est utere Christi deitate sicud NAYSSLADSSIE WIECZI. (fol. 219v)

Opět zde vystupují homomorfní tvary, a to *jez* a *používaj*, které mohou být imperativem jak druhé, tak třetí osoby. Z úvodní vedlejší věty *ktož móż*, ... se zdá být pravděpodobné, že Hus má na mysli právě osobu třetí, tj. současnou češtinou: „Kdo může, ať jí“. Takto pochopil tuto větu i překladatel, ale tento výklad nedodržel a už o několik slov dál přeložil naprosto stejný tvar osobou druhou: *et comedas, id est utere Christi deitate*.

Mnohdy se zdá být na vině charakter ortografie staré češtiny a nepřesná interpunkce, která překladatele přivedla na scestí. Tak je tomu například v čt. 10, v němž se objevuje velmi časté slovní spojení, jehož překlad je však nečekaný:

Postila: Spasitel náš milostivý, dieku vzav bohu otci (čt. 10, ř. 17)

Mk 91: Salvator noster, dilectissimi, gracias agens Deo patri (fol. 175r)

Vezmeme-li v úvahu nepravidelné užívání y/i v středověké ortografii, nepřekvapí, že i tak častý obrat jako „spasitel náš milostivý“, mohl být překladatelem špatně pochopen jako oslovení publika.

Častá je také záměna přídavných jmen s příslovci, konkrétně adjektiv středního rodu v jednotném čísle s koncovkou „-é“ s příslovci se sufixem „-ě“, například:

Postila: Neb muž s ženú plodie děti tělestné, ale Kristus s chotí svú plodí děti duchovnie. (čt. 7, ř. 157–158)

Mk 91: Nam vir cum uxore prolificant pueros carnaliter, sed Christus cum sponsa sua prolificat pueros spliritaliter. (167r)

K takové záměně mohlo snadno dojít, pokud nebyly v rukopise, který sloužil jako předloha pro překlad, vyznačovány délky vokálů a také užívání grafického -ie jak pro fonetické -ě tak pro -í a pro -é. Tuto domněnku potvrzují i opačné případy, v nichž je příslovce přeloženo adjektivem. Tak se děje například ve čt. 2, v němž Hus líčí soudný den těmito slovy:

Postila: vnitř svědomie ukrutně kúsavé

Mk 91: Intus consciencia lesa crudelis KUSSAWE.

Homomorfní tvary mají také na svědomí několik chyb na úrovni větné stavby. Zvláštní problém tvoří případy, v nichž přímý předmět neživotných maskulin stojí na začátku věty před podmětem. V takovém případě hrozí riziko vyšínutí z větné vazby, zvláště je-li předmět od přísudku oddělen větším množstvím slov:

Postila: Ten den, bratřie najmilejší, vší neb plnů myslí pamatujte, života popravte ... (čt. 2, ř. 201–202)

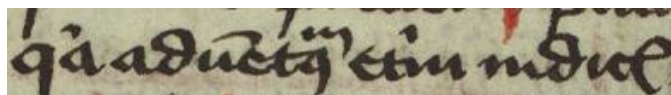
Mk 91: Illa dies, fratres dilectissimi, vestra plena mente memoramini... (fol. 152v)

Nelze však říci, že by si překladatel nikdy své chyby nepovšimnul. Na stejném místě jen o něco málo dále dochází k podobné situaci:

Postila: ... neb příchod věčného súdece, tiem bezpečnější jsúce, uzříte (čt. 2, ř. 203–204)

Mk 91: quia adventus eternum iudicis, eo securius existentes mundi, videbitis (fol. 152v)

Překladatel se opět dopustil stejné chyby a přeložil *příchod* jako *adventus*, tj. nominativem singuláru. Jakmile však došel k *videbitis*, povšiml si nejspíše své chyby, vrátil se k původnímu slovu a opravil jej na *adventum*:

Další druh chyb spočívá nikoli v homomorfních tvarech, jak jsme si doposud ukázali, ale v příliš doslovném překladu, který nerespektuje odlišné rody podstatných jmen v českém a latinském jazyce. Nejedná se o jev příliš častý. Na úrovni shodných přívlasků a v rámci vět si dává autor překladu dostatečně pozor, na několika málo místech však zapomíná odpovídajícím způsobem pozměnit vztažná zájmena:

Postila: A také aby je učil, jakož učinil jest v tomto čtení i v jiných, dovodě jim svého z mrtvých vstanie. O němž v tomto čtení die se, že „vstal jest pán právě“. (čt. 22, ř. 95–97)

Mk 91: Et eciam ut eos erudiret, sicud et fecit in hoc ewangelio et in aliis ewangeliis, aprobans eis suam resurreccionem a mortuis. De quo in isto ewangelio DYESIE, quod surrexit dominus vere – PRAWIE. (216r)

Hus mluví na tomto místě o *z mrtvých vstanie*, které překladatel správně přeložil jako *resurreccionem*. Nezměnil však už příslušným způsobem začátek navazují věty *de quo* na očekávané *de qua*. Podobný případ se nachází i v předmluvě k celé Postile, v níž je však motivován změnou v obsahu, pro kterou se sám překladatel rozhodl:

Postila: umienil sem pro chválu boží, pro spasenie Čechów věrných, kteříž žádají vůli boží poznati a plniti (Předmluva, ř. 27–28)

Mk 91: propositi pro gloria Dei et pro salute animarum, qui optant voluntatem Dei agnoscere et implere (146v)

Překladatel nahradil původní *pro spasenie Čechów věrných* slovy *et pro salute animarum*, zapomněl však příslušným způsobem změnit rod relativního zájmena *kteříž*, které tak jako jediné poukazuje na změnu obsahu.

Poslední skupinu tvoří případy, v nichž dochází k naprosto chybnému porozumění české větě. Výsledkem takového omylu však není pouhá změna osoby či pádu, ale naprosto jiná věta, například:

Postila: Brány toho královstvie jsou rozumové a ty rozumy místři, zákonníci a pokrytci před lidem zavierají brániece, aby sprostní písmu nerozuměli, a sami také v písmo rozumem pravým nevcházejí. (čt. 11, ř. 77–80)

Mk 91: Defendit illam scripturam. Regnum sunt intellectus et hos intellectus magistri et pharisei et ypocrite claudunt ante homines, defendentes, ne simplices scripturas doceant, et soli eciam intellectu recto in scripturam non intrant – NEWCHAZIEGI. (fol. 178r)

Překladatel pochopil *brány* zřejmě jako homonymní *brání*. Aby věta dávala smysl, rozdělil ji po smyslu jako „brání toho“ a „Královstvie jsou“ a zároveň dodal *scripturam* pro zpřesnění první věty. Následující příklad je ještě podivnější:

Postila: Isa v 5. k. o nich: „Běda, kteříž řkú tomu, co jest zlé, dobré, a co jest dobré, řkú zlé!“ A druzí slepci řkú, že neškodí, ale dobré jest s jedniem zlým mnoho dobrých lidí zahubiti. (čt. 11, ř. 144–147)

Mk 91: prophécia Ysaie 5° capitulo: „Ve, qui dicitis malum bonum et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum dulce et dulce amarum. Et Beda de eis dicit, qui dicunt, quid est malum, cum uno malo multi boni inteficerentur. (fol. 179v)

Odkud se v latinském překladu objevil zničehonic Beda? Je to obtížné říci s jistotou, ale zdá se, že klíčovou roli hraje tvar „slepce“. Ostatně i u Husa samého je Beda označen jako „slepec drahý“ (čt. 23, ř. 95). Svou roli mohlo podvědomě sehrát i české slovo „běda“ v předchozí větě. To je sice přeloženo správně latinsky „ve“, mohlo však napomoci tomu, že si překladatel „slepce“ spojil právě s Bedou.

8. Čeština ve výkladové části Mk 91

Česká slova ve výkladové části v Mk 91 lze rozdělit na základě dvou hlavních kritérií, a to podle jejich původu a funkce. S oběma těmito hledisky bylo už v této práci nakládáno. Funkční hledisko znamená, že česká slova mohou fungovat buď jako glosy, nebo vsuvky. Glosami jsou takové výrazy, které se nacházejí většinou přímo za latinským slovem a uvádějí jeho český ekvivalent, například *Christus eiecit illud demonium aut dyabolum et hominem sanavit et visum – ZRAK et auditum ei restituit* (fol. 200r) nebo *ideo in mundum – w SWIET venit* (208v). Může tomu být však i opačně, například *predixit multas POTKY – adversarias* (fol. 230r) nebo: *PAK – post opus WLECZE SIE OBICZEY* (fol. 194r)

Naproti tomu vsuvky představují český text, k němuž není uveden žádný latinský ekvivalent. Vsuvky mohou být poměrně dlouhé, jako například: *Filia populi mei, precinge te cilicio et POSPI SIE PRACHEM, LKANYE GEDYNEHO SYNA VCZYN SOBIE PLACZ HORKI* (fol. 204v), nebo také jen velmi krátké, jednoslovné: *dat fidelibus suis doctrinam, quod MYLE paciantur confusionem propter Deum* (fol. 208r) či *in ventre matris inchoat SIE talis miseria, que fetet* (272v).

Množství českých glos a vsuvek ve sledovaném vzorku velmi kolísá,⁴² a to od pouhé 1,2 procenta u čt. 1 až po překvapivě vysokých 14,7 procenta v případě čt. 15. Celkově lze říci, že čt. 13 až 18 vykazují neobvykle vysoké podíly českých slov. Množství českých slov v needitovaných částech latinského překladu *České nedělní postily* nebylo blíže zkoumáno s výjimkou dvou čtení. Čt. 33 obsahuje též vysoký podíl českých slov okolo 8,6 procenta, čt. 59 však pouhých 1,1 procenta. Na základě pracovní transkripce zbylých kázání lze usoudit, že množství českých slov se v druhé polovině sbírky postupně snižuje. Některé velmi charakteristické české glosy se však nacházejí v celém textu, což napovídá, že klesající podíl češtiny není způsoben rozdílnými překladateli, ale spíše postupnou změnou práce jednoho překladatele v rámci dlouhého procesu učení se.

Dle původu se glosy a vsuvky dělí na dvě kategorie, a to na slova přejatá přímo od Husa a na slova jiného původu. Velká většina glos, stejně jako vsuvek, jsou nepřeložená slova z *České nedělní postily*. V zkoumaném vzorku dvaceti kázání bylo takových slov v průměru 89,4 procenta. Ve čt. 1 a ve čt. 4 dokonce celých 100 procent.

Na první pohled se může zdát, že česká slova jsou v překladu ponechána, neboť překladatel neznal jejich správný latinský ekvivalent. To si lze velmi dobře představit

⁴² Viz Tabulka 4, s. LXXIX.

především u různých termínů. Například ve čt. 7 o svatbě v Káni galilejské popisuje Hus význam latinského slova *ydria*:

Postila: Neb latinníci vzeli sú to slovo *ydria* od Řekův; a slove *ydria* orudie k vodě připravené. A tak těch šest orudí, buďte stúdvý, kádě, sudové, čberové, vědra, kbelíkové, lahvicě neb báně, stálo tu podlé obyčeje židovského. (čt. 7, ř. 69–72)

Před překladatele bylo na tomto místě postaveno velké množství termínů, se kterými se musel nějak vypořádat, uplatnil přitom hned několik postupů:

Mk 91: Quia Latini acceperunt illud verbum *ydria* a Grecis. Et vocatur *ydria* vas ad aquam aptum. Et sic hec sex *ydrie*, sive sint *STUDWE*, *dolia*, *vasa*, *tine*, *urcea*, *KBELIKOWE*, *lagene* aut *fiala* – *BANYE*, *posite* ibi secundum consuetudinem Iudeorum. (fol. 165v)

Slovo *ORUDIE* se rozhodl překladatel opsat latinskými slovy *vas ad aquam aptum*, slova *STUDWE* a *KBELIKOWE* nechává bez překladu. V posledním případě sice napsal latinský ekvivalent *fiala*, ale pro jistotu nechal i českou glosu *BANYE*.

V jiných případech si lze představit, že latinská slova nemusela při rychlé práci přijít překladateli na mysl, například v případě: *In illo dedit omnibus penitentibus et peccatoribus VTYECHU, quod si fuerint HORLYWIE SIE BUDU KATY* (fol. 212v). Tímto způsobem však nelze vysvětlit množství dalších českých slov, a to především velmi krátkých, například: *Audi, KTO quid ulterius dicit* (fol. 243v), *sicud eis predixit, sic, ZE a mortuis WSTANE* (fol. 190r) nebo *sicud Sodoma et Gomora fuisset, TO WES nunc in peccatis et postea in penis mortui*. (fol. 188r). Naprosto extrémní případy pak nacházíme ve čt. 33, například *Y quomodo ego denuo renascar* (fol. 249v) nebo *TO intendit de baptismo aque* (fol. 250r).

Zvláště často se vyskytují v češtině dvě slova, a to *pak* a *acz*. Obě dvě se objevují jak v podobě glos, např. *Et tunc – PAK sextum miraculum posuit* (fol. 154r) nebo *cuius sponsam non noscimus, quod si – ACZ opinantur quidam, quod esset Maria Magdalena* (fol. 165r), tak v podobě vsuvek: *PAK quando Iesus Christus eiecit illud demonium* (fol. 200r) a *Quia eius sancto ewangelio non credunt nec intelligunt, hoc scias, ACZ SLISSIE carnaliter* (fol. 189v–190r). Překladatel v obou dvou případech zná a používá latinské ekvivalenty, a přesto české výrazy používá až do konce díla, a to i v pozdějších kázáních, ve kterých jinak českých slov ubývá. Domnívám se, že hlavní úlohou těchto krátkých slov je ulehčit zpětný převod latinského

kázání do češtiny. Vzhledem k jejich povaze (časové adverbium a spojka) stojí většinou na rozhraní vět a navádějí tak čtenáře k jednoznačné interpretaci. Takto lze vysvětlit i další české glosy a vsuvky, například ty, které se vztahují k relativním zájmenům: *legem meam novam loco antique legis, que – GENZ fuit gravis* (fol. 176r).

V latinském překladu *České nedělní postily* se téměř nenacházejí makarónské prvky v užším významu toho slova, tj. morfologické fúze, kdy by česká slova získávala latinské koncovky. Přesto lze nalézt několik málo příkladů, např. na fol. 254r nacházíme slovo *medonem*. Velmi pozoruhodný je i tvar *pomirare* na fol. 209v, tj. „po-divit se“. U druhého příkladu je však třeba uvést, že předpona *po-* není původně součástí slova, ale je nad něj nadepsána, nejspíše stejnou písařskou rukou.

I když nenacházíme česká slova s latinskými koncovkami, můžeme v rámci latinského textu pozorovat velmi pokročilé a rychlé střídání jazyků. Na fol. 212v čteme: *due sunt vite: una mortalis, alia immortalis; unam noscimus et alteram SME adhuc NEZNALI*. Tento případ je obzvlášť zajímavý, srovnáme-li jej s Husovou předlohou (která na daném místě cituje z Řehoře Velikého): *dva jsta životy, jeden smrtedlný, druhý nesmrtedlný, jeden známé, druhého sme neznalí* (čt. 21, ř. 16–17). Překladatel tedy vměstnal mezi slova *SME* a *NEZNALI* slovo *adhuc*. V rámci rychlého přepínání mezi jazyky se přitom mohou střídát jak glosy, tak vsuvky, např.: *Nequaquam – NYKOLI, quia BI SIE solus HUBIL* (fol. 201r). V některých případech (okolo deseti procent všech glos) zvolil českou glosu i tehdy, kdy mohl překladatelskou nejistotu vyřešit v latině, a rozvinul ji do delší vsuvky, například: *Quomodo eum assumpsit – WZAL, WEDLLY GEST HO CZILI NESSL, nescio*. (fol. 195v).

Česká slova se latinským větám, do nichž jsou integrována, občas přizpůsobují a občas ne. Někdy lze dokonce v rámci jediné věty nalézt oba případy. Husova slova: *Koň, mrcha řechtavá, bujná, k smilství hotová, a mezek, mrcha neplodná*, jsou přeložena následovně: *Equus est cadaver lascivum – RZECHTAWA, ad luxuriam promptus, et mulus, cadaver – MRCHA NEPLODNY* (fol. 211r). Adjektivum *RZECHTAWA* je ponecháno ve svém původním tvaru, třebaže už svým jmenným rodem neodpovídá substantivum *cadaver*, se kterým by se mělo shodovat. Naopak druhé adjektivum, *NEPLODNY*, bylo převedeno do maskulina, aby odpovídalo tvaru *cadaver*, přestože překladatel ponechal i původní slovo jako glosu, tj. *MRCHA*.

Přepínání mezi jednotlivými jazyky v překladu Husovy *České postily* si vyžádá větší studii, neboť již v tuto chvíli můžeme pozorovat různé tendence. Předně se zdá, že překladatel dával u určité skupiny slov automaticky přednost jejich českému zápisu. To se týká hlavně slovní zásoby z oblasti každodenního života (předmětů denní potřeby), pro něž neznal vhodné latinské ekvivalenty. Dále česká slova používá ke zjednodušení zpětného převodu textu do

češtiny (adverbia *pak* a spojky *acz* atd.). Kromě toho se zdá, že v celé řadě případů mohly hrát roli i důvody pocíťovaného ideálního rytmu přednesu. Tak například věta *quia BI SIE solus HUBIL* má mnohem pravidelnější rytmus než hypotetická věta latinská **quia se solus perderet* či Husovo *neb by sám sě hubil* (čt. 17, 105-106), což znamená, že jenom v makarónském textu se objevuje přirozený český přízvuchý trochej. Toto pozorování si ovšem vyžádá další podrobné zkoumání, nicméně je třeba je zde uvést, neboť odkazuje k performativní stránce textové dvojjazyčnosti, jež je u středověkých pramenů jinak prakticky nezkoumatelná.

9. Změny v obsahu v Mk 91

Překladatel se pokusil co nejvěrněji přeložit Husovu *Českou nedělní postilu*, přesto zároveň do textu neustále zasahoval. Nejedná se přitom jenom o formální stránku, která byla už diskutována výše, ale především o obsah Husova textu. V několika případech překladatel vynechal více než třetinu textu předlohy, ve čt. 18 dokonce více jak polovinu, tj. 56 procent, zatímco v jiných kázáních vypustil pouhá jednotlivá slova, např. v čt. 5.⁴³ Znění jednotlivých čtení také na některých místech výrazně upravoval či doplňoval. Množství těchto úprav je rovnoměrněji rozloženo s maximem 19 procent upraveného textu v čt. 20 až po minimum 3,7 procenta v případě čt. 10.⁴⁴

První skupina vynechávek se zdá být způsobena nepozorností překladatele či písaře. Patří sem zejména vynechávání slov či řádků v případě, že se jedno slovo v českém originále vícekrát opakuje v krátkém rozestupu:

Postila: A tretie pro nápis; neb jakož na peniezi jest nápis na světlém stříbře neb zlatě ... (čt. 12, ř. 70–71)

Mk 91: Et tercio propter inscripcionem in lucido argento aut auro ... (fol. 182r)

Další typ vynechávek můžeme nazvat programově nemotivované. Jsou to takové vynechávky, u nichž nelze dohledat zřejmý důvod. Zdá se, že často se jedná o místa, v nichž se Hus opakuje, a která proto přišla překladateli zbytečná. Například v prvním čtení vynechává v jeho druhé části pasáž o třech navštíveních Krista, tj. minulém, přítomném a budoucím (čt. 1, ř. 111–117). Důvodem je zřejmě to, že téměř stejný výklad se nachází už na začátku kázání (čt. 1, ř. 26–52). Tyto vynechávky jsou většinou krátké, obvykle pouze několik řádků.

Největší množství vynechávek však tvoří ty, u kterých můžeme najít jednu ze dvou hlavních, v podstatě programových a systematicky uplatňovaných motivací: Chybí především všechny osobní Husovy pasáže, a to bez ohledu na jejich obsah. *Česká nedělní postila*, která je jedním z nejosobnějších Husových děl, se stává v překladu na první pohled bezejmennou kazatelskou sbírkou (přesto se domnívám, že pro osoby obeznalé v daném žánru a textovém prostředí byla rozpoznatelná jako Husovo dílo). Také Husova známá kritika církevních poměrů,

⁴³ Viz tabulka na s. LXXV.

⁴⁴ Viz tabulka na s. LXXIII.

bohatě přítomná v textu, v překladu z velké části chybí. Například ve čt. 18 je vynechána pasáž, v kritické edici dlouhá přes sto řádků, začínající slovy: *Ale ještě móż býti otázka, kterak jest to, že pro bázeň nepřátel, nepřišel jest Ježíš k hodu beránka do Jeruzaléma, poňavadž Jan krstitel bez strachu tresktal jest Eroda krále až do srmti.* (čt. 18, ř. 155–156). Hus dále vypočítává důvody, proč se Ježíš vyhnul svým nepřátelům, což vztahuje sám na sebe, a obhajuje se, proč neuposlechl výzvy papeže a nevydal se na soud do Říma. Církevní kritiku, právě tak jako téma Husova sporu, překladatel zcela pominul.

Významným aspektem Husovy církevní kritiky, který překladatel buď potlačoval, nebo interpretoval nově, je Husovo pojetí Antikrista a očekávání jeho příchodu. Někdy se jedná o úpravu velmi mírnou. Překladatel se drží stavby Husovy věty, ale mění některá důležitá slova. Například v čt. 19. se z *Antikrist a jeho údové* (ř. 67–68) stávají *omnes mali christiani* (fol. 206v). Podobně ve čt. 9 je změněno původní *v tomto času Antikristovu* (ř. 50) na prosté *in hoc tempore* (fol. 174r). Výsledkem těchto úprav a vynechávek je to, že téma Antikrista, v Husově *České postile* velmi časté, je zachováno pouze ve čt. 2, ze všech ostatních je odstraněno nebo přeformulováno. Ukazuje to na záměrný postup zvolený překladatelem.

Na některých místech změna obsahu týkajícího se církve nabývá sofistikované podoby. Například už zmíněné čt. 9 začíná Hus slovy (ř. 9–10): *Svaté toto čtenie vedlé čísla jest k rozumu dosti lehké. A však jest v něm naučenie cierkvi svaté, kterak má slúžiti pánu bohu.* Překladateli se pravděpodobně nezamlouvalo, že by církev měla být poučována o tom, jak má sloužit Bohu. Proto druhou větu na první pohled jen drobně, avšak ve výsledku zásadně pozměnil (fol. 173v): *... et tamen in eo est doctrina sanctorum et sancte matris ecclesie, quam debet servare homo Deo.* Z naučení pro církev, jak by se sama měla chovat vůči Bohu, se stává naučení podané svatými a svatou církví pro běžného člověka. Překladatel přitom do velké míry zachoval původní strukturu Husova textu:

Postila (čt. 19, ř.	Mk 91	Změna
avšak jest v něm naučenie	in eo est doctrina sanctorum et	-
cierkvi svaté,	sancte matris Ecclesie,	dat. ⇒ gen.
kterak	quam	kterak ⇒ quam
má	debet	-
slúžiti (Lat. servire)	servare	slúžiti (Lat. servire) ⇒ servare
	homo	přidání nového podmětu

pánu Bohu	Deo	-
-----------	-----	---

Mistry překladatel přidal některé drobné aktualizace, například se v pasáži týkající se světské marnosti zmiňuje o ceně kusu oblečení v jeho době (308v). Ačkoliv Husovu kritiku církve a jejích představitelů konsekventně škrtil, sám se někdy neváhal kriticky vyjádřit stejným směrem: *Sicud moderni faciunt dicentes: Bonus et egregius est predicator a b c. Et sic magnificent sacerdotes tantummodo et non Deum, non intelligentes verba domini, que sonant in auribus fidelium in ewangelio.* (305v). A zatímco Hus světské držitele moci, v nichž spatřoval naději na církevní obnovu, kritizoval pouze mírně, překladatel je v tomto směru výrazně ostřejší, jako například na fol. 156v: *Similiter et moderni faciunt et domini temporales dicentes: Non predica, non missa, debemus equitare pro censibus colligendis.* Citovaná pasáž nahrazuje v překladu text, který byl zaměřen na ostrou kritiku kněžstva a pražského arcibiskupa: *Těž nynieši [tj. kněží] posilajice posly své i z Říma, i z Prahy a dobývajice bul, aby kázanie v kaplách stavili a kníhy pálili. Jakož se stalo za arcibiskupa kněze Sbynka. A nynie se děje v zmatciech pražského arcibiskupstvie. pohřiechu neposlúchají ti, že bóh die v tomto čtení ...* (čt. 4, ř. 40-43).

Podobně je tomu v překladu pasáže v Husově postile týkající se obecně míněné nutnosti odvrácení se od světské marnosti: *A kto miluje boha ze všie myslí své, ten myslí své neobrátíl jest k marným věcem, ale pamatuje božie dobrodienstvie a vyprázdňe marnosti z své duše, pomní, aby den sváteční světil. A tak máš, že v prvém Kristově velikém přikázaní ta tři přikázanie k naplnění jsou zavřiena.* (čt. 51, ř. 231-235). Překladatel přidává útočnou kritiku morálního úpadku dvorské šlechty: *Et quis diligit Deum ex tota mente sua, ille memoriam suam non convertit ad vanitates huius seculi aut mundi, sed constanter cogitat de beneficiis sibi a Deo collatis, deificis. Contra, Curienses qui circa mensas sedentes semper tractant de immundiciis mulierum et de bonis transitoriis et numquam aut raro de dilectione Dei et proximi, per quod suffocatum est regnum Dei. Ve talibus, si non penituerint. De Deo cogitans evacuat de anima sua vanitates, ut diem sabbati sanctificet. Sabbata sanctificare est a peccatis se custodire et a labore cessare, Deo servire, verbum Dei cum diligencia audire etc. Dilata. Et sic habes, quod in Christi magno et primo mandato hec tria mandata ad implecionem conclusa sunt.* (319v).

Nápadným dodatkem překladatele je také opakovaná kritika žen. Například v čt. 5 Hus mluví o svaté Anně těmito slovy (ř. 90–91): *Tato Anna v prvém stavu, panenském, bez muže, byla čistá panna.* Překladatel překládá tuto část zcela doslovně, neodpustí si však malý dodatek: *Ista Anna in primo statu virginali abs viro est pura virgo, non sicud moderne virgines etc.* (fol.

160r). Podobný stesk opakuje jen o několik málo řádků dále, kde Husova slova (ř. 93–94) *A tretie od smrti muže svého nábožně vdovstvie držela, až do let čtyř a osmdesát*, doplňuje narážkou na „jiné vdovy“: *Et tercio a morte viri sui devote viduitatem tenuit, non sicud alie vidue etc., usque ad annos octoginta quatuor.* (fol. 160r) Stejně tak ve čt. 18 Hus říká o ječném chlebu, který pojímá symbolicky (ř. 132): *Protož rozkošní nerádi ho jedie*. Překladatel však Husova slova bez opory v předloze upřesňuje: *Ideo delicate mulieres presertim neradi ho gedie* ... (fol. 213v-214r) Husův výrok je tak přeinterpretován a místo aby se vztahoval na věřící obecně, stává se z něho kritika žen.

Ještě výraznější změna se nachází v čt. 35:

Postila: A věrně slýchal sem i od kněží, i od světských, že sú říekali, že nemohú bez smilného skutku býti, by jim bylo na věky zatracenu býti. Nebožátka oslepená a hovadná, d'áblem zavedená, pro krátkú chlipnost ztratiti chtie věnú radost a upadnúti u věčné zatracenie. A jistě mnoho mužóv i žen bude zatraceno pro hanebné smilstvie. (čt. 35, ř. 139–144)

Mk 91: Et ego eciam dico, audiens ab aliquibus utriusque sexus, quod non possunt abs opere luxurioso esse, quod si deberent in eternum dampnari. Et presertim mulieres inmunde, que in meretricio existentes et quedam a viris recedentes, corpus et sanguinem vendentes. NEBOZKI OSLEPENE A HOWADNE, dyabolo seducte – A ZAWEDENE, propter brevem chlipnost volunt amittere eternam vitam et perpetuum gaudium et incidere in eternam dampnacionem. Et certe quia multe mulieres et presertim nobiles viventes delicate et ideo dampnabuntur propter tam execrabilem luxuriam et delectacionem carnalem preter coniugium ordinate debita solventes alias etc. Dilata etc. (fol. 261r)

Kromě více či méně zjevné manipulace, vynechávání, přidavků a aktualizací překladatel někdy výrazně měnil text předlohy tak, že mu dával zcela novou podobu a smysl. Tyto případy jsou sice velmi výjimečně, přesto patří mezi nejcennější, neboť pomáhají odhalit něco ze záměrů překladatele. V čt. 23 kritizuje Hus svatokupectví slovy (ř. 242–244): *Ale ne to, aby jeden, dada penieze a maje skrúšenie, ihned umra v radost nebeskú šel, hřiechóv mēv velmē moho. A druhý, nedada peněz, umra, aby múky trpěl, mēv věččie skrúšenie a hřešiv mnoho méně než onen*. Hus klade důraz na to, že peníze nemohou být podmínkou pro odpuštění hříchů. Jedná se o hlavní téma jeho, potažmo pozdější husitské kritiky církve. Překladatel si očividně nebyl

jistý, co si s touto pasáží počít. První větu překládá následovně: *Sed non illud, ut unus diceret unum pater noster etc. aut absque contricione et moriens statim in gaudium celeste intraret, peccata multiplicia habens ...* (fol. 220v) Místo člověka, který si chce koupit své spasení penězi, se objevuje ten, který se domnívá, že stačí říci jednou otčenáš či se vyzpovídat, aby byly hříchy na konci života smazány. U následující věty však už nejspíše překladatel pochopil, že nebude možné pouze drobně upravit předlohu nahrazením tématu kupčení s odpustky tématem chybějící osobní zbožnosti. Ve výkladu se tedy rozhodl nepokračovat. Nadcházející delší textová pasáž Husova se totiž soustřeďuje opět jen a jen na kupování a prodávání odpuštění hříchů. Překladatel tedy dal přednost tomu ji zcela vynechat, a to až do řádku 263.

Asi nejradikálnější případ nacházíme v čt. 41, v němž Hus přirovnává špatné kněze k falešným prorokům (ř. 130–131): *A že ti falešní proroci jmenují Krista, hodiny riekajú, mše slúžie, riekajúce často: Pane, pane náš ...* Překladatel tuto pasáž nahrazuje jinou, která má zcela opačný význam:

Mk 91: Et quod illi falsi prophete nominant Christum Iesum, devastant castra, civitates, villas, cremantes claustra, ecclesias, discurrunt per campos, laycis sacramenta divina ministrantes et sepe offerrunt se pro lege Dei pugnaturos, dicentes: Domine, domine noster. (fol. 280v)

Falešní prorokové ve jménu Krista plenící hrady, města, obce, vypalující kláštery a kostely, laikům nabízející svátosti a tvrdící, že chtějí bojovat za Boha – to vše je jednoznačnou překladatelovou kritikou husitství, především v jeho tábořské variantě. Husův původní text je zde tak zcela převrácen. Přesto ani zde není Hus zmíněn osobně (tedy v tomto kontextu jako původce popsaných hrůz). Překladatel sice vyjádřil svůj odpor k husitství, ale velmi brzy se vrátil opět k doslovnému překladu zakladatele hnutí, které s velkou pravděpodobností nenáviděl.

Podobná situace nastává i v čt. 17, v němž Hus popisuje postupnou degradaci kněží od nejlepších starozákoních až po soudobé: *... a pak k skonání světa, již kněžie sú najhorší. A jakož oni pudili sú Krista až do smrti, tak tito budú puditi jeho zákon a jeho věrné až do smrti, ač sú z téhož zákona s jinými, jakož i oni byli sú z téhož zákona s pánem Kristem.* (čt. 17, ř. 151–154). Překladatel se rozhodl změnit zcela tuto pasáž, i za cenu toho, že rozbíje původní logiku Husova líčení vývoje kněžského úpadku: *Et in fine seculi, tempore iam currente, sunt pessimi currentes terras et confinia cum exercitibus BERUCZE, KOSTELI PALECZE etc. Dilata.* (fol. 201v). Překladatel v této pasáži přímo vybízí uživatele rukopisu k tomu, aby danou látku rozvedl, nejspíše během vlastního kázání, míří tedy na čtenáře (uživatele), který jeho názory sdílí.

Jak už bylo dříve řečeno, nevíme o překladateli Husovy *České nedělní postily* v Mk 91 téměř nic. Téměř vše o motivacích jeho práce musíme odvodit z překladu samého. Jedním z cenných zdrojů vedle obsahu textu jsou i marginální poznámky. Jak už bylo řečeno výše, obsahuje rukopis několik vrstev marginálií, zde nás však bude zajímat pouze vrstva základní, která je psána stejnou rukou jako text *Postily*. Jedná se tedy buď o poznámky přejaté z opísovaného rukopisu, nebo o marginální poznámky písaře. Vzhledem k jejich podobné povaze s několika reinterpetacemi uvedenými výše, se kloním k první domněnce.

V předchozí části už byl na několika příkladech ukázán vztah překladatele k projevům husitského radikalismu, jeden z nich pochází ze čtení 41. Toto kázání obsahuje i množství marginálních poznámek v podobném duchu. Už na druhém foliu kázání, fol. 279v, se objevuje poměrně jasná narážka. Hus mluví o falešných prorocích, jejichž (ve věrném překladu) *velata malicia fidelibus christianis valde est damnosa ...* Poznámka na margu k této pasáži dodává jasný odkaz na přijímání podobojí: *sub corpore et sanguine christi*. Překladatel či písař tak reinterpetuje Husovu kritiku špatných kněží jako kritiku kněží nabízejících přijímání podobojí.

Ještě jednoznačnější je poznámka *nota de taboritis* ke slovům *a fructibus eorum cognoscetis eos* (fol. 280r). Přípisek v záhlaví stejného folia pak jen dokresluje interpretaci: *Currentes ab una ecclesia ad aliam sicut lupi de una silva ad aliam, ubi plus rapiant, et maxime Bohemi monachi*.

O názorech překladatele či písaře vypovídá dobře i čt. 6, ve kterém polemizuje na margu s Husovým textem. Hus probírá na jednom místě otázku poslušnosti v případě, že představený nařizuje něco zlého (ve věrném překladu): *si quid superior preceperit, sicut episcopus aut papa, malum, adhuc debet eum in hoc obedire inferior, nam ille inferior non habebit peccatum, sed qui preceperit. Dyabolica est ista sagitta ...* (163r) Podle Husova mínění nese hřích i ten, kdo poslouchá příkazy, nejenom ten, kdo přikazuje. Na margu je k tomu připásno: *Contra hoc est scriptum: In me sit maledicctio hec, fili mi, tantum audi vocem meam*. Autor poznámky polemizuje s Husem uvedením biblicého citátu z Gn 27,13, v němž Rebeka navádí svého syna Jáкова k podvodu na jeho otci a jeho starším bratru Ezauovi.

Později ve čtení se Hus dostává k otázce podřízenosti z jiné strany. Ukazuje, že Ježíš se podřídil zcela lidem (ve věrném překladu): *Ecce, subditus erat Deus hominibus. Ideo erubescat homo esse superbus*. Tato věta opět vyvolává reakci na margu: *Quare ergo non homo homini?* (163r) Ptá se autor poznámky. Proč tedy nemá být podřízen člověk člověku? Autor poznámky si všiml možného slabého místa v Husově argumentaci a ihned na něj poukázal. Nicméně nelze pominout, že celou pasáž více méně věrně přeložil, i když s ní nesouhlasil. Šlo však o teologický

problém, nikoliv o polemickou adresnou kritiku konkrétních církevních představitelů. Tu překladatel vynechával.

Vraťme se nyní k programu přeloženého díla. Co o něm vypovídají všechny vynechávky, dodatky a změny? Předně, že překladatel patřil ke katolické straně, a přesto měl potřebu přeložit jedno z nejznámějších Husových děl. Mohl být i původně Husovým stoupence, který později pod vlivem vývoje husitského radikalismu přešel do katolického tábora (některé formulace protihusitské kritiky se zdají odrážet příbramovskou polemiku s táborstvím, alespoň na úrovni výrazových prostředků). Nebyl však jistě umírněným kališníkem; v takovém případě by si cenil přijímání pod obojí a Hus by pro něho byl zakladatelem a mučedníkem. Takto však Husovu osobu z díla téměř s chirurgickou přesností vyřezával tak, že osobní hlas kazatele a reformátora, pro předlohu tak charakteristický, v překladu téměř utichá. Jeho kritiku církve překladatel na velké většině míst odstranil, mnohdy reinterpretoval, zmínil či dokonce zcela převrátil. A na několika málo místech, kde nechal Husa více promluvit proti církvi, připsal svou polemiku na margo rukopisu. O čem to vypovídá?

Předně ne o tom, co by se mohlo zdát na první pohled být nasnadě: překlad Husovy *České nedělní postily* není protihusovský, dokonce ani protihusitský. Kdyby jeho autor zamýšlel toto, jednal by jistě docela jinak. Jeho manipulace by byla výraznější, pokusil by se využít postavy Husa jako emblematického kacíře. Nic takového se ale neděje. V textu není ani jediná protihusovská pasáž, pouze velmi řídké pasáže protihusitské, resp. protitáborské. A i tyto pasáže protihusitské se objevují jenom na těch místech, kde nahrazují vyhraněné Husovy útoky vůči církvi či špatným kněžím. Zdá se, že jsou spíše reakcí překladatele na ta místa, která mu přišla z jeho pohledu vůči jeho straně přespříliš agresivní. Jeho překlad by tedy bylo možné popsat i jako svým způsobem dialog s primárním textem.

Překladatel tedy patřil ke katolické straně, neměl rád husitské excesy, jak liturgické tak společenské, ale zároveň jeho averze vůči němu proniká jen na několika málo místech. Překládá jedno z největších Husových děl, a to v podstatě věrně, až na to, že vynechává vše kontroverzní, včetně Husa samotného a jeho pře.

10. Závěr

V úvodu této práce bylo nastoleno několik otázek. Předně, proč byl vůbec latinský překlad *České nedělní postily* v bohemikálním prostředí třeba? Podobně jako ostatní vícejazyčné sbírky, které byly v této práci představeny, tj. *Quadragesimale admontské* a Husova *Betlémská kázání*, obsahuje latinský překlad *Česká nedělní postily* v Mk 91 množství náznaků, že byl zamýšlen jako sbírka modelových kázání. Odpovídají tomu například krátké předavky typu oslovení publika na začátku promluvy, zakončení kázání výzvou k modlitbě a především výzvy ke kazateli, aby to či ono téma podle svých schopností a znalostí rozšířil (*dilata, prout scis*). Podobně jsou vynechány ty prvky, které byly pro takový účel zbytečné, např. úvodní „ukazovadlo“ předlohy. Latinský překlad *České nedělní postily* musíme tedy v první řadě chápat jako změnu žánru z příručky určené převážně pro čtení na sbírku modelových kázání zamýšlenou k další vernakulární performanci. Změna jazyka z češtiny do latiny se zdá být součástí tohoto převodu, to znamená, že volba latiny se neuskutečnila z důvodů její větší prestiže či její univerzálnosti, nýbrž proto, že latina právě pro daný žánr nabízela nejlepší, ustálené a prověřené výrazové prostředky, přičemž esionální kazatelé byli zvyklí právě v této oblasti plynule přecházet z jednoho jazyka do druhého. Na druhé straně má latina překladu Husovy *Postily* charakter metajazyka, v němž je čeština svým způsobem zakódována. Latina jí nabízí paletu ustálených výrazových prostředků daného žánru a dodává jí liturgickou dimenzi. Vše ostatní je nicméně čeština zahalená v hávu zdánlivě neumělých, neboť ne-klasických latinských vět. Překlad je totiž do té míry doslovný a obsahuje takové množství českých slov a bohemismů, že jej mohl používat jenom uživatel znalý češtiny. Důvodem pro použití latiny místo češtiny se zdá být zvyk kazatelů používat latinské materiály i pro svá vernakulární kázání. Zároveň velká závislost na češtině umožňuje velmi snadný zpětný překlad do vernakulárního jazyka.

Autor překladu velmi pečlivě odstranil ze sbírky vše, co ji přímo spojovalo s Janem Husem. Chybí proto všechny osobní a časové narážky. Tento krok byl dozajista motivován částečně snahou učinit sbírku neutrálnější a modelovou, tj. aby kázání mohli používat i jiní kněží. Zároveň je však zřejmá ideologická motivace stojící v pozadí za těmito úpravami. Ta vystupuje ještě více na povrch v dalších obsahových změnách. Vynechány jsou totiž také všechny ostřejší útoky na církev - které ostatně v době po kostnickém, potažmo basilejském koncilu (viz níže) nebyly tak úplně aktuální.

Překladatel také jednotlivá témata drobně upravoval. Patrný je jeho výrazně ostřejší tón vůči dvořanům, královským úředníkům a pánům, kterým dává za vinu stejné nebo i větší

prohřešky, než které Hus připisoval kněžím. Na rozdíl od Husova projevu je překladatel i misogynismus, nicméně v rámci tehdejších standardů celkem mírný.

Nejdůležitější úpravy se ale týkají husitství, respektive táborství. Na několika místech, v nichž Hus vyhrotil svou kritiku vůči církvi, překladatel razantně mění obsah výpovědi a přesměrovává ji na kritiku husitského pálení kostelů, vraždění mnichů, ničení hradů atd. Přítomná je i kritika kněží nabízejících přijímání podobojí. K tomu je třeba vzít úvahu i několik marginálních poznámek, například *hic est error* či *nota de taboritis*, které opět potvrzují postoj překladatele.

Máme tedy před sebou latinský překlad *České nedělní postily* vytvořený katolíkem pro katolické kněží jako modelovou sbírku kázání. Co nám však toto může povědět o kontextu doby, ve které vznikal? Přestože překlad obsahuje kritiku husitů, především jejich vojsk (nikoli však Husa samotného), je tato kritika spíše mírná. Naopak je zřetelná snaha vše kontroverzní spíše potlačit. Zdá se tedy, že překlad musel vzniknout v době, ve které byla ještě živá paměť husitských válek, ale samotné boje již pominuly. Jako nejvhodnější se jeví doba od druhé poloviny 30. do druhé poloviny 40. let. Zároveň musel vzniknout v prostředí, v němž se utrakvistická komunita s katolickou denně potkávala a které proto neustále hledalo mírový *modus vivendi*. Těmto požadavkům by nejlépe pro dané období asi odpovídala Praha. Od druhé poloviny 30. let až do dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad byla totiž Praha místem, kde na univerzitě působila jak utrakvistická, tak katolická strana a kam se dokonce začali vracet studenti ze zahraničí. Latinský překlad Husovy *České nedělní postily* tak mj. ukazuje, že vzájemný kontakt a vzájemná textová recepce mezi oběma skupinami byly větší a snad i méně kontroverzní a polemické, než se doposud předpokládá.

11. Citovaná literatura

11.1. Rukopisné prameny

Latinské překlady Husovy *České nedělní postily*

Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 56, fol. 3 bis r–254v

Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 91, fol. 146r–345r

Quadragesimale admontské

Praha, Národní knihovna v Praze, XX B 5, fol. 55r–208r

Praha, Národní knihovna v Praze, XX B 9, fol. 1v–29v

Postila Michala Poláka *Sermones de sanctis latino-bohemici*

Praha, Národní knihovna v Praze, XI F 3, fol. 1r–240r

11.2. Katalogy

DOKOUPIL, Vladislav, 1958. *Soupis rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Soupisy rukopisných fondů Universitní knihovny v Brně: [sv.] 2.

SCHWARZENBERG, Karl, 1972. Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Wien: Brüder Hollinek.

11.3. Edice

DAŇHELKA, Jiří, ed., 1992. *Jan Hus. Česká nedělní postila. Vyloženie svatých čtení nedělních*. 1. vyd. Praha: Academia Scientiarum Bohemoslavaca.

— 1995. *Jan Hus. Česká sváteční kázání*. Vyd. 1. Praha: Academia. Magistri Iohannis Hus Opera omnia, tom. 3.

FLAJŠHANS, Václav, ed., 1938. *Mag. Io. Hus Sermones in Bethlehem 1410-1411. [1]*. Praha: Královská česká společnost nauk. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1938, č. 3.

— 1939. *M. Io. Hus Sermones in Bethlehem 1410-1411. [2]*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1939. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1939, č. 1.

— 1940. *M. Io. Hus Sermones in capella Bethlehem. [3]*. Praha: Královská česká společnost nauk. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1940, č. 1.

- 1941. *M. Io. Hus Sermones in capella Bethlehem. [4]*. Praha: Královská česká společnost nauk. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1941, č. 1.
- 1942. *M. Io. Hus Sermones in capella Bethlehem. [5]*. Praha: Královská česká společnost nauk. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1942, č. 1.
- 1947. *M. Io. Hus Sermones in capella Bethlehem. [6], (Indices)*. Praha: Královská česká společnost nauk. Věstník KČSN. Třída pro filosofii, historii a filologii: r. 1945, č. 3.
- FLORIANOVÁ, Hana, Dana MARTÍNKOVÁ a Zuzana SILAGIOVÁ, ed., 2006. *Quadragesimale Admontense = Quadragesimale admontské*. Praha: OIKOYMENH. Fontes Latini Bohemorum: 6.

11.4. Sekundární literatura obecně k vícejazyčným kázáním

- BERGMANN, Rolf, 2013. *Althochdeutsche und altsächsische Literatur*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- BÉRIOU, Nicole, 1987. *La prédication de Ranulphe de la Houblonnière : sermons aux clercs et aux simples gens à Paris au XIIIe siècle*. Paris: Études Augustiniennes.
- 1992. Latin and the vernacular. Some remarks about sermons delivered on Good Friday during the Thirteenth Century. In: Volker MERTENS, ed. *Die deutsche Predigt im Mittelalter*. Tübingen: Niemeyer, s. 268–284.
- 1998. *L'avènement des maîtres de la Parole: La prédication à Paris au XIIIe siècle*. Paris: Institut d'Études Augustiniennes.
- 2000. Les sermons latins après 1200. In: Beverly Mayne KIENZLE, ed. *The Sermon*. Turnhout: Brepols, Typologie des sources du moyen âge occidental, s. 363–447.
- CATALÁN CASANOVA, Oriol, 2013. *La Predicació cristiana a la Catalunya baixmedieval. Un instrument de transformació cultural entre oralitat, escriptura, imatge, narració, música i teatre*. Barcelona. Universitat de Barcelona.
- CORBARI, Eliana, 2013. *Vernacular Theology: Dominican Sermons and Audience in Late Medieval Italy*. 1. vyd. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- DE POERC, Guy, ed., 1956. *Sermon sur Jonas* [online]. Gent: Romanica Gandensia [cit. 20.6.2015]. Dostupné z: <http://catalog.bfm-corpus.org/jonas>. Dernière révision le 2009-06-19.
- DELCORNO, Carlo, 1977. Predicazione volgare e volgarizzamenti. *Mélanges de l'Ecole française de Rome. Moyen-Age, Temps modernes*. Roč. 89, č. 2, s. 679–689.

- 1995. La lingua dei predicatori. Tra latino e volgare. In: *La predicazione dei frati dalla metà del '200 alla fine del '300: Atti del XXII convegno internazionale, Assisi, 13-15 ottobre 1994*. Spoleto: Centro Italiano di Studi sull' Alto Medioevo, s. 19–46.
- 2000. Medieval Preaching in Italy (1200-1500). In: Beverly Mayne KIENZLE, ed. *The Sermon*. Turnhout: Brepols, Typologie des sources du moyen âge occidental, s. 449–560.
- DEMO, Šime, 2014. Towards a unified definition of macaronics. *Humanistica Lovaniensia*. Roč. LXIII, s. 83–106.
- FLETCHER, Alan J., 2013. Written Versus Spoken Macaronic Discourse in Late Medieval England: The View from a Pulpit. In: *Multilingualism in medieval Britain c. 1066 - 1520*. s. 137–152.
- GEARY, Patrick J., 2013. *Language and power in the early Middle ages*. Waltham: Brandeis University Press. The Menahem Stern Jerusalem lectures.
- HALMARI, Helena a Timothy REGETZ, 2011. Syntactic aspects of code-switching in Oxford, MS Bodley 649. In: Herbert SCHENDL a Laura WRIGHT, ed. *Code-switching in early English*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 115–154.
- HAUBRICHS, Wolfgang, 1995. *Die Anfänge: Versuche volkssprachlicher Schriftlichkeit im frühen Mittelalter (ca. 700–1050/60)*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zum Beginn der Neuzeit, Band I: Von den Anfängen zum hohen Mittelalter, Teil 1.
- HORNER, Patrick J., 2006. *A Macaronic Sermon Collection from Late Medieval England*. Toronto: Pontifical Institute for Medieval Studies.
- KÄMMERER, Carmen, 2006. *Codeswitching in Predigten des 15. Jahrhunderts: Mittellatein - Frühneuhochdeutsch, Mittellatein - Altitalienisch/Altspanisch*. Berlin: Logos Berlin.
- LAZZERINI, Lucia, 1971. „Per latinos grossos...“. Studio sui sermoni mescolati. *Studi di filologia italiana. Bullettino dell'Accademia della Crusca*. Roč. 29, s. 219–339.
- LECOY DE LA MARCHE, Albert, 1886. *La chaire française au moyen âge: spécialement au XIII. siècle d'après les manuscrits contemporains*. 2. vyd. Paris: Librairie Renouard.
- LONGÈRE, Jean, 1983. *La prédication médiévale*. Paris: Etudes Augustiniennes.
- LÖSER, Freimut, 2013. Predigt über Predigt: Meister Eckhart und Johannes Tauler. In: Volker MERTENS, Hans-Jochen SCHIEWER a Wolfram SCHNEIDER-LASTIN, ed. *Predigt im Kontext. Internationales Symposium*. Tübingen: Walter de Gruyter, s. 155–180.
- MEINEKE, Eckhard, 2011. Textgebundene Formen der lateinisch-deutschen Zweisprachigkeit im frühen Mittelalter. In: Michael BALDZUHN a Christine PUTZO, ed. *Mehrsprachigkeit im Mittelalter: kulturelle, literarische, sprachliche und didaktische Konstellationen in*

- europäischer Perspektive ; mit Fallstudien zu den „Disticha Catonis“*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- MERTENS, Volker, 1991. ‚Texte Unterwegs‘. Zur Funktions- und Textdynamik mittelalterlicher Predigten und Konsequenzen für ihre Edition. In: *Mittelalterforschung und Edition. Actes du Colloque Oberhinrichshagen bei Greifswald, 29 et 30 Octobre 1990*. s. 75–85.
- MORVAY, Karin a Dagmar GRUBE, 1974. *Bibliographie der deutschen Predigt des Mittelalters: Veröffentlichte Predigten*. München: C. H. Beck. Münchener Texte und Untersuchungen zur deutschen Literatur des Mittelalters; Bd. 47.
- MUESSIG, Carolyn A, 2010. The Vernacularization of Late Medieval Sermons: Some French and Italian Examples. In: *Medieval Multilingualism: The Francophone World and Its Neighbors*. Turnhout: Brepols, s. 267–84.
- SCHEEPSMA, Wybren, 2008. *The Limburg Sermons: Preaching in the Medieval Low Countries at the Turn of the Fourteenth Century*. Přel. David F. JOHNSON. Leiden, Boston: Brill.
- SCHENDL, Herbert, 1996. Text types and code-switching in medieval and Early Modern English. *Vienna English Working Papers*. Roč. 5, č. 1 & 2, s. 50–62.
- 2000. Syntactic constraints on code-switching in medieval texts. In: Irma TAAVITSAINEN, Terttu NEVALAINEN, Päivi PAHTA a Matti RISSANEN, ed. *Placing Middle English in Context*. Berlin: Walter de Gruyter.
- 2013. Code-Switching in Late Medieval Macaronic Sermons. In: Judith Anne JEFFERSON, Ad PUTTER a Amanda HOPKINS, ed. *Multilingualism in medieval Britain c. 1066 - 1520*. Turnhout: Brepols, s. 153–170.
- SCHNEYER, Johann Baptist, 1969. *Geschichte der katholischen Predigt*. 1. Auflage. Freiburg: Seelsorge Verlag.
- WENZEL, Siegfried, 1994. *Macaronic Sermons: Bilingualism and Preaching in Late-Medieval England*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- 2005. *Latin Sermon Collections from Later Medieval England*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WRIGHT, Charles D., 2002. Vercelli homilies XI–XIII and the Anglo-Saxon Benedictine reform: tailored sources and implied audiences. In: *Preacher, sermon and audience in the Middle Ages*, s. 203–227.
- ZINK, Michel, 1984. La prédication en langues vernaculaires. In: Pierre RICHÉ a Guy LOBRICHON, ed. *Le Moyen Age et la Bible*. Paris: Éditions Beauchesne, s. 489–516.

11.5. Sekundární literatura k českému prostředí

- BARTOŠ, František Michálek, 1925. *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*. Praha: Nákladem České akademie věd a umění. Sbírká pramenů ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Skupina III, Práce bibliografické: č. 8.
- 1928. *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*. Praha: Česká akademie věd a umění. Sbírká pramenů k poznání literárního života československého; č. 9.
- 1936. Česká postila Husova v latinském zpracování. *Jihočeský sborník historický*. Roč. 9, s. 69–70.
- 1948. *Literární činnost M. J. Husi*. V Praze: Česká akademie věd a umění. Sbírká pramenů k poznání literárního života československého. Skupina III: č. 10.
- 1955. *Dvě studie o husitských postilách*. Praha: ČSAV. Rozpravy Čs. akademie věd. Ř. SV: Roč. 65. 1955. Seš. 4.
- a Pavel SPUNAR, 1965. *Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského = Catalogus fontium M. Johannis Hus et M. Hieronymi Pragensis opera exhibentium / F.M. Bartoš, P. Spunar; redigoval Ant. Škarka*. Praha: Historický ústav ČSAV.
- FLAJŠHANS, Václav, 1900b. Husova Postilla. *Osvěta: Listy pro rozhled v umění, vědě a politice*. Roč. 30, s. 429–446.
- 1939. Prameny kázání Husových. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 66, č. 5/6, s. 397–405.
- GEBAUER, J., 1902. Mistra Jana Husi význam v českém písemnictví. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 29, č. 6, s. 417–441.
- HANUŠ, Ignác Jan, 1861. Příspěvky k historii literatury české. *Časopis Musea Království českého*. Roč. 35, s. 107–122.
- KAMÍNKOVÁ, Eva, 1963. *Husova Betlémská kázání a jejich dvě recense*. Praha: Universita Karlova ve Státním pedagogickém nakladatelství.
- LOSERTH, Johann, 1884. *Hus und Wiclif: zur Genesis der husitischen Lehre / von Johann Loserth*. Praha, Leipzig: F. Tempsky, G. Freytag.
- MIŠKOVSKÁ, Hana, 1990. Latinské překlady Husovy české Postilly v rukopise Mk 91 a Mk 56 a vztah k jejich předlohám. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 113, č. 3, s. 188–199.

- NOVÁK, Karel, 1893. O duale ve spisech Husových. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 20, č. 3, s. 161–181.
- NOVOTNÝ, Václav, 1919. *M. Jan Hus, život a učení*. V Praze: J. Laichter.
- PATERA, Adolf, 1891. Mistra Jana Husi česká kázání na posvěcenie kostela a na sv. Trojici. *Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko - historicko - filologická*. Roč. 1890, č. 15, s. 355–385.
- RYCHTEROVÁ, Pavlína, 2012. Autorität und Wahrheitsdiskurs im vernakularen katechetischen Schrifttum im spätmittelalterlichen Böhmen. In: *Autorität und Wahrheit. Kirchliche Vorstellungen, Normen und Verfahren (13. - 15. Jahrhundert)*. s. 113–126.
- 2016 [v přípravě]. Preaching, the Vernacular, and the Laity. In: Pavel SOUKUP a Michael VAN DUSSEN, ed. *The Brill's Companion to the Hussites*.
- SEDLÁK, Jan, 1914. Pramen české Postilly Husovy. *Studie a texty k náboženským dějinám*. Roč. 1, č. 3, s. 257–282.
- SCHMIDTOVÁ, Anežka, 1956. Hus a Viklef. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 79, č. 2, s. 219–227.
- SICHÁLEK, Jakub, 2014. Vícejazyčnost literárního života v českých zemích 14. a 15. století: Sedm tematických exkurzů v rámci bohemistiky. *Česká literatura*. Roč. 6, s. 711–744.
- SOBALÍKOVÁ, Hana, 2009. Vliv M. Jana Husa na formování biblického překladu. In: *Varia 18. Zborník materiálů z 18. kolokvia mladých jazykovedcov*.
- SOUKUP, Pavel, 2011. *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stríbra*. Praha: Filosofia.
- 2014. Hus als Prediger. In: *Jan Hus / Pavel Soukup*. Stuttgart: W. Kohlhammer, Kohlhammer Urban-Taschenbücher: 737, s. 24–42.
- 2015a. Jan Hus as a Preacher. In: Ota PAVLICEK a František ŠMAHEL, ed. *A Companion to Jan Hus*. Leiden, Boston: BRILL, s. 96–129.
- 2015b. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*. Vydání první. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- SPUNAR, Pavel, 1978. Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské. In: Amedeo MOLNÁR, ed. *Acta reformationem bohemicam illustrantia - I: Příspěvky k dějinám utrakvismu*.
- 2008. Quadragesimale Admontense – recenze. *Listy filologické / Folia philologica*. 1.1., roč. 131, č. 3/4, s. 552–554.
- ŠMAHEL, František, 2002. Psané a mluvené slovo ve službách rané české reformace. In: *Mezi středověkem a renesancí*. Praha: Argo, Historické myšlení: sv. 16, s. 215–237.
- 2007. Quadragesimale Admontense = Quadragesimale admontské ... [recenze]. *Český časopis historický*. roč. CV, č. 4, s. 973–974.

- 2013. *Jan Hus. Život a dílo*. Praha: Argo. Ecce homo: sv. 19.
- TRANTÍREK, Miroslav, 1963. *Dějiny mikulovské zámecké knihovny / Miroslav Trantírek*. Mikulov: Okresní vlastivědné muzeum.
- UHLÍŘ, Zdeněk, 2005. Středověké kazatelství v českých zemích: nástin problematiky. *Almanach historyczny*. Roč. 7, s. 57–94.
- 2014. Das lateinische und tschechische Predigen im 14. und 15. Jahrhundert: Übersetzung – Adaptation – Mutation. In: Sebastian SEYFERTH, ed. [online]. Dostupné z: https://www.academia.edu/12522657/Das_lateinische_und_tschechische_Predigen_im_14._und_15._Jahrhundert_%C3%9Cbersetzung_Adaptation_Mutation [paginace podle elektronické verze]
- VIDMANOVÁ, Anežka, 1974. Autoritäten und Wiclif in Hussens homiletischen Schriften. In: *Antiqui und moderni*. Berlin: Walter de Gruyter, s. 383–393.
- 1976. Hus als Prediger. *Communio viatorum*. Roč. 19, s. 65–81.
- 1981. Stoupenci a protivníci mistra Jana Husa. *Husitský Tábor*. Roč. 4, s. 49–56.
- 1989. Kdy, kde a jak psal Hus českou Postillu: Prof. Jiřímu Daňhelkovi k sedmdesátinám. *Listy filologické / Folia philologica*. 1.1., roč. 112, č. 3, s. 144–158.
- VILIKOVSKÝ, Ján, 1940. Kazatelství a počátky české prózy. *Řád*. č. 6, s. 285–296.
- WINTER, Zikmund, 1899. *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje : kulturní obraz XV. a XVI. století*. Praha: Nákladem Matice české a Jubilejního fondu Královské české společnosti nauk.
- ZEMAN, Antonín, 1978. K biblickému textu Husovy Postily. *Listy filologické / Folia philologica*. Roč. 101, č. 1, s. 13–16.

12. Příloha 1: Tabulky

Tabulka 1 - Množství vynechaných celých řádků ve výkladech České nedělní postily

Kázání	Počet řádků celkem	Počet řádků bez perikopy	Počet vynechaných řádků ve výkladu	Podíl vynechávek
Předmluva	42	42	0	0,0%
1	151	133	6	4,5%
2	206	193	59	30,6%
3	169	151	6	4,0%
4	109	90	2	2,2%
5	128	108	0	0,0%
6	181	159	5	3,1%
7	238	216	23	10,6%
8	228	203	27	13,3%
9	72	64	4	6,3%
10	101	85	1	1,2%
11	222	208	43	20,7%
12	289	257	57	22,2%
13	211	187	27	14,4%
14	262	243	87	35,8%
15	305	285	96	33,7%
16	150	132	15	11,4%
17	212	176	26	14,8%
18	273	248	139	56,0%
19	295	263	36	13,7%
20	249	247	112	45%

Tabulka 2 - Přidaná slova v perikopách České nedělní postily

Kázání	Počet slov ve výkladech	Počet přidanych nebo změnnych slov ve výkladech	Podíl přidanych nebo změnnych slov
Předmluva	560	90	14,3%
1	1612	139	7,3%
2	1529	122	7,0%
3	1765	144	7,2%
4	1108	103	7,4%
5	1332	71	4,3%
6	1932	135	6,0%
7	2511	203	7,1%
8	2155	194	7,6%
9	731	98	11,3%
10	1050	47	3,7%
11	1950	243	11,2%
12	2360	170	5,9%
13	1867	188	8,1%
14	1810	110	5,0%
15	2336	166	6,1%
16	1401	107	6,3%
17	1802	187	7,7%
18	1291	103	5,8%
19	2340	250	8,4%
20	1626	308	19%

Tabulka 3 – Česká slova v perikopách České nedělní postily⁴⁵

Kázání	Česká slova shodná s <i>Postilou</i>	Česká slova odlišná od <i>Postily</i>	Procento odlišných českých slov od <i>Postily</i>	Celkem českých slov v perikopách	Podíl českých slov na perikopě
Předmluva	30	2	6,7%	32	46,4%
1	144	7	4,9%	151	50,5%
2	98	5	5,1%	103	46,8%
3	93	10	10,8%	103	44,8%
4	127	5	3,9%	132	45,4%
5	162	11	6,8%	173	53,7%
6	148	8	5,4%	156	47,0%
7	152	16	10,5%	168	50,6%
8	165	17	10,3%	182	45,4%
9	61	3	4,9%	64	46,7%
10	110	13	11,8%	123	54,7%
11	86	11	12,8%	97	43,5%
12	240	53	22,1%	293	54,3%
13	187	45	24,1%	232	52,4%
14	155	65	41,9%	220	57,6%
15	166	32	19,3%	198	53,5%
16	130	43	33,1%	173	57,7%
17	287	89	31,0%	376	60,5%
18	231	49	21,2%	280	57,0%
19	297	60	20,2%	357	57,5%
20	0	0	0%	0	0%
Celkem	3069	544	–	3613	–
Průměr	153,45	27,2	15,3%	180,65	51,3%

⁴⁵ Do průměru není započítáváno čt. 20, které má velmi krátkou perikopu, podobnou tématu v scholastických sermonech. Tímto svým rysem je však velmi výjimečné.

Tabulka 4 – Česká slova ve výkladech České nedělní postily

Kázání	Počet glos s původem u Husa	Počet vsuvek s původem u Husa	Počet glos s nehusovským původem	Počet vsuvek s nehusovským původem	Procento přejatých slov od Husa	Celkem českých slov	Procento českých slov
Předmluva	13	4	1	0	94,4%	18	3,2%
1	14	5	0	0	100,0%	19	1,2%
2	35	6	0	1	97,6%	42	2,7%
3	26	9	2	9	76,1%	46	2,6%
4	14	15	0	0	100,0%	29	2,6%
5	36	1	2	1	92,5%	40	3,0%
6	11	22	1	2	91,7%	36	1,9%
7	33	34	3	1	94,4%	71	2,8%
8	22	19	1	1	95,3%	43	2,0%
9	4	7	1	1	84,6%	13	1,8%
10	19	5	7	1	75,0%	32	3,0%
11	23	7	4	0	88,2%	34	1,7%
12	35	33	10	7	80,0%	85	3,6%
13	9	146	9	23	82,9%	187	10,0%
14	41	85	1	20	85,7%	147	8,1%
15	53	258	5	28	90,4%	344	14,7%
16	28	83	3	8	91,0%	122	8,7%
17	27	97	4	10	89,9%	138	7,7%
18	20	93	3	11	89,0%	127	9,8%
19	26	81	1	10	90,7%	118	5,0%
20	22	53	4	6	88,2%	85	5%
Celkem	511	1063	62	140		1776	↓
Průměr	24,3	50,6	3,0	6,7	89,4%	84,6	4,8%

13. Příloha 2: Přepis, Mk 56, fol. 9v–13r

Feria II. post festum pasce, ewangelium Luce XXIII°

[f. 9v] Hodiernum ewangelium factum est in opere die dominico in resurrectione Christi, nam Christus resurgens a mortuis illo die quinquies apparuit, scilicet Marie Magdalene soli, Iohannis XX°: „Venit Maria Magdalena annuncians discipulis, quia vidi dominum et hec dixit mihi.“ Secundo mulieribus, sicut testatur Lucas XXIII° et Matheus XXVIII°: „Exierunt cum timore et gaudio magno currentes nunciare discipulis eius. Et ecce Iesus occurrit eis dicens avete.“

Tercio Petro, Luce XXIII°: „Illi duo dixerunt: Surrexit dominus vere et apparuit“ etc.

Quarto istis duobus discipulis euntibus in Emaus.

Quinto omnibus discipulis simul⁴⁶ preter Thomam. Hoc ideo fecit, ut contristatos propter mortem eius consolaretur. Secundo, ut eos in fide confirmaret, et de incredulitate argueret, ut sicut arguit istos duos discipulos dicens: „O stulti,“ ut eos de sua resurrectione instrueret sicut fecit in isto ewangelio exponens scripturas de sua resurrectione, de qua dicit: „Surrexit dominus vere.“ Nam surrexit vere festinanter, immortaliter.⁴⁷

Instruens nos, ut qui peccato mortali sumus mortui in anima, resurgamus a morte spirituali, vere non ficte, sicut Samuel propheta fecit, I. Regum XXVIII°, ad voluntatem Saul a vetula resuscitatus ficte. Qua ficticia vetularum resurgunt a mortuis omnes, qui suspicantur liberari a peccatis sine vero proposito non peccandi post confessionem [!], oracionem, ieiunium.

Secundo Christus surrexit festinanter, ut si alicui contingeret [f. 10r] cadere in mortem spiritualem, festinanter resurgat a peccato non iacens in peccatis, fetens sicut Lazarus⁴⁸ in sepulchro quadriduanus, differens de die in diem, septimana in septimanam, mense in mensem, anno in annum. Ecclesiastici V^o: „Non tardes converti ad dictum et ne differas de die in diem, subito enim veniet ira illius et in tempore vindicte disperdet te.“

⁴⁶ cf. Mk 91, fol. 215v: Sicut testatur ewangelium, Christus sicut heri decies se ostendit. Primo Marie Magdalene soli, sicut Iohannis XX° dicitur. Secundo mulieribus, sicut sanctus Lucas et Matheus scribunt. Tercio Petro, sicut scriptum est in hoc ewangelio. Quarto hiis duobus discipulis. Et quinto discipulis omnibus simul.

⁴⁷ cf. Mk 91, fol. 215v–216r: Secundo, ut eos ex incredulitate argueret et in fide confirmaret, sicut correxerat hos discipulos duos dicens: „O stulti et tardi corde ad credendum!“ Et etiam ut eos erudiret, sicut et fecit in hoc ewangelio et in aliis ewangelis, aprobans eis suam resurrectionem a mortuis. De quo in isto ewangelio DYESIE, quod „surrexit dominus vere – PRAWIE.“

⁴⁸ cf. Mk 91, fol. 216r: Secundo surrexit BERZCIE, ut nos, si contingeret in anima aliquando mori, cito de peccato surgamus. Contra hoc sunt omnes, qui diu in peccatis stant et iacent et iam usu fetent sicut Lazarus.

Tercio Christus resurrexit perfecte immortaliter , ita quod iam non moritur amplius, ut nos resurgentes a peccatis mortalibus iam non moriamur.⁴⁹ Romanorum VI°: „Qui enim mortuus et, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo.“

In ewangelio primo habetur, quod cum isti duo discipuli in via loquerentur, de Christi operibus, scilicet de condempnacione ad mortem, de passione miraculis que acciderant, ut ewangelium dicit:

Et factum est dum confabularentur et secum quererent, et ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. Ad innuendum, quod ubi duo vel tres congregantur in nomine Iesu et loquuntur de Christi operibus, mirabilibus beneficiis, humilitate, passione, assectatur eis Christus. Ipse enim dicit, Mathei XVII°: „Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.“

Secundo in ewangelio habetur, quod isti discipuli Christi ex tristitia dubitabant aliquantulum in Christo propter eius crudelem condempnacionem, mortem abiectissimam. Et ideo eum non potuerunt cognoscere vere, sed videbatur eis esse peregrinus. Dicit enim ewangelium: |f. 10v|

Oculi enim eorum tenebantur ne eum agnoscerent. Et sequitur: Respondens unus, cui nomen Cleophas dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem et non cognovisti que facta sunt in illa his diebus.

Ad innuendum, quod ita se Christus habet⁵⁰ ad homines, quemadmodum ipsi se habent ad ipsum. Quia dum aliquid supra eum plus timent, amant, credunt, confidunt, tunc iam non est domesticus in cordibus eorum, sed peregrinus. Unde Gregorius super isto ewangelio dicit: Sic istis apparuit peregrinus ad oculos corporales, qualiter agebatur in eis ante oculos interiores cordiales. Ipsi enim et dilexerunt et dubitaverunt. Et dominus Iesus corporaliter cum ipsis erat, et sic quia de Deo loquebantur, propterea eis affuit, sed quod de eo dubitaverunt, propterea se eis non manifestavit.

Tercio habetur in ewangelio, quod istos discipulos correxit, quod erant stulti et tardi ad credendum scripturis sacris dicens:

O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, que locuti sunt prophete.

⁴⁹ cf. Mk 91, fol. 216r: Tercio surrexit Christus perfecte – DOKONALE non mortaliter, sic quod iam plus non morietur, ut et nos, surgentes a peccatis mortalibus, iam plus non moriamur.

⁵⁰ Christus habet] habet Christus habet

Quid tunc fiet modernis, stultis et tardis incredulis [f. 11r] Qui magis credunt consuetudinibus antiquis, contradiccionibus humanis, publicanis peccatoribus quam scripturis Christi, ewangelii, apostolorum, prophetarum. Unde Salvator, Iohannis III°, dicit: „Qui non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filii dei. Hoc est autem iudicium quia lux venit in mundum et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.“ Ieremie 4to: „Verterunt ad me tergum et non facies et in tempore afflictionis sue dicent: Surge et libera nos. Ubi sunt dii tui quos fecisti tibi surgant et liberent te in die afflictionis tue.“

Quarto habetur in ewangelio, quod Christus per passionem diversam intravit in gloriam suam. Unde dicit ewangelium:

Oportebat Christum pati et ita intrare in gloriam suam.

Ad innuendum, quod nemo poterit salvari, nisi qui imitabitur caput suum Christum in passione, persecucione, tribulacione obprobriorum, miseriarum, iniuriarum. Unde de hoc Actuum XIII°: „Per multas tribulaciones oportet nos intrare in regnum Dei.“ Bernhardus: „Non speret mercedem qui non laborat. Non sufficit christiani nomen, christianus es, imitare Christum. Frustra christiani habet nomen, qui dyabolum sequitur. Qui ymmo christianus omnino non est, sed Antichristus.“ Iuxta illud beati Iohannis Ewangeliste: „Audisti quia Antichristus venit, nunc autem Antichristi multi sunt. Vis ergo regnare cum Christo? Si Christum et dominum regem regum, [f. 11v] cuius est nomen super omne nomen, oportuit pati, ita ut intraret in gloriam suam, quam fiduciam habemus nos intrandi sine labore? O quam stulti sumus et tardi corde ad credendum. Volumus hic gaudere cum seculo et postea regnare cum Christo? Dominus nudus ingreditur, servus superfluitate vestium auro et argento honestus intrabit? Ille ieiunus, iste crapula et ebrietate plenus? Ille enim pro christianis suis moriens, iste in lecto delicate dormiens? Que dominus facit, servus non facit?“ Hec Bernhardus.

Quinto habetur in ewangelio, quod isti discipuli duo non cognoverunt vere dominum Iesum, licet eis interpretaverit omnes scripturas, nisi prius in eo quasi in peregrino materiam actualiter ostenderunt. Trahentes enim ad suum hospicium, et ibi eum cognoverunt in fraccione panis. Unde dicit ewangelium:

Et aporpinquaverunt castello quo ibant. Et ipse finxit se longius ire. Et coegerunt eum dicentes: Mane nobiscum domine quoniam advesperascit et inclinata es dies. Ad innuendum, quod qui volunt cognoscere et intelligere veritatem, quam audiunt, exerceant opera misericordie in proximis, cibantes, esurientes, potantes, sicientes, vescientes nudos, suscipientes viatores. Unde Gregorius sermonem hodiernum de istis discipulis dicit: [f. 12r]

Deum, quem interpretacione scripture non cognoverunt, audientes precepta Dei non sunt illuminati et facientes sunt illuminati. Quia scriptum est: „Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.”⁵¹

Qui ergo vult, quod audit, intelligere, festinet hoc, quod intellexit, adimplere. Ecce, dominus non est cognitus loquendo et dignatus est se dare cognoscere, dum est nutritus, propterea, fratres karissimi, hospitalitatem diligite, opera caritatis exercete. Nam ideo dicit: „Caritas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci per hanc enim quidam placuerunt deo, suscipientes in hospicio angelos.”⁵²

Propterea etiam vobis dicit Christus: „hospes eram, et collegistis me.” Ecce ad iudicium veniens dicet: „Quamdiu uni ex minimis meis“ etc.

[24] Sexto habetur ex ewangelio, quod digna manducacio corporis Christi in sacramento et sanguinis eius potacio dat cognoscere Christum, ut dicit ewangelium:

Et factum est cum recumberet cum illis, accepit panem, benedixit et fregit, et porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum et cognoverunt eum. Ibi dicit Augustinus De consensu ewangelistarum, quod interpretans eis scripturas, consecravit eis panem in corpus suum. Unde Crisostomus De opere imperfecto |12r| loquitur de corporis et sanguinis digna sumpcione et specialiter de digna sumpcione sanguinis Christi dicens: „Ex nobis recepit Christus corpus et sanguinem et econtra hoc idem iterum corpus et sanguinem nobis donavit. Ille sanguis sanctus etiam spiritualiter facit in nobis speciosam et fulgidam ymaginem, in anima facit, ut mundicies et pulcritudo anime non depereat et ut dignitas anime non destruatur. Ille sanguis domini nostri Iesu Christi spiritualis rigat animam, ut non arescat a devocione, ut sit fertilis ad bona opera. Et ei magnam fortitudinem tribuit et potestatem spiritualem contra temptacionem, demones fugat et angelos Dei et dominum angelorum adducit ad hominem. Ubicumque enim aliquis suscipit sanguinem domini de calice, demones ab eo fugiunt et angeli accedunt. Illo spirituali et sancto sanguine anima mundatur et speciosa fit et ad spiritualem divinamque gratiam accenditur. Ille sanguis illuminatum intellectum donat. Ibi est fons vivus. Si quis patitur estum aliquarum tribulacionum, temptacionum, fugiat ad istum fontem et inveniet refrigeracionem.” Hec Crisostomus per totum.

⁵¹ cf. Mk 91, fol. 215v: Mensam preparaverunt, cibos afferunt et Deum, quem expositione sacre scripture non cognoscunt, in fraccione panis cognoverunt. Audientes precepta Dei, non sunt illuminati – OSWIECZENY, et facientes sunt illuminati. Quia scriptum est: Non auditores legis iustificabuntur coram Deo, sed qui PLNYTI BUDU, BUDU SPRAWEDLYWI VCZINICNY.

⁵² cf. Mk 91, fol. 215v: Et dignatus est se dare cognosce<re>, quando est nutritus. Ideo hospitalitatem, fratres dilecti, diligite, opera caritatis facite – LASKAWIE. Quia dicit sanctus Paulus: Caritas fraterna sit inter vos. Et hospitalitatem nolite oblivisci; nam per hoc quidam placuerunt Deo, suscipientes ad hospicia angelos.

Septimo habetur in ewangelio, quod isti discipuli accendebantur scriptura in amore Christi.

Dixerunt enim adinvicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via et apperiret nobis scripturas?

Ad innuendum, quod verba Dei audita corde non obstinato accedunt ad bonum amorem, caritatem. Unde dicit Ieremie XXIII°: |12 bis r||12 bis v| |13r|

Numquam non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, et quasi maleus conterens petras. Et Proverbiorum III°: Omnis sermo dei ignitus clipeus est omnibus sperantibus in eum.

Edice

Latinský překlad České nedělní postily, zimní část,
rkp. Brno, Moravská zemská knihovna,
Mk 91, fol. 146r–211v

Ediční poznámka

Jediným pramenem editovaného textu je rkp. Mk 91 uchovávaný v Moravské zemské knihovně v Brně. Vzhledem k tomu, že letní část latinského překladu by si vyžádala podrobné srovnání s latinským překladem v Mk 56, bylo rozhodnuto pro potřeby této práce vydat pouze zimní část *Postily*, a to prvních 20 čtení od předmluvy a první adventní neděle až po květnou neděli.

Ediční pravidla se v zásadě řídí podle *Pravidel pro transkripci latinských rukopisných textů* Bohumila Ryby s následujícími odchylkami a zpřesněními:

- Psaní „w“ je podrženo pouze u slova „ewangelium“ a u vlastního jména Ewa, v dalších případech je nahrazeno jednoduchým „v“ (týká se například občasného psaní „nowus“ místo „novus“).
- Psaní velkých písmen je sjednoceno tak, že velkým písmenem jsou psána pouze slova na začátku vět, dále vlastní jména, adjektiva odvozená od vlastních jmen a slovo „Deus“. Ostatní sakrální jména jsou psána malými písmeny, např. „spiritus sanctus“, „dominus“, „pater“ atd.
- Číslovky jsou ponechány tak, jak jsou psány v rukopise, s těmito výjimkami:
 - U římských číslic jsou nahrazena malá písmena velkými.
 - V rámci výčtu jsou číslovky vypisovány, například „primo“ místo 1°.
 - Vlnovka nad číslicemi, například „Ī“, není přepisována a číslo je zapsáno jako řadové, tj. například „1.“.
- Původní interpunkce, která se nachází v rukopise, není zachována z důvodu přehlednosti editovaného textu. Interpunkce v edici je provedena podle českých zvyklostí, přičemž je přihlédnuto zvláště k interpunkci v kritické edici *České nedělní postily*, pokud nenarušuje smysl věty.
- Zkratky biblických knih jsou rozepisovány, a to pádem odpovídajícím jejich postavení ve větě. Zkratky epištol, například Heb^e, vyžadovaly vlastní řešení. V těchto případech není volen (viz příklad) tvar „Ad Hebreos“, nýbrž genitiv „Hebreorum.“
- Do textu edice jsou marginální poznámky přebírány v případě, že se jedná o jeho zjevnou součást či opravu. Ostatní marginálie jsou uvedeny v kritickém aparátu.
- Odkazy na biblické knihy, které jsou v překladu součástí textu, nicméně v některých rukopisech předlohy se nacházejí na margináliích, jsou uvedeny (*marg.*) v kritickém aparátu s odkazem na *Českou nedělní postilu*.

Český text

Na rozdíl od hlavních rukopisů *České nedělní postily* neobsahuje český text v Mk 91 diakritiku až na zcela výjimečné případy (např. na fol. 185v čteme jasně „řzka“ a na na fol. 287 „plačem“). Uplatňuje spřežkový pravopis, který není zcela konzistentní.

Na rozdíl od latinského textu jsou česká slova v edici pouze transliterována a ne transkribována. Podle vzoru edice *Quadragesimale admontského* bylo však přistoupeno k drobné odchylce od tohoto pravidla: Slova jsou oddělována podle současného úzu, tj. například předložky a podstatná jména jsou psány zvlášť, zatímco předpony nejsou oddělovány. Navíc bylo přistoupeno k rozepisování nejčastějších zkratk, které se v českém textu objevují a které jsou jednoznačné, například „g^t“ jako „gest“, „g^v“ jako „gemu“ apod. V případě nejednoznačnosti byly zkratky ponechány a příslušné znění *České nedělní postily* je uvedeno v kritickém aparátu. Na některých místech byla také pro srozumitelnost doplněna interpunkce.

V kritickém aparátu se odrážejí tři zdroje – příslušný rukopis, částečná edice A. Vidmanové (otištěna jako příloha v *České nedělní postile*) a *Česká nedělní postila*. Není přihlíženo k jednotlivým dochovaným rukopisům předlohy, neboť nebylo možné určit mezi těmito rukopisy přímou předlohu editovaného textu. Poznámkový aparát edice neobsahuje vzhledem k existenci kritické edice předlohy editovaného textu (překladu).

Grafické členění textu

Pro usnadnění srovnání latinského překladu s českým originálem a pro ožřejnění povahy latinského rukopisu byla zvolena následující řešení:

- Odstavce jsou děleny podle kritické edice *České nedělní postily*, přičemž každý z nich je uveden odkazem k příslušné pasáži předlohy (příslušné řádky edice). Implicitně je zde obsažena informace o pasážích předlohy, které nebyly přeloženy.
- Dodatky a změny oproti originálu jsou v textu označeny zvětšeným písmem. Jedná-li se pouze o dodatek, není většinou doprovázen žádnou další informací. Jedná-li se o změnu textu, následuje odkaz na znění předlohy v kritickém aparátu.
- Všechna česká slova v textu jsou psána kapitálkami (po vzoru edice *Quadragesimale admontského*). Pokud se jedná o česká slova ve funkci glos, odděluje je od latinského glosovaného slova pomlčka a nejsou dalším způsobem zvýrazněna. Pokud se jedná o latinské vsuvky, jsou psány tučným písmem. Česká slova shodná s kritickou edicí *České nedělní postily* mají stejnou velikost

písma jako zbylý text. Česká slova jiného původu jsou psána písmem zvětšeným, podobně jako jsou psány latinské přídavky a změny oproti originálu.

Sigla

C Rkp. Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 91, fol. 146r–345r

EV Edice VIDMANOVÁ, Anežka, ed, 1992, Starý překlad postily do latiny – Výbor. In: Jiří DAŇHELKA, ed. *Jan Hus. Česká nedělní postila. Vyloženie svatých čtení nedělních*. 1. vyd. Praegae: Academia Scientiarum Bohemoslavaca, s. 703–736.

ED Edice, DAŇHELKA, Jiří ed., 1992. *Jan Hus. Česká nedělní postila. Vyloženie svatých čtení nedělních*. 1. vyd. Praegae: Academia Scientiarum Bohemoslavaca.

[Předmluva]

lf. 146r^l [1–9] Misericors et piissimus salvator **noster**, dominus operis,^a filius Dei, Iesus Christus, verus Deus et verus homo, **natus ex Maria virgine, passus sub Poncio Pilato**, venit in hunc mundum **per incarnationem, peccatores salvos facere et** ut testimonium perhiberet veritati, **ambulans fame, siti, lassitudine repletus**, de celesti regno predicavit, ovem perditam querebat,^b **inventam in humeris, id est cruce pendens, portavit**, et viam omnibus^c verbo et opere ad eternum gaudium ostendit, in hoc suplens voluntatem patris sui, domini Dei. **In gracia**, in humilitate, in mititate – W TYCHOSTI, in paupertate piissimus salvator, existens reiectus a superbis et prudentibus – OD CHITRCZOW huius mundi, et presertim ab episcopis **et dominis** et phariseis **etc.**,^d qui ita ei contradicebant **et persequabantur**, laboravit cum populo in sermone usque ad mortem. Et hoc fecit ex sua magna miseracione – SSLYTOWANYE, **ideo fideles Christiani talem diligenciam Christi Iesu sedule pensantes et considerantes debent esse valde diligentes de audicione verbi Dei, ut illud affectuose et audacter audirent et acceptum^e grate et lete suciperent, et pie et hoc cum gracia, opere adimplerent et hoc idem alios docerent. Ideo scribit sanctus Matheus IX° dicens ewangelium sacrum:**

^a dominus operis] *cf.* pán všemohúci ED

^b ovem] *cf.* ovce zahynulé shledal ED

^c omnibus] *cf.* jim ED

^d ab episcopis et dominis et phariseis etc.] *cf.* od biskupóv, od mistróv, od kněží a od zákonníkov ED

^e acceptum] accepte C, acceptum *Vidmanová corr.*

[9–12] **Videns** (VIDA) **autem Iesus turbas** (ZASTUPI) **misertus est** (SLITOWAL SIE) **eis** (NAD NYMI), **quia** (NEB) **erant** (SU BILI) **vexati** (TRAPENY) **et** (A) **iacentes** (LEZIELI SU) **sicut oves non habentes pastores** (**PASTIRZOW**).^a **Tunc** (PROTOZ) **dixit** (RZEKL GEST) **discipulis suis: Messis** (ZEN) **quidem** (**ZAGISTE**)^b **multa** (MNOHA GEST), **operarii** (DIELNYCZI) **autem** (ALE) **pauci** (NEMNOZY). **Rogate ergo** (PROTOZ) **dominum** (PANA) **messis** (ZNY), **ut** (AT) **mittat operarios** (DIELNYKI) **in messem suam** (NA SWU ZEN).^c

[12–42] Hoc est, quod multi sunt homines, qui libenter verbum Dei audirent et sic, sicut triticum in horem regni celestis valerent – HODILI BI SIE, sed pauci sunt operarii, hoc scias, quod pauci – MALO GEST veri predicatorum, qui ex caritate vera, propter gloriam Dei et pro hominum et sua salute laborarent cum populo Dei. Ideo dicit salvator piissimus: „Rogate ergo Dominum messis,“ hoc est Deum, qui est dominus tocius lf. 146^{vl} huius mundi, ut mittat messorum fideles in messem suam. Illud verbum sanctus Gregorius ponderat „Messis^d quidem multa operarii vero pauci“ dicens: „Istud absque gravi molestia non possumus, quod si sunt illi, qui libenter bona audirent, sed non sunt hii, qui eis dicerent et predicarent. Ecce totus mundus sacerdotibus fere repletus est, ac tamen in messe Dei rarus laborator fit repertus, quia bene officium sacerdotale suscepimus, sed opere – W SKUTKU,^e ordine – WRZADU^f officium non implemus. Sed ponderate fratres karrisimi, et agnoscite et pensate, quid dicit dominus: Rogate ergo dominum messis, ut mittet operarios in messem suam. Vos pro nobis exorate, ut vobis utilia predicare valeamus, ut lingua ab exhortatione

^a pastirzow] cf. pastýře ED

^b zagiste] cf. jistě ED

^c Videns ... in messem suma] in ED pars textus, in C pericopae autem formam tenet.

^d Missis] Messi EV

^e w skutku] cf. skutku ED

^f wrzadu] v úřadu EV, cf. úřada ED

non lassetur,^a et ex quo locum predicacionis suscepimus, ut nos coram iustissimo iudice **Iesu Christo** nostra taciturnitas non abiudicet.“ Hoc sanctus Gregorius, cuius sermonem – RZIECZ, sed prius mei salvatoris ego ponderans, ut omnino sacerdotale officium non obmitterem, tempus non consumarem – NEZMARZIL, proposui pro gloria Dei et pro salute animarum,^b qui^c optant voluntatem Dei agnoscere et implere, ewangelia dominicalia omnia breviter Dei adiutorio auxiliante exponere, id optans, ut hii, qui optant audire verbum Dei, salventur. Si antea peccatis resistant et caveant, Deum super omnia diligant, simul caritatem et dileccionem tenentes, in virtutibus proficiant, et pro me misero peccatore Deum exorent. Ideo volo semper presens ewangelium literaliter ponere de verbo ad verbum et postea exposicionem, ut nostri salvatoris verbum ante omnia sonaret et sic fidelibus esset divulgatum pro salute animarum. Nam qui verbum Dei in gracia audiunt usque ad mortem, hii erunt salvi et hic in isto mundo sunt beati, sicut dicit solus salvator Luce XI°: „Beati, qui audiunt verbum Dei **A OSTRZICHAGI HO.**“ Hoc ponderantes debemus diligenter, strenue et audacter, pie et gaudenter,^d verba nostri salvatoris piissimi audire, aliis ea dicere et predicare, diligenter ad intellectum reducere et alia iuxta aliam scripturam exponere, sicut sancti dono Dei exponunt. **Rogemus ergo dominum etc. Dilata, prout scis.**

^a *in marg. nota bene C*

^b *pro salute animarum] cf. pro spasenie Čechów věrných ED*

^c *qui] cf. kteříž ED*

^d *diligenter, strenue et audacter, pie et gaudenter] cf. pilně, mile, statečně a vesele ED*

[1.] Dominica prima in adventu

[1–18] **Cum** (KDYZ) **appropinquasset** (PRZIBLIZIL SIE) **Iesus Ierosalimis** (K GERUZALEMU) **et venisset Bethfage** (K TE VESCZIE BETHFAGE) **ad** [f. 147r] **montem** (K HORZIE) **Oliveti, tunc** (TEHDI) **Iesus misit** (POSSLAL GEST) **duos discipulos suos** (PETRA A FILIPPA) **dicens** (RZKA) **eis: Ite** (GDIETE) **in castellum** (DO HRADKU,^a GERUZALEMA), **quod contra vos est** (PROTI VAM GEST **NEB** PRZIED VAMI). **Et statim invenietis azinam alligatam** (PRZIWAZANU) **et pullum** (A OSLATKO) **cum ea** (S NY). **Solvite** (**ROZWIEZTE**)^b **et adducite** (PRZIWEDTE) **mihi** (MI). **Et** (A) **si** (ACZ) **quis** (KTO) **vobis aliquid** (CZO) **dixerit** (DYE), **dicite** (RCZIETE), **quia** (ZE) **dominus** (PAN) **hiis** (GICH) **opus** (POTRZIEBIE) **habet** (MA, T. OSLICZE A OSLIKA POTRZEIBUGE, ABI NAPLNIL PROROCZSTWIE)^c **et confestim dimittet** (NECHA) **vobis** (**WAM** GICH). **Hoc** (TO) **autem** (A) **totum factum** (STALO) **est, ut** (ABI BILO **TO**) **adimpleretur** (NAPL^o),^d **quid dictum** (RZECZENO) **est per prophetam** (YSAIAS LXII°) **dicentem: Dicit** (PRAWTE) **filie Syon** (LIDU GERUZALEMSKEMU). **Ecce rex tuus venit** (GDE) **tibi** (K TOBIE) **mansuetus** (TICHI) **et sedens** (SEDIE) **super azinam et** (A) **pullum** (OSLIKU) **filium** (SYNU) **subiugalis** (T. OSLICE PRACZI PODDANE). **Euntes** (SSEDSSE) **autem discipuli fecerunt** (VCZINILI SU) **sicud preceperat** (PRZIKAZAL) **illis Iesus. Et adduxerunt** (PRZIWEDLI SU MU) **asinam et pullum** (OSLATKO) **eius et imposuerunt** (A WLOZILI SU NA NYE, NA OSLICI A NA OSLIKA) **super eos vestimenta** (RUCHA) **sua** (SWA) **et** (A) **eum** (GEMU) **desuper** (NA

^a do hradku] *cf.* do hrádka *ED*

^b rozviezte] *cf.* odvěžte *ED*

^c quia (ze) dominus (pan) hiis (gich) opus (potrzebie) habet (ma, t. oslicze a oslika potrzeibuge, abi naplnil proroczwie)] *cf.* že pán jich (oslice a oslika) potřebie má (to věz potřebuje, aby naplnil proroczwie) *ED*

^d napl^o] *cf.* naplněno *ED*

NYE) **sede** (WSIESTI)^a **fecerunt** (**KAZALI SU**).^b **Plurima** (MNOHI) **autem** (A) **turba** (ZASTUP) **straverunt** (STLALI SU) **vestimenta** (RUCHA) **sua in via** (NA CZIESTIE). **Alii** (GYNY) **autem** (A) **cedebant** (RZIEZACHU, SIEKACHU) **ramos** (RATOLESTI) **de arboribus** (S STROMOW) **et** (A) **struebant** (STALCHU) **in** (NA) **via**. **Turbe** (ZASTUPI) **autem** (A), **que precedebant** (NAPRZIED GDIECHU) **et** (A) **que** (KTERYZ) **sequebantur** (PO NYEM GDIECHU), **clamabant** (VOLACHU) **dicentes** (RZKUCE): **Osanna** (PANE, SPAS **NAS** SSYNEM DAWIDOWIM, T. SKRZIE SYNA DAWIDOWA)^c **filio David**. **Benedictus** (POZEHNANY), **qui** (GENZ GEST) **venit in nomine Domini**. **Osanna in altissimis**.

[19–25] Istud sacrum ewangelium factum est in opere dominico in palmis. Ideo plus adiacet – ZALEZI ad illum diem **lf. 147^{vl}** ad memoriam quam ad diem hodiernum. Et tamen hodie istud ewangelium legimus, recolentes adventum eius, quem hodierna die recolit congregacio – SBOR christianorum, dicentes Bohemi **ADVENT**, **adventus** secundum latina – PO LATYNSKE RZEICZI, sed vulgariter dicitur **PRZICHOD** aut visitacio.^d Et hoc recolit sancta **mater** ecclesia ab hodierna die usque ad nativitatem Christi **Iesu**. Et sic iam istud totum tempus vocant adventum, hoc est tempus, in quo recordamur^e Christi visitacionem.

[26–52] Ibiq;e scias, quod Christi visitacio est triplex, sicut **sacra** scriptura ostendit. Prima in incarnatione: hac nos visitavit, existens Deus in corpore beate virginis Marie incorporatus. De illo solus dicit per Iohannem XVI°: „Exivi a patre et veni in mundum.“ Secundus adventus sive

^a wsiesti] siesti *EV*

^b kazali su] *cf.* kázachu *ED*

^c skrzie syna dawidowa] *in marg. C*

^d dicentes Bohemi advent, adventus secundum latina – po latynske rzeiczi, sed vulgariter dicitur przychod aut visitacio] *cf.* říekající Čechové advent po latinské řeči; neb latíně adventus česky slove příchod neb navštívení *ED*

^e recordamur] *cf.* pamatují *ED*

visitacio Christi est spiritualis, quo nos visitat sua immensa gracia. Quia ipse **solus** dicit **Iohannis XIII°**:^a „Si quis diligit me,^b sermones meos servabit, et pater meus diliget eum, et ad eum veniemus.“ Hoc intendit Christus, quod ipse et pater **eius** venient ad illum hominem, qui Christum **Iesum** diligit et sermones eius servat. Et de isto adventu sive visitacione dicitur in Apocalypsi Iohannis 3°: „Ecce, ego sto ad hostium et pulso. Si quis audierit vocem meam et aperiet michi hostium, introibo ad eum et cenabo cum eo et ipse mecum.“ Circa hostium Christus stat sic, quod promptus est gracia **et** voluntate^c hominem visitare et **per hoc**,^d quando exhortat **WDECHNUTYM**, **ut puta** dolore, timore, **pavore**, infirmitate aut donacionibus et muneribus^e diversis. Et quis audiet vocem **Dei et** preceptorum eius et aperiet hostium Christo, peccata derelinquens et voluntatem suam ex toto ad bonum convertens, ad illum Christus veniet et ingredietur,^f gracia sua **ineffabili** eum visitando. Et si perseveraverit^g in illa gracia homo, ad peccata non revertendo, tunc Christus cenabit cum eo et ipse cum Christo, hoc est gaudio eterno fruetur. Et sic Christus hominem visitat spiritualiter, quando^h homo mortaliaⁱ peccata relinquit et sibi ea dimittet, et quando singulari gracia eum donavit et quando in morte gracia sua ad eum veniet. Et sic eciam et malos homines visitat **hROZU**, vindicta^j et eterna dampnacione et presertim in agone mortis. Ideo dicit Matheus XXIII°: **lf. 148r^l** „Vigilate, quia nescitis, qua hora dominus vester venturus est.“ Et in Apocalypsi 3°: „Si ergo non vigilaveris, veniam ad te sicut fur, et

^a Iohannis XIII°] *cf.* Io 13 (*marg.*) *ED*

^b *in marg.* dileccio *C*

^c voluntate] *cf.* vóli *ED*

^d per hoc] *cf.* tluče *ED*

^e donacionibus et muneribus] *cf.* dávaním daróv rozličných *ED*

^f veniet et ingredietur] *cf.* vejde *ED*

^g si perseveraverit] *cf.* skoná-li *ED*

^h quando] *cf.* i kdy *ED*

ⁱ mortalia] *in marg.* *C*

^j hrozú, vindicta] *cf.* hrózú – vindicta *EV*, *cf.* hrózú, pomstú *ED*

nescies, qua hora veniam ad te.“ Tercia visitacio sive adventus Christi est futura in die iudicii, de quo solus dicit Mathei XXV°: „Cum venerit filius hominis in maiestate sua et omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit in throno regni sui et congregabuntur ad eum omnes homines.“ De illo adventu dicimus in simbolo – V WIERZIE, inde venturus est iudicare vivos et mortuos.

[53–64] Et tunc ex illo habes, quod primus adventus factus est semel, sicut semel incarnatus est. Secundus omni die fit, sicut cottidie **SUOS** fideles visitat et malos vindicta aut alia exhortacione. Tercius debet semel fieri statim. Primam visitacionem debemus esse valde grati^a et sic pie illud recordare. **DRUHEHO** debemus diligentes fieri, ut nobiscum dignaretur fieri,^b et, ut nos sua propria gracia dignaretur visitare, debemus nos devote habere. Tercium debemus^c valde diligenter expectare, quia debemus valde diligenter vigilare, hoc est a peccatis observare et cavere et in Dei gracia proficere. Et propter illas tres visitaciones sancta mater^d statuit, ut ab hodierna die diligencius quam alia vice se disponeremus recordantes, quod incarnatione ad nostram salutem **descendit et** venit et quod gracia sua **propria** in die nativitatis sue nos visitabit et quod in die iudicii veniens, dabit nobis eternum regnum.

[65–90] Et ad hanc visitacionem triplex est preparacio. Prima, ut fideles expectantes suum dominum, **Iesum Christum**, honeste se habeant, et presertim, quando ille appropinquat. Et hoc adiacet in illo verbo Ysaie 1°: „Quiescite perverse agere et discite bene facere.“ Et sicut dicit David **in Psalmis**: „Diverte a malo et fac bonum.“ Secunda causa est, ut audientes, quod tam magnus dominus prope est, apti esse debemus. Et hoc tripliciter – TROGIM OBICZIEGEM. Primo

^a Primam ... grati] *cf.* Prvého navštívenie máme býti velmě vděčni *ED*

^b fieri] *cf.* přebývati *ED*

^c debemus] *cf.* velí nám *ED*

^d sancta mater] *cf.* cierkev svatá *ED*

preparantes sibi domum, hoc est emundantes ei animam a peccatis. Quia ipse dicit per Ysaïam 1°: „Lavamini^a et mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.“ Secundo debemus nos aptare vestimentis decoris, sicut dicit Ysaïas LII°: „Indue vestimentis glorie tue, Ierusalem, civitas sancta.“ Ierusalem **lf. 148^{vl}** in hoc loco significat congregacionem fidelium, in quantum est civitas sancta, in qua debet Christus rex in eternum habitare. Et hec civitas debet se induere^b vestimentis glorie, hoc est in virtutes, que faciunt hominem gloriosum. Et talis vestis melior est omni anime immense **et ineffabiliter**, quam omnia vestimenta huius mundi, **qua veste^c** corpus vestitur. Et hec vestis debet esse alba, hoc est peccato non coinquinata. Tercio debemus nos preparare, ut dignum cibum^d sic magno domino daremus. Cibus dignus, quo Christus nutritur, est voluntatis eius implecio, sicut solus dicit IIII° capitulo Iohannis: „Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, patris, ut perficiam opus eius.“ Et iterum dicit: „Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam eternam, quem cibus dabit vobis filius hominis.“ **Quando eis preparavit^e** cibum, qui non perit, qui faciunt voluntatem eius et in illo perseverant, **et tales^f** in eternum gaudio eterni regni fruuntur.^g Et sic fideles christiani nutriunt Iesum cottidie, quando precepta eius exequentur. Et hoc ipse solus recognoscet in die iudicii, quando dicet iustis: „Esurivi, et dedistis mihi manducare, sitivi, et dedistis mihi potare.“

[91–107] Ecce, sic debemus nos aptare, ut digne eius primum adventum et visitacionem recoleremus et ad secundum et tercium nos aptaremus. Et sic eius sacrum corpus **et**

^a lavamini] lavemini *EV*

^b in marg. vestis *C*

^c qua veste] *cf.* jimiž *ED*

^d in marg. cibus

^e Quando eis preparavit] *cf.* Ti sobě připravují *ED*

^f et tales] *cf.* neb *ED*

^g gaudio eterni regni fruuntur] *cf.* budú v radosti božstvie požívati *ED*

sanguinem in nativitate eius susciperemus **etc.** Quia dicit Augustinus in omelia sermonis: „Fratres dilectissimi, ex gracia Dei iam venerunt nobis dies, in quibus optamus, ut nativitatem **Iesu Christi**^a celebremus. Ideo deprecor et exhortor, ut, sicut ad melius possumus, laboremus, ut ipso die cum mundo corde et consciencia, cum magna diligencia, mundo corpore^b ad altare Dei valeamus accedere et corpus eius et sanguinem eius non ad iudicium, sed ad sanandam animam et ad salvandum digni simus suscipere. Quia in Christi corpore vita nostra adiacet – ZALEZI. Sicut ipse solus dicit **Iohannis VI°**: Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ideo,“ **iuxta dictum Augustini**, „muta vitam, si vis accipere vitam;^c si non mutaveris^d **lf. 149^{rl}** vitam, ad iudicium sumis^e vitam et magis ex illa perceptione indigna erit corruptus quam vivificatus. O quam felix anima illa, que ex adiutorio Dei sic suam vitam disponit, ut Christum sic digne susciperet.^f Sic econtra: **O**, quam infelix **anima et** illa consciencia, que se sic pessimis luxuriis^g contaminat, quod in ea Christus non vult habitare, sed dyabolus incipit dominare.“ Hoc totum sanctus Augustinus.

[108–111, 118–124] Et ex hac serie tota, sicut et sanctus Paulus in epistola hodierna dicit,^h accipiamus doctrinam et „abiciamus opera tenebrarum“, hoc est evadamus – OBLUDME peccata, que nos ducunt ad eternam dampnationem et „induamur arma lucis“, hoc est suscipiamus virtutes,

^a Iesu Christi] *cf.* božie *ED*

^b cum mundo corde et consciencia,^b cum magna diligencia, mundo corpore] *cf.* s čistým svědomím, s velikú pilností, s čistým srdcem i tělem *ED*

^c si vis accipere vitam] *cf.* kto chce vzieti život *ED*

^d si non mutaveris] *cf.* neb nepromění-li *ED*

^e sumis] *cf.* vezme *ED*

^f ut Christum sic digne susciperet] *cf.* že jest hodna, aby Krista hosti přijala *ED*

^g luxuriis] *cf.* skutky *ED*

^h dicit] *cf.* velí *ED*

que ducunt nos ad eternum gaudium. Et sic bene viventes visitabit nos Christus Iesus, hic et in morte gracia et in futuro finaliter in regno celorum, et presertim expectantes terciam visitacionem in die iudicii,^a quam expectantes parati esse debemus. Quia ipse solus dicit, Luce XII° et Mathei XXV°:^b „Vigilate, quia nescitis; qua hora non putatis, filius hominis veniet.“ Et sic debemus apti esse, ut omnia, que nobis mala occurrunt,^c propter piissimum et dilectissimum Iesum Christum paciamur, sicut et ipse solus pro nobis peccatoribus, non existens nobis debitus, pro suis persecutoribus pie crudelissimam mortem sustinuit, ad quam mortem Christus voluntarie ad Ierusalem^d venit et in azino equitavit cum magno fletu, ostendens populo Ierusalem suam misericordem visitacionem.

[125–139] Ideo istud ewangelium hodie legitur de spirituali visitacione, qua visitavit SUOS fideles per suam sanctam crudelem passionem, non ut eis divicias reciperet, nec ut eos angariaret – HRDLOWAL, sed ut eos ab eterna morte liberaret et eis eternum regnum daret. Ideo prophetavit sanctus Zacharias ad sanctam matrem ecclesiam: „Ecce, rex tuus venit tibi,“ id est ad te, „iustus et salvator, ipse pauper, sedens in azina et pullo subiugato.“ In hoc sermone propheta solatur sanctam matrem ecclesiam dicens: „Ecce, rex tuus,“ rex piissimus ad vindictam, potens ad protegendum, sapiens ad gubernandum, dives ad retribuendum. Dicit „tuus“, quia te creavit, „tuus“, quod te emit, nutrit, „tuus“, qui^e te a dyabolo defendit, „tuus“, lf. 149^{vl} quod te liberavit

^a expectantes terciam visitacionem in die iudicii] třetieho navštievenie v súdný den čakáme ED

^b Luce XII° et Mathei XXV°] cf. Lu 12, Mt 25 (marg.) ED

^c ut omnia, que nobis mala occurrunt] cf. abychom míle, což nás potká ED

^d Ierusalem] Ierosolymam EV

^e qui] cf. že ED

de morte **eterna**,^a „tuus“, qui usque ad mortem dilexit, „tuus“, qui **tibi** dabit eternum regnum, si finaliter fueris gratus **de beneficiis eius**. Ideo dicit: „Ecce, rex tuus venit tibi“ aut equitavit, „tibi,“ qui retribuet unicuique iuxta opera sua. „Salvator“, quia **ideo** venit, ut salvaret **genus humanum, voluntatem eius faciencium**, sicut solus dicit **Iohannis 3°:^b** „Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam eternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut mundus salvaretur per ipsum.“

[139–151] Ecce, hic habes eius testimonium, quia missus est a patre in mundum istum, ut non iudicet mundum, sed ut salvaret mundum, hoc est populum electum ad salvandum de mundo, quia illos non iudicabit ad eternam dampnationem. Ideo dicit propheta ecclesie sancte: „Ecce, rex tuus venit – GDE tibi iustus et salvator, et ipse pauper,“ ut te sua paupertate ditaret, sicut dicit sanctus Paulus **2. Corinthiorum 8°:^c** „Christus pro nobis egenus factus est, ut eius inopia divites essemus,“ hoc scies nunc in virtutibus et postea in eterno gaudio. Nam ipse propter **nos^d** venit in azino, sicut ewangelium testatur, quod nunc non videtur mihi exponere, sed obmittam usque in diem palmarum,^e quia illo tempore factum est – DALO SIE. Ideo, karissimi, contentamini in isto et aptate vos ad secundum adventum et ad ultimum dolentes commissa peccata et pessima in mundo scelera, proficientes in virtutibus, implentes penitenciam; **id in corde Christi dictum Luce^f testante: „Si non habueritis penitenciam, omnes simul**

^a quod te liberavit de morte eterna] *cf.* že tě vykúpil smrtí *ED*

^b Iohannis 3°] *cf.* Ioh (*marg.*) *ED*

^c 2. Corinthiorum 8°] *cf.* 2^a Corinthiorum (*marg.*) *ED*

^d propter nos] *cf.* pro to *ED*

^e sed obmittam usque in diem palmarum] *cf.* neb lépe mi sě zdá, abych je zachoval k květnie neděli *ED*

^f Luce] *lac. seq. C*

peribitis.“ Dilata de penitencia, si videtur tibi; et desiderantes eius
cordialiter adventum sive visitacionem. Rogemus ergo dominum etc.

[2.] Ewangelium secunde dominice in adventu, Luce XXI°

[1–13] In illo tempore dixit Iesus discipulis suis: Erunt signa in (NA) sole et (A NA) luna et^a

(A NA) in terris (ZEMYECH) pressura (DAW) gentium (LIDIJ) pre confusione (PRO STOK) sonitus (ZWUKU) maris (MORZIE) et fluctuum (A PRO TECZENYE), arescentibus (ZE SCHNUTI BUDU) hominibus, pre timor<re> (PRO STRACH) et expectatione (A PRO CZAKANYE), que (GENŻ) supervenient (PRZIGDU) universo (WSSEMU) orbi (SWIETU).

Nam (NEB) virtutes (MOCZI) celorum (NEBESKE) movebuntur (**HIBAT SIE BUDU**).^b

Et tunc (A TEHDI) vi- [f. 150r] -debunt filium hominis venientem (GDUCZIEHO) in nube (W OBLAKU)^c cum virtute^d (MOCZI) magna et maiestate (A S WELEBNOSTI). Hiis (TI WIECI) autem (A KDYZ) incipientibus (POCZNU) fieri, respicite (WEZRZIETE) et levate (A WZDWYHNYETE) capita vestra (SWE), quoniam (NEB SIE) appropinquabit (BLYZIJ) redemptio vestra. Et dixit (Y POWIEDIE) illis (GIM) similitudinem (PODOBENSTWIE): Videte (HLEDTE) ficulneam (NA DRZIEWO FIKOWE) et omnes (Y NA WSSIE)^e arbores (STIEPY), cum (KDYZ) produxerunt (WIWODYE) iam ex se (Z SEBE) fructum (OWOCZE), scitis (VIETE) quoniam (ZE) prope (BLYZKO) est (GEST) estas (LETO). Ita (TAK)^f et vos (Y WI) cum (KDYZ) videritis (VZRITE) hec fieri (ZE SIE TI WIECZI DIEGI). Scitote (WIEZTE), quoniam (ZE) prope est regnum Dei. Amen (WIERU) dico vobis, quoniam (ZE) non (NE) preteribit (POMYNE) generacio (POKOLENYE) hec (TOTO), donec (AZT SIE) omnia (WSSIECZKY^g WIECI) fiant (STANU). Celum et terra transibunt (POGDU **NEB MYNU**), verba autem (ALE) mea non transibunt (NEPOGDU).

^a et] et et C

^b hibat sie budu] cf. hnú sě ED

^c w oblaku] cf. v óblace ED

^d virtute] magestate *prop. m. del.*, virtute *suprascriptum*

^e y na wssie] cf. i na všecy ED

^f tak] cf. takéž ED

^g wssieczky] cf. všecny ED

[14–32] **Fratres dilecti, audistis, quia** illa dominica fuit mencio de adventu Christi Iesu humili et miti, hodie ostendit ewangelium adventum Christi potentem et magnificum – VELEBNY.^a Quia ibi dictum fuit, quod venit rex mitis et pauper in azino. Sed hodie dicit ewangelium, quod videbunt filium hominis, venientem in nube **celi** cum magna potestate et cum gloria. Et hoc ideo, ut hii, qui nolunt diligere humilem, mitem, saltem paveant et timeant potentem et gloriosum. Et sic adventus sive visitacio primi valebit ad exaltacionem spei. Et memoria secundi adventus ad conservandam disciplinam sive timorem, quia timor eos retinet – ZDRZUGE, ut ad peccata non esset tam prompti – NEKLOPOTALI, et spes tenet, ut contrarietates – PROTYWNE WIECI NEPORAZILI. Ideo in **hoc** ewangelio hodierno et timor **nobis** – HROZA est positus et spes ostensa. Timor a principio ewangelii usque ad illa verba: „Hiis autem incipientibus fieri.“ **lf. 150^{vl}** Et tunc spes ibi incipitur, quando postea dicitur: „Levate capita vestra, quoniam appropinquat redempcio vestra.“ Et **Sic** ponit salvator timorem – Y STRACH et spem et ostendit notanter, que facta erunt ante eius visitacionem in die iudicii, que facta erunt cum edicit: „Erunt signa in sole et luna“ **etc.** Secundo ponit suam visitacionem dicens: „Tunc videbunt filium hominis.“ Tercio ponit consolacionem iustorum, **ibi:**^b „Et levate capita vestra.“ Quarto ponit exhortacionem ad custodiam – K WYSTRAZIE a malo.

[33–37, 41–55] Et hoc totum ewangelium positum est, ut diligenter ad ultimum Christi adventum sive visitacionem circumspecerent – PATRZILI. Nam quando discipuli Christum **Iesum** interrogabant salvatorem de die iudicii post dominicam palmarum in monte olivarum dicentes: „Dic nobis, Domine, quando hec erunt et quod signum adventus – NAWSTIEWENIE tui et consumacio seculi?“, tunc inter ceteros sermones respondit dicens: „Erunt signa in sole et

^a velebny] cf. velebné ED

^b ibi] cf. řka ED

luna et stellis.“ Et que signa, dicit in ewangelio sancti Mathei XXV°: „Sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum et stelle cadent de celis.“ Sol iam signum habuit, quando propter mortem Christi obscuratus est et similiter et luna in illa hora perdidit lumen et stelle, que recipiunt sua lumina a sole. Sed potest intellegi – ROZOMIENO^a BITI, quod sol Christus obscurabitur ante diem iudicii sic, quod homines vera fide^b non poterunt videre^c illum solem, et luna, que significat congregacionem **fidelium** Christianorum,^d illi non dabunt lumen suum,^e hoc scias, quia non illuminabunt doctrina vera et operibus bonis, et stelle, id est homines, cadent de celo, hoc est cadent a celestibus conversacionibus. Quia draco, **id est** Antichristus, sicut testatur sanctus Iohannes in Apocalypsi, terciam partem cauda **sua** trahet stellarum de celo. Non illas stellas, que in celo lucent **nobis**, quia ille **stelle** nec cadere possunt, nec a dracone trahi, quia in eternum ibi manebunt. Quandoque homines^f cadent a celestibus rebus, **ut puta** timore – HROZU, aut astucia Antichristi, et seduccione nunciorum eius.

[56–61, 74–75] Et hoc prophetavit solus Christus dicens ante discipulis **suis, Mathei XXIII°:^g** „Videte, ne quis vos seducat! Quia multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent.“ Et postea **lf. 151r^l** dicit, quod surgent pseudo^h et dabunt signa magna et prodigia, sic quod introducent in errorem, si fieri posset, et electos. Et hoc iam valde impletur, quia iam Christi veritas et Christus modicum in hominibus lucet. Et ideo fidelibus

^a rozomieno] *cf.* rozumieno *ED*

^b vera fide] *cf.* věrú živú *ED*

^c non poterunt videre] *cf.* nebudú viděti *ED*

^d congregacionem fidelium Christianorum] *cf.* sbor křesťanský *ED*

^e illi non dabunt lumen suum] *cf.* ten nedá světla svého *ED*

^f Quandoque homines] *cf.* Ale lidé odpadnú *ED*

^g Mathei XXIII°] *cf.* Mt 24 (*marg.*) *ED*

^h pseudo] *cf.* falešní prorokové *ED*

filiis **Christi**^a magna pressura est in terris, fere in omnibus terris Boemie, Morawie, Missne **etc.**^b

[92–101, 103–108] Et sic signa sunt in sole Christo, quod iam propter multiplicacionem **scelerum et** peccatorum homines **Christum solem**^c vera fide^d non vident. Et sunt signa in luna, hoc est in illis, qui deberent recipere lucem **sacre** scripture a Christo, aliis lucere **et prodesse**, hii iam non lucent. Et sunt signa in stellis, quia hii, qui deberent desiderii pendere – **LPIETY** in celestibus, hii ad terrena **et scelera** inclinati sunt, et presertim illi, qui deberent aliis lucere, sicut sunt magistri et prelati **etc.**, hoc scies super alios in spiritualibus officiis constituti, quia tales docti – **VCZENY** male viventes, alios scandalisant, **et sic** cadunt a lumine eterno. Sicut econtra, qui alios docent ad iusticiam viventes bene, fulgebunt in eternum. Sicut dicit Daniel propheta XII°: „Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti.“ Ecce, hoc manifeste habes, quod **hic** propheta vocat doctos homines bonos **HWIEZDAMY NEBESKYMI**, qui alios docent. Et hii habent lumen a Christo, qui est sol iusticie. Sicut dicit Malachias III°:^e „Vobis timentibus nomen meum orietur sol iusticie.“ Sed falsis sacerdotibus iste sol dedit occasum – **ZASSLO ZA HORU**, sicut dicit Micheas propheta III°: „Et occumbet sol super prophetas et obtenebrabitur super eos dies **et confundentur.**“

[131–133] Et hoc est illa vexacio, de qua **Mathei XXIII**^o ^f dicit: „Erit enim tunc tribulacio magna, qualis non fuit ab inicio mundi.“

^a Christi] *cf.* jeho *ED*

^b fere in omnibus terris Boemie, Morawie, Missne etc.] *cf.* neb i v Čechách, i v Moravě, v Míšni i v Englantě i jinde jest veliké súženie ... *ED*

^c Christum solem] *cf.* ho *ED*

^d vera fide] *cf.* živú věrú *ED*

^e Malachias III°] *cf.* Malachiáš *ED*, *cf.* Malachias 4 (*marg.*) *ED*

^f Mathei XXIII°] *cf.* Mt 24 (*marg.*) *ED*

[139–153] Dicit **enim** ulterius ewangelium, quod „virtutes celorum movebuntur“, id est angeli. Sicut dicit Gregorius, movebuntur ad iudicium cum filio hominis contra peccatores. Quia dicitur **Sapientie 5°**:^a „Armabit creaturam ad vindictam inimicorum.“ Ulterius dicit: „Et tunc videbunt filium hominis,“ id est Iesum Christum, qui est – GENZ GEST non duorum hominum, sed unius hominis, virginis Marie. „Venientem“, id est ad iudicandum. „In nube“, qualis erit nubes, ipse hoc scit. „Cum potestate **lf. 151^{vl}** magna,“ hoc contra superbos peccatores **impenitentes** potestas magna. Quia dicit David propheta: „Ignis ante ipsum precedet – POGDE et inflammabit omnes inimicos eius.“ „Et maiestate“, hoc scias in consolacione iustorum. Quia mox suis dat consolacionem dicens: „Hiis autem incipientibus fieri, respicite,“ id est ad meum auxilium mundo corde **PATRZTE**, et „levate capita vestra,“ id est intellectus vestros. Sicut dicit Gregorius: „Capita levare est mentem ad gaudia **patrie^b** celestis levare.“ Nam ulterius dicit salvator: „Quoniam appropinquabit redempcio vestra.“ Quasi diceret: Iam erit vestra liberacio et malorum eterna dampnacio.

[154–166] Ulterius dicit ewangelium: „Et dixit eis similitudinem: Videte ficulneam et omnes arbores“ et sic ulterius. Dat suis salvator simile – **PODOBNE** signum: **Primo**, quia sicut fructus in arboribus **DOSPYEWA**, tunc prope est estas, sic **eciam** quando iam pestes – **MOROWE**, fames, bella, terre motus – **TRZIESSENYE** et signa ante dicta sunt in mundo, tunc fidelibus prope est regnum Dei, hoc est beatitudo, quam habebunt in celis. Ideo dicit ulterius salvator: „Ita et vos cum videritis hec fieri signa, scitote, quia prope est regnum Dei.“ Et confirmat nos^c salvator hac serie iuramentorum^d dicens: „Amen dico vobis, quoniam non preteribit generacio hec – **POKOLENIE TOTO**,“ id est **quod** populus non ibit de morte in

^a Sapientie 5°] *cf. písma ED*

^b patrie] *cf. otce ED*

^c nos] *cf. náš ED*

^d hac serie iuramentorum] *cf. té řeči přísahú ED*

mortalitatem.^a „Donec omnia,“ hoc scias iam dicta, „fiant.“ Probat illud dicens: „Celum et terra transibunt,“ hoc est celum immutabitur, quia erit pulchrius post diem iudicii, et terra immutabitur. „Sed verba mea non transibunt,“ sed semper hoc erit, quid cum illis verbis proposui.

[167–195] Et quod salvator piissimus de suo adventu aut visitacione ultima sepius locutus fuit, precustodiens suos fideles et dicens – PRAWIE **GIM**, qualiter erit terribilis **adventus eius**, ideo debemus diligenter hunc adventum memorare **et** maxime eum ponderare et sic debemus vivere bene, **ne male moriamur**. Quia veniet dominus, malis valde terribilis, sic quod dicent perdit montibus: „Cadite super nos!“ Quia veniet ille, qui nullum perditum – ZATRACZENCZIE non exaudiet. Veniet ille, qui omnes malicias cuiusque hominis omnibus angelis, hominibus et dyabolis notas faciet. Veniet ille, qui eterno igne omnes perditos accendet – ZAPALI. Veniet ille, qui ad eternum ignem et ad tenebras et ad omnem miseriam malos abiudicabit. Ideo dicit Gregorius in hodierna omelia: „Illam diem, fratres karissimi, ante oculos ponite. Et quodcumque videtur vobis grave, erit leve.“ Quia de illo die dicit **Iohel 2°:^b** „Prope est dies domini, magnus et terribilis valde, et quis eum sustinebit – STRPY?“ Propheta Sophonias 2° dicit: „Iuxta est dies domini magnus, prope et velox nimis, vox domini Dei^c amara tribulabitur ibi fortis. Dies illa, dies ire et angustie, dies calamitatis et caliginis, dies nebule et turbinis, dies tube et clangoris.“ Hic Sophonias ostendit, quod dies iudicii erit malis valde terribilis. De quo **die** etiam scribit sanctus Petrus **in canonica sua 2^a capitulo III°:^d** „Adveniet autem dies domini ut fur, in quo celi magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra, et que in ea sunt, exurentur.“ Et ex quo hec omnia sic

^a populus non ibit de morte in mortalitatem] *cf.* lid nepójde z smrti do nesmrtdlnosti *ED*

^b Iohel 2°] *cf.* prorok *ED*, Iohel 2 (*margin.*) *ED*

^c domini Dei] *cf.* dne božieho *ED*

^d Petrus in canonica sua 2^a capitulo III°] *cf.* 2^a Pe 3 (*margin.*) *ED*

dissolventur, quales tunc nos erimus, expectantes adventum domini nostri Iesu Christi? **Ideo** necesse est nobis, ut pie, iuste et sobrie in hoc mundo vivamus, iuxta apostolum, expectantes adventum Dei magni. Sic scribunt Petrus et Paulus apostoli sancti de die iudicii,^a in qua die^b super nos erit iudex superius, offensus a malis eisque irascens – HNYEWIWIJ, infernus **intus ardens** terribilis et apertus^c – OTEWRZIENE. In dextra omnia peccata, manifeste conquerencia. In sinistra demones ad inferna trahentes. Circum et a retris mundus ardens, ante angeli ad inferna pellentes, intus consciencia lesa crudelis KUSSAWE. Iuxta Ysaïam: „Vermis eorum non morietur in eternum,“ id est peccatum in **consciencia**. Foris ignis eternus, corpus comburens – PALE, et omnes sancti confirmabunt abiudicacionem dicentes ad iudicem: „Ite maledicti in ignem eternum,“ **cum filio hominis testante Matheo: „Ite et venite“** etc.

[196–206] O dilectissimi, pensantes sic gravem et terribilem adventum Christi et diem iudicii, **lf. 152^{vl}** memoremus diligenter primum adventum Christi, quod incarnatus est, et venit in mundum, in laborem pro nostra salute. Simus **ergo** grati, ut nos nunc spiritualiter gracia sua dignetur visitare^d et in morte inveniatur nos promptos. Memoremus ultimum adventum terribilem, ut ad celestem patriam^e adiudicemur. Dicit sanctus Gregorius in hodierna omelia **SUA**: „Illa dies, fratres dilectissimi, vestra plena mente memoramini, vitam emendantem, consuetudines immutate, malas temptationes prevalet, peccata commissa fletu vindicantes, quia adventum eterni iudicis, eo securius existentes **mundi**, videbitis, quanto magis nunc

^a Sic scribunt Petrus et Paulus apostoli sancti de die iudicii] *cf.* Tak píše Petr apoštol o dni súdném *ED*

^b *in marg.* o pensa *C*

^c apertus] apertis *emendavi*, *cf.* otevřené *ED*

^d dignetur visitare] *cf.* navštívi *ED*

^e patriam] *cf.* radosti *ED*

eius crudelitatem timentes, expectatis.“ Hec omnia ad nostram salutem dignetur disponere piissimus salvatur, Deus **VERUS** et homo verus, benedictus Iesus Christus in secula seculorum.

Amen.

[3.] Ewangelium tercie dominice, Mathei XI°

[1–18] **In illo tempore cum** (KDIZ) **autem audisset** (VSLISSE) **Iohannes in vinculis** (W OKOWACH) **opera** (SKUTKI) **Christi** (GEZISSOWI), **mittens** (POSSLAW) **duos de discipulis suis,** **ait illi** (**Christo, Gezissowi**): **Tu** (TY LI) **es** (GSI) **qui** (GENZ) **venturus es** (PĠGITI^a MAS) **an** (CZILI) **alium** (GINEHO) **expectamus?** **Et respondens Iesus ait** (VECZIE) **illis: Euntes renunciate Iohanni, que audistis** (TI WIECZI, KTEREZ STE SLISSIELI) **et vidistis** (A VIDIELI). **Ceci** (SLEPI, **T. SU VZDRAWENI**) **vident, claudi** (CLECZAWI) **ambulant, leprosi mundantur** (CISTIE SIE), **surdi** (HLUSSI) **audiunt, mortui resurgunt** (POWSTAWAGI), **pauperes ewangelisantur** (SLOWEM BOZIM PROSPYEWAGI). **Et beatus, qui non fuerit scandalisatus** (NEPOHORSSI SIE, **T. WIERU**)^b **in me** (NADE MNU). **Illis** (ONY) **autem** (A KDYZ) **abeuntibus** (**ODESSLY**)^c |f. 153r| **cepit Iesus dicere** (MLUWITI) **ad turbas de Iohanne: Quid** (CZO) **existis in desertum** (NA PUST) **videre** (VIDIETI)? **Arundinem** (TREST) **vento** (VIETREM) **agitatem** (KLACZENU)? **Et quid** (Y CZO) **existis** (STE WISSLI) **videre** (VIDIETI)? **Hominem** (CZLOWIEKA) **mollibus** (**MIEKKYM**)^d **vestitum** (ODIENEHO, **T. W KMEN, T. GYMZ** BI PICHĄ KLATILA NEB NEUSTAWICZNOŚĆ)? **Ecce,** (AY) **qui** (TI KTERZYŻ) **mollibus** (MEKKYM)^e **vestiuntur** (ODIEWAGI SIE) **in domibus** (W DOMECH) **regum sunt** (**BIDLEGI**). **Sed quid** (Y CZO) **existis** (STE WYSŁY) **videre** (WIDIETI)? **Prophetam? Omnino** (OWSSEM) **eciam** (TAKE) **dico** (PRAWI) **vobis et plus** (WIECZE) **quam** (NEZ) **prophetam** (PROROKA). **Hic est enim, de quo scriptum est** (**Malachie 3°**): **Ecce, ego mitto angelum** (T. POSSLA, ANGELUS RZECZSKI,

^a pġiti] cf. přijítí ED

^b wieru] cf. nevěřú ED

^c odessly] cf. odjidechu ED

^d miekkym] cf. měkkými ED

^e mekkym] cf. měkkými ED

POSSEL CZESSKY) **meum ante faciem** (TWARZIJ) **tuam, qui preparabit** (PRZIPRAWY) **viam** (CZIESTU) **ante** (PRZIED) **te** (TEBU).

[19–30, 34–46] In isto **Sacro** ewangelio est mencio de **veste**, vinculis^a **et victu** sancti Iohannis Baptiste. Secundo de diversis^b operibus domini **nostrī** Iesu Christi. Tercio de gloria sancti Iohannis. De vinculis dicit ewangelium: „Cum audisset Iohannes in vinculis opera Christi.“ Ibi scias, quod sanctus Iohannes fuit in vinculis in carcere ideo, quia correxit Herodem regem de adulterio. Sicut scribit sanctus Matheus XIII°: „Herodes enim tenuit Iohannem et alligavit eum et imposuit eum in carcerem propter Herodiam uxorem fratris sui, quia dixerat Iohannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui.“ Et sanctus Marcus VI° dicit: „Herodes autem metuebat Iohannem sciens eum virum iustum et sanctum et custodiebat eum. Et audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat.“ Ideo dicit Crisostomus de sancto Iohanne: „Docebat Iohannes Baptista illud, quod erat ad legem, quod iustum, quod erat ad salutem. Certe illud dicebat, quod non erat ad invidiam, sed ad dileccionem.“ **Dicit ewangelium:** „Et ipse existens in vinculis et audiens opera Christi et misit ad eum suos discipulos.“ Ideo dicit ewangelium: „Cum audisset **lf. 153^{vl}** Iohannes in vinculis opera Christi mittens duos de discipulis suis ait illi: Tu, qui venturus es, an alium expectamus?“ Ibi scias, quod sanctus Iohannes non dubitat, si est Christus ipse, qui venturus est, ut peccata mundi tolleret, quia eum prius confessus est dicens: „Ecce, agnus Dei, qui tollit peccata mundi.“ Et ipse eum cognovit, existens in utero matris sue, et gavisus est, et quando eum baptisavit, audivit testimonium a Deo patre, quod ipse est filius eius dilectus, quem debemus audire. Sed interrogavit sanctus Iohannes, habens curam de suis discipulis et de aliis hominibus, ut in Christo non dubitarent,

^a vinculis] *in marg. C*

^b diversis] *cf. divných ED*

sed ut in eum crederent, ipsum audirent et finaliter sequerentur. Et ideo fecit discipulis, ut interrogarent Christum **dominum** dicentes: „Tu es, qui venturus es sicut redemptor promissus – ZASLIBENY, an alium expectamus?“

[47–57] Et dicit ulterius ewangelium: „Et respondens Iesus ait illis: Euntes renuncciate Iohanni ea, que audistis et vidistis.“ Quia sicut scribit sanctus Lucas VII°: „In ipsa autem hora sanavit multos a laguoribus et plagis et a spiritibus immundis et ceteris^a multis donavit visum – ZRAK. Et respondens ait illis: Euntes renuncciate Iohanni ea, que audistis et vidistis.“ „**Audistis**,“ **scilicet in sermone et „vidistis“ in diversis operibus operose facientibus**. Ibi dicit sanctus Ambrosius: „Respondit dominus pocius operibus, quam sermonibus.“ Et sanctus Ieronimus dicit: „Taceant verba, loquantur opera.“ Et sic piissimus salvator dedit doctrinam non Iohanni, sed discipulis eius, ut credant, quod ipse est ille, quem expectaverunt, ut veniens tollat peccata et a perdicione liberaret. Et ut ostenderet, quod ipse est ille, sanans multos, et dicit: „Ceci vident.“

[58–68, 70–73] Ibis scias, quod per cecos notantur illi, qui per obtuositatem peccant. „Claudi **ambulant**,“^b hii notantur, qui nunc – GEDNAK **ZLO**, GEDNAK bene faciunt. „Leprosi **mundantur**,“ qui ex magno desiderio peccant. „**Surdi audiunt**“ hii, qui in malicia sunt obstinati. „**Mortui resurgunt**“ hii, qui ex **longa et** magna consuetudine peccant. Et hii omnes nunc gracia salvatoris nostri possunt sanari. Sic, quod hii, qui per obtuositatem peccaverunt, iam vident noscentes, quid est peccatum et quomodo peccato fuerunt ceci. Tunc – PAK claudi, qui nunc bene, nunc male vixerunt, iam continue bene vivunt. Et leprosi peccato **mortali** con- lf. 154^{rl} -taminati ex desiderio **et appetitu magno** iam sunt mundi. Et

^a ceteris] cf. slepým ED

^b claudi ambulat] cf. klécaví ED

surdi, qui fuerunt incurabiles verbum Dei,^a iam **verbum Dei**^b pie audiunt. Et mortui, qui fuerunt peccatis mortalibus **mutis, occultis et manifestis** mortui – VMRZIELI et ex consuetudine peccaverunt, hii iam ex illa **pessima** consuetudine **surrexerunt et** surgunt. Et tunc – PAK sextum miraculum posuit piissimus salvator dicens: „Pauperes ewangelisantur,“ id est ewangelium audiunt et predicant,^c **T. CHUDI SLOWO BOZIE SLISSIE A GIM PROSPIEWAGIJ,**^d latine ewangelisantur, hoc est ewangelio, quod est verbum Dei, utuntur et sic et sibi et aliis prosunt, soli audiunt et alios docent. „Pauperes“ intellige spiritu – DUCHEM humiles, hii verbo Dei prosunt.

[74–82] Ibis scias, quod predicacione verbi Dei intellectus illuminatur **interior**, secundo appetitus regitur – ZPRAWUGE SIE, malus appetitus extinguitur, obstinacio in corde^e rumpitur, peccatum dirumpitur – PUDY et gracia Dei in homine gravatur – PLODI SIE. Ex illo scias, quod quicumque ex istis sex modis – PROSPIECHOW, audit verbum Dei,^f et nullum in se sentit, ille habet signum, quod verbum Dei audit inutiliter. O beati pauperes spiritu, ad quos Christus missus est, ut eis **verbum Dei** predicaret. Sicut solus dicit per Ysaiam LXI° et **Luce III°:**^g „Ad anuncciandum mansuetis misit me, ut mederer contritos corde, predicarem captivis indulgenciam et clausis apercionem et ut predicarem annum placabilem Domino.“

[83–105] Ulterius dicit in ewangelio salvator: „Et beatus, qui non fuerit scandalisatus in me.“ Ibi nota, quod homines diversimode scandalisantur in Christo. Aliqui scandalisantur in eius

^a qui fuerunt incurabiles verbum Dei] *cf.* jenz sú byli na slovo božie netbaliví *ED*

^b verbum Dei] *cf.* ho *ED*

^c id est ewangelium audiunt et predicant] *cf.* Evangelizantur, id est ewangelium audiunt et predicant *in mss. B, D, H in marg., in M, K, P pars textus, vide ED*

^d „Pauperes ewangelisantur,“ id est ewangelium audiunt et predicant, t. chudi slowo bozie slissie a gim prospiewagij] *cf.* Chudí božím slovem prospievají *ED*

^e in corde] *cf.* v zlosti *ED*

^f audit verbum Dei] *cf.* slyše slovo božie *ED*

^g Luce III°] *cf.* Lu 4 (*marg.*) *ED*

magna^a misericordia dicentes, quod non vindicat habens vindicare, aut quod vindicat non habens vindicare. De primo dicentes, sicut dicit Abacuk 1°: „Quare non respicis super illos, qui iniqua agunt,“ id est quare non vindicas? De secundo dixit ille **LENI** servus, Mathei XXV°: „Domine, scio, quod homo crudelis es.“ Aliqui scandalisuntur eius sapienciam putantes, si aliquid facit, quod non deberet facere. Sicut hii, qui increpant aeri, aut hii, qui putant, quod melius ipsi possent excogitare, quam Deus fecerit. Et sic admirantur, quod malis bene succedit, dicentes illud verbum Ieremie XVI°: „Quare via malorum prosperatur,“ id est cur malis secundum voluntatem eorum succedit? Aliqui scandalisuntur, nolentes **lf. 154^{vl}** cum eo pati, sicut scandalisati sunt discipuli eius, quibus dixit **Mathei XXVI°**:^b „Omnes vos scandalisabimini in me **in ista nocte.**“ Aliquando^c scandalisuntur in eius paupertate, sicut communiter sacerdotes **et ceteri**, qui nolunt esse voluntarie pauperes, sicut scandalisatus est ille adolescens, qui discessit a Christo contristatus, quando ei dixit **Mathei XIX°**:^d „Vade et vende omnia, que habes, et da pauperibus et sequere me.“ Aliqui scandalisuntur super eius sermone dicentes cum Iudeis, Iohannis VI°: „Durus est sermo iste, et quis potest eum audire?“ Sic eciam omnes scandalisuntur, qui precepta eius non tentent putantes, quod essent gravia. Et sic communiter in Christo scandalisuntur, qui ei et in eum credunt et qui **illud**, quod ipse precepit, non implent. Ideo beatus est ille, qui finaliter in eo non scandalisatur; nam et si multi scandalisati fuerunt, sed postea reversi sunt^e ad eius graciā **et** meliorati sunt.

^a magna] *in marg. C*

^b Mathei XXVI°] *cf. Mt 26 (marg.) ED*

^c aliquando] *cf. někteří ED*

^d Mathei XIX°] *cf. Mt 19 (marg.) ED*

^e reversi sunt] *cf. navrátivše sě ED*

[105–123, 126–131] Postea dicit ewangelium: „Illis autem abeuntibus cepit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?“ Quasi diceret: Putatis, quod Iohannes esset arundo intus vacua, non habens in se gratiam Dei? Et putatis, quod cum eo **KLATYLO** adulacio,^a quod ad me misit? Et inconstancia, quod prius testimonium mihi perhibuit dicens, **Iohannis I^o**:^b „Ecce, agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.“ Et quod iam interrogat: „Tu es, an alium expectamus?“ Scitote, quia non est motus a testimonio suo, sicut movetur arundo ante ventum. Ibi sanctus Gregorius loquitur: „Arundinem quando ventus attingit, mox super partem eam movet. Et quid per arundinem, nisi carnis appetitus^c notatur, que, quando eam favorabilitas – **PRZIEZEN**, aut detraccio attingit, mox ad partem inclinatur – **VKRZYWI SIE**, **NEB NACHILY**. Nam si sufflaverit ventus favorabilitatis, gaudet et gloriatur – **CHLUBI SIE** et tota ad favorabilitatem convertitur. Sed si ventus detraccionis sufflaverit ab inde, unde ventus sufflavit **glorie inanis**, tunc mox ad iram **provocat et** convertit se. Sed Iohannes non erat arundo vento agitata, nam eum nec favor glorie adulatorem fecit, nec cuiuscumque ira crudelem fecerat, nec eum prospera ad superbia levabant, nec contraria in virtute humiliaverunt. Ideo arundo vento agitata non erat, quo a direccione status nulla **lf. 155r** penitus res **eum** movebat. Ideo discamus, karissimi, ut arundo vento agitata non simus, **statuentes in nobis animos nostros bonos**,^d stantes absque mocione status animi nostri, nulla nos detraccio infestet.“ Breviter **dico et** intellige, quod non des te movere per adulacionem **leonis** ad superbiam, nec de virtutibus ad peccata. Si stabis sic, tunc non eris arundo vento agitata, et eris dignus, quod te dominus Iesus commendabit, sicut sanctum Iohannem commendavit.

^a in marg. adulacio C

^b Iohannis I^o] cf. Ioh I^o (marg.) ED

^c in marg. carnalis delectacio C

^d statuentes in nobis animos nostros bonos] cf. utvrďme úmysl mezi pověťřím jazykóv postavený ED

[132–155] Ulterius dicit Christus: „Et quid existis videre? Hominem mollibus vestitum?“ Quasi diceret: Iohannes non est adulator; nam quod si vellet adulari, non habitaret in deserto, nec sederet **W HUNY**, existens circa Herodem incarceratus. Si vellet adulari, tunc adularet regibus **et** non mihi pauperi. Ecce,^a qui volunt in mollibus et decoris vestimentis ambulare, hii in domibus regum sunt et adulantur. O quanti sunt tales adultores et presertim circa curias dominorum **et dominarum,**^b sacerdotes, coci et servitores etc., ad quos adultores ascendunt – **LEZU et plus talibus diu nocteque servientes et ante eos stantes, candelas incensas tenentes et ad conspectum respicientes** et diversas honorancias exhibentes quam soli Deo. Et hoc totum ideo faciunt, ut **se pascerent delicate et** in mollibus vestimentis et decoris ambularent, ut superbiam, delicias et avariciam generarent. Certe longe tales **sunt** a vita **sancti** Iohannis **Baptiste et** erraverunt – **ZABLUDILI**. Et ve nobis, qui pati **pro peccatis** nolumus et leviter viventes volumus salvi esse, **ut sunt curienses etc.** Ve illis, **ut puta curienses,** qui superbum vestitum deferunt **et** diversimode czotatum,^c qui multas **vestes** habent,^d quam **vestem** plus tynee, quam ipsi demoliunt et utuntur. Et tales sanctus Iacobus 5° infestat – **POPUZIE** dicens: „Agite – **LKAYTE** nunc, divites, et plorate ulullantes – **KWIELECZE** in miseriis vestris, que advenient vobis. Divicie vestre putrefacte sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum eruginavit, et erugo vestra in testimonium vobis erit et manducabit carnes vestras, sicut ignis.“ Hoc ponderantes et recolentes sapientes homines non multiplicant eis vestimenta preciosa, sed, **quomodo**

^a ecce] *cf.* neb *ED*

^b *in marg.* regum et principum *C*, *cf.* u dvorův kniežetských, králových i panských *ED*

^c et diversimode czotatum] *cf.* kteří je divně stříhají *ED*

^d qui multas vestes habent] *cf.* kteří ho mnoho mají *ED*

possunt, tantummodo naturalem^a confusionem cooperire et hiemem repellere et necessitatem corporalem facere, sic vestimentis utuntur. Nam propter illas res a Deo Ade et Ewe date sunt vestes, quando peccaverunt; nam peryson^b dedit **lf. 155^{vl}** eis, ut confusionem operirent, pellicium, ut ab hyeme se munirent. Ecce, Iohannes **HUNY** habuit, qua et confusionem et frigus similiter – **ROWNYE ABI ODPUDIL**. Ideo commendat – **CHWALI** eum salvator, quod in molli veste non ambulat.

[156–169] Ulterius dicit ewangelium: „Quid existis videre? **Omnino eciam dico vobis et plus quam prophetam.**“ Quasi diceret, quod Iohannes non tacet ex invidia, sicut vellet esse super alios^c vocatus – **NAZWAN** propheta. „Omnino eciam dico vobis, quod maior ipse est et plus quam propheta,“ **id est, quod maior ipse est, quam alius propheta.** „Quia ipse est, de quo scriptum est,“ **Malachie 2°**: „Ecce, ego mitto angelum meum ante faciem tuam.“ Hic sermo est a Deo patre ad filium, quia Deus pater ante Christum, filium suum, misit Iohannem, ut ipse prius predicaret, prius baptisaret, prius propter predicacionem moreretur. Et sic viam populo disposuit, ut Christum agnoscerent et in eum crederent. Ideo dixit sacerdotibus Ierusalem, **sancti** Iohannis I^o capitulo: „Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius non sum dignus, ut solvam corrigium eius calciamenti.“ Et sic Iohannes missus est a Deo, ut ante Christum **GELIKOZTO** hominem predicaret, prius baptisaret et prius viam populo disponeret. Et hec via est via Christi, qua transivit post Iohannem, ut nos

^a quomodo possunt, tantummodo naturalem] *cf.* nemnožie sobě rúcha drahého, ale jakož podobně mohú hanbu přikryti *ED*

^b peryson] *cf.* věník *ED*

^c super alios] *cf.* nad mě *ED*

baptisaret, a peccatis liberaret et finaliter, si boni fuerimus, daret nobis ex gracia eternam vitam.

Amen

[4.] Dominica III., Iohannis I^o

[1–19] **In illo tempore miserunt (POSSLALI) Iudei ab Ierosolimis (Z GERUZALEMA) sacerdotes (KNYEZIJ) et (A) Levitas (JAHNY) ad Iohannem, ut (ABI) interrogarent eum (OZATALI HO): Tu (TI), quis (KTO) es (GSI)? Et confessus est (A WYZNAL GEST, ZE NENYE CHRISTUS), et non negavit. Et confessus est (A WYZNAL GEST), quia (ZE) non sum ego Christus (IA NEYSEM CHRISTUS). Et interrogaverunt eum (Y OTAZALI SU HO). Quid (CZOZ) ergo (TEHDI)? Helias es (GSI) tu (TI)? Et dixit (A ODPOWIEDIE): Non sum (TEN ELIAS W OSOBIE). Propheta (PROROK) es (GSI) tu (TI)? Et respondit (ODPOWIEDIE): Non (NICZ, T. NEGSEM TEN PROROK, IAKOZ^a WY MYENYTE). Dixerunt ergo ei: [f. 156r] Quis es tu? Ut (AT) demus (DAME) responsum hiis (TIEM), qui (KTERZIZ)^b miserunt nos (SU NAS POSLALI). Quid (CZO) dicis (DIES) de te ipso (O SOBIE)? Ait: Ego sum vox clamantis (id est KRISTA VOLAGICZIEHO) in deserto (TOHOTO SWIETA). Dirigite (ZPRAWETE DOBRYMI CZINI) viam domini, sicut dicit Ysaias (XL° capitulo) propheta. Et hii (A TI), qui missi fuerant (BIECHU), erant (BILI SU) ex pharisis (Z ZAKONNYKOW, GENZ SU SIE NAYWIECE^c PRAWDIE PROTYWILI). Et interrogaverunt (Y OTAZALI) eum et dixerunt ei: Quid (CZOZ) ergo (TEHDI) baptisas (KRZTYSS), si tu non es Christus, neque Helias, neque propheta. Respondit (ODPOWIEDIE) eis Iohannes dicens (RZKA): Ego baptizo in aqua (T. WODU A V WODIE), medius autem vestrum stetit (VEDLE BOZSTWIE Y WEDLE CZLOWIECZENSTWIE BIDL), quem vos nescitis (BI BIL BOHEM A KRISTEM). Ipse est, qui post me venturus est (T. KRZTIT DUCHEM SWATIM), qui (TEN, GENZ) ante me (W DOSTOGENSTWIJ) factus est (HODNYEYSSI W**

^a iakoz] cf. jako ED

^b kterziz] cf. kteří ED

^c naywiece] cf. najwiec ED

CZLOWIECZENSTWI), **cuius non sum dignus, ut solvam** (ABICH ROZWAZAL) **eius corigiam calciamenti** (BI MIEL **RZEMEN V OBUWY**).^a **Hec** (TI WIECZI) **in Bethania facta** (STALI SU SIE) **sunt trans Iordanem** (ZA IORDANEM), **ubi** (KDEZTO) **Iohannes erat baptisans** (KRZTIESSE).

[20–40, 43–47] Istud sanctum ewangelium ostendit sancti Iohannis benignitatem et maliciam sacerdotum. Et sic docet fideles christianos, ut in bonitate sanctum Iohannem sequerentur et ut in maliciam sacerdotum non inciderent. Iohannis bonitas ostenditur in perhibicione testimonii veritatis, quia in humilitate confessus est^b veritatem dicens, quod non fuit **Christus**, et non negavit, quod fuit. Humilitatem ostendit dicens: „Ego vox clamantis in deserto.“ Malicia sacerdotum, quia miserant et ex hiis, qui missi fuerant,^c **erant ex phariseis**, in hoc ostenditur, quod vita sancti Iohannis fuit eis in invidia, sicut testatur ewangelium, quia dicunt: „Quid ergo baptisas?“ **lf. 156^{vl}** Et salvator noster ait, Mathei XI°: „Venit autem Iohannes non manducans,“ id est carnes, „neque bibens,“ id est vinum, „et dicunt: Demonium habet,“ id est in se. Secundo ostenditur eorum malicia, quod <non> volunt^d satis habere in bona responsione, sed compellunt dicentes: „Quid ergo baptisas, si – PONYEWADZ tu non es Christus, neque Helias, neque propheta?“ O, quot^e hanc maliciam habent moderni sacerdotes, quia eos, qui bene vivunt, vocant demoniacos aut hereticos appellant et erroneos, **non ponderantes**, quid suis fidelibus **Iesus Christus**^f prophetavit, Mathei X^o, dicens: „Si patremfa<m>ilias Belzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius.“ Sicut ipsi defendunt Iohanni baptisare dicentes: „Quid ergo baptisas?,“ sic moderni defendunt predicare, baptisare et missare hiis, qui

^a rzemen v obuwy] cf. obuv ED

^b quia in humilitate confessus est] cf. a v pokoře. Vyznal pravdu ED

^c ex hiis, qui missi fuerant] cf. byli poslání ED

^d non volunt] nechtie ED

^e quot] cf. co ED

^f Iesu Christus] cf. spasitel ED

veritatem Dei ducunt: soli directe non predicant veritatem, ut homines peccata dimitterent, et aliis defendunt. Sicut et illi sacerdotes non predicaverunt legem Dei et Christo defenderunt obstruentes – ZACZPAWAGICZE eius os sanctum, sicut testatur Lucas II°, excommunicantes eos, qui in eum crediderunt, sicut testatur Iohannes. Similiter et moderni faciunt **et domini temporales dicentes: Non predica, non missa, debemus equitare pro censibus colligendis. Et** tales non audiunt **id**, quod **solus** dicit Deus in hoc ewangelio: „Dirigite viam domini.“ Iohannes rexit, solus bene vivens, aliis viam ad salutem ostendit. Ideo dixit: „Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini.“

[48–64] Ibi debemus notare, quod sanctus Iohannes humiliter suam fragilitatem confessus est dicens: „Ego sum vox clamantis in deserto,“ id est ego clamo ab eo, qui clamat in deserto. Et sic intellige, quod sanctus Iohannes est preco – WOLAWECZ predicans in deserto et vocans populum ad penitenciam. **Sine ergo penitencia non est salus, iuxta illud Luce XIII°: „Nisi penitenciam egeritis, omnes simul peribitis.“** Et presertim declamabat Luce III°: „Facite ergo dignos fructus penitencie,“ **scilicet ex caritate**, „quoniam appropinquat regnum Dei.“ Et hanc vocacionem facit Deus, qui vocat ad penitenciam. Vocat Deus hominem per quamlibet creaturam. Sicut dicit Augustinus **libro Confessionum:**^a „Celum et terra et omnia, que in celo et in terra sunt, ecce, undique mihi dicunt, ut te diligerem, **lf. 157r1** nec cessant dicere omnibus hominibus, ut non possent habere excusacionem, quod non dilexerunt Deum.“ Secundo vocat Deus in deserto huius mundi, quod omnis homo est valde fragilis. Ideo dixit Ysaie XL°: „Clama!“ „Quid clamabo?“ Et Deus **dixit** ei: „Omnis caro fenum et omnis gloria eius quasi flos agri.“ Hoc considerans Salomon, existens deceptus vanitate huius mundi, dixit, **Ecclesiaste**

^a Augustinus libro Confessionum] cf. Augustinus libro 11 Confessionum (*marg.*) ED

ultimo:^a „Vanitas vanitatum et omnia vanitas.“ Hoc est homo, qui se exposuit ad quascumque res, derelinquens Deum, non inveniet sibi aliud nisi vanitatem, quia periet ei omnium rerum consolacio. Ideo necesse est homini, ut valde diligenter Deo serviret et res, quas Deus dedit, non plusquam – DALE ad eius laudem et ad suam salutem poneret.^b

[65–70] Et sic ut primitus se cognosceret, quis est, qualis est, ubi est et ubi erit. Quis: quod homo a Deo creatus et eius **preciosissimo** sanguine redemptus. Qualiter: quod propter peccata miser et miserabilis^c et in operibus indignus. Et ubi est: quod in miserimo mundo **caduco**, qui est verum desertum **et** plenum serpentibus venenatis, id est **pessimis hominibus sceleratis et detractoribus etc.**^d Quibus et Christus et sanctus Iohannes dixit, quod sunt generacio vipperarum, **ut puta sacerdotibus**. Et ubi erit: ve si **DOSTANELI SIE** ad eternum ignem.

[71–83] Certe, si homo sepe in se **et in conscienciam suam lesam** inspiceret – WHLEDL^e et cognosceret se, tunc posset et Deum cognoscere et alias res sibi ad profectum adduceret. **Sed non curant. Dilata etc., prout scis.** Ideo sapientes scripserant^f istud in foribus **SUIS** scole sue: „Agnosce semetipsum,“ ut, quis vult sapienciam noscere, primum a semetipso incipiat. Nam quicumque primum seipsum non cognoscit, quomodo alias res potest cognoscere? Sanctus Iohannes, agnoscens seipsum, quid est, confessus est humiliter, quod est vox clamantis in deserto, et cognovit et divulgavit et notificavit^g dignitatem salvatoris dicens: „Ego baptiso in aqua,“ ostendens, quod ipse post me

^a Ecclesiaste ultimo] *cf.* Ecclesiastes ultimo (*marg.*) *ED*

^b et res, quas Deus dedit, non plusquam – dale ad eius laudem et ad suam salutem poneret] *cf.* a věci, kteréž mu pán bóh dal, nic dále nežli k jeho chvále a k svému spasení požíval *ED*

^c miser et miserabilis] *cf.* biedný *ED*

^d pessimis hominibus sceleratis et detractoribus etc.] *cf.* kněží a jiných utrhačov zlých *ED*

^e whledl] *cf.* vhlédal *ED*

^f in *marg.* sapientes scripserant *C*

^g divulgavit et notificavit] *cf.* oznámil *ED*

baptisabit. „Medius autem vestrum **stetit**,“ quantum Deus et eiam in quantum homo est, quem vos propter peccata vestra et propter innoticiam **Viarum** prophecie nescitis. Ipse est, qui **lf. 157^{vl}** post me venturus est baptisare, predicare, docere, sicut post me conceptus est in utero **beate Marie** secundum humanitatem et post me natus est, ille, qui ante me factus est: non secundum divinitatem factus nec secundum humanitatem prius creatus,^a sed ille, qui ante me et ante quemlibet hominem in dignitate prius est.

[84–97] Hoc cogita, quod Christus in divinitate non est factus, quod quantum homo post sanctum Iohannem est factus. Et hanc dignitatem confitetur **sanctus** Iohannes dicens: „Cuius non sum dignus, ut solvam eius corigiam calciamenti.“ Quasi diceret: „Et quid mirum est, quod ille dignior quam ego, quem nosco, quod post me natus est, sed misterium eius nativitatis plene non cognosco? Sic dicit sanctus Gregorius **in omelia**.^b Et sicut^c per corigiam, qua calciamentum ad pedes ligatur, intelligitur coniunccio – SPOGENYE Christi^d cum deitate, quia filius Dei assumpsit super hu<mani>tatem hac similitudine, quod sicut prius est pes, et remanens pes – NOHA, recipit super se calciamentum et erit absconditus sub calciamento, sic deitas in persona filii Dei recepit super se humanitatem et remansit deitas, abscondita corporalibus oculis. Et hanc coniunccionem deitatis cum humanitate Iohannes non est dignus solvere, sicut dicit confitens humiliter: „Non sum dignus, ut solvam eius corigiam calciamenti.“

[98–109] Ex isto sermone fratres minores nigri monachi contra calciatos – BOSSAKOM probant – DOWODIE, quod Christus ambulavit in calceis, sicut ipsi, dicentes, quod sanctus Iohannes

^a *in marg.* Iesus Christus C

^b Gregorius in omelia] *cf.* Gregorius in omelia (*marg.*) ED, *cf.* Řehoř ED

^c sicut] *cf.* tak ED

^d Christi] *cf.* člověčenství Kristova ED

non dixisset de eius calciamento sic, si calciamenta non haberet. Et calciati econtra contra eos dicunt, quod Christus nudipes ambulavit, sicut ipsi, nam alias Maria Magdalena in conviviis non posset sibi pedes **sanctos** lacrimis lavare **et crinibus tegere**. Sed in hac rixa nec illi, nec isti non habent bonam probationem, nisi eis utrisque peccatum remanet, quod nolunt Christum pauperem abs concupiscencia diviciarum sequi, et sic habentes magnum appetitum ad divicias, utrique pedes non calciaverunt. Sed Christus, qui pro nobis **miseris** ad miseriam^a condescendit – PODSTUPIL, in mente fuit calciatus **lf. 158r^l** a concupiscencia et appetitu^b diviciarum temporalium. Et dignatus es – A RACZIL LI GEST, aliquando ambulavit in calciamentis et aliquando nudipes. Et hunc ego miser non audeo ponderare, ambulavit aliquando in calciamentis, an numquam ambulavit, sed satis habeo, quod pro me misero peccatore ambulavit in hoc mundo, **in fame, siti, lassitudine, labore, et obprobriis repletus**, sicut dignatus est. **Rogemus ergo dominum.**

^a miseriam] *cf.* chudobu *ED*

^b a concupiscencia et appetitu] *cf.* od žádosti *ED*

[5.] Prima dominica post nativitatem Christi, Luce 2°

[1–20] **In illo tempore erat pater** (IOSEPH) **eius et mater** (MARIA) **eius mirantes** (DIWILI SIE) **super hiis** (NAD TIEMY WIECZMI), **que** (KTERE) **dicebantur** (RZECZENY SU) **de illo** (**T. O** DYETIETI). **Et benedixit** (POCHWALIL A POZEHNAL) **illis** (GICH) **Symeon** (SWATY TEN) **et dixit** (A RZEKL) **ad Mariam matrem** (MATCZIE) **eius: Ecce, positus** (POLOZEN) **est hic** (TENTO, **filius tuus**) **in ruinam** (KU PADU, POHORSSENYE) **et in resurrectionem** (K WSTANY OD HRZIECHU)^a **multorum** (MNOHIM) **in Israel** (W ZIDOWSTWU) **et in signum** (MYRU NEB ON GEST SMYRZIL BOHA S CZLOWIEKEM), **cui contradicetur**. **Et tuam** (A TWU) **ipsius animam** (TU,^b GENZ GEST GEHO) **pertransibit** (PROGDE) **gladius** (BOLEST WELIKA), **ut** (ABI) **revelentur** (BILA ZIEWENA) **ex multis** (Z MNOHICH) **cordibus cogitaciones** (MYSLENYE). **Et erat** (BYESSE) **Anna prophetissa, filia Phanuel** (TOHO MUZIE), **de tribu Asser** (Z POKOLENIE TOHO MUZIE, GENZ GEST BIL **GEDEN ZE XII**),^c **hec processerat** (PROSSLA) **in diebus multis** (W MNOHICH) **et vixerat** (A BILA ZYWA, **T. HODNYE**) **cum viro suo annis** (LET) **septem a virginitate sua**. **Et hec** (A TA BIESSE) **vidua erat usque** (AZ) **ad annos** (DO LET) **octoginta** (OSMDESSAT) **quatuor** (A CZTYRZ), **que** (KTERAZTO) **non discedebat** (NEODCHODIESSE) **de templo** (**T. CZASSEM**, OD CHRAMU), **ieiuniis** (POSTI)^d **et obsecrationibus** (A MODLITBAMY) **serviens** (SLUZIECI) **Deo** (BOHU) **nocte** (W NOCZI) |f. 158v| **ac die** (Y WE DNE). **Et hec** (A TA) **ipsa hora** (W TU, **KTERU MARIA A DIETYE**)^e **superveniens** (DO CHRAMU PRZISSEDSI) **confitebatur** (CHWALESSSE) **domino** (HOSPODINA) **et loquebatur** (A MLUWIESSE) **de illo** (O NYEM) **omnibus** (WSSIEM), **qui expectabant** (CZAKACHU) **redempcionem** (WIKUPENIE) **Israhel**. **Et ut** (A KDYZ)

^a hrziechu] cf. hřiechov ED

^b tu] cf. tvu ED

^c geden ze xii] cf. ze dvanácti otcov ED

^d posti] cf. postmi ED

^e kteru maria a dietye] cf. kdy do chrámu dietye Maria přinesla ED

perfecerunt (DOKONACHU) **omnia** (WSIECZKI WIECI, **T.** W CHRAME) **secundum legem domini,**
reversi sunt (WRATILI SU SIE) **in Galileam civitatem suam** (W SWE) **Nazareth** (W NYEMZ
CHRISTUS BIL ZWISTOWAN). **Puer** (DYETIE) **autem Iesus crescebat** (ROSTIESSE NA TYELE) **et**
confortabatur (A SILNYESSE SIE) **plenus** (TAK PLNO IAKO Y DNESS, PLNO) **sapientia et gracia**
(A MILOST) **Dei** (BOZIE) **erat** (BIESSE) **in illo** (S SNYM). (ISRAHEL, **id est** LIDU ZIDOWSSKEHO,
GEMUZ MENO OSTALO OD ISRAHELE, GENZ GEST SLUL IACOB.)

[21–50] Ostendit istud sanctum ewangelium primum, quod Ioseph, pater putativus –
DOMNYENY, sed verus nutricius – PYESTUN Christi, et Maria, mater eius vera, mirabantur super
hiis rebus, que facte sunt super Christum puerum ab eius nativitate, sicut est, quod angeli
apparuerunt et cantaverunt, quando natus est **Christus**; pastores venerunt, ut puerum iuxta
anunciacionem angelorum in presepio positum invenirent; et post tres reges venerunt **et**
adoraverunt **et dona** sua obtulerunt. Ideo dicit ewangelium: „Pater et mater eius mirabantur
super hiis, que dicebantur de illo.“ **Luce II°**: „Ewangelizo – ZWISTUGI vobis gaudium
magnum, quod erit omni populo, quia natus est nobis salvator, qui est Christus“ **etc.** Numquid
non debent mirari? Quare? Quia vocatur Emanuel, hoc est nobiscum Deus. Et numquid non est
mira res, quod Deus eternus est nobiscum homo – CZLOWIEKEM temporalis, immortalis
mortalis, immensus puer – DIETYETEM parvus, incomprehensus celo, comprehensibilis virginis
Marie utero, impaciens paciens, gloriosus miserabilis? Certe mira **valde** res, quam gentiles
nec Iudei volunt suscipe<re> dicentes, quod hoc non potest fieri; sed nobis de- **lf. 159^{rl}** -dit ille
mirabilis Deus, ut nos miraremur et gracias eius gracie maximas refferamus, quod sua virtute
immensa propter nostram salutem, dignatus est ipse eternus nobiscum homo fieri, ut nos
peccatores dignaretur a peccatis liberare.^a Quia dixit angelus ad Yoseph, Mathei I^o: „Et vocabis

^a dignaretur a peccatis liberare] cf. od hřiechóv vykúpil ED

nomen eius Iesum – GEZYS, “ id est salvator, „ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.“ Et quis non miraretur, quod Deus vellet esse frater noster et dignaretur nobiscum concordare preter **solum** peccatum?^a Quia dicit sanctus Paulus **Ad Hebreos 2°**: „Unde debuit per omnia fratribus assimilari,“ sic, quod assumens humanitatem, voluit nobiscum esse esurientem,^b **ZYMOMRZYWYM**, sicientem, dolorosum et sic et mortalem. **Et** quis non miraretur, quod angelus anuntiavit, potestas Dei disposuit, spiritus sanctus obumbravit, virgo credidit, fide concepit, virgo existens peperit. Deus eternus, ex Deo patre natus, natus est homo ex virgine **Maria. Mirares valde,**^c ipse **homo** dives, dominus totius mundi, non habuit in sua civitate in diversorio locum, quid dicit Luce **2°**: „**Et** reclinavit eum in presepio, quia non erat ei locus in diversorio,“ in quo hii erant, qui alias hospicia habere non poterant. Hoc totum considerantes pater et mater eius mirabantur.

[51–70] Secundo ostendit istud ewangelium, quod Symeon, ille beatus sacerdos, benedixit – **POCHWALIL NEB POZEHNAL GICH, id est** Christum et matrem eius, non sicut dignior, sed sicut antiquior. Et hec benediccio erat laudum dandum, aut graciaram accio,^d non manu monendi – KYWANYE. Et sic minor potest benedicere digniorem, ymmo scriptura dicit: „Benedicite – ZEHNAYTE omnia opera – STWORZENIE domini domino,“ id est „laudate,“ sicut et alibi scriptura dicit. Et dixit Symeon ad Mariam prophetans: „Ecce, positus est hic,“ id est datus „ad punicionem et ruinam – K PADU multis,“ hoc scias, omnibus in eum non credentibus, et sic malis christianis, qui **lf. 159^{vl}** absque culpa eius labuntur^e ab eo et cadunt in perdicionem. Et datus est eciam „in resurrecionem – K WSTANY multis,“ hoc scias omnibus in eum

^a preter solum peccatum] *cf.* ve všem kromě hříecha *ED*

^b esurientem] *cf.* lačným *ED*

^c mirares valde] *cf.* divná věc *ED*

^d laudum dandum, aut graciaram accio] *cf.* chvály vzdanie *ED*

^e labuntur] *emendavi*, labintur *C*

credentibus finaliter, ut eius gracia resurgant de peccatis **pessimis** ad virtutes et ad salvandum. Et ulterius dicit Symeon, quod positus est Iesus „in signum,“ hoc scias inter Deum et inter hominem, „cui contradicetur – GEMUZ BUDE PROTIRZECZENO“^a ab episcopis et phariseis **etc.** Quia tales presertim ex doctrina dyabolica **PROTYRZIECZILI SU**, hoc est contrarie – **PROTYWNYE MLUWILI SU** illi precioso salvatori, qui positus est in signum reconciliacionis inter Deum et inter hominem **et** inter angelum et hominem et inter hominem et hominem; quia ipse reconciliavit – **SMYŘIL GEST** Deum et angelum cum homine et eciam hominem cum homine.^b Et ideo ipse vocatur princeps pacis, cui ad honorem et hominibus ad consolacionem, quando natus est, angeli cantabant: „**Gloria in excelsis Deo et** in terra pax hominibus bone voluntatis.“ Ideo quando conversabatur cum discipulis suis, valde **libenter et** frequenter eis de pace loquebatur; et volens ab eis, dicebat, **teste Luca 2°**: „Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.“

[71–89] Ulterius dicit Symeon, quid **beate** Marie virgini debet contingere: „Et tuam ipsius animam pertransibit gladius,“ hoc est tuam animam, que est eius anima creacione et eleccione ab eterno ad salvandum, „pertransibit gladius,“ hoc est dolor tue passionis. Et sic „tuam eius“ est unum verbum. Et dicis tuam animam, bene dicis, sed addens „eius“ ad intellectum iam positum, melius dicis. Et quod gladius doloris propter passionem Christi non fuit in vanum, ideo ulterius dicit Symeon: „Ut revelentur ex multis cordibus cogitaciones.“ Hoc potest sic primo exponi, ut cogitaciones inconstantes apostolorum, quas habuerunt tribus diebus, dubitantes de eius resurreccione **lf. 160^{rl}** sint sancte **matri** ecclesie [sunt] revelata,^c sic quod ipsi dubitaverunt et beata virgo Maria hos tres dies fidem sancte **matris** ecclesie conservavit,

^a gemuz bude protirzeczeno] cf. jemuž protiřečeno jest *ED*

^b in marg. de nativitate *C*

^c sint sancte matri ecclesie [sunt] revelata] cf. byla cierkvi svaté vzjevena *ED*

habens – MYEWSSY magnum dolorem propter eius passionem. Secundo secundum glosam Origenis, quod ideo virgo Maria admissa est propter passionem filii sui sic magnum dolorem, ut cogitationes occultorum peccatorum ex devocione **ZALOSTIWEHO** ad eam esse<nt> manifesta,^a ut eius meritis essent dimissa. Tercio sic, „ut revelentur ex multis cordibus cogitationes,“ hoc est ut ipsa, existens sicut archa – SKRZYNIĘ, que – GENZ ex magno dolore conservavit fidem et opera Christi, movetur cum cordibus apostolorum, ut manifestarent conscribentes sancte **matri** ecclesie opera Christi. Et factum est, quod ex dolore cordiali virginis Marie revelate sunt multorum cordium cogitationes.

[90–103] Ulterius dicit ewangelium: „Et erat Anna prophetissa.“ Ista Anna in primo statu virginali^b abs viro est^c pura virgo, **non sicut moderne virgines etc.** Secundo, post statum virginalem, existens desponsata, erat cum viro in statu matrimoniali digne septem annos. Et tercio a morte viri sui devote viduitatem tenuit, **non sicut alie vidue etc.**, usque ad annos octoginta quatuor. Ideo digna fuit, ut testimonium Christo Deo perhiberet. Et non in vanum sanctus Lucas descripsit eius vitam diligenter et tribum; quia ipsa notavit bene statum Marie virginis, que – GENZ GEST ante sponsacionem cum Ioseph erat – BILA sicut Anna, post desponsacionem fuit Ioseph maritata – MANZELKA, quod si – ACZ GEST numquam ad actum non proponebat, et post mortem Ioseph fuit vidua. Et hec Anna in sacra scriptura tercia est posita, **1. Regum I^o**. Prima Anna erat bona mater magni prophete Samuelis. Secunda Anna erat uxor Thobie antiqui et mater Thobie iuvenis. Et tercia Anna hec posita est in

^a ut cogitationes occultorum peccatorum ex devocione zalostiweho ad eam essent manifesta] *cf.* aby myšlenie tajemných hřiechův z náboženstvie žalostivého k ní byla vzjevena *ED*

^b *in marg.* virgines *C*

^c est] *cf.* byla *ED*

ewangelio, que erat filia Phanuel sic dicti viri, qui processit de tribu Asser sic dicti, qui erat ex XII filiis Jacob **patriarche**.

[104–115] Ulterius dicit ewangelium: „Que non discedebat de templo,“ hoc scias, quando tempus erat esse in templo, „ieiuniis,“ hoc scias multis, „et oracionibus **devotis** serviens **Deo** nocte et die.“ Sic **lf. 160^{vl}** servit omnis, qui diligenter peccata fugit et tempore a Deo sibi concesso adorat et orat. Nam sicut dicunt Augustinus et Gregorius, quod boni hominis salvatio et omne bonum opus non est abs remuneracine. Ideo dicit Augustinus: „Si vadis aratum et non proponis **MEZY HNUTY** et es scienter abs peccato mortali, tunc laudas Deum. Si vadis ad forum et non intendis decipere, tunc laudas Deum. Si sedes ad mensam, ut cibum acciperes^a **A NEOBGEDL SI SIE**, laudas Deum. Et sic de aliis operibus. **Et** tunc ulterius: Anna „in ipsa hora,“ in qua Christus offerebatur ad templum, „confitebatur – **CHWALILA** domino – **PANA BOHA** et loquebatur,“ de eius dignitate et de **beata^b** Maria omnibus fidelibus, „qui expectabant redemptionem Israel,“ **id est populo israelitico.^c**

[116–128] Ulterius scribitur: „Et ut perfecerunt omnia secundum legem domini,“ hoc est quando mater **eius** obtulit eum in templum et exsolvit eum duabus turturibus aut duobus columbis, sicut dicit Lucas, „reversi sunt in Galileam, civitatem suam Nazareth,“ in qua Christus est anunciatus et enutritus. „Puer autem crescebat,“ intellige in corpore, sicut alii pueri crescunt, „et confortabatur,“ eciam in corpore, nam in hoc fuit nobis similis, quod crevit et forcior fuit secundum carnem, quando erat vir – **MUZEM**, quam quando fuit puer. Quod si existens – **ACZ GSA** puer – **DIETYETEM**, quantum – **GELIKOTZO** Deus tenuit et rexit universum

^a ut cibum acciperes] *cf.* aby sebe pokrmil *ED*

^b beata] *cf.* panny *ED*

^c „qui expectabant redemptionem Israel,“ id est populo israelitico] *cf.* kteříž sú čakali vykúpenie lidu izraelského *ED*

mundum. Ideo, ut non putaremus, quod cresceret et confortaretur in anima, mox dicit ewangelium: „plenus sapiencia.“ Sic plenus fuit ille puer sapiencia, sicut est hodie, nam nichil magis est sapiens – MUDR Christus homo hodie, quam fuit mox post incarnationem in utero **beate** virginis **Marie**. Ulterius scribitur: „Et gracia Dei erat in illo.“ Quia ipse erat **ille** **puer** verus Deus piissimus, qui ex **Sua** magna gracia dignatus est pro nobis puer effici, cui **honor**, laus **et gloria** per infinita seculorum secula.^a **Amen.**

^a per infinita seculorum secula] cf. na věky *ED*

[6.] Secunda dominica post nativitatem Christi, Luce 2°

[1–22] **In illo tempore et cum** (A KDYZ) **factus esset** (GEST BIL) **Iesus annorum duodecim** (WE DWANADCZTI), **ascendentibus illis** (KDYZ SU **WSTUPOWALI**^a ONI, **id est** IOZEPH A MARIA) **in Ierusalem secundum** (WEDLE) **consuetudinem** (OBICZIEGE) **diei** (DNE) [f. 161r] **festi** (SLAWNEHO, VELIKONOCZNYEHO), **consumatisque diebus** (A KDYZ SKONANY SU, T. SEDM DNY HODNYCH), **cum redirent** (KDYZ **WRACZOWACHU**),^b **remansit puer Iesus in Ierusalem et non cognoverunt** (MARIA et JOZEPH, NEWIEDIELI SU) **parentes eius** (**RODICZI**, OTECZ A MATIE), **existimantes** (MNYEGICZE) **autem illum** (BY ON) **esse** (BIL) **in comitatu** (W TOWARZISTWU).^c **Venerunt** (SSEDSSE) **iter** (CZIESTU) **diei** (DNE, T. PRWEHO), **requirebant** (HLEDACHU) **eum** (HO) **inter** (MEZI) **cognatos** (PRZATELI) **et notos, et** (A) **non inuenientes** (NENALEZSSE HO), **regressi sunt** (WRATILI SU SIE) **in Ierusalem** (DO GER<UZALEM>A), **requirentes eum** (HLEDAGICZE HO). **Et factum est** (Y STALO SIE GEST) **post triduum** (PO TRZIECH DNECH), **invenerunt** (NALEZLI SU) **illum** (HO) **in templo sedentem** (SEDICZIEHO) **in medio** (MEZI) **doctorum** (MYSTRI, VCZITELI), **audientem** (**SLISSICZIEHO** NEB AN POSLUCHA) **illos** (GICH) **et** (A) **interrogantem** (OTAZUGE, OTAZUGICZIEHO). **Stupebant** (STRACHOWACHU SIE **NEB** DYWIECHU) **autem omnes, qui** (KTERIZ) **eum** (HO) **audiebant** (SLISSIELI), **super prudentia** (NAD MUDROSTI) **et responsis** (A NA ODPOWIEDKACH) **eius et videntes** (A WIDUCZE) **admirati sunt** (DYWILI SU SIE). **Et dixit** (Y WECZIE) **mater eius ad illum: Fili, quid** (CZO,^d OSTAW BEZNASSEHO WIEDOMYE) **fecisti**

^a wstupowali] cf. šli ED

^b wraczowachu] cf. vrátili ED

^c w towarzistwu] cf. tovaryství ED

^d czo] cf. cos ED

(VCZINIL) **nobis sic** (TAK). **Ecce, pater** (PIESTUN) **tuus et ego** (AYA), **dolentes** (ZALOST
MAGICZE) **querebamus te. Et ait ad illos: Quid** (CZO) **est** (GEST), **quod** (ZE) **me querebatis**
(STE MNE HLEDALI)? **Nesciebatis, quia in hiis** (ZE W TIECH WIECZECH), **que patris mei sunt,**
oportet me (MUSSYM BITI) **esse? Et ipsi** (A ONY) **non intellexerunt** (NESROZOMYELI)^a **verbum**
(SLOWU), **quod** (KTEREZ) **locutus est** (PROMLUWIL) **ad illos** (K NYM). **Et descendit** (A SSEL)
cum illis et venit (A PRZISSEL GEST) **in** (DO) **Nazareth et** (A BIL) **erat** (GEST) **subditus** (T.
WPOSSLUSSENSTWI) **illis. Et mater eius conservabat** (ZACHOWAWASSE) |f. 161v| **omnia verba**
hec (TA) **conferens** (SKLADAGICZI) **ea in corde suo. Et Iesus proficiebat** (PROSPIEWASSE)
sapiencia (POZNANYM WEDLE PIET CZICHOW), **etate** (WIEKEM) **et gracia** (MILOSTI)^b **apud**
Deum et (Y) **homines** (PRZIED LIDMY).

[23–29, 31–45] Sanctus Lucas ex doctrina virginis Marie ponit manifeste opera Christi, que fecit in iuventute **Sua**, dicens: „Et cum factus esset Iesus annorum XII,“ ivit ad festum pasce cum Maria et cum Ioseph in Ierusalem, nam omnes famuli Iudeorum habuerunt intrare super tria festa in Ierusalem, sicut scriptum est in Exodo XXIII°. Sed qui longe habitabant, illis erat parcendum, ut saltem ad festum magnum, quando agnum comedebant, ambularent. Et sic Iesus, sicut dicit ewangelium, transiverat in Ierusalem et presertim, ut episcopos et sacerdotes doceret, quomodo debent post missarum solempnia diligentes esse de studio ad profectum sancte **matris** ecclesie. Sed prochdolor moderni episcopi et sacerdotes **etc.** non possunt expectare, quam cito solempnia missarum fiunt finita, statim ad tabernas divertunt **etc.** Et ad choreas. Et monachi in novis missis choreas disponunt **et in anualibus foris**, non recolentes, quod salvator Iesus **Christus** serviens missam, dans corpus suum et sanguinem

^a ne srozomyeli] *cf.* nerozuměli *ED*

^b sapiencia (poznany m wedle piet czichow), etate (wiekem) et gracia (milosti)] *cf.* věkem (že rostl) a múdrostí (poznáním vedlé pět čichów) a milostí *ED*

discipulis suis, dixit eis: „Orate, ne intretis in temptationem!“ Et transivit cum illis non ad choreas, sed ad orandum, non ad leticiam mundanam, sed ad sudorem sanguineum, quo sudavit. Et Iudas avarus, ille cucurrit pro pecuniis, ut magistrum **et dominum** traderet. Similiter et multi, devorantes – SLEPCZYCZE sicut fera crudelis corpus filii Dei, currunt illi ad avariciam, illi ad luxuriam, **ad tabernam**, illi ad ludos, illi ad coream, illi super venacionem. Et sic illi, qui primi deberent esse sequaces Christi, sunt primi contra Christum. Ideo misericors salvator in Ierusalem in azino equitavit, **Mathei XII°**,^a cepit **Iesus** primitus corrigere flagello sacerdotes de avaricia et de illicitis rebus domus Dei, **dicens** testante ewangelista: „**Domus mea, domus oracionis**“ etc.

[46–60, 62–65] Et sic Iesus cepit docere sacerdotes et magistros, existens XII anorum, sicut ostendit istud ewangelium. Et quod viri ambulaverunt presertim et mulieres presertim **lf. 162r** super festa et de festis devote et pueris licebat transire in utraque turba, ideo Ioseph putabat, quod Iesus esset cum **Maria** matre **eius**. Et ipsa **beata virgo Maria** putabat **Iesum** esse cum Ioseph, et sic transiebant sine eo ante se. Et secundo die nescientes, ubi esset Iesus, quesierunt eum inter cognatos et notos nescientes, quod remansisset in Ierusalem, ut in templo doceret magistros. Et post tres dies invenerunt eum in templo, non in taberna, nec circa choream, nec in ludo qualicumque, sed in templo, **in loco sancto, sanctum sanctorum**, qui locus oracioni **ad adorandum Deum** et docendum semper institutus est,^b inter magistros **et episcopos advenit** et interrogat, ut doceret **hos** magistros et sacerdotes **et** posteriores^c exemplo bono ad hec inducens. Et expavescebant omnes videntes **et audientes** sapienciam et responsa eius. Nam sicut sapiens iudex prius

^a Mathei XII°] *cf.* Mt 21 (*marg.*) *ED*

^b qui locus oracioni ad adorandum Deum et docendum semper institutus est] *cf.* v miestě modlitbě a svatěmu učení ustaveném *ED*

^c ut doceret hos magistros et sacerdotes et posteriores] *cf.* aby naučil a místry a kněží potom budúcie *ED*

eos audiebat et postea, quando dubitaverunt, interrogavit. Sed quando interrogaverunt, respondit. Et ex hoc nunc multum magistri, sacerdotes et doctores peccant, qui nec sapienter audiunt, nec interrogant, nec respondent, nisi – NEZLI^a iuxta suam voluntatem. Et si est sacra scriptura contra eorum consuetudinem et voluntatem, hoc mirabiliter exponunt. Sicut illud: „Nolite vobis possidere aurum et argentum!“ Et illud: „Principes gentium dominantur eorum, sed vos non sic!“ Et illud: „Gratis accepistis, gratis date“ **etc.**

[69–78] Ulterius dicit ewangelium: „Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis?“ Pater non interrogavit, quia credidit, quod Christus Deus **VERUS** est et timuit Deum corrigere. Sed mater **ZOBICZEYNE** gracia, que queri non expavescit, sed affabilitatem fecit, interrogat causam: **NE PROCZ GEST GE** sic Christus **TRUDIL** et conturbavit, sed propter quam rem eis utilem sic fecit. Et dicit: „Ecce, pater tuus et ego dolentes – TRUCHLECZE querebamus te.“ Et Iesus confirmat quescionem – OTAZKY matris sue et eciam honorifice interrogat de eorum ignorancia dicens: „Nesciebatis, quia in hiis,^b que patris mei sunt, oportet me esse?“ Hoc scias prius et magis, quam in servicio et in obediencia cuiuslibet creature. Et quare? Ideo, **lf. 162^{vl}** quia in hunc mundum ideo venit, ut testimonium veritati perhiberet.

[79–101] Hic habent doctrinam patres et matres,^c ut pueris suis servire Deo non prohibeant. Secundo, quando puer aliquid fecerit, **SĪ** sciverit causam, cur hoc facit, et non ut statim maledicerent et^d increparent. Et pueri habent doctrinam, **ABI SIE** super patrem et matrem **NEOSSOPOWALY**. Quia hic humiliter Iesus^e interrogavit matrem et patrem dicens: „Quid est,

^a nezli] *cf.* než *ED*

^b quia in hiis] quia in hiis, quia in hiis *C*

^c *in marg.* parentes *C*

^d et] *cf.* neb *ED*

^e Iesus] *cf.* Kristus *ED*

quod me querebatis?“ Et quilibet habet doctrinam et^a presertim prelatus, ut plus ponderaret profectum spiritualem sancte **matris** ecclesie quam aliquas causas seculares, ut plus obediret Deo quam aliquem hominem. Ecce, hic contra voluntatem patris et matris Iesus implevit voluntatem patris Dei. **Et hic** dat doctrinam, ut omnis, **qui**^b cognosceret, quod Deus aliud eligit – WOLY quam pater aut mater, ut voluntatem Dei impleret. Ecce, hic pater et mater voluerunt, ut Iesus **Christus** in templo non remaneret et Deus pater voluit, ut remaneret **in templo**. Ideo Iesus dicit: „Oportet me esse – OSTATY in templo,“ ut legem Dei magistros doceret,^c sicut sibi Deus pater precepit. Contra istam doctrinam sanctam communiter sunt fere omnes homines et presertim sacerdotes, qui plus ponderant precepta **et tradiciones** hominum, quam precepta Dei, et sic plus obediunt hominibus quam Deo, et sic erronee sacerdotes ZAWEDLY SU homines obediencia **illa illicita**,^d quod multi predicant et dicunt, quodcumque papa precepit, hoc debent homines facere aut tenere, quia papa non potest errare, et nolunt super illud memorare, quod multi pape heretici fuerunt **et erraverunt** et quod una mulier fuit papa duobus annis et tres menses, que erat nacione de **MOHUCZ** et appellabatur Agnes, et quando **PAPEZILA**, tunc vocabatur Iohannes; et tunc, equitans a sancto Petro ad Latranum, peperit puerum. Ecce, dyabolus eam, qui erat amasius eius, super locum papalem imposuit – WSSADIL,^e quod erat docta, et Deus permisit propter nostram utilitatem, quod non statim pro sancto haberent, qui tenerent episcopatum aut papalem dignitatem^f **etc.**

^a et] *cf.* ale ED

^b qui] *cf.* když kolivěk ED

^c „Oportet me esse – ostaty in templo,“ ut legem Dei magistros doceret] *cf.* že musěl jest býti v chrámě, aby místry učil ED

^d *in marg.* Hic reducit ab obediencia C

^e Ecce, dyabolus eam, qui erat amasius eius, super locum papalem imposuit – wssadil] *cf.* Čert ji na papežovo miesto a její frejjeř vsadil ED

^f papalem dignitatem] *cf.* papežstvie ED

[102–123] Tunc secundi dicunt, quod, **lf. 163^{rl}** si quid superior preceperit, sicut episcopus aut papa, malum, adhuc debet **eum in hoc** obedire inferior, nam ille inferior non habebit peccatum, sed qui preceperit.^a Dyabolica est ista sagitta, que quemlibet induceret in suam obedienciam, non curans, quod ipse erit culpabilis, sic hominem in peccatum inducens. Ideo nec ille, qui precipit aliquid mali, nec ille, qui obedit, erit sine peccato, nam dicit salvator, **Mathei XV°:^b** „Cecus autem si ceco ducatum prestet, ambo in foveam cadunt.“ Locutus est istud salvator de prelati, qui propter suas tradiciones transgressi sunt precepta Dei. Ulterius dicit ewangelium: „Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad illos.“ Adhuc plene Maria et Ioseph non potuerunt misterium Dei intellectu comprehendere – STYHNUTY, POCHOPITI; nam sicut glosa dicit: „Deus **existens** potens, factus est parvulus, ut inter parvos crescens, paulatim eis induceret,^c ut eius misterium veritate perciperent – PRZIGIALI.“ Nec mireris, quod **beata** virgo Maria multas res nesciebat,^d nec quod multos Christi sermones non intelligebat. Ulterius dicit: „Et descendit cum illis et venit in civitatem suam Nazareth et erat subditus illis.“ Latine sonat, quod „descendit cum illis“ ideo, quod Ierusalem alcius sedet quam Nazareth. Sed spiritualiter potest notari, quod eius descensio est eius humiliacio. Ideo dicit glosa: „Fideliter descendit, id est humiliatus est.“^e „Et erat subditus illis.“ Sanctus Bernhardus: „Quis quibus? Deus hominibus.“ Ecce, subditus erat Deus hominibus.^f Ideo erubescat homo esse superbus, pro quo Deus factus est humilis. Et sic Iesus implevit omnem iusticiam, hoc est perfecta humiliacio, quod subiciebatur inferioribus in obedienciam. Et hec obediencia, sicut dicit Ambrosius, non fuit coacta, sed voluntaria et graciosissima.

^a *in marg.* Contra hoc est scriptum: „In me sit maledictio hec, fili mi, tantum audi vocem meam.“ *C*

^b Mathei XV°] *cf.* Mt 15 (*marg.*) *ED*

^c paulatim eis induceret] *cf.* z nenáhla je uvedl *ED*

^d *in marg.* heu nobis! *C*

^e Fideliter descendit, id est humiliatus est.] *cf.* Věrně sstúpil jest a ponížil sě jest. *ED*

^f *in marg.* Quare ergo non homo homini? *C*

[124–140] Ibi etiam Iesus docuit pueros, quod non tantum parentes suos debent obedire, sed etiam in honore eos habere. Nam dicit in preceptis, Exodi XX°: „Honora patrem tuum et matrem tuam, **ut sis longevus super terram.**“ Honora, honorifice eos tractans. Honora, necessitatem eis, si sunt ^{lf. 163^{vl}} egeni, dando. Honora, eis obediendo. Sicut dicit sanctus Paulus Ad Colossenses 3°: „Fili, obedite parentibus vestris per omnia.“ Intellige in hiis, que pertinent ad honoracionem exteriorem et ad domesticam rem. Ideo pueri per omnia debent parentibus obedire, si non est contra Deum.^a Nam si facit pater aut mater filie, ut virum duceret, et ipsa libencius vellet in virginitate manere, tunc non est obligata **filia in hoc parentibus** obedire. Similiter si facit sibi in virginitate manere, et ipsa libencius vult virum ducere, iterum non est ad hoc obligata. Similiter et filio, si iubet pater,^b ut esset monachus aut sacerdos, et ille considerat, quod ille et talis ordo sibi displicet,^c non est obligatus ad hoc patri obedire. Similiter si precip*<i>*et papa vel pater Petro, ut omnia venderet et distribueret pro Deo, Petrus non est obligatus in hoc obedire,^d licet consilium Dei sit omnia vendere et dare pauperibus et transire post Christum pauperem. Sed quia forte Petro illud non placet facere, ideo non est obligatus sub peccato mortali, ut patri aut pape in hoc obediret.

[141–169] Sed forsán diceres: Ex quo est consilium Dei sic facere et Deus non consiliatur^e ad malum, **sed semper ad bonum**, qui numquam potest errare,^f qualiter autem Petrus an alius **non peccat consilium eius spernens et non obediens consilio et precepto** Dei. Ibi dico, quod peccat venialiter, quia consilium non obligat sub peccato

^a Ideo pueri ... non est contra Deum] *cf.* a což nenie proti bohu. Protože ne ve všem děti mají rodičov poslúchati; *ED*

^b si iubet pater] *cf.* snad mu velí otec *ED*

^c quod ille et talis ordo sibi displicet] *cf.* že se mu ten stav nehodí *ED*

^d *in marg.* Nota bene et intellige a simili ad priora *C*

^e non consiliatur] *cf.* nemůž raditi *ED*

^f qui numquam potest errare] *cf.* jakož nemůž poblúdit *ED*

mortali sicut preceptum, sed **tantummodo** sub peccato veniali, **propter hoc homo non dampnabitur, sicut per mortale peccatum etc.** Eciam non cuilibet quodlibet consilium est magis proficuum, nam alicui melius valet matrimonium, quam **Sic stare et esse** absque matrimonio, sicut solus Deus **VLOZIL**, ut in matrimonium **DRUZY** descenderent et non sic manerent. Ideo debet homo diligenter ponderare, ad quem statum melius valet, et rogare Deum, ut sibi hunc statum dignaretur dare. Et pro illo petimus dicentes: „Fiat voluntas tua“ **etc.** Et sic Iesus **lf. 164r^l** non suam voluntatem, sed voluntati Dei patris obedivit. Sicut solus dicit Iohannis VI°, quod „descendi de celo, non ut facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, **patris.**“ Et ad idem est hodiernum ewangelium, quod „in hiis, que patris mei sunt, oportet me esse.“ Et quod eciam fuit voluntas patris, ut patrem et matrem obediret post celestem patrem, ideo dicit ewangelium: „Et erat subditus illis. Et mater eius conservabat omnia verba hec, conferens ea in corde suo,“ quia ea pie et dilecte et cordialiter percipiebat et ex eis fuit in intellectu **interiori** illuminata et postea intellexit, quid Christus intendebat. Sic debet anima fidelis facere, que est **ACZ NE TYELESSNYE**, sed tamen spiritualiter Iesum **Christum** genuit. **Mathei XII°:**^a „Omnis, qui facit voluntatem patris mei, qui in celo est, ille frater meus, soror mea et mater mea est.“ Ideo dicit sanctus Augustinus: „Si Maria spiritualiter filium Dei non concepisset, numquam eum corporaliter genuisset.“ Ideo anime fideli multum est utile, ut verbum Dei conservet. Nam sic erit mater Dei, hoc scias Iesu **Christi**, qui mulieri, que eum comendavit dicens: „Beatus venter, qui te portavit, et ubera, que suxisti,“ dixit: „Quinymmo beati, qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud,“ **Luce XI°.**^b Quasi diceret: Sic est, quod beatus venter est, qui me portavit, sed non propter hoc, quod esset beatus, quod me portavit, quod si illa verbum Dei non

^a Mathei XII°] *cf.* Mt 12 (*marg.*) *ED*, *cf.* neb die Ježiš *ED*

^b Luce XI°] *cf.* Lu 11 (*marg.*) *ED*

servaret, que me in utero portavit et uberibus lactavit.“ De qua hic dicit ewangelium: „Et mater eius conservabat omnia verba hec, conferens ea in corde suo.“

[170–181] Et ulterius dicit ewangelium: „Et Iesus proficiebat etate – WIEKEM,“ quod crevit et intravit in annos, „et sapiencia,“ cognicione – POZNANYM WEDLE **PIETY CZICHOW**, sic quod aliquid oculis corporalibus cognovit, quod prius non vidit, similiter et audivit et gustavit et tetigit, „et gracia,“ qua populo ostendit. Et eciam, sicut dicit Ambrosius, proficiebat sapiencia et gracia, quod suam gratiam et sapienciam paulatim ostendebat. Et sanctus Gregorius dicit: „Proficiebat aliis, hoc est profectum in aliis hominibus sapiencia sua et gracia faciebat,“ et hoc gloriose „coram Deo et coram **lf. 164^{vl}** hominibus,“ ut Deo **patri** esset **gloriosus et** laus **et honor sit Deo patri nunc et in evum**, et homini^a sciencia et salus ex eius sancta **et immensa** gracia, **mira bonitate et caritate**, qui dignatus est cum patre et matre ad templum ire, magistros ibi docere, postea cum matre domum ire et patri Iozeph et virgini Marie **matri** ex gracia **PODDAN BITY**, existens Deus eternus, benedictus in eternum, cuius doctrina dignetur esse nostra salus. Amen.

^a homini] *cf.* lidem *ED*

[7.] Tercia dominica post nativitatem Christi, Iohannis 2°

[1–22] **In illo tempore nupcie** (HODOWE MANZELST<W>IJ, SWATBA) **facte sunt** (STALA SIE) **in Chana** (W TOM MIESTECZKU) **Galilee** (TE KRAGYNY <GALILE>YSKE). **Et erat** (A BIESSE) **mater** (MATKA)^a **Iesu** (GEZISSOWA) **ibi** (TU). **Vocatus** (POWOLAN BIL) **autem (TAKE)** **est Iesus** (GEZISS) **et (Y) discipuli eius ad nupcias** (NA SWATBU). **Et deficiente vino** (A KDYZ SIE WINA NEDOSTALO),^b **dicit** (WECZIE) **mater Iesu ad eum** (K NYEMU): **Vinum (WYNA) non habent** (NEMAGI). **Et (Y) dicit** (WECZIE) **ei Iesus: Quid** (CZO) **mihi et tibi** (DO TOHO) **est mulier?** **Nondum** (GESTIE) **venit** (GEST NEPRZISSLA) **hora mea. Dicit mater eius (Iesu)^c ministris** (SLUHAM): **Quicumque** (CZOZ KOLI)^d **dixerit** (DIE) **vobis** (WAM), **facite** (CZINTE)! **Erant** (BIESSE) **autem ibi** (TU) **lapidee ydrie** (STUDWI) **sex** (SEST) **posite** (POSTAWENICH) **secundum (PODLE)^e purificationem** (OCISTIENYE) **Iudeorum** (ZIDOW NEB SU CZASTO ORUDIE VMYWALI), **capientes** (BERUCZE) **singule** (KAZDA) **metretas** (MYERZICZIE, WIED<RA>) **binas vel trinas. Dixit** (WECZIE) **eis Iesus: Implete** (NAPLNTE) **ydrias** (STUDWE)^f **aqua** (WODI).^g **Et impleverunt** (A NAPLNYLI SU) **eas** (GE) **usque** (AZ) **ad** (DO) **summum** (WRCHU). **Et (Y) dicit** (WECZIE)^h **eis Iesus: Haurite** (BERZTE) **nunc** (GYZ) **et ferte** (A NESTE) **architriclino (SWATU,** WLADARZI NEB STAROSTIE SWATBY). **Et tulerunt** (Y NESSLI SU GEMU). **Ut** (A KDYZ) **autem gustasset** (OKUSSY) |f. 165r| **architriclinus** (WLADARZ, **id est** STAROSTA) **aquam** (WODY) **vinum** (WYNEM) **factam**ⁱ (VCZYNYENE, WYNA

^a matka] cf. mātē ED

^b nedostalo] cf. nedosta ED

^c Iesu] cf. Kristova ED

^d koli] cf. kolivěk ED

^e podle] cf. vedlé ED

^f studwe] cf. stúdvý ED

^g wody] cf. vodú ED

^h weczie] cf. die ED

ⁱ factam] emendavi, factum C

Z WODI VCZYNYENEHO) **et non sciebat** (A NEWIEDIESSE) **unde** (ODKUD) **esset** (BI BILO). **Ministri** (SLUHY SU) **autem** (ALE) **sciebant** (WIEDIELI), **qui** (KTERE)^a **aquam hauserant** (BRALI SU). **Vocat** (ZAWOLAW) **sponsum** (ZENYCHA) **achritricli<n>us** (WLADARZ) **et dicit** (Y DIE) **ei** (GEMU): **Omnis homo** (KAZDI CZLO<WIE>K, **T.** OBECZNIE) **primo bonum vinum ponit** (POSTAWUGE NA STOL) **et cum** (A KDYZ) **inebriati** (SIE ZPIGY) **fuertint** (TO CZINIE ZLI KRCZMARZI), **tunc id** (TO), **quod (CZOZ)^b deterius est** (**NAYHORSSIE^c** GEST). **Tu autem** (**ALE^d** TI) **servasti** (SCHOWAL SI) **vinum bonum usque huc** (AZ DOSSAWAD,^e **id est** AZ DO TOHOTO CZASSU). **Hoc fecit initium** (POCZATEK) **signorum** (DYWOW ZIEWNY) **Iesus in Chana (W TOM MIESTECZKU) Galilee (KRAGYNY GALILEYSKE) et manifestavit** (A OHLASSIL GEST) **gloriam** (SLAWU) **suam** (SWU). **Et** (A) **crediderunt** (VWIERZILI SU) **in eum** (W NYEHO) **discipuli** (VCZEDLNICZI) **eius**.

[22–25] Istius sancti ewangelii miraculum factum est eodem die post annum, in quo die baptisatus est Christus a Iohanne, in conviviis nupciarum, qui sicut opinantur, quod fuerunt nupcie Iohannis **Ewangeliste**, qui est ad apostolatum ab eo vocatus, cuius sponsam non noscimus, quod si – ACZ opinantur quidam, quod esset Maria Magdalena.

[32–41] Ex illo est probacio, quod matrimonium est dignum, similiter et nupcie, nam nullo modo suprema veritas, dominus **noster Iesus Christus**, interesset nupciis, quando in se ipsis essent male. Ideo dicit sanctus Beda, quod Iesus dignatus est super nupcias venire secundum posicionem ewangelii, fidei credencium conferens et Tacianorum et Marchion et aliorum hereticorum errorem contempnendo, qui matrimonio detrahunt. Nam si in matrimonio

^a ktere] *cf.* kteréž *ED*

^b czoz] *cf.* kteréž *ED*

^c nayhorssie] *cf.* horšie *ED*

^d ale] *cf.* a *ED*

^e dossawad] *cf.* dotud *ED*

contaminatio^a et in nuptiis recte conservatis culpa esset, nequaquam dominus Iesus super nuptias veniret. Sed quod bona est continencia matrimonialis, melior continencia vidualis **lf. 165^{vl}** et optima **continencia** virginalis, **que suprema et perfecta est**, probavit – DOKAZAL GEST, quod status virginalis est dignissimus, quod dignatus est ex Maria virgine nasci. Et hoc vult **sanctus** Beda.

[42–48, 64–67] Tunc quando vinum non erat, mater Iesu existens diligens, sicut ex miseracione conquesta est filio suo confidens, quod miraculo emendabit defectum, et dixit pulchre et moderate: „Vinum non habent.“ Et Iesus dicit ei: „Quid mihi et tibi est, mulier?“ Quasi diceret secundum exposicionem sancti Augustini, quod non assumpsit humanitatem ex ea, qua faceret universa miracula, quia miracula fecit secundum divinitatem, quam ipsa non genuit. Ideo dicit: „Nondum venit hora mea,“ in qua pateretur secundum humanitatem, quam humanitatem ab ea recepit. **Et ulterius dicit beata Maria veris** ministris: „Quodcumque dix<er>it vobis, facite.“ O, utinam nos, qui vocamur ministri **domini nostri Iesu Christi**, illud consilium **beate Marie**^b teneremus et obediremus, tunc numquam fornicaciones nec ad peccatum mortale committeremus,^c sed diligenter^d voluntatem eius preceptorum sanctorum observaremus.

[68–78] Ulterius dicit ewangelium: „Erant autem ibi lapidee ydrie sex,“ dolia aut tine, certum nomen nescio, quia Latini acceperunt illud verbum ydria a Grecis. Et vocatur ydria vas ad aquam aptum. Et sic hec sex ydrie, sive sint **STUDWE**, dolia, vasa, tine, urcea, **KBELIKOWE**, lagene aut fiala – **BANYE**, posite ibi secundum consuetudinem Iudeorum, quam consuetudinem

^a contaminatio] *cf.* nepoškvrněném *ED*

^b illud consilium beate Marie] *cf.* té jejie svaté rady *ED*

^c nec ad peccatum mortale committeremus] *cf.* ani kterého hřiechu smrtedlného činili *ED*

^d diligenter] *cf.* plně *ED*

ipsi pharisei constituebant, ut crebrius manus lavarent, quando aliquid immundi attingerent,^a et propter ydrias, ut frequenter laverunt, sicut Marcus VII° scribit dicens: „Pharisei autem et omnes Iudei, nisi crebro lavent manus, non manducant,^b tenentes tradicionem seniorum. Et a foris nisi baptisentur, non comedunt. Et alia multa sunt, que tradita sunt illis, ut tenerent **ea**: baptismata calicum **et** urceorum, eramentorum et lectorum.“ Sic dicit sanctus Marcus.

[79–109] Ulterius dicit „capientes,“ hoc scias omnis in se illa ydria – STUDEW, aut dolium – KADCZIE, „measure“ – MYERZICZIE aut **MYERZIE** „binas vel trinas,“ il- **lf. 166r1** -las nescio **recte dicere et perfecte** – **DOKONALE ZPRAWITI**, nam metreta est verbum Grecum et in alia regione sunt alie measure et in alia alie. **Ymmo** et nos in Boemia non concordamus in **illis** mensuris, **NEBRZ** in una civitate, **ut puta** Prage, alia est mensura in Nova civitate et alia in Parva parte. Et eciam non est nobis multum proficuum ad salvandum **illas** scire **et** quales^c erant ille ydrie – **STUDWE** aut^d measure. Dicit eis Iesus: „Implete ydrias aqua.“ Ibi forte aliquis interrogaret, quare non creavit vinum in ydriis sine aqua aut aquam in ydriis? Responsum est sancti Iohannis Crisostomi., quod ideo, ut testes illius miraculi essent ministri, sicut quando Lazarum resuscitavit, fecit lapidem levare, et hoc omnis scit, quod sibi tam leviter fuit sine lapide leva<ci>o Lazarum resuscitare^e sicut **lapidem** levare.^f „Et impleverunt eas usque ad summum.“ Ministri isti et virginem Mariam et Christum obedierunt. Det hoc dominus **noster Iesus Christus**,^g ut nos eodem modo faciamus. Sed sunt prohdolor multi, qui non secundum Christi preceptum suos ventres cibis^h replent, „habentes

^a quando aliquid immundi attingerent] *cf.* když by se co i dosti čistého dotkli *ED*

^b nisi crebro lavent manus, non manducant] *cf.* jedné často se umývajíce, jedie *ED*

^c illas scire et quales] *cf.* věděti, kaké *ED*

^d aut] *cf.* i *ED*

^e sine lapide levacio Lazarum resuscitare] *cf.* bez kamene vzdvihnutie Lazara vzkriesiti *ED*

^f lapidem levare] *cf.* vzdvihnúce *ED*

^g noster Iesus Christus] *cf.* böh *ED*

^h cibis] *cf.* obžerstvím *ED*

ventrem pro Deo,“ sicut dicit sanctus Paulus **Ad Philippenses 2°**: „**Quorum Deus venter est.**“ Et alii implent aqua concupiscencie, avaricie, quam non possunt ebibere **AZ DO WOLE**, nam quanto magis bibunt, tanto magis siciunt – ZIEZNYE. Nam dicit Salomon, quod avarus non impletur pecunia. Et Aristotiles dicit, quod concupisencia diviciarum crescit absque fine. Et dicit eis: „Haurite nunc et ferte architriclino.“ Hoc dicit, ut miraculum esset divulgatum in eius virtute et a ministris et ab architriclino^a qui a Grecis vocatur architriclinus et fuit ille, qui nupcias **illas** regebat. Et secundum consuetudinem Iudeorum dicunt quidam, quod esset unus sacerdos Iudeorum, expositus ad nupcias, ut sponsum et sponsam doceret, quomodo debeant habitare simul. Ulterius dicit: „Et tulerunt.“ Usque ad illud^b est totum facile: „Hoc fecit initium signorum in Chana Galilee.“ Ibi diceret aliquis: Tamen prius signa fecit, quando ad se tres reges **lf. 166^{vl} vocavit et** adduxit **et** quando in templo magistros **et phariseos** docuit. Una responsio est, quod dicit ewangelium, quod „hoc est primum signum in Chana Galilee.“ Secunda responsio, **quod dicit ewangelium**, quod istud signum est primum et manifestum a principio eius precepti, quo notificavit et^c divulgavit gloriam suam, hoc est, quod ipse est Deus potens et gloriosus. Et propter illud opus „crediderunt in eum discipuli eius,“ **licet** prius crediderunt, tamen hic fide confirmati sunt.

[110–128] **Nota**, istud ewangelium est de nupciis, ideo congrue legitur ad carnisprivium, quia homines illo tempore admagis desponsantur communiter et nupcias habent. Ideo utile est, ut sacerdos predicaret populo,^d quomodo debent se ducere, ut in matrimonio recte starent. Et debent dicere populo, quod matrimonium constitutum est primo propter prolem, nam dixit

^a architriclino] *lac. seq. C*

^b illud] *cf. onoho slova ED*

^c et] *cf. neb ED*

^d sacerdos predicaret populo] *cf. kněžie kázali lidu ED*

Deus ad Noe et ad eius filios, **Genesis IX°**:^a „Crescite et multiplicamini et replete terram.“ Et ideo desponsavit Ewam Ade in paradiso, ut homines ab eis multiplicarentur. Et sic matrimonium, **Genesis 2°**,^b inceptum est in paradiso et a Deo constitutum est. Mittas – NECHAT^c ostendat quis monachorum sic firmum fundamentum sui ordinis, sicut habet sanctum matrimonium. Secundo constitutum est **PRO VYSTRAHU OD SMYLSTWIE**, sicut dicit sanctus Paulus **I. Corinthiorum VII°**:^d „Unusquisque suam uxorem habeat propter fornicacionem et unaqueque virum suum.“ Hoc dicens, sanctus Paulus non precipit, sed consilium dat hiis, qui et que nolunt stare in castitate virginali aut viduali. Et intellige, quando dicit sanctus Paulus: „Unusquisque suam uxorem habeat propter fornicacionem – **PRO SMILSTWIE**,“ non ut cum ea fornicaret, sed ut fornicacionem, habens uxorem suam, precustodiret. Et sic proles **A WISTRAHA SMILSTWIE** sunt due principales – **NAYPRWNYEYSSIE** cause in communi matrimonio. Dico in communi, nam inter Ioseph et Mariam fuit matrimonium, non ut ipse cum ea haberet prolem ex actu, nec propter precustodiam eorum a fornicacione, sed propter alias causas, de quibus alibi scribetur. Sunt eciam alie cause, sicut reconciliacio inimicorum – **SMYRZENIE**, coniunccio populorum simul, et sic de aliis causis.

[129–133, 135–141, 143–154] Tunc fructus – **VZITEK** et^e profectus est, quod, si fuerint **legitimi MANZELE** simul bene **et ita** vixerint, tunc dabit eis dominus Deus pueros et alias res et postea **lf. 167r^l** regnum Dei.^f Eciam circa matrimonium debet esse fides, proles et sacramentum – **POSWATNA WIECZ**. Fides, ut nec ipse cum alia transgrederet **et violaret matrimonium**, nec ipsa cum alio viro. Proles, ut ad laudem Dei esset enutrita.

^a Genesis IX°] *cf.* Genesis 9 (*marg.*) *ED*

^b Genesis 2°] *cf.* Genesis 2 (*marg.*) *ED*

^c nechat] *cf.* necht^r *ED*

^d I. Corinthiorum VII°] *cf.* 1^a Corinthiorum 7 (*marg.*) *ED*

^e et] *cf.* neb *ED*

^f regnum Dei] *cf.* královstvie nebeské *ED*

Sacramentum, hoc est, quod notat sanctam rem. **Hoc** est congregacionem omnium **fidelium** electorum ad salvandum. Et hanc sponsam – **CHOT Christus** sic dilexit, quod pro ea **dignatus est in ara crucis inclinato capite humiliter mori.**^a Iuxta illud dictum: **Sic, homo, diligo te, sic victima pendeo pro te, ut vivus moriar, non est dileccio maior.** Et dilexit eam ordinate. Sic debent viri uxores suas diligere. Ideo dicit sanctus Paulus Ad Ephesios V^o: „Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam – **CZIERKEW** et semetipsum tradidit pro ea,“ hoc scias in mortem, „ut illam sanctificaret **et** mundans lavacione – **KUPELEM** aque in verbo vite,“ hoc scias **W OBMYTI** filii Dei, que aqua manavit de latere eius **in ara crucis**. Hoc scias, quod Christus vult habere hanc sponsam **mundam**, gloriosam, **non habentem rugam** in anima et in corpore, post diem iudicii, non habentem maculam mortalis peccati, nec rugam venialis peccati, nec aliquid tale, hoc est nullam immundiciam, et sic et esset sancta et immaculata. Ulterius dicit sanctus Paulus: „Sic et viri debent diligere uxores suas.“ Similiter – **TAKEZ**, hoc scias sicut Christus ecclesiam ad eternam salutem. Ulterius dicit sanctus Paulus: „Sicut corpora sua. Nam qui uxorem suam diligit, se diligit. Nam nullus aliquando carnem suam exosam habet, sed nutrit eam et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, ex carne eius et **OS** ex ossibus eius. Ideo relinquet, **Genesis**^b homo et patrem et matrem suam et adherebit uxori sue et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc est magnum. Et ego hoc dico in Christo **Iesu** et in ecclesia.“ Hoc totum sanctus Paulus.

[155–172] Durus est sermo iste simplicibus hominibus. Ac tamen breviter intellige, quod viri cum muliere consensus ad matrimonium, ut prolificarent, notat consensum Christi cum ecclesia

^a quod pro ea ... humiliter mori] *cf.* že za ni na kříži umřel *ED*

^b Genesis] *lac. seq. C*

ad spiritualem prolificacionem. Nam vir cum uxore prolificant pueros carnaliter,^a sed Christus cum sponsa sua prolificat pueros spiritualiter.^b Et sicut Christus diligit ecclesiam ad mundiciam et ad salvandum, similiter *lf. 167^{vl}* vir debet uxorem suam diligere et uxor virum. Et sicut est Christus unum corpus cum sancta ecclesia et diligit eam sicut suum corpus, similiter vir cum uxore sua debent esse unum corpus et debent se diligere **in Christo et non in carnali delectacione aut explecione immunde voluntatis**. Ulterius dicit sanctus Paulus: „Membra sumus corporis eius,“ hoc scias sancte **matris** ecclesie, que est corpus Christi. Intellige, non hoc corpus, quod in persona Christi in cruce pependit – PNYELO, sed vocat – NAZYWA sanctus Paulus corpus Christi omnem congregacionem – SBOR populorum, que salvari debeat^c. Et huius corporis omnis electus est membrum et est ex hac carne. Et quando dicit: „Ideo,“ hoc est propter matrimonium, „relinquet vir patrem et matrem suam,“ similiter et uxor, et adherebit vir uxori et uxor viro. „Relinquet,“ intellige ad habitandum, quod transiet a patre et a matre et habitabit cum viro uxor et vir cum uxore „et erunt duo in carne una,“ hoc est pro uno homine. Et hoc est signum magne sacramentalis rei, hoc est Christi consensus cum sancta **matre** ecclesia.

[172–197] Adhuc scias, quod matrimonium est ordinarius consensus viri et uxoris, indissolubilis usque ad mortem. Quando dico ordinarius, ibi intendit, ut esset libera ex utraque parte, ut vir sit liber et uxor, nulla compromissione obligata alicui alteri viro, nec ipse vir alteri, nec Deo,^d nec eciam ut esset eis in affinitate – **W PRZIBUZENSTWI**^e ad genua, ad generacionem intendo quartam, sicut sunt **NEWIESTA, SWAK, ZIET, KMOTRA, KMOTR** et sic de

^a carnaliter] *cf. tělestné ED*

^b spiritualiter] *cf. duchovnie ED*

^c que salvari debeat] *cf. jenž spaseni budú ED*

^d nulla compromissione obligata alicui alteri viro, nec ipse vir alteri, nec Deo] *cf. slibem nižádným nezavázaný jiné ženě ani ona jemu, ani bohu ED*

^e w przibuzenstwi] *cf. v přirození ED*

aliis. Et quando dico consensus, ibi scias, quod ex utraque parte consensus facit matrimonium, sic quod vir et uxor sine dolo consenciant, ut simul habitarent **in matrimonio** matrimonialiter, tunc est iam vinculum indivisum in matrimonio. Sicut dicit scriptura, **Mathei 19°:**^a „Quod Deus coniunxit, homo non separet – NELUCZ^b ROZNO. Et dico consensus sine dolo, nam aliquando vir mulieri consentit ore dolose volens, ut sibi ad actum consentiret, et intendit **in corde**, quod eam non superducat, ipsa consenciet estimans, si ipse sine dolo promitteret. Ibi non est matrimonium et ipse posset aliam ducere, sed si promisit sibi sub iuramento, tunc erit falsus iuramentator, sed ipsa non potest alium usque mortem ipsius viri ducere. Ideo, quia nescit **lf. 168^{rl}** utrum recte aut indirecte sibi promisit, nec sibi debet credere, si dicit, quod non intendebat eam superducere. Et idem dolus fit et in uxoribus. Et sic consensus utriusque voluntarius fit matrimonium **et hoc** sine dolo,^c quod si numquam se carnaliter cognoscerent, sed rudes homines putant, quod eorum coniunctio – SWALENYE sit matrimonium. **Sed tantummodo** consensus^d firmatur ex utraque parte sermone, quod vir dicit: Ego te duco pro uxore mea, et ipsa: Et ego te duco pro viro meo. Quod si hoc non intendo dicere sic,^e sed dicunt „ego te promitto ducere pro mea uxore et promitto, quod aliam mihi non ducam, **quo usque tu vivis**. Et ipsa econtra dicit similiter. Quis iam audet eos separare – LUCZITI ROZNO, quando est consensus **ex utraque parte** proposito bono et hoc sermone confirmato? Et hic consensus est indivisus usque ad mortem unius ex eis, sic quod nullus potest ex eis **ODWOLITY**, nec quis **hominum** potest eos separare, ut non essent

^a Mathei 19°] *cf.* Mt 19 (*marg.*) ED

^b nelucz] *cf.* nerozluč ED

^c Et sic consensus utriusque voluntarius fit matrimonium et hoc sine dolo] *cf.* A tak svolenie s óbú stranú dobrovolné, beze lsti, číní manželstvie ED

^d Sed tantummodo consensus] *cf.* A svolenie to ED

^e Quod si hoc non intendo dicere sic] *cf.* Pakli toho neumějí tak řéci ED

matrimoniales. Quod si aliquando propter adulterium fiunt separati, sic quod simul non habitant, sed non fiunt separati in matrimonio.

[198–236] Ibi scias, quod **vir cum uxore in statu vero perseverantes**^a

quatuor modis agnoscunt se carnaliter. Primo directe propter prolem. Et ibi non est opus propter ea confiteri, quod si secundum dictum beati Augustini ille actus non sit sine peccato veniali parvo, quod ipse dicit, quod totus homo **K HOWADSWIJ**^b **W TU DOBU BYWA POHRZYZEN**, et sic obliviscitur Dei. Sed forte dicis: Si est sic, tunc non licet umquam **MANZELOM** propter prolem sic se cognoscere carnaliter? Ibi dico, quod eadem probacione probaretur, quod nobis non liceret dicere illam oracionem dominicam „Pater noster“, nam nullus ex nobis dicet, quod venialiter non peccaret, ideo quia aliqua cogitabit aut dicet non cum summa diligencia. Et presertim, quod nullus eam sic perfecte dicet, sicut eam Christus bene dixit. Et sic quilibet nostrum habet defectum in sua oracione. Ego me cognosco, et tu fac, sicut vis. Certe si dixi unum Pater noster **bene et** accepte Deo, sicut vivo.^c Testis est mihi scriptura, **Ecclesiaste IX**^o:^d „Nemo scit, si est amore aut odio dignus.“ Et sanctus Iohannes in epistula sua: „Si dixero, quod peccatum,“ id est veniale, „non habemus, soli nos ipsi deludimur et veritas in nobis non est.“ Sed scias, quod peccatum veniale, quod ideo vocatur veniale, quod illud omni die usque ad mortem habemus, ideo quia non ex omnibus viribus Deum diligimus.

Et illud peccatum veniale spiritum **lf. 168^{vl}** sanctum a nobis non repellit – **NEODHANYE**, nec facit, quod opera nostra non essent Deo placita et accepta. Ideo si dicit homo „Pater noster“ cum illo peccato, non habens scienter mortale **peccatum**, tunc Deo placet et habet

^a vir cum uxore in statu vero perseverantes] *cf.* manželé *ED*

^b k howadstwij] *cf.* v hovadnosti *ED*

^c Certe si dixi unum Pater noster et accepte Deo, sicut vivo] *cf.* A já neviem ještě, spěl-li sem jeden páteř bohu vzácný, jakž sem živ. *ED*

^d Ecclesiaste IX°] *cf.* Ecclesiastes 9 (*margin.*) *ED*

mercedem. Similiter et **MANZELE**, quando propter **illam intencionem**^a cognoscuntur **et ubi est. Hoc dilata etc.** Secundo cognoscunt se **MANZELE** propter precustodiam **fornicationis** a peccato, sic quod timens vir, quod gravius non ceciderit, et committit.^b Hoc eiam fit sine peccato mortali et **similiter** non est opus confiteri. Tercio committunt ex obediencia legis, reddentes debitum, sicut iubet sanctus Paulus I. Ad Corinthios VII° dicens: „Vir reddat debitum uxori et uxor viro.“ Ideo, quod vir iam solus non habet potestatem corporis sui, quia iam uxor habet corpus eius in potestate. Similiter et uxor non habet in potestate sua corpus **suum**.^c Ideo quando vir uxorem monebit, ipsa ex obediencia legis, quod si vellet illud evadere, consenciens reddit debitum et implet legem. Similiter et vir debet econtra ei reddere debitum. Tunc quarto modo cognoscuntur et hoc in secunda cognicione potest intelligi, quando timet uxor, ne vir alias querat, volens eum in matrimonio conservare, et eo cicius cum eo coibit. Similiter si fecerit ipse eiam timens, ne lasciva uxor alibi non querat. Hec cognicio vocatur graciousissima – **MILOSTIWE**, hoc est ideo, quod ex gracia^d procedit. Tunc quinto modo cognoscunt se **MANZELE** ex magno desiderio lascivo, et sic peccant mortaliter, sicut septem viri voluerunt cognoscere Saram,^e ita quod unus post alium duxerunt eam pro uxore et quemlibet **permissione divina** dyabolus **Asmodeus** suffocavit. Et de illo in Thobia VI et VII° scribitur: O, si utinam nunc omnes dyabolus suffocaret, quanti sic propter decorem, pulcritudinem et^f propter lasciviam ducunt se, **ut in se voluntatem et immundiciam libidinosam et non propter prolem et ceteras**

^a illam intencionem] *cf.* pro plod *ED*

^b committit] committeret *prop. m. corr. C*

^c corpus suum] *cf.* toliko těla *ED*

^d ex gracia] *cf.* z lásky *ED*

^e *in marg.* Sara

^f et] *cf.* neb *ED*

causas ante dictas desponsantur, forte pauce manerent uxores, sed **et** pauciores viri, sicut septem perierunt et una Sara **UXOR** bona remansit.

[237–238] Ibique ista posui,^a quia scio maximum oportunum. Et **hoc** ex **vera** caritate **sive** **detraccione** obmittens circa ewangelium alios sensus – GYNE SMISSLY.^b **Rogemus** ergo etc.

^a ista posui] *cf.* sem prodlii *ED*

^b gyne smissly] *cf.* jiných smyslův *ED*

[8.] Dominica III., Mathei VIII°

[1–25] **In illo tempore** (PRWNYEHO LETA^a KAZANIE SWEHO) **cum** (KDYZ) **autem descendisset** (SGYDE) **Iesus de monte** (S. IE^{ON}:^b THABOR) [f. 169r] **secute sunt** (SSLY SU PO NYEM) **eum turbe multe. Et ecce** (A AY), **leprosus** (MALOMOCZNI) **veniens** (PRISSED) **adorabat (KLANIESSE SIE)** ^c **eum dicens: Domine** (PANE), **si vis, potes me mundare** (OCZISTITI). **Et extendens** (A ZTAH) **manum, tetigit eum** (DOTEKL SIE GEHO)^d **dicens** (RZKA): **Volo** (CHCZI) **mundare** (BUD CZIST). **Et** (A) **confestim** (YNHED)^e **mundata est** (WICISTIENO GEST) **lepra eius. Et ait illi Iesus: Vide** (VYZ), **nemini dixeris** (ABY ZADNEMU NEPRAWIL,^f PICHAGE VZDRAWENYM), **sed vade, ostende** (OKAZ^g SIE) **te sacerdotibus** (KNYEZIM)^h **et offer** (A OBITUY)ⁱ **munus** (DAR, **id est** OBIET) **tuum, quod** (KTERUZ)^j **precepit Moyses in testimonium illis** (**ibi precepit** OBIETOWATI MALOMOCZENSTWIE ZBAWENYM, ABY SWIEDCZILI KNYEZIE GEMU ZE NENYE^k GYZ MALOMOCZNY).^l **Cum autem** (A KDYZ) **introisset** (WGYDE GEZIS) **in Capharnaum** (TOHO MYESTA), **accessit** (PRZISTUPIL) **ad eum centurio** (STORYTIERZNIK) **rogans eum et dicens: Domine** (PANE), **puer** (PACHOLEK, **servus**,^m DYETIE) **meus iacet in domo paraliticus** (DNU TRPIE, DNU ZLAMANY) **et** (A) **male** (ZLE) **torquetur** (SIE TRAPY). **Et ait illi Iesus: Ego veniam** (PRZIGDU) **et** (A) **curabo** (VZDRAWIM) **eum** (HO). **Et respondens centurio ait illi: Domine**

^a prwnyeho leta] cf. prvé léto ED

^b Ie^{on}] cf. Jeroným ED

^c klaniesse sie] cf. modléše sě ED

^d geho] cf. ho ED

^e ynhed] cf. ihned ED

^f aby zadnemu neprawil] cf. Nižádnému neprav ED

^g okaz sie] cf. ukaž sě ED

^h knyezim] cf. knězi ED

ⁱ a obituy] cf. a obětuj ED

^j kteruz] cf. jež ED

^k neny] cf. nýnie ED

^l ibi precepit obietowati malomoczenstwie zbawenym, aby swiedczili knyzie gemu ze neny gyz malomoczny] in marg. C

^m servus] cf. slúha ED

(PANE), **non sum dignus, ut** (ABI) **intres** (WSEL) **sub tectum, sed tantum** (GEDYNE)^a **dic** (RZCZI) **verbo** (SLOWEM) **et sanabitur puer** (SLUHA, DIETYE) **meus. Nam** (WSSAK) **et** (Y) **ego** (IA) **homo** (CZLOWIEK) **sum** (SEM) **sub** (POD) **potestate** (MOCZI) **constitutus** (VSTAWENY) **habens** (MAGE) **sub me** (POD SEBU) **milites. Et** (A) **dico huic** (TOMUTO): **vade** (GDY), **et vadit;** **et** (ET) **alio** (GYNEMU): **veni, et venit** (A PRZIDE) **et** (A) **servo** (SLUZE) **meo: fac** (VCZYN) **hoc** (TO), **et facit** (A VCZINI). **Audiens** (VSLISSAW) **hoc Iesus, miratus est** (DYWIL SIE GEST), **et** (A) **se-** [f. 169v] **-quentibus** (GDUCZYM) **se** (PO SSOBIE) **dixit: Amen** (WIERU) **dico vobis, quod** (ZE) **non inveni** (NENALEZL SEM) **tantam** (TAK WELIKE) **fidem in Israel** (W ZIDOWSKEM LIDU). **Dico** (PRAWI) **autem vobis, quod** (ZE) **multi ab** (OD) **oriente** (WYCHODU)^b (SLUNCZIE) **et occidente** (A OD ZAPADU) **venient** (PRZIGDU) **et recumbent** (A STOLITI BUDU, SSEDU)^c **cum Abraham** (S ABRAHAMEM) **TIEM** (SWATIM), **Ysaak** (SWATYM) **et Iacob** (SWATYM) **in regno celorum, filii autem regni** (KRALOWSTWIE) **eicientur** (WIWRZENY BUDU) **in tenebras** (W TEMNOSTI) **exteriores** (ZEWNITRZNYE). **Ibi** (TU) **erit** (BUDE) **fletus** (PLACZ) **et stridor** (A SKRZIPENYE, SKRZEHOT) **dencium** (ZUBOM). **Et** (Y) **dixit Iesus centurioni: Vade et** (A) **sicud** (IAKOZ SI)^d **credidisti** (VWIERZIL),^e **fiat tibi** (BUD) **NEB** (STAN SIE TOBIE). **Et** (A) **sanatus est** (VZDRAWENO)^f **puer** (DIETIE, SLUHA) **in illa** (W TU) **hora** (HODYNU).

[26–41] Sanctum istud ewangelium ad confirmationem et ad informacionem fidelium duo miracula ponit, que fecit salvator noster ex magna potestate et gracia **SUA**. Primum miraculum, quod leprosum, et secundum, quod paraliticum – DNU ZLAMANEHO sanavit. Et cum hoc

^a gedyne] *cf.* jedné *ED*

^b wychodu] *cf.* vzhodu *ED*

^c ssedu] *cf.* sědnú *ED*

^d iakoz si] *cf.* jakožs *ED*

^e vwierzil] *cf.* věřil *ED*

^f vzdraweno] *en supra no script. C*

approbavit potestatem et gratiam **suam** deicam, ut credamus, quod ipse est Deus potens **et magnus**, et speremus, quod est misericors **et piissimus et iustus reddens unicuique iuxta opera sua**. Et „cum descendisset de monte Thabor, secute sunt eum turbe multe,“ propter diversas causas: aliqui propter eius gloriosam consuetudinem, aliqui propter devocionem, aliqui **volentes videre miracula aut^a** aliquid miraculi audirent vel viderent, infirmi, ut sanitatem reciperent, et esurientes aliqui, ut adimplerentur. Et sacerdotes et pharisei, ut in sermone aut in actu comprehendentes, eum **condempnarent et** detraherent et diffamarent.^b **Dicit ulterius ewangelium:** „Et ecce, leprosus veniens adorabat eum dicens.“ **lf. 170r^l** Sanctus Marcus dicit „flectens genua“ ille leprosus confessus est potestatem immensam Christi **Iesu**, qui^c derelinquens alios medicos venit ad Iesum, flectens genua et adorabat eum dicens: „Domine, si vis, potes me mundare.“ Ibi habet omnis peccator **sceleratissimus** doctrinam, ut sciens – VIEDA, quod nullus est, qui potest a lepra spirituali mundare, nisi solus Deus, debet ad eum confugere et ei humiliare et adorare, ut dignetur animam eius a lepra mundare.

[42–71] Et scias, quod lepra in **sacra** scriptura significat peccatum mortale. Primo ideo, nam sicut in antiqua lege, **Numerorum**, leprosus de communitate eicitur et cum eo non habitarent, non comederent, non biberent et aliomodo non conversarent. Similiter spiritualiter peccatum mortale hominem de communitate sancte **matris** ecclesie eicit, ut cum eo^d non manducarent^e corpus Christi Iesu, non biberent^f sanguinem eius et nichil uteretur ad salvandum

^a aut] *cf. aby ED*

^b condempnarent et detraherent et diffamarent] *cf. haněli a tupili ED*

^c qui] *cf. že ED*

^d cum eo] *cf. s ní ED*

^e non manducarent] *cf. nejedl ED*

^f non biberent] *cf. nepil ED*

spiritualibus rebus, sicut et non utitur, donec in eis **peccatis sceleratissimis** stat. Et vulgariter vocatur lepra et ab ea homo leprosus – MALOMOCZNY, et ideo modicum potest, donec est in peccatis mortalibus, et ipse non potest digne neque orare, **neque adorare**, nec comedere, nec bibere, et est ab omni participatione separatus. Ideo theutunice vocatur bene Aussecik, hoc est extra **WYWRZENY**^a de communitate sancta. Et quando hec ponderaret homo, tunc potius millesies vellet elegi sibi,^b ut leprosus efficeretur in corpore, quam in peccatum mortale incideret. Nam si esset leprosus in corpore et pie pateretur **et** caveret sibi a peccatis, magnus sanctus esset. Sed quid homini prodest, si decorus et pulcher est et in corpore sanus et in anima peccato leprosus et sic Deo valde **MŔZKY?** Et si morietur **in hiis peccatis**, erit cum dyabolis in eternum dampnatus, nisi veniens **ad Iesum Christum**, humiliter adorabit dicens:^c „Domine, si vis, potes me mundare.“ Et scias,^d quia sapienter optat; cum dicit „domine“, confitetur Christi dignitatem, qui^e est dominus totius mundi. Et quando dicit „si vis“, confitetur eius magnam potestatem. Et sic spem et suam sanitatem posuit in voluntate et in potestate Christi. Nam quid dignatur Christus **Iesus**, hoc potest facere. Et sapienter posuit in voluntate eius suam **lf. 170^{vl}** sanitatem, quasi diceret: Ego nescio, si voluntas^f tua est, ut fiam sanus, nec scio, utrum valebit mihi sanitas corporalis. In hoc dat nobis doctrinam, ut pro sanitate corporali non rogaemus, nisi si est voluntas Dei et ad nostrum profectum. „Et extendens manum Iesus tetigit eum dicens: Volo, fias mundus.“ Ibi ostendit salvator humilitatem, quod sua sanctissima manu dignatus est tangere leprosum. Secundo ostendit promptitudinem ad audicionem, quando eum homo digne rogat dicens

^a wywrzeny] *cf.* vysazený *ED*

^b potius millesies vellet elegi sibi] *cf.* by tisícekrát radějie volil *ED*

^c nisi veniens ad Iesum Christum, humiliter adorabit, dicens] *cf.* jedné ač přijda u veliké pokoře, bude se modliti spasiteli řka *ED*

^d scias] *cf.* važ *ED*

^e qui] *cf.* že *ED*

^f *in marg.* voluntas Dei *C*

„volo.“ Tercio ostendit potestatem suam deificam, quando dicit „fias mundus.“ Latine stat „mundare“^a et putant indocti – NEDOUKY,^b quod hoc verbum mundare si tantummodo in hoc loco sonaret sicut mundare – OCZISTITI **aut purificare**, sed non debet sic exponi.

[72—101] Et scias, quod salvator piissimus non in vanum extendit manum et tetigit leprosum, nam eius manu taccio significat, quod eius corporalitas aut humanitas fuit quasi instrumentum aut membrum deificum ad faciendum miracula, sed deitas presertim faciebat illa miracula humanitate. Secundo significat Christi taccio – DOTKNUTYE, quod in lege antiqua fuit prohibitum tangere leprosum, ac tamen non fuit prohibitum illi, qui taccione non coinquinaretur, **et bene**^c taccione daret sanitatem illi, quem tangeret. **Sicut scribitur 3 Regum 17°.**^d Sic Helias tetigit mortuum, quem suscitavit. Et Eliseus, **4. Regum 4°,**^e tetigit mortuum et suscitavit eum potestate Dei, qua potestate^f sanavit Christus hunc leprosum, de quo dicit ewangelium: „Et confestim mundata est lepra eius.“ Et huic leproso precepit Christus dicens: „Nemini dixeris.“ Ibi potest diversimode intelligi. Primo, quod Christus **Iesus** dat in hoc sacerdotibus, prelatis et aliis exemplum, ut quando aliquid boni faciunt, non superbiant nec optarent, cui quid boni facerent, ut laudarent eum ex hoc.^g Contra illud valde sacerdotes peccant superbientes – PSYCHAGICZ,^h quod habent potestatem in anima leprosum sanare et absolvere, **et** ad celos, autⁱ ad inferna mittere, quem volunt. Et seculares deinde **eciam in hoc peccant**, si quid alicui dant, volunt, ut proclama- **lf. 171^{rl}** -rent

^a in marg. doctrina peccatorum magnorum C

^b nedouky] cf. nedoučení ED

^c et bene] cf. ale brž ED

^d 3 Regum 17°] cf. 3 Regum 17 (marg.) ED

^e 4. Regum 4°] cf. 4 Regum 4 (marg.) ED

^f potestate] emendavi, stante C, cf. mocí ED

^g nec optarent, cui quid boni facerent, ut ladarent eum ex hoc] cf. ani žádali, aby ten, jemuž co dobrého učinie, chválil je z toho ED

^h psychagicz] cf. pýchající ED

ⁱ aut] cf. i ED

HEROLTOWE, et si quid faciunt propter Deum, tunc statim volunt **ex hoc laudem et** nomen habere et huic in signum clipeos suos appendunt et inscribunt. Hiis dicit Christus dicens sibi iuramento, **Mathei 5°:^a** „Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.“ Sub hoc eciam iuramento sunt **prelati** et sacerdotes et **monachi**,^b qui missas, **officium** et horas dicunt et alia opera faciunt, ut videantur ab hominibus. Secundo potest intelligi, ut nemini diceret superbiens super alios, quod eum sanavit nec scandalisans alios. Tercio, sicut Ieronimus dicit, quod non fuit opus sermone dicere, quod fuit in actu manifestum. Quarto, ut nemini diceret nisi sacerdotibus, ut ipsi primi veritatem Dei confitentes **essent**, populo Christi opus divulgarent. Ideo mox dicit Christus: „Sed vade, ostende te sacerdotibus.“ Et quod adhuc non erant in antiqua lege constituciones cassate – PRIESTALA, et ideo dicit Iesus: „Et offer munus tuum, quod precepit Moyses,“ in libro Levitici XIII°, „**in testimonium illis.**“

[102—115] Ibi se sacerdotes **CHAPAGY**, quod debent eis offertoria et victimas ex precepto Dei dare; uni **dicunt**, quod sepcies, et secundi dicunt, quod trina vice omnis homo debet eis in anno offerre et quod a confessione oportet **EOS** dare eis dicentes: Ecce, hic Christus sanato dicit: „Vade, ostende te sacerdotibus et offer munus tuum, quod precepit Moyses.“ O, utinam sacerdotes notarent, quod Christus misit sanatos a leprositae sacerdotibus, quod ipsi crederent, quod Christus est verus **et unus** Deus, qui^c sic sanat. Secundo, ut populo dicerent, quod ipse, et non ipsi, a lepra mundat. Hoc istud ipsi non sic **pupulo** divulgant – HLASSIE, sed divulgant, quod oportet eos eis confiteri, quod ipsi habent mundare, peccata dimittere et quod possunt pro illo pecuniam accipere. Sed propter hoc Christus non misit sanatos ad sacerdotes, sed, ut dicit

^a Mathei 5°] *cf.* Mt 5 (*margin.*) *ED*

^b monachi] *cf.* zákonníci *ED*

^c qui] *cf.* že *ED*

Ieronimus, ut crederent salvatori; et, sicut Crisostomus **dicit**, ne dicerent, quod Christus legem non teneret; et, sicut dicit Origenes, quod non consuetudine legis, sed gracia Dei est sanatus. Et eciam, quod ipsi divulgarent, quod ille homo in communitate potest iam **lf. 171^{vl}** sicut sanus habitare **etc.**

[116–126] Tunc – A PAK sancti hoc significant, **ZE, ACZ** homini ante confessionem sepius **Deus, id est** a Deo, peccatum est indultum, tamen peccator ille ex humilitate **magna** debet transire ad sapientem sacerdotem et, **Deo Iesu coram**, eo peccata notificare^a et optans ab eo bonam informacionem et suscipere ab eo dignam peccatis **maximis et pessimis** penitenciam, qua abstineret et in peccata econtra non recidivaret. Tunc – A TEHDY **SIE** ostendit peccator sacerdoti. Sed **quod** deberet offerre **homo**, quod in antiqua lege sanatus **aliquid** obtulit in figura, hoc est **W ZNAMENANY DUCHOWNICH WIECZY**, ubi **illud** reciperet? Nam deberet offerre duos passeret, sex lechitos – **MIERZICZ^b** olei, lignum cedrinum, yzopum et alia multa **etc.** Sed, ut dicit sanctus Remigius, duo passeret corpus et animam significant, torta caritatem, sex lechitos olei VI opera misericordie et yzopum humilitatem. Certe, qui hec offert, implet precepta **Dei.**^c

[129—155] Ulterius dicit ewangelium: „Cum autem introisset in Capharnaum, accessit ad eum centurio rogans eum.“ Sanans Christus Iudeum iam venit in Capharnaum, illam civitatem, ut bene faceret pagano; nam iste centurio erat paganus constitutus a Romanis, ut possideret civitatem Capharnaum, que fuit civitas capitalis in Galilea regione illa. Ille fidelis centurio, sicut testatur Lucas VII°, prius misit ad Iesum Iudeos ex eius generacione vel tribu.^d Et quando

^a eo peccata notificare] *cf.* jemu hřiechy oznámí ED

^b mierzicz] *cf.* mierek ED

^c Dei] *cf.* Kristovo o oběti ED

^d generacione vel tribu] *cf.* pokolenie ED

a nunciis scivit, quod Iesus vult venire ad eum, sicut quidam dicunt et est congruum, quod exivit solus in occursum ex humilitate et ex devocione. Et honorifice defendit ei transire ad domum suam sciens, quod non fuit digna consuetudo Iudeis secundum eorum **POLOZENYE** conversari cum paganis in domo, in comestione et potacione. Et ad hoc inclinatur – CHILI SIE, quod dicit centurio: „Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum.“ Et Iesus noscens fidem eius, quam habet de deitate, non dolet de eo, sicut doluit illum regulum Iohannis III°, qui regulus rogavit **lf. 172r^l** Iesum, ut festinaret venire, antequam moriatur filius eius. Sed hilariter loquitur Iesus^a ad centurionem, sicut ad vere creditorem, quod veniet ad servicium eius paralitici et sanabit eum. Et centurio credidit,^b quod Christus est **VERUS Deus et homo**, et noscens suam humiliacionem, confitetur, quod „**non sum dignus, quod Christus intraret sub tectum meum,**“ id est domus eius,^c **tantum quod^d** satis est sibi, si dignatur Christus ex sua immensa potestate et ex sua misericordia, quod quomodocumque corporaliter erat longe, quod – ZE **DIELY** verbo – **SLOVO**, ut sit sanus servus eius, quod factum erit. Et probat illud sic centurio, quod, ex quo ipse, existens constitutus potestate ab imperatore, precipit servis et ipsi statim faciunt, quid precipitur, tunc omnino imperator tocius mundi, existens ubique secundum divinitatem suam, potest precipere qualicumque creature sue, et mox audit. Nam immense est potestas Dei Christi maior ad mandandum cuilibet creature, quam centurionis ad mandandum servis **SUIS et** imperatoris. Et „audiens **Christus** Iesus,“ id est illam fidei confessionem^e **illius** militis

^a Iesus] *emendavi*, Ioh C, *cf.* Ježíš *ED*

^b credidit] *cf.* věře *ED*

^c quod „non sum dignus, quod Christus intraret sub tectum meum,“ id est domus eius] *cf.* že nenie hoden, aby Kristus všel pod stěchu domu jeho *ED*

^d tantum quod] *cf.* ale *ED*

^e id est illam fidei confessionem] *cf.* vyznánie tak veliké viery *ED*

paganorum, „miratus est **valde** et sequentibus se dixit: **Amen dico vobis**, quod non inveni^a tantam fidem in Israel,“ hoc est in populo Iudaico.

[163–165, 173–175] Sed diceret aliquis **STYPACZEK**, quod Christus non dicit hic veritatem dicens, **quod** „non inveni tantam fidem in Israel,“ nam in sua matre, virgine Maria, talem fidem et **multo maiorem**^b invenit. **Dicunt** Augustinus et Ieronimus et intendunt, quod non invenit Christus tam magnam fidem in illa hora inter Iudeos preter patres sanctos, in quibus est fundatum fidei, et preter prophetas. **Et eciam quod non invenit, dicit „tantam fidem.“**

[182–186, 191–202, 204–211] Illo verbo confundit infideles Iudeos **et** ingratos **paganos** et exaltat gratos paganos. Ideo dicit ulterius, quod ab omnibus partibus mundi pagani electi convertentur ad fidem et conversabuntur^c cum patribus sanctis in regno **Dei**.^d Sed filii tribu Christi, hoc^e Iudei, propter ingratitude „eicientur in tenebras exteriores,“ hoc est privabuntur celesti lumine in inferno. Sed **hi** peccatorum,^f qui penitent, non sunt sic sine fine. Ideo si alia vindicta non esset, nisi ille tenebre infer- **lf. 172vl** -nales, quibus non erit finis, satis haberet homo se trepidare **et non letari** et peccata cavere diligenter, quia non in vanum salvator nominat illas tenebras in ewangelio. Et quod non erit satis in hiis tenebris in inferno, ideo dicit salvator: „Ibi erit fletus et stridor dencium.“ Ibi erit dolor sine fine et interior in anima et exterior in corpore. Per fletum intelligitur dolor interior, non **sic intellige, quod** ibi corporaliter^g de oculis lacrimae a cerebro iugiter manarent; nam ex quo dampnati non bibent ibi

^a non inveni] *cf.* nenalezl jest *ED*

^b multo maiorem] *cf.* tak velikú *ED*

^c conversabuntur] *cf.* budú odpočívati *ED*

^d in regno Dei] *cf.* v nebeském království *ED*

^e hoc] *cf.* to věz *ED*

^f Sed hi peccatorum] *cf.* ale zde hřiešných *ED*

^g corporaliter] *cf.* tělešné *ED*

et ignis crudelissimus eos cremabit – PALITY BUDE, ideo lacrimas non habebunt post hoc tempus, **in quo primo vivimus**. Tunc stridor dencium, qui est durium ossarum ex dolore TLUCZENYE, significat dolorem, quo^a erit corpus circumdatum – SUZENO. Et satis est dampnatis, quod privabuntur gaudio eterno et permanebunt in eterno igne et tenebris, quod numquam erit de eis finis et sic absque spe eterna in anima et corpore dolor et tormentum **eternum**. Ideo dicit Ysaías LXVI°: „Vermis^b eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur.“ Vermis ille est in anima TESSKLIWE WRTLANYE **et** ignis ille est eterna corporis cremacio. Ideo Christus dicet in die iudicii dampnatis, Mathei 25°: „Ite, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est dyabolo **et angelis eius** et servis.“

Eciam per fletum intelligitur tedium et per stridorem dencium significatur peccatorum eterna dampnacio,^c qui^d contrariebantur^e eterne **veritati et** bonitati domino Iesu Christo.^f

[212–228] Tunc finaliter dicit Iesus iam centurio, huic credenti militi, ut sibi factum esset secundum fidem suam, sicut vult. Et factum est mirabiliter: „Et sanatus est puer in illa hora.“ Puerum vocat servum, sicut sepius scriptura ponit. Et hic habemus doctrinam, quod secundum mensuram fidei homini^g fit Dei gracia data. Ideo dicit glosa: „Cuilibet, sicut credit, erit sibi – TAK SIE MU STAWA.“ Tunc in bono isto centurione **lf. 173^{rl}** nobis in exemplum significo magnam humilitatem, quod dicit: „Domine, non sum dignus“ et ulterius. Ibi dicit Crisostomus: „Centurio fecit se indignum suscipere Christum Iesum in domum, et sic dignus factus est regni eius.“ Secundo in centurione est fides magna inventa,^h quia dicit Christus: „Non inveni tantam

^a quo] *emendavi*, quorum *C*, *cf.* jíž *ED*

^b *in marg.* vermis *C*

^c peccatorum eterna dampnacio] *cf.* hřiech věčný zatracencóv *ED*

^d qui] *cf.* jimž *ED*

^e contrariebantur] *cf.* budú protivit *ED*

^f Iesu Christo] *cf.* pána boha *ED*

^g homini] *cf.* člověka *ED*

^h in centurione est fides magna inventa] *cf.* na centuriovi byla viera veliká *ED*

fidem in Israel.“ Tercio in eo **invenitur** sapientia ex probacione, quod Christus est omnipotens. Quarto bonitas, quod tam diligenter instabat pro sanitate servili. Modo nos, recipientes in isto bono **centurione** pagano exemplum, simus ad piissimum Christum **Iesum** humiles, confitentes nostram miseriam. Habeamus fidem magnam, quod ipse est omnipotens, **verus Deus vivus et homo**, et quod potest facere, quod ipse dignatur. Simus sapientes, doceamur in scriptura sapientiam, ut recte Deum cognoscamus. Et simus finaliter boni, diligamus Deum **creatorem, redemptorem et salvatorem verum nostrum**, et proximum **nostrum** et querentes in anima sanitatem nostram et eius, **ut in regno Dei gloriemur.**

[9.] Dominica quinta post nativitatem Christi, Mathei VIII°

[1–8] **In illo tempore et ascendente** (KDIZ WSTUPY) **Iesu in** (NA) **naviculam secuti sunt** (SSLY SU) **eum** (PO NYEM) **discipuli eius. Et** (A) **ecce** (AY), **motus** (HNUTYE) **magnus** (WELIKE) **factus** (STALO SIE GEST) **in** (NA) **mari, ita** (TAK) **ut** (ZE) **navicula operiretur** (PRZIKRIWASSE SIE) **fluctibus** (WLNAMY). **Ipse** (A ON) **vero dormiebat** (SPASSE) **et accedentes** (A PRZISTUPILI SU) **suscitaverunt** (A **PROBUDILI**^a SU) **eum** (HO) **discipuli eius dicentes: Domine** (PANE), **salva** (SPAS) **nos** (NY),^b **perimus** (HYNEMT). **Et dicit eis Iesus: Quid** (CZO) **timidi** (BAZNYWI) **estis** (GSTE) **modice** (MALE) **fidei** (WIERI)? **Tunc** (TEHDY) **surgens** [f. 173v] **imperavit** (PRZIKAZA) **ventis** (WIETROM) **et** (A) **mari** (MORZY), **et** (A) **facta est** (STA SIE) **tranquilitas** (TICHOST) **magna** (NA MORZI WELIKA). **Porro** (TEHDI, **ZAGISTE**) **homines mirati sunt** (DYWILI SU SIE) **dicentes: Qualis** (KTERAKY) **est** (GEST) **hic** (TENTO), **quia** (ZE) **venti** (WIETROWE) **et** (A)^c **mare obediunt** (POSLUCHAGI) **ei** (HO)?^d

[9–30] Sanctum hoc ewangelium **VEDLE CZISSLA** est ad intellectum valde leve, et tamen in eo est doctrina **sanctorum et** sancte matris ecclesie, quam debet servare homo Deo.^e Et **ideo** quare Christus ascendit in naviculam, sunt multe cause. Prima, ut tempore suo cum discipulis **SUIS** quiesceret secundum corpus. Secunda, ut nos instrueret manifeste se orare, quando est digna quiescio, et ut essemus devoti et, accipientes informacionem, ut aliis prodesse<mus>. Et tertia informacio, ut evadamus ante adulacionem, sicut Christus effugit,

^a probudili] *cf.* ubudili *ED*

^b ny] *cf.* nás *ED*

^c a] *cf.* i *ED*

^d ho] *cf.* jeho *ED*

^e et tamen in eo est doctrina sanctorum et sancte matris ecclesie, quam debet servare homo Deo] *cf.* A však jest v něm naučení cirkvi svaté, kterak má slúžiti pánu bohu *ED*

quando eum voluerunt eligere regem, Iohannis VI°. Et tunc ascendit in naviculam. Et non in vanum factus est motus magnus in mari, quando Christus dormiebat, sed Christus Deus hoc ordinavit, ut essent discipuli confirmati in fide. Ut eius vera humanitas esset ostensa, dormit in navicula. Et quarto,^a ut nos doceret in necessitate orare. Ideo hec est presertim illa causa, quare nobis Christus dormit, et ex illa nos corrigit; cum^b discipulis, quando eum excitabant et dixerunt: „Domine, salva nos,“ hoc est conserva nos, „perimus,“ notanter dicit: „Quid timidi estis modice fidei?“ Nam aliqui ex eis fuerunt modice fidei, ideo quia eum habuerunt nisi pro homine, aut valde debiliter crediderunt, quod Deus est; nam si crederent **et plenam fidem haberent,**^c quod ipse est verus Deus, tunc **crederent et** scirent, quod ipse dormiens sic vere posset miracula facere, sicut non dormiens. Nam deitas, que numquam dormit, miracula facit, sed non humanitas, que aliquando dormit et aliquando non dormit. Et ex isto habes intellectum illius scripture Davidi: „Exurge! Quare obdormis, **lf. 174^{rl}** domine?“ Nam Deus non dormit populis, nisi propter defectum fidei, quem habent.

[33–49] Ex hoc habes, quod apostoli non debuerunt timere tam valde, existentes cum Christo, debentes scire, quod nulla creatura potest quidquam facere contra eius voluntatem **plenam,** nec ipse potest in se confidenti **diligenter et** plene auxilium abnegare.^d Et ex illo etiam habes, quod homo non potest peccare – NELZIE, nisi ex defectu fidei, quando peccat mortaliter. Nam si sic peccat, aut fidem **plenam** non habet aut in fide hesitat – WRTLA. Ideo dicit bene Iacob apostolus, quod „fides sine operibus mortua est.“ Nam sicut homo quicumque Deum non diligit super omnia, sic mox fidem in se mortificat; et ex quo quando mortaliter peccat, tunc illo tempore Deum non diligit, manifestus sermo est, quod quandocumque homo

^a quarto] *cf.* třetíe *ED*

^b cum] *cf.* neb *ED*

^c nam si crederent et plenam fidem haberent] *cf.* neb by byli plně věřili *ED*

^d *in marg.* ex defectu fidei homo peccat *C*

mortaliter peccat, habet defectum in sua iam fide. Iterum, si homines diligenter crederent, quod Deus omnes res^a videt, **iuxta apostolum: „Nuda sunt omnia et aperta oculis Dei,** et quod sine dubio de omni **peccato** vindicabit, et si penas eternas pro oculis haberent, tunc non essent sic prompti – KLOPOTNY peccare. **Et quidam dicunt, quod Deus non videt, et de hoc non tam cito vindicabit,** ideo illo forsitan – SNADEM et illa dubitatione sunt ad peccata propiciores. Ideo necesse est nobis, ut cum apostolis devote **et humiliter** dicamus ad salvatorem, Luce XVII°: „Domine, adauge nobis fidem,“ hoc est, da nobis fidem plenam sine dubitatione **A BEZ WRTLANYE.**

[50–56, 59–61] **Et prohdolor** in hoc tempore multi sunt **WRTLACZY^b** et presertim sacerdotes, qui se nolunt opponere pro veritate Dei audacter, timentes, ne Deus eos derelinqueret. Et seculares similiter, ut non haberent,^c quid cras comederent, quando eis pro Dei veritate^d divicias et substancias reciperent, et alii propter dampnationem carnalem ciborum vel cibariorum.^e Hiis talibus dicit salvator, Mathei VI°: „Nolite solliciti esse, quid manducetis aut quid biberetis“ etc. **Nam tales** non credunt pio salvatori **plene**, quod eos cibaret, sicut crediderunt apostoli, existentes repleti spiritu sancto.

[62–72] Tunc spiritualis doctrina in hoc ewangelio est, ut Iesum sequeremur et trans mare **lf. 174vl** huius caduci mundi navigaremus. Navis debet esse firma spes, quod tempestates et maria transportabimur. Tempestates sunt oportune temptationes et mare, quidem^f elevatur nunc –

^a res] *cf.* hřiechy *ED*

^b Et prohdolor in hoc tempore multi sunt wrtlaczy] *cf.* V kterémžto vrtrání sú mnozí v tomto času Antikristovu *ED*

^c Et seculares similiter, ut non haberent] *cf.* A světšti též, majíce péči, aby neměli *ED*

^d pro Dei veritate] *cf.* pro božie pravdy obranu *ED*

^e propter dampnationem carnalem ciborum vel cibariorum] *cf.* ztracenie tělestného pokrmu *ED*

^f quidem] quod *recte*, *cf.* jenž *ED*

GEDNAK sursum, nunc OPADNE, est huius mundi prosperitas, qua aliquando homo est elevatus et aliquando humiliatus. Ideo necesse est **firmam spem ad Deum habere**,^a **ne in desperationem incurreremus**. Et si quid desperationis aut dubitationis infundetur, defendamus **NOS** et clamemus ad **salvatorem nostrum**^b piissimum, ut non daret nos illi temptationi^c **PORAZITI**. Nam necesse est nobis multum super marinos Syrenes non dormire, que sunt dulces temptationes, ut ad luxurias et ad alia carnalia delectamenta **et ad delicias** et elevaciones in **hoc** mundo, ad que **dulcia temptamenta, scilicet luxurias**, homines valde festinant, non recolentes **illud apostoli**: „Fornicatores et adulteri regnum Dei non possidebunt.“ Et alibi dicitur in ewangelio de exaltacione huius mundi **illud**: „Quanto magis ascenderint, tanto gravius cadent. Ab hoc lapsu **mortali digneris nobis prestare auxilium, piissime salvator noster, Iesu Christe, qui es benedictus in secula seculorum.**

^a firmam spem ad Deum habere] *cf.* v naději boží seděti *ED*

^b salvatorem nostrum] *cf.* pánu *ED*

^c illi temptationi] *cf.* té bůři *ED*

[10.] Dominica sexta, Mathei XI°

[1–16] **In illo tempore** (KDYZ GEST ZLORZIECZIL ZIDI NEWIERZICZIE A KDYZ SU PRZISSLI **apostoli dicentes** ZE GICH DYABLI POSLUCHAGI) **respiciens** (WZEZRZIEW) **Iesus in celum** (W NEBE) **dixit: Confiteor** (CHWALIM **NEB** DIEKU **WZDAWAM**)^a **tibi, pater, domine celi et terre** (PANE A TAK STWORZITELI WSSIECH WIECZI), **quia** (ZES) **abscondisti hec** (SKRIL TI WIECZI, **T.** TAGEMSTWIE O MEM PRICHODU) **a sapientibus** (OD MUDRICH, GENZ SOBIE SU MUDRZI) **et prudentibus et revelasti** (ZIEWIL SI) **ea** (GE) **parvulis** (MALICZKIM, **humilibus**). **Ita** (TAK), **pater, quoniam** (ZE) **sic** (TAK) **fuit placitum** (**SIE LIBILO**)^b **ante te** (TOBIE NEB PRZIED TEBU). **Omnia** (WSSIECKI WIECI, Y ZE SEM, Y ZE WSSIECZKI WIECI **WIDIM**)^c **mihi tradita sunt a patre** (OD OTCZIE) **meo. Et nemo** (**Y ZADNY**)^d **novit** (OD WIECZNOSTI) **filium, nisi pater** (OTE CZ **A DUCH SWATY**) [f. 175r] **neque patrem quis** (KTO) **novit** (POZNAL **GEST** OD WIECZNOSTI), **nisi filius et** (A) **cui** (KOMU) **voluerit filius revelare** (ZIEWITY). **Venite** (**fide, spe et caritate**) **ad me omnes** (WSSICHNY),^e **qui** (KTERZIZ) **laboratis** (VSILUGETE) **et onerati estis** (A OBTIEZENY GSTE TYEZKYM OBICZIEGEM). **Et ego** (A IA) **reficiam** (NAKRMYM, OPRAWIM) **vos.**^f **Et discite** (NE SWIETA STWORZITI) **a me, quia mitis sum** (W OBCZOWANY TICHI) **et humilis** (A POKORNY) **corde** (SRDCZEM, WNYTRZ W DUSSY) **et invenietis requiem** (ZDE Y PO SMRTI) **animabus vestris** (SWIM). **Iugum** (LASSKA K BOHU A K BLYZNYEMU, GHO) **enim** (**ZAGISTE**) **meum suave** (SLADKE) **est et onus** (A BRZIEMIE) **meum leve** (LEHKE).

^a wzdawam] cf. dávaje ED

^b sie libilo] cf. libo bylo ED

^c widim] cf. mám ED

^d y zadny] cf. A ničádný ED

^e wssichny] cf. všickni ED

^f in marg. ad me patrem et fratrem vestrum dobrowolnye, et accipite iugum meum super vos C

[17–35] Salvator noster, dilectissimi,^a gracias agens Deo patri, quantum – GELIKOZ^b homo ex hoc, quod superbis prudentibus huius mundi abscondit sua misteria et dona sua et quod manifestavit ea humilibus, vocat^c ad se omnes, qui laborant^d ex gracia pro sua salute, et precipit eis, ut reciperent super se **iugum** precepti,^e quod est Deum diligere et proximum, et sic esse mitem et humilem, sicut ipse fuit mitis et humilis corde, diligens Deum et nostram salutem. Et hoc nos debemus **eciam** facere, **quod**^f hoc est leve et dulce **eius** iugum et onus, et presertim propter hoc, quod ducit ad eternam requiem. Et dicit sic piissimus salvator: „Confiteor tibi, pater, domine celi et terre.“ Propter tres res laudat **Iesus** Christus patrem suum Deum: **Primo** ideo, quia est eternus Deus. Secundo ideo, quod est dominus totius mundi. Hoc utrumque, quando dicit: „Pater, domine celi et terre,“ et sic omnium rerum, que sunt in celo et in terra. Et tercio laudat eum ideo, quod celestem sapienciam abscondit ante prudentes – PRZIED CHITRCZI,^g sicut fuerunt sacerdotes et pharisei **etc.**, et ante eos, qui ex prudencia in mundo conversantur – OBIERAGI SIE, sicut sunt omnes, qui, relinquentes preceptum Dei et humilitatem salvatoris, adherent illicitis lucris **temporalium** et consuetudinibus huius mundi. Et ideo **dicit**, quia revelavit, **scilicet** sapienciam celestem, parvulis, hoc est humilibus, sicut fuerunt eius discipuli. Et sic abscondere et manifestare sapienciam Dei sunt actus iusti^h Dei. Ideo dicit Christus: „Ita pater, quoniam – ZE sic fuit placitum – TAK SIE LIBILO TOBYE.“ⁱ

^a Salvator noster, dilectissimi] *cf.* Spasitel náš milostivý *ED*

^b gelikoz] *in marg. C, cf.* jelikožto *ED*

^c *in marg.* Christus vocans *C*

^d laborant] *cf.* usilují neb pracují *ED*

^e super se iugum precepti] *cf.* na sě jeho přikázanie *ED*

^f quod] *cf.* neb *ED*

^g przied chitrczi] *cf.* před chytrými *ED*

^h iusti] *cf.* spravedlnosti *ED*

ⁱ tak sie libilo tobye] *cf.* tak libo bylo před tebu *ED*

[36–69] Et ibi non est opus ulterius **lf. 175^{vl}** interrogare causas Dei iusticie. Nam sicut iustum est, ut Deus absconderet sapienciam suam ante superbos et prudentes, sic iustum est, ut suis fidelibus^a sapienciam **Suam** manifestaret. Nam hoc utrumque **est, quia** non esset iustum, si tunc hoc Deo non placeret. Ideo interroganti, cur Deus **tales** pauperes^b apostolos elegit, velox responsio est, quod ei sic placitum fuit. Ecce, **NAYWIETCZIJ** sapiens dicit: „Confiteor tibi – CHWALYM TIE,“ hoc^c gracis ago tibi, „pater, domine celi et terre, quod abscondisti ea,“ hoc est misterium de meo adventu – PRZICHODU, sicut dicit glosa. Et eas res, que – GENZ ducunt ad salutem finaliter. Et que sunt res hec? Audi, quod dicit: „Omnia tradita sunt mihi a patre meo.“ Ex illo intellige, quod est cum **Deo** patre similis in potestate, in sapiencia et in bonitate, sic quod omnipotens, omnia videns et immense bonitatis sicut et pater. Et hec res sunt abscondite ante prudentes paganos, ante Iudeos et ante quosdam hereticos. Hoc non agnovit, qui libros Aristotelis exposuit, dicens, quod Christiani fatuisant, in deitate trinitatem credentes. Istud non cognovit Arrius hereticus tenens, quod Christus non est verus filius Dei secundum deitatem. Nec eiam hoc cognovit Manicheus hereticus dicens, quod sunt duo principia et sic sunt duo Dei: unus, qui creavit celestes res et spiritus, et secundus, qui creavit terrestres res. Ecce, hos prudentes Christus conculcat dicens: „Pater,“ hoc scias meus secundum personam deificam, hoc contra Arrium; „domine,“ sic creator celi et terre et omnium rerum, hoc **est** contra Manicheum. „Omnia tradita sunt mihi a patre meo;“ **qui** – GENZ^d sum filius eius eternus – WIECZNY,^e hoc habeo ab eo et sum ei similis, existens secunda persona in deitate, contra Averois et omnes paganos et Iudeos. „Omnia“ sic creata, „data sunt mihi a patre meo,“

^a fidelibus] *cf.* pokorným *ED*

^b *in marg.* pauperes *C*

^c hoc] *cf.* to věz *ED*

^d qui – genz] *cf.* neb že *ED*

^e wieczny] *cf.* věčným *ED*

quantum homini. Nam ab incarnatione ipse est dominus omnium rerum et habet omnia in potestate sua. **Uterius dicit ewangelium:** „Et nemo novit filium, nisi pater,“ hoc scias agnitione eterna solus a seipso. „Neque patrem quis novit,“ eciam ab eternitate, **lf. 176r** „nisi filius, et cui voluerit filius revelare.“ Et sic sancti in celis habent agnitionem Dei patris per filium. Nec eciam reicias ibi spiritum sanctum dicens, quod ipse non nosceret patrem et filium,^a sed dic **BRZ**, quod noscit^b patrem et filium. Et sicut est a patre et a filio, sic eciam habet agnitionem a Deo patre et a filio Dei. Sed **sic sapias,**^c ut non dicas, quod pater aut filius doceret spiritum sanctum, sicut prius aliquid nesciret. Nec dicas, quod filius Dei aliquid a patre Deo reciperet, quod^d prius secundum deitatem non haberet. Nam ab eternitate omnes tres persone omnia vident^e et pater et filius et spiritus sanctus.

[71–91] Et quod multi laborant, ut has res et alias de domino Deo in gracia agnoscerent, ideo hilariter et affabiliter vocat – ZOWE piissimus salvator dicens: „Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis.“ „Venite ad me,“ ad fratrem vestrum secundum humanitatem. „Ad me,“ ad patrem vestrum et creatorem secundum deitatem. „Ad me,“ ad suum medicum corporis vestri et anime **optimum cirologum.** „Ad me,“ protectorem vestrum a demonio. „Qui – KTERZI laboratis,“ in vita spirituali et activa – PRACZOWITEM. „Et onerati estis,“ consuetudinibus **nove et** antique legis; „et ego refficiam vos – NAKRMYM NEB^f OPRAWIM,“ auferrens a vobis has **graves** oneraciones et dans levia, ad salvandum proficuas tradiciones; nam „ego refficiam vos“ pane verbi **Dei,**^g pane corporis mei,^h pane deitate

^a in marg. trinitas C

^b noscit] *emendavi*, nescit C, cf. zná ED

^c sic sapias] cf. buď múdr ED

^d quod] cf. jako ED

^e vident] cf. vědie ED

^f nakrmym neb] in marg. C

^g Dei] cf. svého ED

^h in marg. panis Christi C

eterna, nec vos onerabo. Ideo „recipiatis iugum meum super vos,“ hoc est legem meam novam loco antiquae **legis**, que – GENZ fuit gravis. „Et discite a me“ illud – TOMU et suscipite opere, „quod sum pauper“^a in consuetudinibus et misericors in vindicta. „Humilis corde,“ non desiderans inordinaciones,^b exaltaciones et patienter tollerans obprobria, contrarietates. „Et invenietis requiem animabus vestris,“ nam ego sum principium **anime**, medium et finis, in quo omnes anime a natura optant requiem. Nam nulla res nec omnes creature possunt animam placare – VKOGITI finaliter, nisi sola deitas, que est immensa bonitas, in qua sancti finaliter requiescent. Ideo dicit David: **lf. 176vl** „Dum aparuerit gloria tua.“^c Et sanctus Augustinus libro Confessionum:^d „Fecisti nos, domine, ad se similes, et non est humile cor nostrum, usque in te^e non requiescet.“

[92–101] „Iugum enim meum suave est.“ Iugum, impositum super caput, hoc est in voluntate intellectus hominis, **et** est dilectio caritativa Dei super omnes res et proximi sicut se sui. Hoc iugum est valde dulce anime, que gustavit, quod suavis est dominus; sicut ad hanc gustacionem compellit – POPUZUGE^f David dicens: „Gustate et videte, quoniam suavis est dominus.“ „Et onus meum leve,“ hoc est, quod lex nova est levis, **que est mea.**^g Nam quis diligit cordialiter, ille implet **legem meam.**^h Et sic discipuli eius, trahentes **W KARACH** eius, docentes populum legem **eius** et implentes **finaliter, omnes laborant**ⁱ et paciencius **SNESLY**. Nam vectorem habuerunt humilem et mitem, **CUIUS** iugum suave et onus

^a pauper] cf. tichý ED

^b inordinaciones] cf. nezřiezeně ED

^c dum aparuerit gloria tua] cf. Nasytím sě, když sě ukáže oslava tvá ED

^d Augustinus libro Confessionum] cf. Augustinus libro confessionum (marg.) ED

^e in te] ad te in te prop. m. del. C

^f popuzuge] cf. popúzie ED

^g quod lex nova est levis, que est mea] cf. zákon mój nový jest lehký ED

^h legem meam] cf. jej ED

ⁱ et implentes finaliter, omnes laborant] cf. a nosiece káry, to jest plniece zákon, lehce sú všechny práce ED

leve. Hoc iugum et onus **illud** leve dignetur nobis prestare misericors salvator, qui est cum
Deo patre **et spiritu sancto** benedictus in secula seculorum.

[11.] Dominica VII^a, Mathei XIII°

[1–14] **In illo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc: Simile factum est** (PODOBNO VCZINYENO GEST) **regnum celorum homini, qui** (GENZ) **seminavit** (**NASSAL**^a GEST) **bonum semen in agro** (NA POLI) **suo** (SWEM). **Cum autem** (A KDYZ) **dormirent** (SPALI SU) **homines, venit inimicus eius et superseminavit** (Y NASSAL GEST) **zizania** (KUKOLE) **in medio** (**WPROSSED**)^b **tritici et abiit** (Y ODSEL GEST). **Cum autem** (A KDYZ) **crevisset** (WZROSTE) **herba** (ZELYNA, **PSENICZIE**, OSSENYE)^c **et fructum** (A VZITEK) **fecisset** (VCZINI), **tunc** (TEHDI) **apparuerunt** (VKAZA SIE) **et** (Y) **zyzania** (KUKOL). **Accedentes autem** (A PRZISTUPYWASSE) **servi** (SLUHI) **patrifamilias** (HOSPODARZOWI) [f. 177r] **dixerunt** (RZEKLI) **ei: Domine** (PANE), **nonne** (WSSAK GSI)^d **bonum semen** (NASSAL) **seminasti in agro tuo** (NA SWEM POLI)? **Unde** (**A**^e **ODKUDZ**)^f **ergo habet** (**PAK** MA) **zyzania** (KUKOL)? **Et ait illis:**^g **Inimicus** (NEPRZITEL) **homo** (CZLOWIEK) **hoc** (TO) **fecit** (VCZINIL). **Servi** (SLUHI) **autem** (**ZAGISTE**) **dixerunt** (**RZEKLY SU**):^h **Vis** (CHCZESSLI), **imus** (**POYDEM**)ⁱ **et** (**A**)^j **colligimus** (WITRHAME) **ea** (GEY). **Et ait:**^k **Nil!** (nil NICZ)^l **Nonne forte** (Nonne forte, **nonne**, NEB SNAD)^m **colligentes** (TRHAGICZE) **zyzania, eradicetis** (WITRHALI BI) **cum eis simul** (SPOLU) **et** (**Y**) **triticum** (PSENICZI). **Sinite** (NECHTE) **utraque** (OBEHO) **crescere** (ROSTY) **usque** (AZ) **ad messem. Et in tempore** (A W CZASS) **messis** (ZNYE) **dicam** (DIEM) **messoribus:**

^a nassal] cf. rosiel ED

^b wprossed] cf. mezi ED

^c pseniczie, ossenye] in marg., cf. pšeničné osenie ED

^d wssak gsi] cf. všaks ED

^e a] cf. i ED

^f odkudz] cf. odkud ED

^g illis] illi C, EV em., cf. jim ED

^h rzekly su] cf. vecechu ED

ⁱ poydem] cf. jdeme ED

^j a] cf. i ED

^k Et ait] et ait supra Nil scriptum C

^l nil nic] in marg. C

^m nonne, neb snad] in marg. C

Colligite (VYTRHAYTE) **primum zyzania et alligate** (A SWIEZTE) **ea** (GEY) **in fasciculos** (W SNOPKY) **ad comburendum** (K SPALENY).^a **Triticum** (PSENYCZI) **autem** (ALE) **congregate** (SBERZTE) **in horeum** (DO STODOLI) **meum** (ME).

[15–27] Quando piissimus salvator hunc sermonem finivit, discipuli eius non intelligentes, sicut dicit sanctus Matheus, „accesserunt ad eum dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum, agri?^b Qui respondens ait: Ille, qui seminat semen bonum, est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, **hii** sunt filii regni, zyzania autem sunt filii nequam – ZLOSTNY. Inimicus autem, qui superseminat ea, est dyabolus. Messis est consumacio seculi. Messores vero angeli sunt. Ideo sicut zizania colliguntur et igni comburuntur, sic erit in consumacione seculi: mittet filius hominis angelos suos et colligent de regno eius omnia scandala et eos, qui faciunt iniquitates, mittent^c eos in caminum ignis. Ibi erit fletus et stridor dencium.“ Sic exposuit solus Christus suum sermonem, quem – GEHOZ, nullus potest emendare. Ideo si non esset alia exposicio aliqua, fidelis anima intelligens haberet quid **medi-
f. 176^{vl}** -tari et ponderare diligenter. Nam ideo ante hoc ewangelium dixit Christus: „Qui habet aures audiendi, audiat.“

[28–30, 34–40] Sed quod Christus non exposuit, quid est regnum celorum, ideo scias, quando^d regnum celorum in parabola est^e ipse solus. Nam ex quo dicit ipse: „Ille, qui seminat semen, est filius hominis,“ **qui** Adam et Evam sine peccato creavit. Et veniens inimicus, seminavit in eis zizania inobediencie, sed primum incredulitatem – NEWIERU. Unde Eva non credidit Deo, si moreretur, quando – KDYZ BI de ligno vetito comederet. Ideo dixit, dubitans in Dei verbo:

^a k spaleny] *cf.* k pálení *ED*

^b agri] *cf.* et agri *EV em.*

^c mittent] mittent *C*, mittet *EV*, *cf.* pustie *ED*

^d quando] *cf.* že *ED*

^e est] *emendavi*, est est *C*

„Forsitan moreremur – VMRZIELY BICHOM.“^a Ideo quando Christus dicit, quod dyabolus seminavit filios nequam – ZLOSSYNOW, intellige, non ut ipse eos crearet, sed quod ipse eos filios nequam sua indireccione^b – NEPRAWOSTI fecit.^c Et sic seminans in eis infidelitatem, errores et omnia peccata **mortalia**, fecit eos zyzania – KUKOLEM.

[41–75] Tunc propter futuras exposiciones, quod sepius fit mencio de regno celorum et in alio ewangelio aliam rem significat, et in alio ewangelio aliud, ideo scias, quod regnum celorum, sicut sonat verbum, significat congregacionem sanctorum, qui sunt cum Deo in celis, super quos Deus est rex. Cum eo existentes, utuntur regno celesti, hoc est gaudio, quod habent ex eius cognicione. Et in hoc sensu communiter homines capiunt in intellectu regnum, quando audiunt, ymmo nominantur regnum. Et sic potest intelligi in oracione, Mathei VI°, quando dicimus: „Adveniat regnum tuum,“ hoc est impleatur congregacio electorum, qui tecum debent esse **in regno celorum**.^d Similiter quando dixit unus homo, sedens cum Christo circa prandium: „Beatus est ille, qui comedet tecum panem in regno celorum,“ hoc intendebat, qui post mortem **in regno celorum**^e sacietur. Tunc secundo^f regnum celorum in scriptura, **Luce XIII°**,^g significat Christum, sicut in Luca XVII°: „Interrogatus Iesus a phariseis, quando veniet regnum Dei, respondit eis et dixit: Ecce enim regnum Dei intra vos est.“ Ibi, dicit glosa, regnum Dei vocat seipsum. Quasi diceret: Interrogatis, cito homines erunt in regno? Ecce, ego inter vos sum, qui^h **lf. 178^{ri}** fidelibus meis dabo regnum celorum, et vos me non noscitis. Tercioⁱ regnum celorum hic **in isto mundo** significat ecclesiam, hoc est

^a umrziely bichom] cf. bychme umřeli ED

^b indireccione] cf. návodem ED

^c in marg. patet nunc C

^d in regno celorum] cf. v nebesiech ED

^e in regno celorum] cf. v nebesiech ED

^f secundo] cf. druhé ED

^g Luce XIII°] cf. Luce 14 (marg.) ED

^h qui] emendavi, qui qui C

ⁱ tercio] cf. třetie C

congregacionem Christianorum, sicut in illo ewangelio Mathei XIII°: „Mittet filius hominis angelos suos et colligent de regno eius omnia scandala.“ Et in hoc verbo est sermo sancti Gregorii **in omelia**, qui dicit: „Sciendum est, quod sepius in sacra scriptura regnum celorum tempore moderno vocatur ecclesia, de quo **regno** dominus **Iesus** alibi dicit: Mittet dominus angelos suos et colligent de regno eius omnia scandala. Nam in illo regno beatitudo, in qua perfecta et suprema pax est. **Ibique** non inueniuntur scandala,^a que colligerent.“ Hoc **totum** sanctus Gregorius. Quarto^b regnum celorum vocatur locus sanctorum in celis, sicut **dicit** Matheus XX°, mater filiorum Zebedei rogabat Christum dicens: ^c „ ut sedeant hii duo filii mei, unus ad dextram tuam et alter ad sinistram tuam in regno tuo.“ Ecce, hic **iam** habes, quod regnum celorum significat locum, in quo **homo Christus**^d sedet, **id est** cum sanctis suis. Quinto^e regnum celorum significat sacram scripturam. Sicut Mathei XXX^o^f dicit Christus sacerdotibus et phariseis: „Aufferetur a vobis regnum celorum,“ hoc est scriptura legis, „et dabitur populo, qui faciunt fructum,“ id est bono populo christiano, qui utitur recte scriptura **sacra**. Et in Matheo XXIII° dicit Christus: „Ve vobis, scribis et phariseis, ypocrite, qui clauditis regnum celorum ante homines! Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.“

[76–88] Quid est, **quod** „clauditis regnum celorum ante homines“? Crisostomus dicit, quod scripturam, que ostendit regnum celorum. Defendit illam **scripturam**. Regnum^g sunt intellectus et hos intellectus magistri **et** pharisei et ypocrite claudunt ante homines,

^a ibique non inueniuntur scandala] *cf.* nebudú moci nalezena býti pohoršenie *ED*

^b quarto] *cf.* čtvrté *ED*

^c dicens] *cf.* řkúc: Rci *ED*

^d homo Christus] *cf.* on *ED*

^e quinto] *cf.* páté *ED*

^f Mathei XXX°] *cf.* v Mt 21 *ED*

^g Defendit illam scripturam. Regnum] *cf.* Brány toho královstvie *ED*

defendentes, ne simplices scripturas **doceant**,^a et soli eciam intellectu recto in scripturam non intrant – NEWCHAZIEGL. Ideo valde inviti vident **quidam**, quod simplices homines sciunt scripturas, et defendunt eis. **Ecce**,^b hic Christus **Iesus**,^c ut non intrarent, hoc est, ut non **lf.** **178^{vl}** legant et sic non intelligant. Et presertim propter hoc, ut homines non intelligant, quomodo ipsi vivere debeant. Secundo, ut eos de peccatis commissis non arguant. Et tercio ideo, ut in predicacionibus eorum **cicius**^d non notarent et quod diligentius oportet nos docere.^e Et quarto putant, quod a secularibus non essent tam accepti. Sed dicit^f eis Christus benedictionem propter ea dicens: „Ve vobis.“ Et quando Christus dicit „ve“, ibi pro peccato mortali ostendit eternam dampnationem, inde ve illi **homini**, qui ibi erit – DOSTANE SIE.

[89–112] Eciam doctores, magistri, sacerdotes, pharisei, **monachi** et ypocrite, si habent **DRUZY** claves huius regni, tamen eis aperire nolunt. Ideo dicit eis Christus „**ve vobis**“ ad salutacionem, **testante** Luca XI°: „Ve vobis, legis peritis, qui tulistis clavem sciencie,“ hoc scias^g **sacre** scripture, **et** „ipsi non introistis et eos, qui introibant, prohibuistis.“ Ecce, hec verba Christi exponunt eius sermonem, quod prius dixit, „clauditis regnum celorum,“ hoc nunc dicit „clauditis scripturam, recipientes clavem,“ hoc scias intellectum scripture. Et tales **prochdolor reperimus multos**,^h qui recipientes clavem, id estⁱ scripturam, nolunt secundum scripturam^j vivere nec alios docere. Modo, propter intellectum Christi ewangelium^k memento, qui vis intelligere, ubi in ewangelio quid regnum celorum

^a doceant] *cf.* neorzuměli *ED*

^b ecce] *cf.* jako *ED*

^c Christus Iesus] *cf.* Kristus die *ED*

^d cicius] *cf.* v bludu *ED*

^e et quod diligentius oportet nos docere] *cf.* a že musějí sě pílňějie učiti *ED*

^f dicit] *cf.* dalt' *ED*

^g hoc scias] *emendavi*, hostia *C*

^h Et tales prochdolor reperimus multos] *cf.* A těch jest nynie mnoho *ED*

ⁱ qui recipientes clavem, id est] *cf.* umějíce *ED*

^j secundum scripturam] *cf.* vedlé ho *ED*

^k propter intellectum Christi ewangelium] *cf.* pro rozum Krisova čtenie pomni *ED*

significat, nam alias non intelligis. Certe, istud ewangelium: „Simile factum est regnum celorum homini,“ hoc est similis est Christus **Iesus**, filius hominis, homini, „qui seminavit semen bonum **in agro suo**,“ sicut illi, qui seminavit triticum in suo agro. Villanus **seminavit** triticum in suo agro et filius hominis, Christus, bonos homines in ecclesia – w CZIERKWI SWE. Nam ager significat mundum, sicut Christus **solus** exposuit, et mundus significat **SBOR** populorum, sicut **ipse solus**^a Iohannis 1° **dicit**: „Mundus eum non cognovit.“ Tunc semen est verbum Dei et fides est semen bonum, nam facit filios **bonos**.^b **Nam** Christus semen seminavit^c in agro ecclesie sue, sic quod prius fuerunt **Iudei**^d terra bona, quia – NEB fuerunt in quantum a Deo creati sine peccato, sed coinquinati peccatis fuerunt terra **CHAMRDYM**^e et spinis **lf. 179r^l** destructa, sed ex gracia **Dei**^f fide, illo semine, sunt filii Dei facti. Et sic Christus dicit: „Semen sunt filii **hominis**,“^g hoc est sunt filii mei, qui **ad regnum**^h et ad salvandum pertinent fide et dilectione.

[113–121, 124–140] „Cum autem dormirent homines,“ hoc est quando pigri erant prelati et sacerdotes, non custodientes Christi agrum, et eciam quando alii dormiebant homines non querentesⁱ suam salutem, „venit inimicus eorum,“^j Christus dicit „dyabolus“, qui **a natura sua** a creacione hominis ex sua invidia semper est inimicus hominis. Ille inimicus **hominis**, quem Christus vocat hominem, superseminavit zizania, primo in mundam terram, Adam et Evam, doctos^k in fide a Deo, seminavit mendacium. Sicut dicit scriptura **in primo**

^a ipse solus] *cf.* onde *ED*

^b bonos] *cf.* božie *ED*

^c Nam Christus semen seminavit] *cf.* A to siemě vsál jest Kristus *ED*

^d Iudei] *cf.* lidé *ED*

^e chamrdym] *cf.* chamradím *ED*

^f Dei] *cf.* Kristovy *ED*

^g filii hominis] *cf.* synové královstvie *ED*

^h ad regnum] *cf.* ke mně *ED*

ⁱ non querentes] *cf.* to věž netbali *ED*

^j eorum] *cf.* jeho *ED*

^k doctos] *cf.* naučenú *ED*

libro Moysi 3° capitulo,^a quod non morientur. Et hoc fecit **valde** astute, incipiens ab uxore, quando circa eam Adam non fuit, eodem modo^b faciunt hovisatores, quando viri cum mulieribus non sunt **etc.** Et sic superseminavit zizania **in medio tritici** et abiit. Sicut dicit Beda, quod sepius **immundus spiritus et** antiquus hostis, quando iam hominem temptatione comprimit – PORAZY, ad tempus abit. Non ideo, ut sue malicie finem faceret, sed ut postea velociter reverteret et crudelius temptaret.^c Et sic aliquando induxit hominem in peccata, **scilicet voluntaria**, iam habens eum quasi in potestate sua certum, sicut piscator piscem in sagenula aut hamo, querit alium. Et aliquando temptat hominem^d in uno tempore, non valens eum vincere, abit, ut postea, quando ipse non se precustodierit, cicius deciperet. Sicut dicit ewangelium: „Cum autem do<r>mirent homines“ non precustodientes se, veniens et temptat et seminat zizania. „Cum autem crevisset herba et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania,“ id est, quando fides a dyabolo **WZEGIDE** et fructum faciet, hoc est opus bonum in se, sicut quando homo ieiunat **et** elemosynam facit, orat et in peccato mortali scienter habitat aut stat. „Accedentes servi patrisfamilias,“ hoc scias sancti et moderni fideles, **fideli** desiderio^e **in quod** transeuntes, qui notant, quam multa zyzania **lf. 179vl** seminata est a dyabolo in tritico, „dixerunt“ quasi ammirantes ei: „Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania,“ hoc scias accessum – POCHOP **et portans^f zizania.** Et ait illis: „Inimicus homo fecit hoc.“ Ulterius dicunt servi: „Vis, imus **et** colligimus ea.“

^a in primo libro Moysi 3° capitulo] *cf.* Genesis 3. k. *ED*

^b eodem modo] *cf.* jako *ED*

^c crudelius temptaret] lehčejie pokusil *ED*

^d *in marg.* temptacio dyabolica *C*

^e fideli desiderio] *cf.* túž žádostí *ED*

^f portans] portas *EV*

[141–149] Istud verbum moderni prelati valde tenent et nescientes **ROZEZNATI** inter zizania et inter triticum, quid est melius – LEPSIEHO, et magis trahentes triticum quam zizania, condemnantes plus veritatem **Dei** quam mendacium **dyaboli** et habentes veritatem **Dei** pro mendacio et econtra mendacium pro veritate, sic quod impletur in eis propheta Ysaie 5° capitulo: „Ve, qui dicitis^a malum bonum et bonum malum,^b **ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum dulce et dulce amarum.**“ Et Beda de eis dicit: Qui dicunt,^c quid est malum, cum uno malo multi boni interficerentur.^d Sicut ab eis audivi, qui dabant exemplum **in farta**, quod propter unam fartam allecum malorum comburunt **aliquot fartas** – TUNY bonos.^e Et similiter stamina pannorum. **Et hec multos urge, quando propter unum luxuriosum, superbum, adulterum et avarum alii expellerentur.**

[180–183, 185, 187–188, 196–201] Dicit **ulterius** ewangelium, dixit paterfamilias: „**Nil,**“ **id est**, non trahatis zizania. „Nonne forte – A SNAD colligentes zizania eradicetis cum eis **simul** et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem.“ Hoc nunc non faciunt, sed trahunt triticum et zizania mittunt crescere. **Nam malis repleta est terra, quod quidam non audent os aperire contra tales timentes etc.** Ideo inimicus seminavit multa zizania **in medio tritici.**^f Et hic dicit: „Sinite utraque crescere usque ad messem,^g **ut quidam** ex sua ruditate et quidam ex malicia **SUA** triticum cum

^a dicitis] *cf.* řkú *ED*

^b malum bonum et bonum malum] *cf.* tomu, co jest zlé, dobré, a co jest dobré, řkú zlé *ED*

^c Et Beda de eis dicit: Qui dicunt] *cf.* A druží slepci řkú *ED*, slepci *pro dativo assumptum et pro Beda auctore intellectum*

^d quid est malum, cum uno malo multi boni interficerentur] *cf.* že neškodí, ale dobré jest s jedním zlým mnoho dobrých lidí zahubiti *ED*

^e aliquot fartas – tuny bonos] *cf.* někomu jiných mnoho dobrých *ED*

^f in medio tritici] *cf.* v pšenici *ED*

^g Sinite utraque crescere usque ad messem] *cf.* aby obého růsti až do žně nechali *ED*

zizania, id est bonos cum malis condemnant.^a Nam ipse **sci**us,^b qui non potest errare, in die iudicii dicet angelis suis sicut iustus iudex **in tempore messis angelis suis, ut zizania colligerent et** in fasciculos alligarent. Nam malis **impenitentibus et** ma- **lf. 180r1** -nus et pedes ligabuntur et mitterentur in tenebras exteriores. „**Triticum autem congregate in horem meum,**“ hoc est in celeste gaudio congregabitis.^c

[202–213] Et nota ibi, quod, sicut zizania aliquomodo profectum facit tritico **et** ligat simul calamos, quod potest melius stare contra ventum, ut non agitare secum, sicut agitare, quando non esset zizania. Et in principio aliquantulum similis est zizania ad triticum et sic extraccio zizanie dampnum esset, quando ea traherent et triticum conculcarent. Sic mali, quando sunt seminati inter bonos, aliquantulum sunt boni^d in auxilium magne retribucionis et sunt eis quasi exercicia – **K ZISSKANY**^e in bello spirituali. Nam quando nullus malus bonos impediret, boni non haberent temptacionem et sic nec bellum magnum et sic^f non haberent **tam** magnam retribucionem. Sed quod malus datus est bonis ad temptacionem, ut, perseverantes contra eius maliciam, haberent magnam mercedem. Ideo **enim**^g malorum detraccio, quando **non**^h esset, fieret bonis magna **VGMA**. Ideo supremus dominus et sapientissimus **omnium** dicit: „Sinite utraque crescere useque ad messem.“

^a condemnant] *cf.* nezahubili *ED*

^b sci] *cf.* sám *ED*

^c „Triticum autem congregate in horem meum,“ hoc est in celeste gaudio congregabitis.] *cf.* Ale pšenice, to jest všichni vyvoleni do stodoly radosti nebeské budú sebráni. *ED*

^d boni] *cf.* dobrým *ED*

^e k zisskany] *cf.* k zvykání *ED*

^f et sic] *cf.* protož *ED*

^g enim] *cf.* všech *ED*

^h non] *cf.* nynie *ED*

[214–222] Et tamen secularibus licet aliquando – DRUHDY evellere zizania secundum consilium Dei scripture, sed non secundum eorundem omnem tradicionem **et non hoc idem aliquando facere per se,**^a sed cum magno consilio intelligencium hominum in scriptura Dei et ex gracia et diligencia,^b ut triticum non conculcarent nec a radice – Z KORZEN extraherent. Sed Petro in Matheo XVIII° precepit salvator hominem peccatorem post terciam monicionem, quando habet in se peccatum manifestum et communitatem non vult audire, ut eum vitet ut ethnicum et paganum et peccatorem manifestum. Sed non precepit eum interficere. **Sed quidam sacerdotes,** successores Petri fecerunt comburere, interficere, sicut fuerunt sacerdotes tempore Iesu Christi.^c Et a tali suasionem Iesus Christus, dominus noster, qui cum patre et spiritu sancto est benedictus Deus in secula seculorum, cui sit laus et gloria nunc et in eternum. Amen. *lf. 180v1*

^a et non hoc idem aliquando facere per se] *cf.* I mohú to druhdý učiniti *ED*

^b ex gracia et diligencia] *cf.* s milostí a s pilností *ED*

^c sicut fuerunt sacerdotes tempore Iesu Christi] *cf.* jako sú kněžíe učinili Ježíšovi *ED*

[12.] Dominica, GENZ SLOWE DEWIETNYK

[1–32] In illo tempore dixit Iesus discipulis (**Mathei XX°**) suis parabolam hanc:

Simile est (PODOBNO GEST) **regnum celorum** (KRISTUS, **CZLOWIEK**, SYN BOZIJ)^a

patrifamilias (HOSPODARZOWI),^b **qui** (GENZ) **exiit** (WISSEL GEST) **primo mane** (NAYPRWE

RANO) **conducere** (ABI **WIWEDL**,^c PRWI WIEK) **operarios** (DIELNYKI) **in vineam** (V

WYNNYCZI) **suam** (SWU). **Convencione autem facta** (A KDIZ SIE VMLUWA **STALA**)^d **cum**

operariis ex denario (Z PENYEZIE) **diurno** (DENNYEHO), **misit** (**POSSLA**)^e **eos** (GIE) **in**

(DO) **vineam suam**. **Et egressus** (A WISSED) **circa horam** (W DRUHI WIEK, HODINU) **terciam**

(TRZETY), **vidit** (VZRZIE) **alios** (GYNE) **stantes** (STOGIECZE) **in foro** (NA TRZISTI) **ociosos**

(**PRAZDNE**).^f **Et dixit** (Y WECZIE) **illis** (GIM): **Ite et** (GDIETE Y) **vos in vineam** (DO) **meam**

et quod (A **CZO**)^g **iustum fuerit** (**SPRAWEDLYWE**^h BUDE), **dabo vobis**. **Illi autem**

(A ONY) **abierunt** (SSLY SU). **Iterum autem** (A OPIET) **circa sextam** (W SESTU, W TRETI WIEK)

horam (HODINU) **et nonam** (W CZTWRTI WIEK, DEVATU) **exiit** (WISSEL) **et fecit** (A VCZINIL)

similiter (TEZ). **Circa undecimam** (W GEDENADCZTU HODINU, W PATI WIEK) **vero exiit** (WISSEL

GEST) **et** (**Y**)ⁱ **invenit** (NALEZL **GEST**) **alios** (GYNE) **stantes** (**non iacentes nec**

sedentes). **Et dicit** (Y RZEKL) **illis** (GIM): **Quid** (**Y CZO**) **hic** (**TUTO**)^j **statis** (STOGITE)

^a Simile est (podobno gest) regnum celorum (kristus, czlowiek, syn bozij)] cf. Podobno jest královstvie nebeské (syn boží Kristus) člověku hospodáři ED

^b gospodarzowi] cf. hospodáři ED

^c wiwedl] cf. uvedl ED

^d a kdiz sie vmluwa stala] cf. A když úmluva se sta ED

^e possla] cf. poslal ED

^f prazdne] cf. prázdny ED

^g czo] cf. což ED

^h sprawedlywe] cf. spravedlivého ED

ⁱ y] cf. a ED

^j tuto] cf. ted' ED

tota (CIELY) **die** (DEN) **ociosi** (PRAZDNY)? **Dicunt** (**RZKU**^a GEMU) **ei: Quia** (NEB) **nemo** (**Y ZADNY**)^b **nos conduxit** (NEPOYAL). **Dicit** (WECZIE) **illis** (GIM): **Ite** (GDIETE) **et vos** (Y WI) **in vineam** (**NA** WYNNYCZI, DO)^c **meam** (**MU, ME**). **Cum** (A KDYZ) **sero** (WECZER) **autem** **esset** (SIE STA **NEB BI**), **dicit** (**DIE**)^d **dominus** (PAN) **vinee** (WYNNYCZIE) **procuratori** (WLADARZY) **suo: Voca operarios** (**SWOLAY**)^e **DIELNYKY NA SMRTI A W SUDNY DEN**) **et redde** (A DAY) **illis** (GYM) **mercedem** (MZDU) [f. 181r] **incipiens a novissimis** (OD NAYPOSSLEDNYEYSSICH, OD APOSTOLOW) **usque ad primos** (DO SWATICH NAYMENSIEHO)^f. **Cum** (A KDIZ) **venissent** (PRZISSLI TY) **ergo, qui** (KTERZY SU) **circa undecimam** (W GEDENACZDTU) **horam** (HODYNU) **venerant** (BILI PRZISSLY W POSLEDNY WIEK) **et ipsi** (**IAKO APOSTOLE**) **acceperunt singulos denarios** (GEDNOSTAYNE NEB ROWNE PENIEZIE). **Venientes** (**A GDUCZE** PRWNI)^g **autem et primi** (SWIETI STAREHO ZAKONA) **arbitrati sunt** (DOMNYELI SU SIE), **quod plus essent accepturi** (ZE BI MYELI WIECZE WZIETI). **Acceperunt autem** (A WZALI)^h **et ipsi** (Y ONY) **singulos denarios** (GEDNOSTAYNE PENIEZIE). **Et** (A) **accipientes** (WZEMSSE) **murmurabant** (**REPTACHU**)ⁱ **adversus** (PROTI) **patremfamilias** (HOSPODARZY) **dicentes** (RZKUCE): **Hii** (TITO) **novissimi** (NAYPOSSLEDNYEYSSI) **una hora** (**GEDYNU**)^j **fecerunt** (DIELALI SU) **et pares** (A **ROWNYS**)^k **illos** (GIE) **nobis** (NAM) **fecisti** (VCZINIL, W ODPLATIE), **qui** (GENZ SME) **portavimus** (NESSLY) **pondus** (BRZIEMYE, **id est** TIEZKY ZAKON) **diei** (CZASSU DLUHEHO) **et**

^a rzku] cf. řekli sú ED

^b y zadny] cf. nižádný ED

^c na wynnyczi, do] cf. do vinničě ED

^d die] cf. vece ED

^e swolay] cf. volaj ED

^f do swatich naymensieho] cf. do svatých najmenšieho zaslúženie ED

^g Venientes (a gducze prwni)] cf. A vidúce první ED

^h wzali] cf. vzeli ED

ⁱ reptachu] cf. reptali sú ED

^j gedynu] cf. jednu ED

^k rownys] cf. rovny ED

estus (TIELESNEHO ZAPALENYE, Y WEDRA). **At ille** (A ON) **respondens** (ODPOWIEDIEW) **uni** (GEDNOMU) **eorum** (Z NYCH) **dixit** (**RZEKL GEST**):^a **Amice** (PRZIETELI), **non facio** (NECZYNYM) **tibi** (TOBIE) **iniuriam**. **Nonne** (**AWSSAKS^b NEB A ZDALI SI**) **ex denario** (Z PENIEZIE) **diurno** (DENNYEHO, Z BLAHOSLAWENSTWIE) **convenisti** (**NESGEDNAL^c SE MNU**) **mecum**. **Tolle** (WEZMI) **quod** (CZO) **tuum** (TWE) **est** (GEST) **et vade** (A GDY). **Volo autem** (**NEB^d YA CHCZI**) **et huic** (Y TOMUTO) **novissimo** (**NAYPOSSLEDNYE^v**)^e **dare** (DATI) **sicud tibi** (**TAKEZ** IAKO Y TOBIE). **Aut** (**ANEB,^f ZDALI**) **non licet mihi** (MI NESLUSSIE) **facere** (VCZINITI), **quod** (CZO) **volo** (CHCZI)? **Aut** (**NEB^g ZE**) **oculus** (OKO) **tuus** (TWE) **nequam est** (**T. VMISSL TWOY**, KRZYWE GEST), **quia** (ZE GSEM) **ego bonus** (IA DOBRI) **sum**. **Sic erunt** (**A TAK BUD**)^h **novissi<mi>** (NAYPOSSLEDNYEYSSI) **primi** (**PRWNY**)ⁱ **et primi** (A **PRWNY**)^j **novissimi** (NAYPOSSLEDNYEYSSI). **Multi** (MNOZY) [f. 181v] **enim** (**ZAGISTE**) **sunt** (SU) **vocati** (**POWOLANY**)^k, **pauci vero** (ALE NEMNOZI) **electi** (**GSU** WIWOLENY).

[33–58] Misericors et piissimus salvator **noster** hoc sermone suo **sancto** probat – DOWODI, quod multi sunt vocati ad salvandum, pauci vero electi. Et compellit – A POPUZIE laboriosos – PRACZOWITICH, ut diligentissime in vinea sua laborarent, et tardis – LENY^l dat consolacionem – ODTUCHU, ut non desperarent. Eciam docet, ut qui diu in eius vinea

^a rzekl gest] cf. vece ED

^b awssaks] cf. všaks ED

^c nesgednal] cf. sjednal ED

^d neb] cf. nebt' ED

^e nayposslednye^v] cf. nejposlednějšiemu ED

^f aneb] cf. A nebt' ED

^g neb] cf. nebt' ED

^h bud] cf. budú ED

ⁱ prwny] cf. najprvnější ED

^j prwny] cf. najprvnější ED

^k powolany] cf. voláni ED

^l lenym] cf. zpozdilým ED

laboraverunt, **ABI NEPYCHALI** et alios, qui non diu venerunt, **ut in vinea laborarent**,^a **EOS** non contempnerent. Et loquitur in parabola dicens: „Simile est regnum celorum patrifamilias.“ Regnum celorum in hoc loco est filius Dei, sicut ante hoc ewangelium dictum **est**. Et ipse quod est capud tocius sancte ecclesie, que est vinea eius, **et** est hospes eius et habet se aliquo modo consimiliter ad eam, sicut hospes homo alius ad vineam **suam**.^b Et exiit quinquies, ut conduceret operarios in hanc vineam, hoc est in ecclesiam sanctam militantem, que – GENZ est **SBOR** electorum, quo usque sunt hic bellatores, stantes cum Christo contra mundum, carnem et dyabolum. Et hec ecclesia aliqua similitudine vocatur vinea, que debet aliquem fructum afferre. In qua vinea in medio est quedam radix – GEDEN KORZEN, a qua – OD KTEREHOZ omnes rami et palmites pulullant **et** crescunt, **WLAHU MAGICZ**^c et **ideo** fructum afferunt. Que radix, sicut solus dicit Iohannis XV°: „Ego sum vitis vera et vos palmites.“ Illa radix est **circa** hospitem,^d qui sedet in domo sua, **id est** in sancta **matre** ecclesia **SWYTIEZILE** in celis, qui in vinea iam laborant,^e et sedebit in eternum cum illis, qui accipient faciliter^f denarium pro suo labore. Ille paterfamilias exiit primo mane conducere operarios in vineam **SUAM**, que, sicut dicit sanctus Gregorius, est „ecclesia sancta a primo Abele iusto usque ad ultimum, qui nascetur in fine mundi. Et quot sanctos **ZPLODILA**^g **GEST**, tot palmites misit.“ Hec sanctus Gregorius. Ex illo sermone habes, quod sancta ecclesia, que est vinea Christi, est congregatio omnium electorum a primo sancto usque ad ultimum, qui ultimarie numerum **sanctorum**^h perficeret.

^a ut in vinea laborarent] *cf.* v práci vinnicě *ED*

^b sicut hospes homo alius ad vineam suam] *cf.* jako hospodář člověk jiný, ne Kristus, má se k tělešné zemské vinnici *ED*

^c magicz] *cf.* mají *ED*

^d circa hospitem] *cf.* i hospodářem *ED*

^e iam laborant] *cf.* nepracuje *ED*

^f faciliter] *cf.* konečně *ED*

^g zplodila] *cf.* vzplodila *ED*

^h sanctorum] *cf.* vyvolených *ED*

[59–65] Illam vineam volens plantare – ZASADITY filius Dei, „exiit primo mane,“ hoc scias in prima etate precepit **lf. 182^{rl}** angelis. Et ipse in sua persona, quod si adhuc non in carne, primo **veniet^a** ut **sanctos** prime etatis mundi digne ad profectum illius vinee **conduceret**, **ut** laborent.^b Sicut sciendum est de Adam **et Eva et** de Set **et** de Enoch et de aliis etatis primeve. Et convencio **O NAYMU GEST ZASLIBENYE** de denario diurno, qui notat beatitudinem, quem fideles operarii habebunt.

[66–74] Et significat denarius beatitudinem propter tres res: Primo propter stabilitatem, nam sicut denarius ex re stabili, que potest durare diu, sic beatitudo est res stabilis **durans** in eternum. Secundo, quod denarius est rotundus, sic quod in eius rotunditate non est finis nec principium, similiter merces operariorum, que est Deus eternus, non habet nec principium nec finem. Et tercio propter inscripcionem in lucido argento aut auro,^c sic in deitate aliquibus est beatitudo^d in eius lumine scripta, ut beati legerent positas res,^e que dominus Deus potenter,^f sapienter et benivole creavit ad consolacionem fidelibus.

[75–87] Tunc in secunda etate, sicut in hora tertia, exiit et vidit **alios** multos, **stantes in foro ociosos**,^g et illos **GEST POPUDIL** non tamen^h interiori inspiracione, sed et angelorum monicione, sicut sciendum est de Noe, Eber **et** Thare et **de** Abraham, qui in secunda etate fideliter laboraverunt.ⁱ Item exiit „**circa sextam horam et nonam**,“ hoc est

^a primo veniet] *cf.* najprvé napomenul gest *ED*

^b ut sanctos prime etatis mundi digne ad profectum illius vinee conduceret, ut laborent] *cf.* aby otcové prvého věku světa hodně k prsopěchu té vinnicě pracovali *ED*

^c Et tercio propter inscripcionem in lucido argento aut auro] *cf.* A tretie pro nápís; neb jakož na peniezi jest nápís na světlém stříbře neb zlatě *ED*

^d aliquibus est beatitudo] *cf.* některým opdobenstvím jest *ED*

^e positas res] *cf.* polozenie věcí *ED*

^f potenter] posuit *ante corr.* *C*

^g stantes in foro ociosos] *cf.* ani prázdnie *ED*

^h tamen] *recte tantum*, *cf.* toliko *ED*

ⁱ laboraverunt] laborant *ante corr.* *C*

in tertia et quarta etate, „et similiter fecit,“ sicut sciendum est in fidelibus hominibus **et**^a Abraham usque David et a David usque ad transmigracionem Iudeorum de Babilonia. Et tunc ab hac transmigracione Babilonis usque ad Christi Iesu conversacionem obmisit ewangelium tempus sicut sterile – YALOWI, quia in ipso spacio – W TE CHWILI^b antiqui sacerdotes, avariciam sectando **vixerunt**,^c non curantes populum **Dei**, quod ociabantur, **et sic** male rixerunt vineam **domini sabaoth**, magni patrisfamilias. Sicut de eis testatur paterfamilias in ewangelio Mathei XXI°. Circa XI **vero** exiit iam paterfamilias, filius Dei, carnaliter et movit populum, ut fideliter laboraret, sicut prius laboraverunt sancti patres.

[88–131] Ibi nota, quod sancti diversimode illos patrisfamilias exitus – VICHODI^d quinque in ewangelio expositionem **eorum** diversam ponunt. Aliqui, sicut iam expositum est, exponunt secundum etates seculi ante incarnationem filii Dei. Et aliqui secundum etates **lf. 182^{vl}** cuiuslibet hominis, qui in quolibet habet suam etatem^e et **habet** monicionem – POPUZENYE, ut laboraret ad salutem utiliter. Per mane intelligitur etas puerilis,^f que durat usque ad XIII^m annum. Illa etas est prima ad laborem in vinea sancta, de qua etate dicit salvator, Marci X^o: „Sinite parvulos venire ad me.“ Secunda etas adolescencia – GYNOSTWIE ab annis XIII **durans** usque ad XXVIII° annos. In illa etate necesse est esse diligentes adolescentibus et ancillis. Nam admagis sicut in tertia hora super diem calor **PRZIBIWA** eis calidus in carne ad luxuriam et ad vanitates incendens^g **per carnales delectaciones**. In illa etate fuit ille iuvenis aut adolescens, qui dixit Christo, quod observasset precepta omnia ex iuventute

^a et] *cf.* od *ED*

^b w te chwili] *cf.* v tu dobu *ED*

^c avariciam sectando vixerunt] *cf.* davše sě na lakomstvie *ED*

^d vichodi] *cf.* vyjiti *ED*

^e qui in quolibet habet suam etatem] *cf.* jenž v každý věk svůj má napomenutie *ED*

^f in *margin.* dietynstw^e *C*

^g calidus in carne ad luxuriam et ad vanitates incendens] *cf.* horkého v těle k smilství a k marnosti zapálenie *ED*

sua. Tunc nona hora terciam etatem significat, que vocatur virilitas et incipit a XXVIII annis et durat usque ad annos XLVIII°. In illa iam etate homines in fine vadunt infra in labore.^a Illam etiam etatem homines communiter inaniter expendunt et perdunt – TRATIE. Et in signum hiis tribus etatibus, quod homines in hiis peccant **et** non laboraverunt digne,^b Deus Christus suscitavit, hic in carne laborans, tres homines **mortuos**: puellam in puerili etate, Mathei XX°,^c adolescentem, filium vidue, in adolescencia, Luce VII°, et Lazarum in virilitate, Iohannis XI°. Tunc undecima hora significat senectutem et currit ab annis XLVIII° usque ad annos LXX. Et in hac etate multi sunt ociosi, qui in illis annis non laborant, quod Christus, paterfamilias vinee, precipit; et tamen et hos piissimus paterfamilias vocat, volens eis dare, quod iustum fuerit. Tunc sexta etas est **OSTATEK LET** a LXX annis usque ad tiracionem et vocatur **SSYETOST**,^d a qua vocantur decrepiti – SSYETOWE et mulieres **Rebecce** decrepitate.^e Et hiis etatibus homines currunt, de quorum **Christus** in ewangelio **etate** obmisit,^f **unde** prima etas **est**,^g que vocatur **MLADYE**: illa durat a nativitate hominis usque ad **lf. 183r^l POCHOPH^h ZLOSTI**. Et ideo illa etas est **eciam** obmissa, nam non obligatus est in vinea ad laborem ideo, quia nec sibi deservit aliquid ad salutem, nec etiam peccat – PROHRZIESSUGE. Et hac expositione vadit sanctus Gregorius. Ideo sic dicit, quod „omnis ad bonam vitam, aliqui in puerili, aliqui in adolescencia, aliqui in virili, aliqui in senectute, aliqui in decrepitudine ductus est. Ideo omnis alia et alia hora ad laborem in vinea vocatus est. Ideo, fratres **karissimi**, ad consuetudines vestras inspicite et, si iam operarii Dei estis, videte. **Et** pensate quilibet,ⁱ quid

^a in labore] *cf.* v síle *ED*

^b et non laboraverunt digne] *cf.* nepracujíce hodně *ED*

^c Mathei XX°] *cf.* Mt 9 *ED*

^d sseyetost] *cf.* šietnost *ED*

^e Rebecce decrepitate] *cf.* baby šietné *ED*

^f de quorum Christus in ewangelio etate obmisit] *cf.* z nichž jeden ve čtení jest opuštěn *ED*

^g unde prima etas est] *cf.* to věz prvý věk *ED*

^h pochopi] *cf.* pohcopu *ED*

ⁱ Et pensate quilibet] *cf.* Važ každý *ED*

facit, et consideret, utrum iam laborat in vinea domini. Nam qui in hac vita suas res querit, adhuc in vineam Dei non venit. Sed hii domino laborant, qui non suas **RES**, sed domini lucra querunt et alios secum inducere sunt assidui et diligentes. Nam qui sibi vivit, qui corpus suum deliciis pascit, ille precise, sicut ocio vacaret,^a dignus est correccione, nam utilitatem Dei laboris non sectatur. Et quis Deo usque ad etatem ultimam vivere neglexit, est usque ad XI horam ociosus, **in foro stans**. Ideo recte usque ad XI horam pinguis^b dictus est: Quid hic statis tota die ociosi? Quasi manifeste diceret: Ex quo – ACZ Deo in puericia et in adolescencia vivere noluitis, saltem ad ultimam etatem **convertere vel convertite**^c et **fine principium temperate**,^d quia iam parum laborabitis, saltem super sero venite.“ Hoc totum sanctus Gregorius.

[132–142] Ibi scias, quod illius vinee Christi custodes et operarii diligentissimi debent esse sacerdotes, nam eis presertim in apostolis est dicendum vel dictum:^e „Ego constitui **et elegi** vos, ut eatis et fructum afferatis.“ Illi debent hanc vineam **ROZPLODITY** exemplo sancto et doctrina bona, ipsi debent hanc vineam circumfodere, **eicere extra CHAMUDIE BYLE**, debent eam plantare, **STYPOWATI**, in bono docentes et debent aligare, **VCZIECZ ad salutem A WEDUCZ**.^f **O, BLAZYE GIM**, qui sic in hac vinea laborant, et ve eis, qui, facientes **lf. 183^{vl}** convencionem, ut in hac vinea sic laborarent, tunc plus destruunt eam suis pessimis operibus, de quibus episcopi, sacerdotes, pharisei indicium dederunt, quando eos Christus interrogavit, quid faciet illis vindemiatoribus

^a ille precise, sicut ocio vacaret] *cf.* ten právě jako prázdny *ED*

^b pinguis] *cf.* léním *ED*

^c convertere vel convertite] *cf.* hled'te *ED*

^d fine principium temperate] *cf.* k cěstám života *ED*

^e dicendum vel dictum] *cf.* řečeno *ED*

^f eicere extra chamudie byle, debent eam plantare, stypowati, in bono docentes et debent aligare, vcziecz ad salutem a weducz] *cf.* bludy ven plejíce, mají štiepiti neb sadíti, v dobrém učiece, a mají privazovati, naději k spasení praviece *ED*

paterfamilias, dum veniet, dicentes, malos male perdet et vineam suam dabit aliis vindemiatoribus.

[153–174] Ecce, dicit paterfamilias **operariis** vinee ociosis: „Quid hic statis tota die ociosi?“ Numquid nescitis, quid dicit Paulus 2^a Thesalonicensium 3°: „Si quis non laborat, non manducet.“ Dicit sanctus Gregorius: „Quid nos doctores ad hec dicemus, quod ante diem iudicii officium sancte **matris** ecclesie suscepimus et muti panem manducamus?“ Et sanctus Bernhardus: „Venient ante tribunal iudicis, ibi, ubi orphanorum et viduarum audietur gravis querela, argumentum – DOWOD **eorum** confirmat^a – TWRDY, quod substancias – STATKY^b eorum comederunt et peccata non deleverunt.“ Sed habent plebani et alii **sacerdotes** et episcopi vicesgerentem – NAMYESTKA dicentes:^c Et quis per alium facit, sicut solus faceret. Ad hoc respondet sanctus Bernhardus dicens: „Quis habet vicesgerentem in labore, habebit vicesgerentem in mercede.“ Nam sanctus Paulus dicit 3. Corinthiorum 3°:^d „Omnis accipiet mercedem iuxta suum laborem.“ Ecce, dicit „omnis secundum suum,“ non secundum vicesgerentis, nam si haberet plebanus mille vicesgerentes, quilibet talis et ille debet pro se solus laborare, sed^e plebanus **ille** semper est obligatus, ut solus laboraret, et si sufficere non potest, ut peritum^f auxiliatorem haberet. Et abs dubio, quando quis sacerdos tardat suum locum, habet vicesgerentem dyabolum, qui omnes defectus eius notat, qui fuerunt per eius negligenciam. Et si in illa hora non agnoscit hoc, tamen cognoscet in die iudicii. Et non iuvabit sibi excusacio dicens, ideo habet faber forcipes – KLESTYE **ABI SIE NEZHEL**^g – ut se non

^a confirmat] *cf.* tvrdý *ED*

^b statky] *cf.* statek *ED*

^c Sed habent plebani et alii sacerdotes et episcopi vices gerentem – namyestka dicentes] *cf.* Ale mají výmluvu faráři a biskupové a jiní řkúce: Mám náměstka. *ED*

^d 3. Corinthiorum 3°] *cf.* 1. Korintským, 3. k. *ED*

^e sed] *cf.* a *ED*

^f peritum] *cf.* věrného *ED*

^g nezhel] *cf.* neožehl *ED*

cremaret. Similiter plebanus aut episcopus habet vicesgerentem, ut ab igne eterno aut purgatorio igne non cremaret. Sed ad hoc est responsio levis, quod dyabolus, dimittens forcipes, recipiet fabrum. Si laborat vicarius fideliter cum populo, ipse recipiet mercedem, et plebanus semper debet dare responsum – **MA ODPOWIEDATI**,^a quod ocio vivit.

[175–179] Et mea opinione vi- **lf. 184^{rl}** -carii fideles sunt profeciores in sancta **matre** ecclesia quam moderni prelati, nam officium sacerdotale melius^b ducunt, baptisantes, predicantes, missantes **et** confitentes, et si non sunt avari, habentes victum et amictum, lucrum non querunt, tunc sunt sequaces apostolorum. Similiter dico de bonis plebanis, sicut video, **quod** hii admelius in vinea Dei laborant.^c

[189–206] Dicit ewangelium: „Cum sero autem esset, dicit dominus vinee procuratori suo: voca^d operarios et redde illis mercedem eorum!“ Hoc est, sicut dicit glosa **interlinearis**, quando finis mundi aut cuiuslibet hominis veniet. „Dicit dominus,“ id est deitas, que est **dominus** Deus, „procuratori **SUO**,“ Christo homini, qui illam vineam suo **preciosissimo** sanguine, sudore et morte plantavit – STYEPIL. „Voca operarios!“ De hac vocacione dicit Christus, Iohannis V^o: „**Amen, amen dico vobis**, veniet hora, quando mortui audient vocem filii Dei.“ Vox illa erit: Surgite, mortui, venite ad iudicium! „Et redde illis mercedem eorum,“ id est^e quam deservierunt, nam dicit scriptura, quod retribuet unicuique iuxta opera sua „incipiens a novissimis“ **etc**. Ibi scias, quod Christus incipiet a novissimis, id est^f a suis apostolis, qui sunt in undecima hora, hoc est in tempore ultime etatis

^a ma odpowiedati] *cf.* musie odpovĕd dāti *ED*

^b melius] *cf.* najviece *ED*

^c Similiter dico de bonis plebanis, sicut video, quod hii ad melius in vinea Dei laborant.] *cf.* Tĕž diem o dobrých farářích. A jakož vizi, tehdy ti najlépe v vinnici boží pracují *ED*

^d voca] *emendavi*, vaca *C*

^e id est] *cf.* to věž *ED*

^f id est] *cf.* to věž *ED*

venerunt, quibus promisit dicens: „Vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes XII, iudicantes XII tribus Israel.“ Et tamen omnes, qui fuerunt in hiis quinque vocacionibus,^a et fideliter laboraverunt, **et** ipsi acceperunt singulos denarios, id est^b unam beatitudinem. Ewangelium dicit: „Acceperunt singulos denarios,“ id est^c **quibus**^d pecuniis ad mercedem beatitudinis omnibus similiter – ROWNYE PLATYE, quod – ACZ^e si uni sancti maioris erunt dignitatis quam alii. Et sic primitivos vocat dignissimos, sicut sunt apostoli, **et novissimi sunt vocati et** novissimi possunt vocari – SLUTY minutissimi meriti – NAYMENSIEHO ZASLUZENYE.

[207–210, 226–246] „Venientes autem et primi arbitrati sunt, quod ipsi plus essent accepturi, acceperunt, autem et ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant **adversus patremfamilias dicentes: Hii novissimi etc.**“ *lf. 184^{vl}* Ibi sunt duo verba gravia: quod^f operarii arbitrati sunt, quod deberent plus recipere; secundo, quod murmurabant. **Illud obmittam.** „Sed nos ad undecimam horam venimus, post laborem non murmuremus, nam^g denarium recepimus, quia post reconciliacionem – PO SMYRZENY NEB PO SMYRCZIE, hoc scias, post adventum – PO PRZICHODU **Iesu** Christi,^h qui venit in hunc mundum, in regnum introducemur, quando de corpore eximus, et hoc sine negligencia accipimus.ⁱ“ Hoc totum sanctus Gregorius. Intendit breviter, quod sancti ante nativitatem Christi, qui ad captivitatem tenebrosam transiverunt, quod non potuerunt mox ad celum transire, si – ACZ **KOLI** fuerunt digni, quod Christus **Iesus** adhuc non aperuit celos,

^a qui fuerunt in hiis quinque] *cf.* kteříž sú v těch pěti hodinách byli povoláni *ED*

^b id est] *cf.* to věz *ED*

^c id est] *cf.* to věz *ED*

^d quibus] *cf.* kteříž *ED*

^e acz] *acz supra* quod *scriptum ED*

^f quod] *cf.* jedno, že *ED*

^g nam] *cf.* a *ED*

^h po przichodu Iesu Christi] *cf.* po Kristově příchodu *ED*

ⁱ accipimus] *cf.* běřeme neb přijímáme *ED*

existentes in tenebris, in vinea laboraverunt, et sic ammirantes de dilacione libertatis, quasi murmurant.^a Sed Christiani, si bene vivunt in ultima etate, mox morientes sine captivitate ad regnum celorum vadunt sine murmuracione. Et sic arbitracionem et murmuracionem sanctus Gregorius ponit pro ammiracione, sic quod antiqui sancti meditabantur in animo, qualiter diu fuerunt in captivitate et quod putabant, quod cicius essent liberati, et quod sine peccato sic sunt arbitrati **et murmurati** et ammirati. Tunc responsio patrisfamilias, qui^b respondit uni, hoc est **SBORU TOMU** sanctorum **STARCZOW**, dixit: „Amice, non facio tibi iniuriam.“ Et post hoc tota series est correcta – **TRESKTAVA**, hec responsio est enarracio ad agnicionem Dei iusticie et misericordie eius, sic quod ipse ostendit et notum facit, quod misericorditer et iuste dabit unicuique sicut dignatur. Et ex quo^c nullus nostrum deservivit, quod sibi dedisset corpus et animam, sed ipse dedit unicuique ex sua immensa misericordia. Penitus manifesta est res,^d quod quando dabit homini donum spiritus sancti et gaudium celeste, quod ei non facit iniuriam, sed facit ei magnum gaudium, dans ei eternam vitam.

[250–256] **Dicit ewangelium:** „Aut oculus tuus nequam est,“ hoc est intencio tua falsa aut **melius**,^e sicut super istud verbum „oculus tuus nequam est“ sanctus Ieronimus dicit, hoc sicas: „**Quare ergo bonus sum,**“ **id est numquam,** „bonitas mea **lf. 185r^l** est tibi causa malicie **tue?**“ Et quod murmuratores posuerunt **sic, quod** sicut eis paterfamilias iniuriam faceret, hoc ostenditur hiis verbis, quod dicit paterfamilias: „Amice, non facio tibi iniuriam.“ Dicit sanctus Gregorius, quod hec murmuracio fuit sanctorum patrum, quousque non sunt educti de captivitate.

^a murmurant] *cf.* reptali sú *ED*

^b qui] *cf.* již *ED*

^c et ex quo] *cf.* neb počavadž *ED*

^d penitus manifesta est res] *cf.* ovšem zjevná jest věc *ED*

^e melius] *cf.* zlý jest *ED*

[277–289] Ulterius dicit Christus: „Sic erunt novissimi primi,“ hoc scias, quod christiani erunt in mercede digniores quam Iudei sancti hoc cursu, quod in brevi labore cum Christi adiutorio, stantes contra magne **astucie** dyabolice **et** crudelitati, plus demerentur, quam in antiqua lege in longo tempore deservierunt. Potest eiam sic intelligi, quod „novissimi,“ id **est**^a in mundo **ZANAYZAWRZENYESSIJ**,^b erunt primi propter suam humilitatem cum alios in virtutibus,^c **ut mundicia, pauperate**. Et in mundo digniores **precesserunt, qui**^d non sic Deo serviunt, **et ideo tales** erunt novissimi, **et** sic quod abiectus sacerdos antecedit papam et episcopos in mercede et villanus imperatorem et regem; quia dicit Christus: „**Qui se exaltat, humiliabitur**“^e **etc.** Ideo dicit sanctus Gregorius papa: „Ecce, si scimus, que iam res et que magna bona fecimus, adhuc celestis iudex qualiter hoc pensabit, nescimus.“ Et certe gaudenter quilibet debet laborare, ut saltem in regno Dei esset novissimus.

^a id est] *cf.* to věz *ED*

^b zanayzawrzenyessij] *cf.* najzavrženější *ED*

^c alios in virtutibus] *cf.* s jinými ctnostmi *ED*

^d qui] *cf.* že *ED*

^e qui se exaltat, humiliabitur] *cf.* ktož se níží, ten bude povýšen *ED*

[13.] Dominica in quadragesima, Luce VIII°

[1–24] **In illo tempore: Cum** (KDYZ) **autem turba** (ZASTUP) **plurima** (MNOHI) **conveniret** (SBIERASSE SIE) **et de civitatibus** (Z MYEST) **properarent** (CHWATACHU, **GDIECHU**) **ad Iesum, dixit** (RZEKL GEST) **per similitudinem** (W PODOBENSTWY): **Exiit** (WISSEL GEST), **qui** (TEN GENZ) **seminat** (ROSSYEWAWA), **seminare** (ROSSIEWAT) **semen suum. Et dum** (A KDYZ) **seminat (ROSSYEWAL),^a aliud** (GYNE) **cecidit** (PADLO) **secus** (PODLE) **viam** (CZIESTI) **et conculcatum** (A POTLACZENO) **est** (GEST) **et volucres** (A PTACZY) **celi** (NEBESSTIJ) [f. 185v] **comederunt** (SZOBALY) **illud** (GIE) **et aliud** (A GYNE) **cecidit supra petram** (NA SKALU) **et ortum** (A **WYSSSED**)^b **aruit** (VWADLO **GEST**), **quia** (NEB) **non habebat** (NEMYELO) **humorem** (WLAHY). **Et aliud** (A GYNE) **cecidit** (PADLO) **inter** (MEZY) **spinas** (MNOHE^c TRNYE) **et simul exorte** (A SPOLU **WZROSTLO**)^d **spine** (S TRNYM) **suffocaverunt** (**A TRNYE VTLACZILO**^e **NEB VDUSSILO**) **illud** (GIE). **Et aliud** (A GYNE) **cecidit** (PADLO) **in terram** (W ZEMY) **bonam** (DOBRU) **et ortum** (**A WYSSSED**^f **ANEB KDIZ**^g **GEST WYSSLO**)^h **fecit** (**VCZINI**)ⁱ **fructum** (VZITEK) **centuplum** (STY). **Hoc** (TY WIECZI) **dicens** (**ŘZKA**)^j **clamabat** (VOLASSE): **Qui** (**KTO**)^k **habet** (MA) **aures** (VSSY) **audiendi** (K SLISSIENY), **audiat** (SLYSS)! **Interrogabant** (Y TAZACHU) **autem eum** (**HO**)^l **discipuli** (VCEDLNICZI) **eius** (GEHO), **que** (KTERE) **esset** (BI BILO) **hec** (TO) **parabola** (PODOBENSTWIE).

^a rossyewal] *cf.* rosievá *ED*

^b wyssed] *cf.* vžšed *ED*

^c mnohe] *cf.* mnohá *ED*

^d wzrostlo] *cf.* vzrostlá *ED*

^e vtlaczilo] *cf.* utlačila

^f a wyssed] *cf.* a vžšed *ED*

^g kdiz] *cf.* kdy *ED*

^h wysslo] *cf.* vžešlo *ED*

ⁱ vczini] *cf.* učinilo *ED*

^j rzka] *cf.* řek *ED*

^k kto] *cf.* ktož *ED*

^l ho] *ge*^o *ante corr.* C, *cf.* jeho *ED*

Quibus (GYMZTO)^a ipse (ON) dixit (RZEKL GEST):^b Vobis (WAM) datum
(DANO) est (GEST) nosse (ZNATI) misterium (TAGEMSTWIE) regni Dei, ceteris (GYNYM) autem
(ALE) in parabolis (W PODOBENSTWI, T. SKRZIE PODOBENSTWIE), ut videntes (VIDUCZ^c
TIELESNYE) non videant (NEWIDIELI DUCHEM HODNYE) et audientes (A SLISSIECZE) non
intelligent (NERO<ZU>MYELI K SPASSENYE SOBIE). Est autem (A GEST) hec (TOTO) parabola
(PODOBENSTWIE): Semen (SYEMYE) est verbum Dei. Qui (A KTERY)^d autem secus viam
(PODLE CZIESTI A TY GSU), hii sunt (TO GSU TY),^e qui (KTERZYZ)^f audiunt (SLISSIE).
Deinde (A PAK) venit (PRZIGDE) dyabolus (DYABEL) et tol- [f. 186r] -lit (Y WEZME)^g
verbum de corde (Z SRDCZIE) eorum, ne (ABI) credentes (NEVWIERZIECZE) salvi (SPASSENY)
fiant (NEBILI). Nam (A KTERZIJ) qui supra (NA) petram (SKALU), hii sunt (TY GSU), qui
(GENZ)^h audiunt (SLISSIE) et cum gaudio (S RADOSTY) suscipiunt (PRZYGYMAGI)
verbum (SLOWO). Et hii (A TY) radices (KORZENOW) non habent (NEMAGI), quia (NEBO)ⁱ
ad tempus (ZA CZAS) credunt (WIERZIE) et in tempore (A WCZAS) temptationis
(POKUSSENYE) recedunt (ODCHODIE).^j Quod autem (A KTEREZ) in spinas (W TRNYE)
cecidit (PADLO GEST), hii sunt (TY SU),^k qui (KTERZYZ)^l audiunt (SLISSIE) et a
sollicitudinibus (A OD PECZLIWOSTIJ)^m et diviciis (A W SBOZIJ)ⁿ et
voluptatibus (A W ROZKOSSIECH) vite (ZYWOTA TIELESNEHO)^o euntes (GDUCZE ZLYM

^a gymzto] cf. jimž ED

^b rzekl gest] cf. vece ED

^c viducz] cf. vidúce ED

^d aktery] cf. a kteříž ED

^e to gsu ty] cf. ti jsú ED

^f kterzyz] cf. jenž ED

^g wezme] cf. vyňme ED

^h genz] cf. kteříž ED

ⁱ nebo] cf. neb ED

^j odchodie] cf. odstupují ED

^k su] cf. jsú ED

^l kterzyz] cf. jenž ED

^m a od peczliwostij] cf. a v pečlivostech ED

ⁿ sbozij] cf. zbožích ED

^o tielesneho] cf. tělesného ED

OBICZIEGEM), **suffocantur** (VDUSSENY BYWAGI) **et non referunt** (A NEPRZYNASSIE) **fructum** (VZITKU). **Quod autem** (ALE KTERE) **in bonam terram** (W ZEMY DOBRU **PADLO**), **hii sunt** (TY SU),^a **qui** (**KTERZYZ**)^b **in corde** (W SRDCZY) **bono et optimo** (A **W** NAYLEPSYEM), **audientes** (SLISSIECZE) **verbum** (SLOWO), **retinent** (ZACHOWAWAGI) **et** (A) **fructum** (VZITEK) **afferunt** (PRZYNOSSIE) **in paciencia** (W TRPIELYWOSTY,^c DOKONCZIE PRO SLOWO BOZIE).^d

[25–36, 43–46] **In isto sacro ewangelio** ostendit sanctus Lucas, quod populus magnus **CHWATAL**^e ad Iesum. Secundo, quod Iesus locutus est in parabolis. Tercio, quod solus exposuit discipulis. De primo prius dictum est, quod variis intencionibus **CHWATALI SU LYDE** ad Iesum: quod propter sanitatem, esuriem, pro prodigiis **et** pro doctrina bona et sacerdotes propter detracciones et blasphemias. Et sic dicit ewangelium: „Cum autem turba plurima conveniret et de civitatibus properarent ad Iesum,“ **TO WES** uni, ut audirent eum ad salutem. Et quod tales erant pauci, ideo non predicavit eis, ut omnes intelligerent statim, sicut solus dicit in ewangelio, quod ideo loquitur in parabolis, ut au- **lf. 186vl** -dientes non intelligant. Et dicit ewangelium: „Dixit in parabolis.“ In hoc docuit suos discipulos, ut ingratis non statim, quando volunt, **verbi** Dei misterium **PRAWILY**, **quia** solus dixit, Mathei VII° capitulo: „Nolite sanctum dare canibus,“ **TO GEST SLOWA**, quod **verbum** facit homines sanctos, **quasi diceret**: Non date detractoribus. Ideo dicit sanctus Gregorius, quod iam „istud **sacrum**

^a su] *cf.* jsú *ED*

^b kterzyz] *cf.* jenž *ED*

^c wtrpielywosty] *cf.* v utrpení *ED*

^d dokonczie pro slowo bozie] *in marg.* C

^e chwatal] chwal chwatal C

ewangelium expositione non indiget, nisi monicione, quoniam illud sola veritas exposuit, **O TO SIE CZLOWIEK WSSETECZNY^a NEPOKUSSIEY.**“

[47–67] Ideo **MYLE DRZYE** salvatoris nostri **informacionem expositionis,**^b recoło – **WZPOMYNAM**, quod semen est verbum Dei, **PADNELYT^c W SMYLNKYKA,**^d **GENZ SU WEDLE CZIESTY**, que via est cor cogitationum luxuriantium **VTLACZENO,**^e **TO VWADNE et** non affert beatitudinem. Et si ceciderit supra petram, id **est^f** super cor durum **superbi,**^g iterum fructum non affert. Et si ceciderit in spynas, **TO GEST^h W LAKOME SRDCZE**, iterum **ZHYNE**. Sicut Christus dicit, quod „a sollicitudinibus **et** diviciis et voluptatibus suffocantur.“ Et sic luxuriosi, superbi et avari, **ut dicitur** a Christo, quod in hiis verbum **Christiⁱ** non habet profectum, **GSU VKAZANY**. Et quod hiis **peccatis** totus mundus est repletus **et presertim luxuria. Dilata etc.** Ideo pauci sunt **in hoc mundo**, in quibus verbum Dei fructum affert. Testatur sanctus Iohannes 1. epistula sua capitulo 2°: „Omne, quod est in mundo, aut est concupiscencia carnis, aut concupiscencia oculorum, aut superbia vite.“ Concupiscencia carnis est **CHLIPNOST SMILSTWIE A ROZKOSSI**. Concupiscencia oculorum est avaricia, quia avarus, quidquid videt, vult habere. Superbia vite, **TA SIE SAMA MYENY**. Hiis peccatis **totus mundus est corruptus,**^j quod omnis malus, aut est luxoriosus, aut avarus, aut superbus, et quidam sunt hiis peccatis pleni. Nec quis potest esse in peccato mortali post baptismum, si non esset superbus, quia dicit scriptura, **Ecclesiastici X^o:^k** „Inicium

^a wsseteczny] *cf.* všetečně *ED*

^b informacionem expositionis] *cf.* vyloženie *ED*

^c padnelyt] *cf.* padne-li *ED*

^d w smylnyka] *cf.* v smilníky *ED*

^e cor cogitationum luxuriantium vtlaczeno] *cf.* srdce myšlenými smilnými utlačené *ED*

^f id est] *cf.* to věz *ED*

^g superbi] *cf.* pýchú a zúfalstvím *ED*

^h to gest] *cf.* to věz *ED*

ⁱ Christi] *cf.* božie *ED*

^j totus mundus est corruptus] *cf.* lid světský, to věz v světě zlý, jest naplněn *ED*

^k Ecclesiastici X^o] *cf.* Ecclesiastici 10 (*marg.*) *ED*

omnis peccati est superbia.“ Quia dyabolus primum in superbiam **VPADL**, volens altissimo coequari in potestate aut equalis, nolens subici. Nam qui nulli vult subici, ille vult esse supremus.^a Sic intendit angelus lucifer et factus est iam lucifer, id es **BYW YASSNY, Y GEST TEMNY.**^b lf. 187r1

[68–79] Illo peccato peccat quilibet, **qui**^c unum quodlibet preceptum **Christi**^d non tenet, ostendens superbiam contra Deum, quod eum non audit.^e Secundo avariciam ostendens, plus satagens, quam debes habere. Quia non tantum est avaricia in pecuniis **aut in diviciis**, sed in mulieribus. Tercio fornicasti. Quarto fecisti invidiam, quod invidiam fecisti vidue **aut** puelle aut meretrici,^f quod ipsa existens – **GSUCZ**,^g a te non esset coinquinata. Quinto fecisti iram anime tue, quia dicit David: „Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.“ Sexto fecisti pigriciam, nam illo tempore debuisti Deo servire, et hoc tardasti **et dyabolo servivisti**. Septimo fecisti **LIBOST TIELESSNU, GENZ PRZIESAHA LAKOTU**. Et etiam estimas, si unum peccatum mortale fecisses, **A TI GICH SEDM**^h **SPACHAL. NEBRZ** omnia precepta **Christi**ⁱ transgressus es.

[80–82, 84–100, 102–115] Primum est:^j „Non habebis deos alienos.“ Et tu uxorem **immundam** pro Deo **SI SOBIE ZALIBIL NEB OBLIBIL**, quia dicunt sancti: „Qui plus diligit aliquam rem quam Deum, hoc ille pro Deo habet.“ Secundum preceptum est: „Non assumes nomen Dei tui in vanum.“ Et tu iurasti in baptismo Christo abrenunciare luxurie,

^a *in marg.* nota C

^b *temny*] *cf.* v *temnostech ED*

^c *qui*] *cf.* *když ED*

^d *Christi*] *cf.* *božieho ED*

^e *ostendens superbiam contra Deum, quod eum non audit*] *cf.* *pýchu ukážeš bohu, že ho neposlúcháš ED*

^f *vidue aut puelle aut meretrici*] *cf.* *ženě, vdově neb panně, neb i prázdne ženě ED*

^g *ipsa existens – gsucz*] *cf.* *bez tebe jsúc ED*

^h *sedm*] *cf.* *sedms ED*

ⁱ *Christi*] *cf.* *božie ED*

^j *in marg.* X precepta C

superbie et omne peccatum mortale, et tunc fornicaris. Et recepisti nomen christianus a Christo, et tunc nomen eius in vanum recepisti. Quia dicit sanctus Augustinus et sanctus Ciprianus, magnus martyr et episcopus, quod „in vanum ille nomen christianitatis accipit, qui Christum in operibus non sequitur.“ Et fornicator **aut fornicatrix** quomodo sequitur Christum Iesum mundum virginem **fornicans cum immunda muliere. De fornicacione Christus dicit in ewangelio et sanctus Paulus in suis epistulis etc.** Tercium preceptum: „Memento, ut diem sabbati sanctifices.“ **GIEZ^a SWIETY KTOZ SIE OD HRZIECHU ZDRZIJ A GEHO SIE PILNYE WISTRICHAT;**^b et tu tunc in festo fornicaris aut fornicacione^c **FREGEM**, corea, intentu instas. Quartum preceptum: „Honora patrem tuum et matrem tuam.“ Et tu fornicans non honoras patrem tuum Deum omnipotentem nec matrem dignissimam, sanctam **matrem** ecclesiam, que est congregacio omnium electorum ad salutem cum domino. Quintum preceptum: „Non occides.“ Et tu tunc fornicacione interfecisti animam tuam et secundam animam illius fornicatricis, cum qua es fornicatus. Sextum preceptum: „Non fornicaberis,“ **TOS^d GYZ VPRIEMO PRIESTUPIL.** Septimum: „Non furaberis.“ Et tu tunc furaris **lf. 187^{vl}** Deo laudem et tibi soli tempus fornicacione, et **quando fornicari vis, tunc** te abscondis sicut fur, ne te quis videret, non recolens, quod Deus omnia videt et ubique est et angeli **et omnis ierarchia – WSSIECZKA RZYSSIE NEBESKA.** Octavum preceptum: „Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.“ Et tu **tunc** cum dyabolo **STOGIS** et opere testificaris, quod ipse non est Deus tuus. Quia dicit sanctus Paulus ad Titum 1°, quod scelerati

^a giez] cf. ježž *ED*

^b giez swiety ktoz sie od hrziechu zdrzij ageho sie pilnye wistrichat] cf. ježž svētiti jest od hřiechu sě pílňě vystřieci *ED*

^c fornicacione] cf. o smilstvie *ED*

^d tos] cf. to si *ED*

„recognoscunt Deum esse, sed suis malis operibus negant.“ Nonum preceptum: „Non desiderabis domum proximi tui, nec concupisces uxorem proximi tui.“ Et tu desideras ad fornicacionem cuiuscumque uxorem, desideras domum Christi, tui proximi, in qua domo ipse vult in eternum permanere. Et idem uxor est Christi secundum creacionem et eius sanguine redempta.^a Quod si bona est et tu eam appetis, tunc desideras veram Christi coniugem – **CHOTY**,^b quia omnis anima, absque peccato mortali **et** que est in gracia Dei,^c est vera coniux Christi. Decimum preceptum: „Non concupisces rem proximi tui.“ Et tu concupiscis, prout iam dictum est, Christi uxorem, qui est tuus proximus, **CZLOWIEKEM GSA**; quia dicit sanctus Augustinus: „Omnis homo cuilibet homini est proximus.“

[116–122] **Et hunc sermonem confirmat verbo sanctus Iacobus in epistula capitulo 2°:**^d „Quis in uno reus est factus, est omnium reus,“ id est quis unum preceptum transgreditur, omnium est reus, quia nullum preceptum tenet. Et vellem, quod hunc sermonem **sancti Iacobi** omnis homo sciret et memoraret, nam videtur mihi, quod cicius se a peccatis mortalibus precustodiret. **Et dicit**, quod semen **est** verbum Dei **et** cecidit in quadruplices homines et tantum **W GEDNYECH TOLIKO ZUOSTAWA**.^e

[123–136] Ibi nota, quod verbum Dei vocatur semen. Primo propter hoc, quod sicut terra est utilis ideo, quia prolificat, **Sic**^f et fructum affert, et sic propter semen est acceptabilis, similiter verbum Dei facit cor acceptabile Deo. Ideo dicit salvator, quod terra bona sunt **hii**, qui in corde bono et optimo verbum retinent et afferunt fructum in paciencia – **W**

^a redempta] *cf.* vykúpenie *ED*

^b choty] *cf.* manželky *ED*

^c absque peccato mortali et que est in gracia Dei] *cf.* jenž jest v milosti boží bez hříecha smrtedlného *ED*

^d Et hunc sermonem confirmat verbo sanctus Iacobus in epistula capitulo 2°] *cf.* A této řeči potvrzení jest slovo svatého Jakuba v epištole, 2. k. *ED*

^e zuostawa] *cf.* ostává *ED*

^f sic] *cf.* siemě *ED*

TRPIELYWOSTY NEB W SETRWANY.^a Secundo sicut ex uno grano fiunt multa grana, similiter ex verbis Dei generantur plurimi filii Dei.^b De illo **sanctus** Matheus 13° capitulo,^c aliud – NYEKTERE NEB GYNE attulit centesimum fructum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Tercio, ZE SEMENE NESSIETYE est populo ad mortem, sic quod si homines non seminarent, non haberent quid comedere et sic fame **lf. 188r^l** morerentur. Similiter SLOWA BOZIEHO NESIETYE est populo ad mortem spiritualem. Ideo Ysaías 1° capitulo **dicit**: „Si nobis Deus Sabaoth semen non relinqueret, sicut Sodoma et Gomora fuissetus,“ **TOWES** nunc in peccatis et postea in penis **mortui**. **Nam** cives Sodomorum et Gomorum habuerunt comedere et bibere satis, **et** ociosi fuerunt, **sed^d** non habuerunt, quis eis **verbum Dei** predicaret. Ideo peccatis mutis spiritualiter **peccaverunt**.^e

[137–162, 172–178] Ex illo habes probacionem, quam utile est verbi Dei **ROSSIEWANYE**, nam **dum^f** hoc semen, verbum Dei, est cibus, quo se nutrit et vivit homo interior **in** anima, manifestum est, quod est valde utile **et** dignum **ROSSIEWANYE TOHO SIEMENE**. Ideo Christus, ponderans fructum **TOHO SEMENE ROSSIEWANYE**, exivit a patre Deo **et venit in mundum per incarnationem**,^g ut hoc semen seminaret. Ideo ipse est ille, de quo solus dicit: „Exiit ille, qui seminat, seminare semen suum.“ **A PONYEWADZ GEST** verbum Dei semen **Dei^h** et ipse est Deus, ostendit isto ewangelio, quod ipse est Deus **et** qui exiit ex utero virginali **beate Marieⁱ** „seminare semen suum.“ Ideo ipse est primus et verus seminator, **ALE**

GYNY GSU ROSSYEWKY, Z NYCHZ ON ROSSIEWA. Ideo dixit discipulis suis Mathei X^o: „Non

^a in paciencia – w trpielywosty neb wsetrwany] *cf.* v trpění neb v setrvání *ED*

^b generantur plurimi filii Dei] *cf.* rodí se synův božích mnoho *ED*

^c De illo sanctus Matheus 13° capitulo] *cf.* O tom, Mt 13. k., die Kristus, že *ED*

^d sed] *cf.* a *ED*

^e peccaverunt] *cf.* zemřeli sú *ED*

^f dum] *cf.* poňavadž *ED*

^g et venit in mundum per incarnationem] *cf.* vtělil se jest *ED*

^h a ponyewadz gest verbum Dei semen Dei] *cf.* a poňavadž siemě jest slovo božie *ED*

ⁱ ex utero virginali beate Marie] *cf.* z života panny Marie *ED*

estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis,“ **TO WES** non vos a vobis habetis, quid veritatis dicitis, sed a spiritu sancto et sic **communiter** a tota sancta trinitate. Ideo, dilecte frater, si despicias me, **ROSSIEWKU NECZISTU**, sed non proicias semen verbi Dei, quia Deus tibi per illam **ROSSIEWKAM^a ROSSIEWA**. Et **alibi^b** Christus dicit, **Luce**: „Qui vos spernit, me spernit,“ hoc **est^c qui^d non audit** in hoc **vos^e et non obedit**, quid Christus per vos iubet, **Christum non audit**. Secunda probacio, quod valde utile est **SLOWA BOZIEHO KAZANIE** et audicio digna, quia filius Dei solus seminavit aut predicavit et inter **omnia^f** opera sua admagis predicacioni institit; modicum baptisavit, missam semel **SLUZIL**, **tunc** quando voluit vitam consumare **et in cruce mori et pati**. Sed predicare incepit annorum XII existens,^g quando magistros in templo docuit, Luce 2°. Post a triginta annis incipiens, tres annos et aliquot menses usque mortem predicavit et propter predicacionem **suam** crucifixus, **passus etc. PAK**, **lf. 188^{rl}** a mortuis resurgens, iterum predicavit discipulis suis, ascendes in celum, **ZA ODCHODNE** eis precepit dicens: „Euntes in universum orbem, predicate,“ **Mathei 16°**, „ewangelium omni creature.“ Et sic ex eius exemplo est probacio **PROSPIECHU KAZANYE PRAWDY BOZIE**. Et similiter quando eum mulier quedam commendavit dicens et matrem eius: „Beatus venter, qui te portavit, et ubera, que suxisti – **SSAL**.“ Et ipse, plus ponderans spiritualem **ROZENYE**, quod est ex digna audicione verbi Dei, respondit dicens: „Quinymmo – **OWSSEM**, **TO WES TAK GEST**, „sed beati,

^a rossiewkam] *cf.* košík *ED*

^b Et alibi] *cf.* Protož *ED*

^c est] *cf.* věz *ED*

^d qui] *cf.* když *ED*

^e vos] *cf.* jich *ED*

^f omnia] *cf.* jinými *ED*

^g annorum XII existens] *cf.* ve dvanácti letech *ED*

qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud,“ **TO WES VPLNYE.**^a Et hii sunt terra bona, in quam semen verbi Dei^b cecidit et fructum affert.

[188–191] **Ulterius dicit:** „Qui habet aures audiendi, audiat.“ Ibi dicit sanctus Gregorius: „Mementote, quid dicitur: Qui habet aures audiendi, **ille** audiat!“ Et ulterius dicit: „Ideo diligentes sitis, ut perceptus sermo in aure cordiali remaneret.“

[193–211] Adhuc notabilis sermo est, quod vocat divicias spinas, non in vanum, ideo quod suffocant **SLOWO BOZIE**, quia et predicare et audire prohibet,^c **KTOZ NEHCZE OWSSEM ZACHOWATY.**^d Nam dicit Christus: „Et aliud cecidit inter spinas et simul creverunt spine“ **etc.** Hoc scias **quod** opes multe suffocant verbum Dei. Ibi dicit sanctus Gregorius: „Fratres dilecti, si nos vobis divicias spinas vocaremus, vos nobis forsitan non crederetis. Nam quis mihi crederet, **BICH ZE TRNYE SBOZIE GEST WILOZIL?** Et maxime propter hoc, quod spine **BODE** et divicie consolantur? Ac tamen divicie spine sunt, quia cogitationibus plurimis mentem trahunt – **DERU.**“ Hoc **sanctus** Gregorius. Intendit, quod divicie sunt spine, sicut Christus dicit, quia sollicitudine magna hominem lacerant – **DERU**, **ut puta diebus festis, lucra querentes et determinantes etc.** Et **ideo**^e verbum Dei suffocant. Ille divicie lacerant hominem in sanitate – **W ZDRAWEM ZYWOTIE**, in morte, in inferno. In mundo tribus **modis gravissimis,**^f hoc scias aquisicione, **DRZIENYM** et ammissione, quia graviter homo **divicias**^g acquirit, graviter servat et graviter ammittit. In morte **BODE**, et ipse invitus ab eis moreretur, et secum auferre non potest, **AN SIE WRTY KAM**^h

^a vplnye] cf. plnie ED

^b in quam semen verbi Dei] cf. v niž slovo božie, to siemě ED

^c prohibet] cf. brání ED

^d zachowaty] cf. zachovávati ED

^e et ideo] cf. a v něm ED

^f modis gravissimis] cf. bodeními ED

^g divicias] cf. ho ED

^h kam] cf. komu ED

SIE DOSTANE post mortem. In morte iudicii^a VBODNE, quia dicet divitibus
Christus: „Esurivi et non dedistis mihi etc.^b, sitivi etc.^c Ite, maledicti, in ignem eternum!“
Et tunc in inferno lacerabunt eos – BOSTY BUDE GE^d in eternum, sicut illum divitem,
qui pau- lf. 189^{rl} -perem Lazarum non nutrit, et est sepultus in inferno, a quo nos dignetur
observare piissimus Iesus Christus, verus et vivus Deus et homo, qui est
benedictus in secula seculorum. Amen.

^a in morte iudicii] *cf.* na súdě ED

^b etc.] *cf.* jiesti ED

^c etc.] *cf.* a nedali ste mi píti ED

^d Et tunc in inferno lacerabunt eos – bosty bude ge in eternum] *cf.* Pak u pekle budú bóst na věky ED

[14.] Dominica in carnisprivio s. in L^a, Luce XVIII°

[1–19] **In illo tempore assumpsit** (POYAL, **T.** SUKROMIE) **autem Iesus XII (DWANADCZTE)**^a **discipulos suos et (Y)**^b **ait** (RZEKL) **illis (GIM): Ecce (AY), ascendimus** (WSTUPUGEM NEB GDEM)^c **Ierosolimam** (DO GERUZALEMA) **et consumabuntur** (A BUDU DOKONANY) **omnia** (WSSIECZKI WIECZI), **que (KTERE)**^d **scripta** (PSANY) **sunt** (SU) **per prophetas** (SKRZIE PROROKY NEB OD PROROKOW) **de filio** (O SYNU) **hominis** (CZLOWIEKA). **Tradetur enim** (NEB BUDE DAN) **gentibus** (POHANOM) **et illudetur** (**A** BUDE POSMYEWAN) **et flagellabitur** (**A BUDE VBICZOWAN**)^e **et** (A) **conspuetur** (VPLWAN). **Et postquam** (A KDYZ HO) **flagellaverunt** (ZBYCZUGI), **occident** (ZABIGY) **eum** (HO). **Et** (A) **tercia** (TRZETI) **die** (DEN) **resurget** (WSTANE). **Et ipsi** (A ONY) **nichil** (NYCZ) **horum** (**Z** TIECH WIECZI) **intellexerunt** (**NEROZOMIEL**).^f **Erat** (**NEB** BYESSE) **autem absconditum** (SKRITO OD NYCH) **verbum istud** (**TO** SLOWO) **ab eis. Et non intelligebant** (A **NEROZOMYELI** SU)^g **que dicebatur** (**CZO SIE GIM PRAWIESSE OD NYEHO NEB KTERE WIECZI SIE PRAWIECHU**). **Factum est autem** (**Y**^h STALO SIE GEST), **cum** (KDYZ) **appropinquaret** (SIE BLYZIL) **Iericho** (**K TOMU MIESTU**), **cecus quidam** (SLEPY GEDEN) **sedebat** (**SEDIEL GEST**)ⁱ **iuxta** (WEDLE) **viam** (CZIESTI) **mendicans** (ZEBRZIE). **Et cum** (A KDYZ) **audiret** (**VSLISSAL**)^j **turbam** (ZASTUP) **pretereuntem** (**MYGIEGICZI**),^k **interrogabat**

^a dwanadczte] cf. dvanádst ED

^b y] cf. a ED

^c gdem] cf. jdeme ED

^d ktere] cf. kteréž ED

^e vbiczowan] cf. bičován ED

^f nerozomiel] cf. nerozuměli sú ED

^g nerozomyeli su] cf. nerozumiechu ED

^h y] cf. a ED

ⁱ sediel gest] cf. sedieše ED

^j vslissal] cf. uslyše ED

^k mygiegiczi] cf. minující ED

(**OTAZAL GEST**),^a **quid** (CZO) **hoc esset** (BI TO BILO). **Et dixerunt ei** (Y RZEKLI SU GEMU), **quod** (ZE **BI**)^b **Iesus** (GEZIS) **Nazarenus** (NAZARETHSKY) **transiret** (**SSEL**)^c cf. 189v|. **Et clamavit** (Y **ZWOLAL GEST**)^d **dicens** (RZKA): **Iesu** (GEZISSI), **fili** (SYNU) **David** (DAWIDOW), **miserere** (SMYLUYG SIE) **mei** (NADE MNU). **Et qui** (A KTERZI) **preibant** (NAPRZIED GDIECHU), **increpabant eum** (**LAGIECHU** ^e GEMU), **ut** (ABI) **taceret** (**MLCZAL**).^f **Ipse** (A ON) **vero** (**ZAGISTE**) **multo** (**MNOHEM**)^g **magis** (WIECZE) **clamabat** (VOLASSE): **Fili David** (SYNU DAWIDOW), **miserere** (SMILUG SIE) **mei** (NADE MNU, NEB MILOSTYW MY BUD). **Stans** (A STAW) **autem Iesus** (GEZIS), **iussit** (**KAZA**)^h **eum** (HO) **adduci** (PRZYWESTI) **ad se** (K SOBIE). **Et cum** (A KDYZ SIE **appropinquasset** (PRZIBLIZIL), **interrogavit** (OTAZAL) **eum** (HO) **dicens** (RZKA): **Quid tibi vis** (CZO, CHCZES) **faciam** (**AT** TOBIE VCZYNYM)? **At ille** (A ON) **dixit** (WECZIE): **Domine** (PANE), **ut videam** (AT WYDYM). **Et Iesus** (A GEZISS) **dixit** (WECZIE) **illi** (GEMU): **Respice** (**WYZ ANEB** PROZRZY)! **Fides tua** (WIERA TWA, **T. PRAWA**) **te salvum** (**ZE GSI ZDRAW NEB TIE VZDRAWENA**) **fecit** (**VCZINILA**). **Et confestim** (A YNHED) **vidit** (WIDIALⁱ **NEB PROZRZIEL GEST**) **et sequebatur** (**A NASLEDOWAL**, **SSEL PO NYEM**) **eum**, **magnificans** (WELEBIE **NEB** CHWALE) **Deum** (BOHA). **Et omnis** (**A WSSIECZKA**)^j **populus** (LYD), **ut** (KDYZ **TO**) **vidit** (VZRZIE), **dedit** (DAL GEST) **laudem** (CHWALU) **Deo** (BOHU).

^a otazal gest] cf. tázáše ED

^b zebi] cf. že ED

^c ssel] cf. jde ED

^d zwolal gest] cf. voláše ED

^e lagiechu] cf. láli sú ED

^f mlczal] cf. mlčel ED

^g mnohem] cf. mnoho ED

^h kaza] cf. kázal ED

ⁱ widial] cf. viděl ED

^j awssieczka] cf. vešekn ED

[20–31, 33–35, 37–41, 44] Sanctum istud ewangelium sancta **mater** ecclesia, que est congregacio fidelium christianorum, hodie suis filiis in memoriam posuit, ut, recolentes patris sui piissimi passionem horribilem et necem turpissimam, innoxiam et crudelem,^a a vanitatibus se precustodirent scientes, quod propter eos dedit se ad illam passionem et ad illam necem **turpem**. O, ve fatuis **MASSOPUSTNYKOM**, qui obliuiscetes beneficii – **DOBRODIENSTWIE** tam magni **Y DADYE SIE K MARNOSTEM**, quibus illudunt suo patri. Et ut nos custodiamus a peccatis, que tempore isto admagis dominantur hominibus, istud sanctum ewangelium cordialiter notemus. Et,^b quid dicit salvator discipulis, assumpsit eos **SUKROMYE**, **ut ostenderet**, quod transit sponte ad illudendum – **K POSMYEWANY, VPLIWANY, BICZOWANY, A K ZABYTY. A MASSOPUSTNYCZI POGDU, A GDU** ad luxuriandum **A K OBZERSTWII, K BLAZNOWSTWY A K WIECZNEMU ZATRACZENY.**^c **PRO CZ?** Quia eius **lf. 190^{rl}** sancto ewangelio non **credunt nec** intelligunt, hoc scias, **ACZ SLISSIE** carnaliter^d et intelligunt, sed in anima **et in corde** **MYLE NEPRZIGYMAGY**. Et dicit sanctus Lucas: „Assumpsit – **POGIAL** Iesus XII discipulos. Et ait illis.“ Assumpsit, scilicet seorsum, subdit^e Matheus **XX°** capitulo, ut minores discipuli non scandalizarentur. Ideo^f dicit sanctus Gregorius: „Redemptor noster sciens, **scilicet** quod passione eius discipuli turbarentur, eis ante predicat suam passionem et penam^g et de sua resurrectione gloriam, ut, quando moreretur ipse, viderent,^h sicut eis predixit, sic, **ZE** a mortuis **WSTANE**, non dubitent.“ **Dicit** sanctus Gregorius.

^a turpissimam, innoxiam et crudelem] *cf.* nevinnú, ohavnú a ukrutnú *ED*

^b et] *cf.* aj *ED*

^c akwiecznemu zatraczeny] *cf.* a k své duše zahubení *ED*

^d slissie carnaliter] *cf.* slyšie a tělesně *ED*

^e subdit] *cf.* jako die svatý *ED*

^f ideo] *cf.* jakož *ED*

^g passionem et penam] *cf.* umučenie múku *ED*

^h ut, quando moreretur ipse, viderent] *cf.* aby, když by, an mře, viděli *ED*

[45–55] Ex isto sermone habes, quod eis suam passionem, antequam passus est, predicat. **Et hoc fecit** propter eorum confirmacionem. Similiter nobis hoc legitur ewangelium, ut nos a peccatis custodiamus et, habentes in memoria eius sanctam passionem,^a in bonis nos operibus conservaremus. Ulterius habes, quod dixit eis: „Ecce, ascendimus Ierosolimam,“ id est^b sponte, non coactim. In hoc ostendit suam magnam ad patrem obedienciam, suam magnam humilitatem et suam magnam misericordiam. „Et consumabuntur omnia, que scripta sunt per prophetas,“ hoc est implebuntur. Scriptum de eo fuit a prophetis, quid agere debet, quid pati **debet** et quid pro utroque accipere debet, pro sua **OSLAWENYE** et pro nostra redempcione. „Quia hec omnia sunt scripta de filio hominis,“ id est de Christo, qui est **VERUS** filius unius hominis, **id est** virginis Marie. Dicit **ulterius ewangelium**: „Tradetur enim gentibus.“

[56–66] Hoc scias, quod pater **eius** dedit eum ad mortem, quia^c dicit sanctus Paulus Romanorum VIII°: „Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum,“ id est^d ad mortem. Tradidit eciam se pro nobis, sicut dicit sanctus Paulus Ephesiorum V^o: „Tradidit se pro nobis hostiam.“ Tradidit – **DAL** eum Iudas, Sicut dicit sanctus Matheus XXVI°, quando^e dixit: „Quid vultis mihi dare et ego vobis eum tradam?“ Tradiderunt eum pontifices, **scribe**^f et pharisei Pylato ad mortem, sicut dixit ei Pylatus: „Populus tuus et principes tui tradiderunt te mihi. Quid fecisti?“ **Et** Pylatus dedit eum finaliter ad mortem, sicut dicit sanctus Luca XXIII°: „Iesum flagellatum tradidit eis ad voluntatem eorum.“ Pondera, quod Deus pater

^a habentes in memoria eius sanctam passionem] *cf.* v svatě paměti jeho majice umučenie *ED*

^b id est] *cf.* to věz *ED*

^c quia] *cf.* jakož *ED*

^d id est] *cf.* to věz *ED*

^e quando] *cf.* že *ED*

^f scribe] *cf.* a knězie *ED*

dedit eum ex magna gracia nostre salutis – SPASSENYE, et ipse se similiter dedit. Iudas tradidit eum ex magna avaricia, sacerdotes et pontifices ex magna invidia.

[69–82] Ulterius dicit: „Et illudetur.“ **TO WES**, quod in domo pontificis Cayphe illudebant eius sapienciam, quando clausis et ligatis oculis **S NYM NACHOMODRZ^a HRALY**, dicentes, **lf. 190^r** Luce XXIII°: „Prophetiza nobis, Christe, quis est, qui te percussit?“ Secundo illudebant eius mansuetudini in domo Herodis,^b quod eis ad eorum nutum non respondit. Ideo dicit sanctus Lucas XXXIII°: „Sprevit eum Herodes et populus eius et dedit super eum vestes albas,“ in signum, quod esset fatuus. Tercio illudebant eius regali – **KRALOWEMU^c DOSTOGENSTWY** – dignitatis, **ut puta** dantes arundinem in manu **IAKO BERLU**, et spineam coronam super caput et induentes purpura – **W POZLACZENE RUCHO**. Et dixerunt flexis genibus et percucientes arundinem ad capud: „Ave, rex Iudeorum.“ Et post ea conspuebant in faciem eius circa Caypham, **quam angeli desiderant videre**. Quarto illudebant eius potestati **dicentes**, ambulantes circa crucem et clamantes: „**HABA**, tu, qui destruis templum Dei, salva temetipsum.“ Et **a latronibus:^d** „Alios salvos fecit, salvet semetipsum“ **et nos**. Et iterum: „Confidit in Deum, liberet eum nunc Deus, si vult!“ **Et** ecce, sic impleverunt illusionem.

[83–90] O, dilecti filii Christi, non transit vobis hoc primo in mentem? Ecce, liberator – **WISWOBODCZIE** captivorum traditus est, gloria – **OSLAWA** angelorum illusa est – **W POSMYECH GEST**. Dominus universi orbis flagellatus est, speculum immaculatum et **facies decora^e**

^a nachomodrz] *cf.* na mochodrž *ED*

^b in domo Herodis] *cf.* u Eroda v domu *ED*

^c kralowemu] *cf.* králevému *ED*

^d a latronibus] *cf.* jini *ED*

^e facies decora] *cf.* krása *ED*

perhennis luminis consputa est. Numquid primo^a non patitur tam magnam contrarietatem a malis Christianis? Tamen dicit sanctus Paulus ad Hebreos VI°: „Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt eciam donum celeste **et participes facti sunt spiritus sancti etc.**“ – ZE TY, GENZ GEDNU OSWIECZENY GSU A OKUSSILI SU DARU NEBESKEHO, YAKO SU KRZIESTIANE, GENZ SU WIERU OSWIECZENY baptismum susceperunt et verbum Dei et corpus Christi susceperunt, **OPYET** in peccata mortali incidentes, hii secundo, quantum est in eis, filium Dei sibi crucifigunt et in derisum habent. Sic dicit sanctus Paulus.

[143–146, 148–155] Dicit ulterius ewangelium: „Factum est autem, cum appropinquaret Iericho, cecus quidam sedebat secus viam mendicans.“ Ibi secundum glosam sancti Gregorii **Iericho** est defectus corporis, ad quem Christus appropinquavit, quando filius Dei incarnatus est et homini lumen, quod per peccatum amiserat, restituit. Qui homo recte, sicut dicit ewangelium, **est** cecus, secus viam mendicans **et sedens**,^b quia **lf. 191r^l** Christus veritas dicit: „Ego sum via.“ Ideo qui lumen eterne claritatis non cognoscit, **ille** cecus est, sed credit,^c quod Christus redemptor est **et** tunc secus viam sedet. Et credit,^d sed adhuc orare Christo tardat – MESSKA, ut lumen **eterne claritatis** percipiat, tunc cecus secus viam sedet. **PAKLI** credit et secus viam sedit et iam cordialiter clamat, cognoscens suas tenebrositates et appetens videre lumen **eternum**, tunc vocat cordialiter: „Iesu, fili David, miserere mei!“

[156–175, 177–190] Et ibi adhuc nota in hoc verbo: „Cecus quidam sedebat secus viam mendicans,“ spiritualiter quatuor res in nostra miseria designantur. Prima cecitas, quod dicit „cecus.“ Secundo debilitas – MDLOBA, quod dicit „sedet.“ Tercio error, quod dicit „secus

^a primo] *cf. nynie ED*

^b et sedens] *cf. sedí ED*

^c credit] *cf. věří-li ED*

^d et credit] *cf. a věří-li ED*

viam.“ Quarto paupertas, quod dicit „mendicans.“ Quia **cuilibet** homo propter peccata est cecus, debilis, erroneus et valde pauper. Cecus Deum ratione non cognoscit;^a debilis, quod nichil boni spiritualiter facit;^b erroneus, quod in preceptis **Dei**, que sunt **velud** via, non ambulat; et pauper, **ZE TO** omne, quod habuit, perdidit, **NEB SHRZIESSYW SMRTEDLNYE** perdidit gratiam Dei et animam et corpus et omne, quod in gracia habuit, sic prout dicit sanctus Augustinus, non est dignus panem manducare; nam scienter existens in peccato mortali, est traditor et adversarius **Christi** Dei. Et hoc **cuilibet** incredenti **perficeret** – **DOKONALO**^c **BI SIE**, quando in peccato mortali decederet **scienter**, quod vermes corpus, homines bona et animam demones reciperent, et ipse in inferno nichil ad voluntatem posset uti. **DOWOD GEST** in illo divite, sepulto in inferno, qui non potuit habere ad suum desiderium **unam** guttam^d aque. Ideo necesse est **cuilibet** ceco clamare et dicere: „Iesu, fili David, miserere mei.“ Ibi nota, quod cecus iste confessus est, quod Iesus verus Deus et homo est. Dicens^e „Iesu“ ostendit, quod est Deus verus, quia Iesus, sicut Gabriel angelus exposuit, dictus est salvator. Dicens „filii David“ confitetur, quod est verus homo. Dicens „miserere mei“ ostendit eius potestatem et misericordiam. Crisostomus dicit **PRZYMLUWAGE SIE**: „O homo, non legisti libros? Non habes oculos^f et quomodo cognovisti lumen mundi?“ Et respondet solus dicens: „Vere **solus** dominus illuminat cecos!“ **David dicit: Dominus illu<minat> te etc.** Ulterius scias, unde iste cecus recepit **POCHOP**, ut cognoscat Iesum, et conquires – **A SHLE- lf. 191^{vl} -DAS**, quod ex audicione et interrogacione, quia dicit ewangelium: „Et cum audiret turbam pretereuntem, interrogavit,

^a Cecus Deum ratione non cognoscit] *cf.* slep, že boha právě nezná *ED*

^b nichil boni spiritualiter facit] *cf.* nic duchovnieho dobre nečiní *ED*

^c perficeret – dokonalo] *cf.* dokázalo *ED*

^d unam guttam] *cf.* krápě *ED*

^e dicens] dicens dicens *C*

^f non habes oculos] *cf.* jsa bez očí *ED*

quid hoc esset.“ Ibi est doctrina **omnibus christianis**, quod interrogacione et audicione de Iesu homines venient ad cognoscendum fidem et sic **consequenter** ad salvandum, sicut approbat **hoc** sanctus Paulus Romanorum X^o, quod „fides ex auditu et auditus non potest esse absque predicacione“ **NEB BEZ PRAWENYE**.^a „Dixerunt ei, quod Iesus Nazarenus transiret.“ „Iesus Nazarenus“ ideo **dicitur**, quod in Nazareth anunciatus est et **flagellatus**,^b **nam** Nazareth vocatur **STKWUCZI**.^c Et quis flos virtutibus magis floruit quam Iesus? „Et clamabat,“ sed magis corde quam ore: „Iesu – GEZISSY,“ id est salvator, et sic Deus, „fili David,“ et sic homo, „miserere **mei**,“ **id est** virtutem et misericordiam ostende, „in me,“^d qui sum miser, et tuam misericordiam **opto et** necessitatem habeo.^e

[191–193, 201–203] „Et qui preibant, increpabant eum.“ O, mali et pessimi,^f prohibitis clamare ad Iesum, ut misereatur! Tamen ipse dicit per **OS** David: „Clamabit ad me,“ id est **POTRZIEBNY**, „et ego exaudiam eum.“ **Similiter et tu**, christiane, ex **toto** corde abs timore clama **ad Iesum dicens**:^g „Iesu, fili David, miserere mei.“ Quia non est scriptura, si quando quis clamaret ad eum sic, et non esset exauditus.

[209–213] **Ulterius dicit ewangelium**: „Et stans Iesus, missit eum adduci ad se.“ **Y STANYM** et precepto et loquela et opere piissimus Iesus ostendit ibi suam misericordiam. O piissime Iesu, cecus non valet ad te transire, et tu eum expectas, prohibent eum ad te clamare, et tu eum **affabiliter** iubes adduci. O misericordissime Iesu, plus ponderas vocem unius ceci, quam vocem turbe magne.

^a absque predicacione“ neb bez prawenye] *cf.* bez pravenie“ neb kázanie *ED*

^b flagellatus] *cf.* vychován *ED*

^c stkwuczi] *cf.* ktvúci *ED*

^d in me] *cf.* nade mnú *ED*

^e tuam misericordiam opto et necessitatem habeo] *cf.* tvého milosrdenstvie potřebný *ED*

^f mali et pessimi] *cf.* zlí lidé *ED*

^g christiane, ex toto corde abs timore clama ad Iesum dicens] *cf.* křesťan volá z srdce bez strachu ještě více *ED*

[221–228] **Dicit ewangelium:** „Cum appropinquasset, interrogavit eum **dicens:** Quid tibi vis, faciam.‘ O, **MYLY**^a Iesu, misericorditer **SI SCZAKAL** mendicum **A OCHOTNYESS HO OTAZAL:** „Quid vis?‘ Dulciter et largiter ad preces te subdidisti eidem dicens: „Quid vis, faciam tibi‘ Volutantem tuam in eo ponis, **ZDA TYEM MYENYSS**, quod non sanas eos, qui non clamant ad te et non appetunt propiciacionem tuam, sed sanas eos, qui ad te clamant **dicentes:** „Iesu, filii David, miserere nostri.‘^b Ideo tu **cecum**^c interrogas, non ut nescires,^d quid vellet, **NEBS WIEDIEL CZO CHCZE**, sed vis, ut sis deprecatus, ut cor **eius** ad se relevares et ad desiderium magis compelleres et **lf. 192r^l** consolares, quod exaudies.

[229–240, 245–246, 251–255] „At ille dixit: Domine, ut videam.‘ Nota ceci oracio – **PROSBA:** prius dixit „fili David,“ sed iam dicit „domine,“ quasi diceret: **GELIKOZ SI SYN DAVIDOW, MOZES SIE SMYLOWATI, A^e GELIKOZ SY PAN WSEHO SWIETA**, potes cecos illuminare. Ideo quo usque clamat: „Fili David, miserere mei,“ **DOTUD** non recipit sanitatem, sed cum dixit „domine,“ mox fuit sanus; quia ipse est Deus. Statim dicit: „Domine, ut videam.‘ Ibi dicit sanctus Gregorius: „Ecce, cecus a domino non aurum, sed lumen optat. **Ideo** aliud preter lumen optare noluit. Ideo, karissimi, sequamur eum, de quo audimus, **qui**^f et in anima et in corpore est sanatus. Non falsas divicias, non terrena bona, **NE SWIETA TOHOTO CZTY** a domino,^g sed lumen appetamus. Nam vere ceco, qui **certe** illuminari debuit, mox Iesus respondit: Respice, fides tua te salvum fecit. **Et hoc ceco, huic** ceco petenti factum

^a myly] *cf.* milostivý *ED*

^b nostri] *cf.* nade mnú *ED*

^c cecum] *cf.* ho *ED*

^d non ut nescires] *cf.* ne by nevěděl *ED*

^e a] *cf.* ale *ED*

^f qui] *cf.* že *ED*

^g neswieta tohoto czty a domino] *cf.* ne zhynujících ctí od pána *ED*

est,^a quid ipse fecerit, audiamus. Subdit ewangelium: Et confestim vidit – PROZRZIEL GEST et sequebatur eum, magnificans Deum. Videt et sequitur ille, **KTO^b CZO GEST DOBRE, ROZOMYEGE** facit, sed ille videt et non sequitur, qui sciens, bonum quid est, et non facit.“ Hoc **dicit** sanctus Gregorius.

[256–262] „Et omnis populus, ut vidit, dedit laudem Deo.“ Similiter et hoc opus Christi nos videntes,^c sequamur eum in virtutibus, laudemus eum, magnificemus eum, quod si fuimus ceci in anima, sedimus^d secus viam, et non in via – A NE W CZIESTIE, que dicit: „Ego sum via.“ Et fuimus mendici, panis, sacro sanctum corpus,^e et panis materialis indigni, clamet iam quilibet dicens: „Iesu, fili David, miserere nostri.“^f Et omnes simul debemus gloriam Deo patri **et** filio et spiritui sancto, qui est Deus **verus et** benedictus in secula seculorum. **Amen.**

^a factum est] *cf.* co sě stalo *ED*

^b kto] *cf.* ktož *ED*

^c similiter et hoc opus Christi nos videntes] *cf.* Těž i my, týž skutek Ježíšóv vidúce *ED*

^d sedimus] *cf.* sediece *ED*

^e et fuimus mendici pani, sacro sanctum corpus] *cf.* a byli-li sme žebráci, chleba jeho svatého těla *ED*

^f nostri] *cf.* nade mnú *ED*

[15.] Dominica prima in quadragesima, Mathei III°

[1–20] **In illo tempore** (KDYZ **BIL**^a OKRSTIEN) **ductus** (WEDEN) **est** (GEST) **Iesus in desertum** (NAPUST) **a spiritu** (OD DUCHA SWATEHO, **spiritu sancto**), **ut** (ABI) **temptaretur** (POKUSSEN BIL) **a dyabolo** (OD DYABLA). **Et cum** (A KDYZ) **ieiunasset** (POSTIL, NICZ NEGEDA ANY **PYGE**)^b **XL diebus** (DNY) **et XL noctibus** (NOCZY), **postea** (POTOM) **esuriit** (ZLACZNYEL GEST). **Et** (A **PAK**)^c **accedens** (PRZISTUPYW) **temptator** (POKUSSITEL, LAKACZ, DYABEL) **dixit** (WECZIE) **ei** (GEMU): **Si** (**ACZ** GSI)^d **filius** (SYN) **Dei** (BOZIJ) **es, dic** (RZCZY), **ut** (AT) **lapides** (KAMENY) [f. 192v] **isti** (TYTO) **panes** (CHLEBOWE) **fiant** (**BUDE**)^e. **Qui** (**GENZ**)^f **respondens** (ODPOWIEDIEW) **dixit** (**WECZIE**)^g **ei** (GEMU): **Scriptum** (PSANO) **est** (GEST), **non** (NE) **in solo** (SAMYM) **pane** (CHLEBEM) **vivit** (ZYW GEST) **homo** (CZLOWIEK), **sed** (ALE) **in omni** (KAZDYM) **verbo** (SLOWEM), **quod** (GENZ) **procedit** (POCHAZIE) **de ore** (ZUST) **Dei** (BOZICH). **Tunc** (TEHDI) **assumpsit** (WZAL, NESSL, WEDL) **eum** (HO) **dyabolus in sanctam** (DO SWATEHO) **civitatem** (MYESTA) **et statuit** (A POSTAWIL) **eum** (HO) **supra** (NAWRCHU **NEB**) **pinnaculum** (NA STRZIESSIE, **KDEZ BILA**^h STOLICZE KAZATEDLNA) **templi** (**CHRAMU**)ⁱ **et dixit** (**Y RZEKL GEST**)^j **ei** (GEMU) : **Si** (ACZ) **filius** (SYN) **Dei** (BOZI) **es** (GSI), **mitte te** (PUST SIE **NEB** SKOCZ) **deorsum** (DOLOW). **Scriptum** (**NEBO PSANO**) **est** (GEST) **enim** (OD DAWIDA), **quia** (ZE) **angelis** (ANGELOM) **suis** (SWIM) **mandavit** (PRZIKAZAL BOH) **de te** (O TOBIE) **et in manibus** (**A W RUCZIE SWE**) **tollent**

^a bil] cf. by ED

^b pyge] cf. piv ED

^c a pak] cf. a ED

^d acz gsi] cf. jsi-li ED

^e bude] cf. budú ED

^f genz] cf. kterýžto ED

^g weczie] cf. řekl ED

^h kdez bila] cf. kde jest stála ED

ⁱ chramu] cf. chráma ED

^j y rzekl gest] cf. a vece ED

te (**VEZMU** TYE, PONESSU), ne (ABI) forte (SNAD) offendas (NEVRAZIL) ad lapidem (O KAMEN) pedem (NOHI) tuum (**TWE**).^a Ait (VECZIE) illi (GEMU) Iesus (GEZIS): Rursum (OPIET **NEB TAKE**) scriptum (PSANO) est (GEST): Non temptabis (NEBUDES POKUSSIETI) dominum (PANA) Deum (BOHA) tuum. Iterum (OPIET) assumpsit (WZAL) eum (HO) dyabolus (DYABEL) in montem (NA HORU) excelsum (WISSOKU) valde (WELMY) et (A) ostendit (VKAZAL) ei (GEMU) omnia (WSIECZKA) regna (KRALOWSTWIE) mundi (SWIETA) et (A) gloriam (SLAWU) eorum (GICH) et (A) dixit (RZEKL) illi (GEMU): Hec (**TYTO NEB TATA**)^b omnia (**WSSIIECZKA**^c **KRALOWSTWIE**) dabo tibi (DAM TOBIE), si (ACZ, **GESTLIZE**)^d cadens (PADNA) adoraveris (MODLITY SIE BUDES) me (MNYE). Tunc (TEHDI) dicit (VECZIE) ei (GEMU) Iesus (GEZIS): Vade (GDYZ) Sathanas (SATHANE). Scriptum est (NEB PSANO GEST) enim (**ZAGISTE**): Dominum ^[f. 193r] Deum (BOHU) tuum (TWEMU) adorabis (MODLITI SIE BUDES) et illi (A GEMU) soli (SAMEMU) servies (SLUZITI). Tunc (TEHDI) reliquit (OPUSTY) eum (HO) dyabolus (DYABEL). Et (A) ecce (AY), angeli (ANGELE) accesserunt (PRZISTUPICHU) et (A) ministrabant (SLUZIECHU) ei (GEMU).

[21–32] Istud sacrum ewangelium non ideo hodie legitur, quod sicut – IAKO BY hodie factum esset a dyabolo Christi temptacio, nec quod sicut hodie ductus esset in desertum, quia mox, quando eum baptisavit sanctus Iohannes, tunc statim eum spiritus sanctus duxit in desertum. Et tunc post XL dies dyabolus temptavit eum. Sed **ideo** hoc ewangelium legitur hodie, quod christiani audientes, quod piissimus salvator ieunasset pro eorum sceleribus et fuit temptatus et vicit, ut et ipsi ieunarent pro suis delectis et temptacioni dyabolice resisterent. Et sic exemplo

^a twe] *cf.* své *ED*

^b tyto neb tata] *cf.* ta *ED*

^c wssieczka] *cf.* všechna *ED*

^d gestlize] *in marg.* C

nostri salvatori ieiunare debemus, et ut ad temptationem prevaleamus,^a nos preparemus. **A KOMU GEST LZYE** hanc sufferre – **SNESTI**, si auxilium spiritus sancti non dedisset,^b qui duxit Christum Iesum in desertum, sicut testatur ewangelium: „Ductus est Iesus in desertum a spiritu,^c id est sancto, non in vanum, sed ut temptaretur a dyabolo.

[33–51] Ibi **omnis** miles Christi debet notare **A PATRZYTI**, quod in suo rege habet bellum victorie^c et mercedem. Bellum, quod ieiunavit et temptatus est. Victoriam, quod reliquit eum temptator. **Et** mercedem, quod accesserunt ad eum angeli et ministrabant ei. Illa^d via est transire **cuilibet** militi **Christi**,^e quia dicit ipse **solus** victor, Iohannis XII°: „Si quis mihi ministrat, me sequatur!“ Et non debet fidelis miles desperare, quia ipse cum eo erit, sicut **solus** vovit suis militibus dicens: „Vobiscum sum usque ad consumacionem seculi.“ „**A PONYEWADZ**^f est nobiscum Christus,“ dicit sanctus Paulus, „**Y KTO BUDE PROTI NAM?** Tamen ipse dabit virtutem, sapienciam, benignitatem – **DOBROWOLNOST**, ut potenter, sapienter et benigne – **DOBROWOLNYE**, **PO NYEM ABICHME**^g **SSLY**. Ecce, ipse accipiens baptismum a **sancto** Iohanne in magna humilitate pro nobis peccatoribus ductus est in desertum a spiritu, sicut dicit sanctus Gregorius: „a spiritus indubitanter sancto.“ Et potest fieri hec causa, quare ductus est Iesus in desertum a spiritus sancto. Primo, ut seorsum adoraret – **ABI MODLIL SIE SUKRO- lf. 193^{vl} -MYE** pro suis fidelibus. Secundo, ut **PRZIMOZENYE** dyaboli a Christo esset manifesta. Tercio, ut formam vere penitencie nobis ostenderet, que forma est, ut **Vere** peniteamus, **non ypocritice**, **et** a separacione – **W ODLUCZENY BIEHOW SWIETSKICH**,

^a et ut ad temptationem prevaleamus] *cf.* a ku pokušení, abychom je přemohli, připraviti *ED*

^b si auxilium spiritus sancti non dedisset] *cf.* nebude-li svatého ducha pomoci *ED*

^c bellum victorie] *cf.* boj, vítězství *ED*

^d illa] *cf.* túž *ED*

^e cuilibet militi Christi] *cf.* jeho rytieři *ED*

^f a ponyewadz] *cf.* ó, poňavadž *ED*

^g abichme] *cf.* abychom *ED*

que ad peccata trahunt, et in paciencia a deliciis carnalibus continentes; quia in illo magna pars adiacet – ZALEZY penitencie. Nec **quilibet**^a christianus debet aliter arbitrari, **NEZ ZE GEHO GEST** in deserto conversacio et ieiunium XL dierum est cuilibet christiano in exemplum – **VPRZIKLAD**^b et universali sancte **matri** ecclesie ad profectum.

[55–68] „Sed ibi debemus scire, quod tribus modis **POKUSSENYE SIE DIEGE: WNUKNUTYM, KOCHANYM, A PRZIWOLENYM**. Et nos, dum habemus temptationes, sepius in delectacione aut in consensu **W NYE PADAME**, quia ex carnali peccato existentes concepti, in nobis **NESSEME TO**, cur temptationes habemus. Sed Deus, **Iesus Christus**, qui in utero virginali incarnatus, in mundum abs peccato venit, **NICZ ODPORNEHO W SOBIE NEMIEL**. Ideo **PONUKNUTYM** potuit temptari, **ALE GEHO MYSSLI LIBOST HRZIECHA NEMOHLA OKUSSYTI**. Et sic omnis dyaboli temptacio **ZEWNITRZ GEST BILO, ALE NE WNITRZ**.“ Hoc totum sanctus Gregorius. Ut melius intelligas eius sermonem, scias, quod temptacio quedam est interior, sicut quando homo habet a corpore **proprio** mocionem ad luxuriam, ymmo eum nulla alias^c res **NEWABY**, aut quando homo aliquid mali cogitat,^d ymmo nullus eum compellit ad hoc. Et hanc temptationem Christus habere non potuit, quia temptacio talis cecidit super tales, qui Ade peccato sunt corrupti – **ZPRZNYENY**, qui sunt carnali opere concepti. Sed Christus ex **Maria** virgine spiritu sancto est conceptus, ideo est a tali temptacione exclusus.

[77–94] **PAK POKUSSENYE LYDSKA**,^e que se perfecte in peccatis determinant, hoc, sicut dixit sanctus Gregorius, **DYEGE SIE WNUKNUTYM**, sic quod mala cogitacio **TANE NA MYSSL**. Et **hec**

^a quilibet] *cf.* věrný *ED*

^b vprziklad] *cf.* ku příkladu *ED*

^c alias] alia *recte*, *cf.* jiná *ED*

^d aliquid mali cogitat] *cf.* zle myslí *ED*

^e lydska] *cf.* lidské *ED*

temptacio^a fiat quomodocumque mala, quando homo se defendit nolens consentire, tunc non est peccatum, **ACZ KOLI GEST POSSLO PRO HRZIECH**. Sicut mocio magna in sancto Paulo ad luxuriam et sic in ceteris.^b **A POTOM GDE DALE KOCHANYM W TAKEM HNUTY**, sed absque consensu, iam est peccatum, sed non mortale. **Et** postea consensus ad luxuriam. In exemplo – **W PRZIKLADIE**^c videt Petrus pulchram uxorem, habet mocionem carnalem, **ALE NERAD HO MA, lf. 194r^l NEZ TRPY GIE STESCKNOSTI**,^d timens, ne peccaret contra Deum, tunc non peccavit. Quod si – **PAKLI** videt eam et habet mocionem carnalem ad eam et habet concupiscenciam, querens super eam, tunc iam habet peccatum, **ACZ GEST ad hoc** opus non consentit. Quod si habet mocionem **A LIBOST** et iam consensit, tunc peccavit mortaliter, quia **iam** transgressus est preceptum Dei, hoc **videlicet**: „Non concupisces,“ **T. e s PRZIWOLENYM**, „alienam uxorem.“ Alienam uxorem^f ibi denotat omnem mulierem – **TU SIE MYENY KAZDA ZENA**, quam non habet in matrimonio et concupiscit eam non propter matrimonium, sed propter **CHLIPNOST TIELESSNE ZADOSTI**.^g Similiter intellige **ibi**, quod Christus dixit,^h Mathei V^o: „Dictum est antiquis: Non mechaberis – **NE SCIZOLOZIS**, sed ego dico vobis, si viderit quis mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est eam in corde suo,“ **T. i POZADALI GIE KTO A K SKUTKU PRZIWOLI**,^j quod libenter actum faceret, **si posset habere aditum** – **PRZISTUP**, **locum et**

^a hec temptacio] cf. to ED

^b et sic in ceteris] cf. a bývá na jiných ED

^c w przykladzie] cf. u příkladě ED

^d stescknosti] cf. s tesklivostí ED

^e t.] cf. to věz ED

^f alienam uxorem] cf. cizie žena ED

^g chlipnost tielessne zadosti] cf. chlípu těleštnú ED

^h quod Christus dixit] cf. když die Kristus ED

ⁱ t.] cf. to věz ED

^j prziwoli] cf. přivoli-li ED

tempus.^a Et scias, quocienscumque per diem consenseris, tot peccata mortalia committes coram Deo.

[95–108, 110–111] Et scias, quia multi putant non peccare mortaliter, **LIBEZNYE SIE WYDUCZE,**^b **LIBAGICZE** et^c alio modo tangentes se **et amplexantes etc. Dilata loca impudica, SMAKAGICZE. Sed**^d **NEMYENYE SIE SKUTE CZNYE DOPUSTITI.**

Contra hoc dicit sanctus Augustinus, **ZE ROZKOSS**^e **LIBOSTY BEZ WOLE DOKONANYE**^f **CZIELI BUDE CZLOWIEK ZATRACZEN.** Totus homo est anima cum corpore, ideo necesse est oculos claudere et tactus fugere. Ecce, **prius**^g currit peccatum, **post**^h **TANE NA MYSSLI,**ⁱ postea erit delectatio – **LEKTANYCZKO W MYSSLI A POTOM KOCHANYE** et post consensus **PRZIES BOZIE PRZIKAZANYE. A TO MYENY SWATI IACUB** W I^o capitulo in sua Canonica: „Concupiscencia cum conceperit, parit peccatum, et peccatum **VERO** cum consumatum fuerit, generat mortem,“ id est^j perhennem dampnationem. Et sic concupiscencia mala cum consensu est peccatum mortale. Et talis concupiscencia est triplex: Prima, cum concupiscencia est mala cum consensu abs opere. Secunda, quando opere consumabitur. Tercia, quando illa mala concupiscencia est in constanti delectacione – **W USTAWICZNEM KOCHANY. PAK** – post opus **WLECZE SIE OBICZEY,** post usum induracio, **PO ZATWRZENY ZVFALSTWIE,** post desperationem finalis impenitencia et mox post mortem perhennis dampnacio. **Dicit ewangelium de temptacione**

^a si posset habere aditum – przistup, locum et tempus] *cf.* ale nenie přistupy *ED*

^b wyducze] *cf.* vidiece *ED*

^c et] *cf.* neb *ED*

^d sed] *cf.* proto že *ED*

^e rozkoss] *cf.* pro rozkoš *ED*

^f dokonanye] *cf.* k dokonání *ED*

^g prius] *cf.* takť *ED*

^h post] *cf.* že najprvé *ED*

ⁱ na myssli] *cf.* namyssl *ED*

^j id est] *cf.* to věz *ED*

Christi: „Ductus est Iesus in desertum a spiritu, ut temptaretur a dyabolo.“ Sed non a sua concupiscencia, sicut ceteri fiunt attemptati.

[112–129] Et attemptatus est Iesus^a a dyabolo tribus peccatis: Gula, superbia et avaricia. In hiis **peccatis** a Christo est victus, quibus in Adam prevaluit dyabolus. Quia gula dyabolus temptavit, quando Ewe fructum ligni vetiti ostendit et suasit, ut comederet. Et super- **lf. 194v1** -
bia eam temptavit, quando dixit: „Eritis sicut dii.“ Et avaricia temptavit, quando dixit: „Scientes bonum et malum.“ Nam avaricia non solum est in pecuniis, sed in exaltacione. Sicut dicit sanctus Gregorius, **ZE „BI K LAKOMSTWIJ CHWALI LUPEZ SIE NEPRZIDRZAL,**^b numquam sanctus Paulus de unigenito filio Dei dixisset: Non rapinam arbitratus est equalem se esse Deo – **NE LUPEZEM CHTIEL GEST ROWNATI SE**^c **BOHU.** Ideo **TYEM OBICZIEGEM** dyabolus Adam, patrem nostrum, ad superbiam traxit – **PRZITÄHL, ZE HO K LAKOMSTWY POWYSSENYE POPUDIL.** Et sic quibus modis dyabolus primum hominem, **videlicet Adam, PORAZIL,** hiis a secundo homine, **videlicet Iesu Christo, Deo et** homine temptato, cecidit. Gula temptavit eum, quando dixit: Dic, ut lapides isti panes fiant. Superbia aut inani gloria temptavit **eum,** quando dixit: Si filius D<e>i es, mitte te deorsum. Avaricia **KU POWISSENY** temptavit dicens: Hec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.“ Et sic noster novus Adam, **videlicet Iesus Christus, filius Dei,** dyabolum in temptatione **LAKOTY, PYCHY** et avaricie prevaluit et nobis dedit exemplum, ut nos similiter **SİC** faciamus. Ieiunavit contra gulam, sicut dicit ewangelium: „Et cum ieiunasset XL diebus et XL noctibus, postea esuriit.“

^a Iesus] *cf.* Kristus *ED*

^b neprzidrzal] *cf.* nepřidržel *ED*

^c rownati se] *cf.* býti rovný *ED*

[130–158] Ibi miserator et misericors salvator noster XL dies ieiunii – POSTU nobis consecravit et exemplum dedit, ut **et** nos ieiunemus XL diebus, **ACZ NE TAK** sicut ipse nichil comedens, nec bibens. **A ACZ KOLI** ipse non precepit nobis manifeste ieiunare, tamen eius exemplo et institucione digna debemus ieiunare, anno enim domini CXXXVIII^o papa Theloforus instituit hoc sacrum ieiunium et eciam, u<t>^a tres missas in nativitate Christi celebrarent. Et sic debemus ieiunare exemplo salvatoris nostri et ex precepto digno. Primo, **ABI CHLIPNOST TIELESSNA BILA PORAZENA^b A^c MYSSL K NEBESKYM WIECZEM POWZDWYZENA**, quia habemus exemplum, quod Danieli sancto dominus manifestavit misteria – **TAYNE^d WIECZI**, quando ieiunavit. **Et eciam**, ut satis pro peccatis faceremus, **NEB PONYEWADZ** corpus nostrum delectabatur nimium bibicionibus, comescionibus et ceteris **Y SMYL- lf. 195^{rl} -STWYM**, dignum est, ut eciam **VTRPIELO**. Quia **solus** dicit Deus, **Iohelis 2°**: „Convertimini ad me in toto corde vestro ieiunio et fletu et planctu – **WE LKANY**. “ **Quia prius** fuistis aversi gula et lascivia – **A CHLIPNOSTY**, sed iam convertimini **ad me** in ieiunio, continentes se a dignis rebus, quibus prius indigne usi fuistis. Ideo dicit sanctus Gregorius: „Quis cogitat, quod se **NEHODNYCH WIECZI DOPUSTIL**, **TAKE MA SIE OD NYEKTERICH WIECZI HODNYCH ZDRZYETY**. Et quis fecit **hoc**, quod sibi fuit prohibitum, **VGMY SOBIE TAKE TOHO CZOZ^e MU GIEST POYCZENO**.“ Eciam scias, quod omnis^f est obligatus ad ieiunium istud, **sed^g** excluduntur infirmi, pregnantes, **uxores lactantes**, pueri, pauperes, qui non habent quid comedere. Et **adhuc** illi pauperes cicius ieiunant quam divites **BRZYCHACZI^h ROZEDRZIENY**. Et

^a ut] *emendavi*, v *prop. m. del. C*, cf. aby *ED*

^b porazena] cf. v nás ukrocena *ED*

^c a] cf. aby *ED*

^d tayne] cf. tajemné *ED*

^e czoz] cf. co *ED*

^f omnis] cf. ne každý *ED*

^g sed] cf. nebt' *ED*

^h brzychaczi] cf. břichatí *ED*

sic ieiunium nostrum debet esse bonum, primo quod sumus absque peccatis mortalibus, alias in vanum ieiunarem, sicut dicit Deus. Et quando fit bonum ieiunium, tunc peccata nostra compescuntur **Et** virtutes augmentantur, mens ad Deum elevata et merces eterna dabitur. Et in missa cottidie usque ad feriam quartam magnam in prefatione, **TO GEST** W PRZIEDMLUWIE cantatur, hoc in sermone, in quo iam sacerdos loquitur cum Deo. **Et** sic loquitur sacerdos: „Deus, qui corporali ieiunio vicia comprimis – VZISS, mentem elevas, virtutem **DAWAS** et premia – ODPLATU^a per Iesum Christum, dominum nostrum. **Et sanctus Augustinus ad hoc alloquitur: „A cibis abstinere et peccatis inherere est demones imitare. Ideo prius confessionem faciamus docto sacerdoti“ etc.**

[159–182] Ecce, hic **iam** habes, quid boni pro ieiunio bonus **Iesus Christus**^b dat. Ideo ieiunemus cum dilecto domino **Iesu** Christo **A PORAZYME DYABLA**, de quo dicit ewangelium: „Et accedens temptator, dixit ei: Si filius Dei es - ACZ SI NEBO GSILI SYN BOZI,“ **TOTYZ** sicut ego estimo, filius Dei, patri Deo equalis, „dic, ut lapides isti panes fiant.“ Scivit dyabolus, quod Deus dixit: „Fiat celum,“ et factum est et quod Deus dicit, **ABI BILO**, et fiet.^c Et nemo tam potens est **sicut Iesus Christus, dominus noster**. Ideo volens cognoscere Deum, **Y** optavit, ut ipse dicat, ut lapides **isti** – **TITO** panes fiant. Et sic temptavit **Christum dyabolus**,^d primo gula **lf. 195^{vl}** estimans, quod Christus propter esuriam fuisset propncior ad gulam plus quam ad aliud peccatum. Et eiam, quod eodem peccato **ZAWEDL** et decepit primum **hominem** Adam in paradiso et **eodem peccato** in deserto **novum** secundum Adam voluit decipere. **A K TOMU CHTIE VWESTI PANA IESU**

^a odplatu] *cf.* odplaty *ED*

^b Iesus Christus] *cf.* pán böh *ED*

^c et fiet] *cf.* tehdy bude *ED*

^d Christum dyabolus] *cf.* jeho moci *ED*

Christa, et dicit: „Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.“ Ibi immiscuit – VMYESSIL superbiam, sed manifestius temptavit gula. Et agravavit peccatum gule faciens mencionem de pane et non de alio cibo. Et eciam propter hoc, **ABI NESPIESSE SIE** Christus **DOMNYEL**, quod ipse eum temptaret. Et misericors salvator statim **PRWU OBRANU POLOZIL** scripturam, sicut dicit **sanctum** ewangelium: „**Et** respondens **Iesus** ait ei: scriptum est, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.“ **A PONYEWADZ** verbum^a Dei est cibus anime et melior quam cibus^b corporalis, cur obmittens verbum Dei **Y CHOPIL BICH SIE CHLEBA TYELESSNEHO?** Tamen verbum Dei nutrit corpus, quando **KROTY W NYEM HNUTYE** et nutrit illud, dum dat ei **POSSYLENYE**, ne periret, sicut est probatum in Moyse, quem Deus nutritiv XL diebus verbis suis in monte, **Exodi 24 et 34° capitulo**,^c quibus multo magis satur fuit, quam cibos carnis comederet.^d Et sic Christus scriptura suffocavit – **VDUSSIL** temptacionem de gula.

[183–186, 200–204] „Tunc assumpsit eum dyabolus in sanctam civitatem et statuit eum supra pynnaculum templi.“ Quomodo eum assumpsit – **WZAL, WEDLLY [!] GEST HO CZILI NESSL**, nescio. Sed sanctus Gregorius arbitratur,^e quod eum portaret: Et a spiritu sancto in desertum ductus est, ut eum ibi spiritus duceret, ubi eum ad temptacionem malus spiritus inveniret.“ Et sic assumpsit eum dyabolus in sanctam civitatem Ierusalem, que erat sancta in tempore illo, propter Christum sanctum cum suis sanctis, et statuens eum temptavit superbia volens, ut se superbiter in potencia Christus ostenderet, **PUSTYE SIE DOLOW**. Et adduxit sibi scripturam

^a verbum] verbum verbum *prop. m. corr. C*

^b cibus] *cf. chléb ED*

^c Exodi 24 et 34° capitulo] *cf. Exo 24 et 34 (marg.) ED*

^d quam cibos carnis comederet] *cf. než by byl sě tělestně krmil ED*

^e *in marg. domnyewa sie C*

psalterii LXXX^a dicens: „Scriptum est, **ZE** angelis suis mandavit Deus de te, ut tollerent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.“

[207–211] Huic temptacioni iterum Christus defendit se scriptura dicens, **Deuteronomio**

6°:^b „Scriptum est: Non temptabis dominum Deum tuum.“ Ibi intellige, **ZE**^c **NEMYENY**

Christus, ut dyabolus eum non temptaret, quia dixisset ei: „Non tempta dominum Deum tuum.

Sed quod scri- **lf. 196^{rl}** -ptum est et preceptum cuilibet homini sic: „Non temptabis dominum Deum tuum.“

[216–223, 227–233, 235–243, 305] Tunc tercio temptavit Christum dyabolus avaricia, quia

dicit ewangelium: „Iterum assumpsit eum dyabolus in montem excelsum valde et ostendit ei

omnia regna mundi et gloriam eorum.“ Ostendit sermone et aliquali **ROZKLADANYM** regna

huius mundi et divicias eorum et que spectant ad hoc. Et immiscuit ei superbiam et

blasphemiam et dixit ei, false promittens: „Hec omnia,“ id est regna, „tibi dabo, si cadens

adoraveris me.“ Ibi dicit glossa: „Ecce, hec antiqua dyaboli superbia.“ Sicut in principio voluit

adequari Deo **et similis fieri Deo voluit**, similiter et nunc. Nam orare aut adorare,

hoc super **altissimum**^d pertinet Deum. **Dixit ei Iesus:** „Vade Sathanas!“ Nam prius

estimavit dyabolus, quod Christus eum non novisset **A ZE BY S NYM** dyabolus,^e tam quam cum

homine cum scriptura circuiret. Ideo Christus nominat eum Sathanam **et** ostendit, quod eum

noscit et quod voluntas eius, **id est dyabolis**, est Deo contraria. Nam „Sathanas“ glosatur

„adversarius.“ Et quod Deus habet potestatem, ut defectum ostenderet in dyabolo, **quia** iam

^a psalterii LXXX] *cf.* z žalmu devadesátého *ED*

^b Deuteronomio 6°] *cf.* Deutronomio 6 (*marg.*) *ED*

^c ze] *cf.* žet' *ED*

^d altissimum] *cf.* samého *ED*

^e dyabolus] *cf.* s d'áblem *ED*

dyabolus^a scripturas nescivit allegare. Ideo Christus adducit scriputram, Ex^b Deutoronomio 6°: „Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies.“ Et sic dyabolus in illo bello a Christo est victus et pre confusione, iudicio Dei ad infernum descendit. Ideo dicit ewangelium: „Et reliquit eum temptator,“ id est dyabolus. Et ecce, angeli, **accesserunt et ministrabant ei**, **KTERZYŻ SIE BILI WZDALILI OD KRISTA, A BILI DYABLEM ZKLAMANY, A KRISTOWO WYTIEZSTWIE BILO SLAWNYEYSSIE**. „Accesserunt ad eum et ministrabant ei“ sicut suo **NAYMILEYSSIEMU^c PANU**. Ideo dicit ibi sanctus Gregorius: „Ibi notare debemus, quod dicit ewangelium, quando dyabolus reliquit eum, accesserunt ad eum angeli et ministrabant ei. Ex illo quid aliud, nisi unius persone **OBOGE WIECZ SIE VKAZUGE**, quod et homo est, quem dyabolus temptavit, et Deus est, cui angeli serviunt et servient in eternum.“ **Cui sit laus et gloria, honor et benediccio in secula seculorum. Amen.**

^a dyabolus] *cf.* on *ED*

^b ex] *emendavi*, exo *C*

^c naymileyssiemu] *cf.* najvyššiemu *ED*

[16.] Dominica 2^a in quadragesima, Mathei XV°

[1–18] In illo tempore egressus (WISSED) Iesus secessit (**Y SEL**^a GEST) in partes (DO KRAGYN) Tyri (TOHO MIESTA, **ZA MORZE**) et ^[f. 196v] Sydonis (TOHO MIESTA). Et ecce (A AY), mulier (ZENA) Chananea (TIECH POHANOW GENZ **SU** SLULI CHANANEI)^b a finibus (OD KRAGYN) illis (TIECH) egressa (**WYSSLA**),^c clamavit (**VOLASSE**)^d dicens (RZKUCZI): **Miserere mei** (SMYLUG SIE NADEMNU NE BUD **MY** MILOSTYW), **domine** (PANE BOZE), **fili** (SYNU) **David** (**PODLE TIELA**, DAVIDOW). **Filia** (DCZERKA) **mea** (MA) **male** (ZLE SIE) **a demonio** (OD **DYABELSTWIE**)^e vexatur (TRAPY). **Qui** (GENZ **ANEB**^f A ON) **non respondit** (NEODPOWIEDIE) **ei** (GYE) **verbum** (SLOWA). **Et accedentes** (A PRZISTUPIWSSE) **discipuli** (VCZEDLNICZI GEHO, **eius**) **rogabant** (**PROSSIECHU**)^g **eum** (HO) **dicentes** (RZKUCZE): **Dimitte** (PUST) **eam** (GY), **quia** (NEBOT)^h **clamat** (WOLA **NEB** KRZICZIJ) **post nos** (PO NAS). **Ipsa** (A ON) **autem respondens** (ODPOWIEDIEW) **ait** (WECZIE): **Non sum** (NEGSEM) **missus** (POSSLAN), **nisi** (GEDNE) **ad oves** (K OWCZIEM), **que** (KTERE)ⁱ **perierunt** (ZAHYNULI SU) **domus Israel** (DOMU YSRAHEL, ^j **T. ZIDOW, DOMU IACOBOWA**).^k **At illa** (A ONA) **venit** (**PRZISSLA**)^l **et adoravit** (A MODLESSE **SIE**)^m **eum** (GEMU) **dicens** (RZKUCZI):ⁿ **Domine** (PANE), **adiuva** (SPOMOZ)^o **me** (MY). **Qui**

^a y sel] cf. odšel ED

^b chananei] cf. Kananei ED

^c wyssla] cf. vyšedši ED

^d volasse] cf. volala ED

^e dyabelstwie] cf. ďábla ED

^f aneb] cf. neb ED

^g prossiechu] cf. prosili sú ED

^h nebot] cf. nebť ED

ⁱ ktere] cf. kteréž ED

^j ysrahel] cf. israhelského ED

^k t. zidow, domu iacobowa] cf. pokolenie židovského, jenž pošlo jest od Israel, to jest od Jakub ED

^l przissla] cf. přijide ED

^m a modlesse sie] cf. i modli se ED

ⁿ rzkuczij] cf. řkúc ED

^o spomoz] cf. pomoz ED

(GENZ)^a respondens (ODPOWIEDIEW) **ait** (WECZIE): **Non est** (NENYE) **bonum** (DOBRE) **sumere** (WZYTTY) **panem** (CHLEB) **filiorum** (SYNOW, T. ZIDOW)^b **et mittere** (A WRCZI, **DATI)** **canibus** (PSOM, T. POHANOM) **ad manducandum** (K GEDENY). **At illa** (A ONA) **dixit: Eciam domine** (OWSSEM PANE, TAK GEST **IAKOZ DIESS**), **nam et catelli** (AWSSAK TAKE **Y** STIENYATKA, **PSIKOWE**) **edunt** (GEDYE) **de micis** (**Z STRZIEDEK OTRUSSKOW, DROBTOW, KOREK**),^c **que** (GENZ)^d **cadunt** (PADAGY) **de mensa** (S STOLU) **dominorum** (PANOW) **suorum** (**SWICH**).^e **Tunc** (**TEHDI**)^f **respondens** (ODPOWIEDIEW) **Iesus ait** (VECZIE) **illi** (GIE): **O mulier** (O ZENO), **magna est** (VELIKA GEST) [f. 197r] **fides tua** (WIERA TWA), **fiat** (BUD) **tibi** (TOBIE), **sicut vis** (IAKOZ **TI** CHCZES). **Et sanata** (**A^g** VZDRAWENA) **est** (GEST) **filia** (DCZERA) **eius** (GEGYE) **ex illa hora** (W TU HODYNU, W KTERU CHRISTUS RZEKL: BUD TOBIE **IAKOZ TY CHCZES**).

[19–28, 32–36, 43–45] Istud sacrum ewangelium, sicut textus sonat – IAKOZ SLOWA ZNYEGI,^h habet satis levem intellectum, quia Tyrus et Sydon civitates sunt **Noe ZEMYEⁱ** ZASLYBENE.^j Ideo, quia^k Iudei non potuerunt omnes paganos de terra expellere, ideo in eis tempore Christi in illa regione gentiles percunctabant.^l **Et** ideo ista mulier, egressa de finibus illis, venit primo ad domum, ut loqueretur cum Iesu, sicut sanctus Marcus VII° capitulo scripsit. Sed quod eam ibi non exaudivit, **et** ipse cucurrit post eum, instanter in via –

^a genz] cf. který ED

^b synow, t. zidow] cf. synóm, t. židóm ED

^c otrusskow, drobtow, korek] cf. drobty, otrusky, kuorky ED

^d genz] cf. kteříž ED

^e swich] cf. jich ED

^f tehdi] cf. a ED

^g a] cf. i ED

^h znyegi] cf. vznie ED

ⁱ zemye] emendavi, zenye C

^j in marg. prwe zemye, cf. privé země ED

^k ideo, quia] cf. ale že ED

^l percunctabant] cf. přebývali ED

NA CZESTIE rogans, ut miseratur sui et sanaret filiam eius, quam dyabolus vexabat valde. Sed misericors Christus non exaudivit eam, nec discipulos suos, qui pro ea rogabant, usque tempus dignum. Et dixit **eis** causam, quod non est missus a Deo, ut sanaret infirmos, nisi homines de domo Israel, **id est**^a solum Iudeos. Ideo dicit sanctus Beda: „Ewangelium sanctum, quod nunc legitur, fratres karissimi, **iam audivistis**,^b magnam fidem **huius** mulieris, pacenciam, constanciam, humilitatem quod collaudat; **cuius maius est miraculum GEGIE**^c **DYWNE NABOZENSTWIE**, quod ipsa existens gentilis – POHANKA, non audiens sacram scripturam, has virtutes habuit, quas ostendit scriptura sacra.“ Et sicut dicit glosa, quod egressus est, ut **fidem** mulieris gentilis **audiret et** infidelitatem scribarum argueret.^d Ecce, ideo „egressus Iesus secessit in partes Tyri et Sydonis.“

[46–69, 76–78] „Ecce, mulier Chananea,“ **id est**^e de genere **Chananeorum illorum** gentilium, qui vocabantur Chananei, „clamavit dicens: Miserere mei, domine, fili David.“ Sermo iste eius est brevis, sed sapiencia plenus. Ideo dicit sanctus Crisostomus: „Audi et vide sapienciam mulieris, nota spiritum eius, quid dicit: Miserere mei! Quia sic dixit in semetipsa **illa** gentilis mulier, **NEWIEM CZO DOBREHO O SOBIE**: Ad misericordiam confugio, ad mitem, ibi, ubi cessat iudicium, ad misericordiam confugio, ibi, ubi ineffabilis sanitas est. **lf. 197^v** Secundo videas, cui propiciacionem rogat, quia sibi dicens: Miserere mei.“ Ibi aureum os sic loquitur: „Quid necesse est, mulier? Et ipsa: Misericordiam quero. Cui queris? Iterum ipsa: Mihi. Quid necesse est? At illa: Quia filia mea a demonio vexatur. Cur tunc non rogas sic: Miserere mei et mee filie! At illa: Crudelis stimulus – **OSTRY A VKRUTNY OSTEN**,

^a id est] *cf.* to věz *ED*

^b iam audivistis] *cf.* slyšeli sme *ED*

^c gegie] *cf.* jejiež *ED*

^d ut fidem mulieris gentilis audiret et infidelitatem scribarum argueret] *cf.* aby věru ženy pohanské resktal nevěru mistróv *ED*

^e id est] *cf.* to věz *ED*

NAYHORSSY HRZIECH PRZIROZENY, misericordiam destruxit.“ Iterum dicit Crisostomus: „Videas sapienciam mulieris, **quia** non dicit: Miserere filie mee!, sed **dicit**: miserere mei! Nam ipsa non sentit dolorem, ego vero sola misera dolorem habeo, ego infelix cottidie penas meas video. Quo ibo, **KAM SIE PODIEGY!**^a Miserere mei, fili David, quia filia mea male a demonio torquetur.“ O gloriosa confessio! Mulier gentilis et deitatem et humanitatem confessa est. Deitatem, quod contra demonium dixit: Domine! Humanitatem, quod dignaretur misereri, quod, existens Deus, voluit fieri homo, ideo, ut a demonio **filiam** liberaret. Ideo dicit: Fili David. Ostendit, quid ei nocet, dicens, quod „filia mea male a demonio vexatur.“ Dolorem **habuit**, quod filia **penam** magnam, quod eam dyabolus vexaret, etiam horribilis, quod eam dyabolus vexat.^b Et ipse „non respondit ei verbum.“ Cur eam non exaudit statim? Primo propter ea, quod prolongacio – **PRODLENYE A WYMLUWANYE** Christi plures divicias sibi daret et virtutes. Secundo propter exemplum, ut et tu, qui oras, **ACZ NE YHNED WEZMES, ABY OD MODLENYE NEPRZIESTAWAL SIE MODLYTI.**

[79–95] „Et accedentes discipuli eius, rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.“ Rogaverunt pro ea forte ex misericordia? Aut volentes esse liberi – **PRAZDNY** eius clamore? An erubescerent hominum conflictum propter eam ad eos – **LIDSKEHO PRO NY K NYM SBYEZENYE?** Quia et ante, sicut dicit sanctus **MARCUS**, et post tergum cucurrit **hinc et inde**, sicut dicit ewangelium, et clamavit. Ecce discipuli **eius** dicunt: „Dimitte eam,“ **id est**^c fac cum ea misericordiam, non tenens eam. „Quia clamat post nos.“ „At ille respondens ait: Non sum missus, nisi ad oves, que perierunt, domus Israel,“ id est non sum missus a **Deo**

^a podiegy] cf. diegy *ED*

^b Dolorem habuit, quod filia penam magnam, quod eam dyabolus vexaret, etiam horribilis, quod eam dyabolus vexat.] cf. Bolest, že dcera, veliká, že zle ji d'ábel trápí, také hrozná, že ji d'ábel trápí. *ED*

^c id est] cf. to věz *ED*

patre, nisi inter Iudeos, qui perierunt, **id est**^a **POBLUZENYM**, sicut dicit Ysaías LIII° capitulo: „Omnes nos, sicut oves **ZBLUDILI** lf. 198^{rl} **SME**.“ Et sic noluit dare Iudeis occasionem, ne scandalisarentur, quando viderent eum cum Chananea leviter valde conversari, audiens eam. At^b illa, veniens propius, existens iam leta, quod ad eam locutus est – **PROMLUWIL**, et adoravit eum, cadens ad pedes eius, sicut dicit sanctus Marcus, dicens: „Domine, adiuva me – **POMOZ MY**.“ Breve verbum debilitate mulieris! Misera, iam clamore et cursu erat fessa, dolorem magnum habens propter filiam, **quam dyabolus vexabat**, et quod adhuc non videt propiciacionem, **OMDLEWSSY** ad pedes **Iesu** cecidit, **A ODDECHNUWSSY** modicum, nisi tantum hoc dixit: „Domine, adiuva me.“ Currens et clamans plus loqui non possum^c et tuam misericordiam **NEODPADNU**. **Ideo**: „Domine, adiuva me.“

[96–103] Nota tres petitiones. Prima eius: „Miserere mei.“ Secunda discipulorum: „Dimitte eam.“ Tercia hic eius **oracio**: „Adiuva me.“ O misericors, miserere mei! **TO K PRWE**.^d **O SWOBODNY, NEDRZ**, dimitte eam liberam a demonio domum. Hoc ad secundam. O domine omnipotens, **POMOZ** a magna potestate dyaboli! Hoc ad terciam. Ex illo ulterius habes, quod misericordia tollit – **SNYMA** peccatum, dimissio penam – **WYNU NEB MUKU**, aut vindictam pro peccato. Hec tres petitiones Chananeam^e a peccatis vexatam^f liberaverunt et ad magnam gratiam et ad laudem Christi **SU GIE POMOHLI**.

[104–125] Ulterius dicit ewangelium: „et respondens **Iesus** dixit: Non est bonum sumere panem filiorum,“ **id est**^g **SYNOM**, „et dare canibus ad manducandum,“ id est non est bonum

^a id est] cf. to věz *ED*

^b at] cf. a *ED*

^c currens et clamans plus loqui non possum] cf. jižť běžeti i volati nemohu *ED*

^d k prwe] cf. ku prvé *ED*

^e Chananeam] cf. pohanku *ED*

^f a peccatis vexatam] cf. od hřiecha, od trápenie *ED*

^g id est] cf. neb *ED*

sumere verbum salutis – SPASSENYE, quod prius debet dari Iudeis, et dare canibus **ad manducandum**, id est gentilibus, qui quasi canes semper contra Deum latrant et ydola sua cum sanguine circuunt – OKOLO GDU sicut canis.^a O dura responsio! O mucro **OSTRY SLOWA! O RANA^b TYEZKA NEBOZICZCZIE DANA!** Prius ipsa venit ad eum in domum, et ipse ante eam fugit. Ipsa **sequitur** eum, currit,^c et ipse ante eam fugit. Ipsa post eum clamat, et ipse tacet. Pro ea discipuli rogant, et ipse non respondet. Et iam **valde** debilitata circa pedes eius iacet dicens: „Domine, adiuva me.“ **KTERAK^d GYTYESSI?** Quod inter canes eam ponit – POKLADA dicens: „Non est bonum sumere panem filiorum et dare canibus **ad manducandum.**“ O bonitas medici, ubi nunc es? Sic crudeliter vulneratam **lf. 198^{vi}** tangis, sic vulnera eius tridis – TLACZISS, canem miseram appellas. Tamen eam ad desperationem ducis. Respondet dilectus Christus: Non est, sicut dicis, **NEB^e IA POPUZYEM GIE, ABI^f VOLALA,** traho eam post me, **ABI NEODPADLA,** teneo eam, **ABI GSUCZ POHANYENA NEPADLA, DAWAM^g GIE ODTUCHU, ABI^h NEZUFFALA.** Ego eam doceo, quod dicit: „Eciam domine! Nam et catelli edunt de micis, que cadunt de mensa dominorum suorum.“ Ecce, **TOTⁱ DYE?** „Eciam, domine, **id est^j** sic est, sicut dicis. Ego sum canis, hii sunt filii, quos tu sic denotas – MYENYSS. Ne sumas ab eis panem, qui ad eos spectat, ut eundem mihi dares, sed ut catello **OTRUSKOW PODAY et** da filie mee sanitatem. **Et^k** hoc beneficium **tue immense gratie** perficietur in ea. Quia iam multa beneficie – DOBRODIENSTWIE fecisti inter Iudeos.

^a canis] *cf.* psi *ED*

^b rana] *cf.* ráno *ED*

^c ipsa sequitur eum, currit] *cf.* ona po něm běží *ED*

^d kterak] *cf.* kakt' *ED*

^e neb] *cf.* nebt' *ED*

^f abi] *cf.* at' by *ED*

^g dawam] *cf.* dámt' *ED*

^h abi] *cf.* at' by *ED*

ⁱ tot] *cf.* cot' *ED*

^j id est] *cf.* to věz *ED*

^k et] *cf.* at' *ED*

Sed ego misera pro fragmentis tua beneficia volo habere.^a Digneris mihi misereri!

[126–134] „Et respondens Iesus dixit ei: O mulier, magna est fides tua! Fiat tibi, sicut vis.“ O, istud verbum magnam gratiam Christi ostendit et **DYWENYE O WIERZIE**, sicut miratus est etiam de fide centurionis. O mulier, magna confessione – **WYZNANYM, PEWNYM STANYM** et cordiali appetitu est fides tua. Ecce, iam ei **suam** gratiam **deificam** apperuit, iam fidem laudat **eius**, iam **DARUGE VSTAWICZNOST** dicens: „Fiat tibi, sicut vis.“ Ibi sanctus Crisostomus^b sic loquitur: „Tu es sanata, tu sis iam medicus, tibi comendo medicinam, ut ei apponeres, sit voluntas tua: sana filiam tuam.“^c O mira res, **NYZADNEHO** hominum legimus, tam magnam **BI DAL GEMU SWOBODU**. **Sed huic mulieri et nullomodo daret, si eam tam magne fidei non agnosceret.**^d

[135–150] „Et sanata est filia eius ex illa hora.“ In illa hora, quando Christus dixit: „Fiat tibi, sicut vis.“ Quia dicit sanctus Marcus: „Et quando venit mulier domum, invenit filiam sedentem in lecto abs dyabolo, quia iam ab ea exiverat.“ Spiritualiter habemus **hic** doctrinam, quod diligenter debemus orare dominum **omnipotentem**,^e ut dignaretur a dyabolo **lf. 199r** nos adiuvere. Etiam habemus doctrinam, quod Deus non assumit personam, sed in omni **homine**,^f qui conservat iusticiam, ille est ei acceptus. Sicut dicit sanctus Petrus Actorum X^o capitulo. Ideo dilectus salvator, conversans cum gentilibus, fecit multa miracula et

^a Sed ego misera pro fragmentis tua beneficia volo habere.] *cf.* Onit' maji za otrusky tvá dobrodienstvie, já, štěňátko tvé, chci dosti na tom mieti. *ED*

^b sanctus Crisostomus] *cf.* zlatá ústa *ED*

^c ut ei apponeres, sit voluntas tua: sana filiam tuam] *cf.* aby je přiložila vůle tvá: uzdrav dcerku tvú *ED*

^d Sed huic mulieri et nullomodo daret, si eam tam magne fidei non agnosceret.] *cf.* Ale i zdaliť by ji dal, by příčina tak veliké viery nebyla? *ED*

^e dominum omnipotentem] *cf.* pánu bohu *ED*

^f in omni homine] *cf.* v každém lidu *ED*

consolative locutus est ad gentiles, sicut ad istam **Chananeam**^a et ad centurionem. Nec **eciam** habemus, quod si aliquando tam manifestis verbis comendasset fidem alienam,^b sicut huius **Chananeae mulieris**^c et centurionis. Ulterius habemus doctrinam, quod ista **Chananea**^d propter suam fidem fuit illuminata intellectu,^e quod intellexit, quod pagani sunt canes. Eo, quod **quasi** plene sunt mortui ydolis sicut canes cadaverum.^f **Eciam** intellexit, quod Christus panem appellavit spiritualem **manducacionem aut** cibum Iudeis datum, **id est**^g doctrinam et miracula. Et **eciam** intellexit, quod pagani, quando conversi fuerint ad eius gratiam, quod erunt digni eius saturatione **spirituali, tribuens hunc panem electis. Sit benedictus in secula seculorum. Amen.**

[17.] Dominica 3^a in quadragesima, Luce XI°

[1–36] **In illo tempore erat (VYMIETASSE NEB BIESSE) Iesus eiciens (WYMIETAGE) demonium (DIABELSTWIE, DYABLA) et illud erat mutum (BYESSE NYEME,^h A TO DIABELSTWIE NEB DIABEL, ZE CZLOWIEKA ONYEMYL). Et cum (A KDYZ) eiecisset (WIWRZE) demonium (DIABLA), locutus est (MLUWIL GEST) mutus (NYEMY CZLOWIEK) et (A) admire sunt (DYWILI SU SIE) turbe (ZASTUPOWE). Quidam autem (ALE NYEKTERZI) ex eis (IAKO KNYEZIE A ZAKONNICZI) dicebant (RZEKLI SU): In Belzebub (BELZEBUBEM, TIEM DIABLEM NEB GEHO MOCZI), principe (KNYEZIETEM) demoniorum (DYABLOW) eicit (WYMYETA) demonia (DIABLI) hicⁱ (TENTO T. GEZIS). Et alii (A**

^a ad istam Chananeam] *cf.* k této pohance *ED*

^b fidem alienam] *cf.* vieru či *ED*

^c Chananeae mulieris] *cf.* pohanky *ED*

^d Chananea] *cf.* pohanka *ED*

^e illuminata intellectu] *cf.* obdarována rozumem *ED*

^f Eo, quod quasi plene sunt mortui ydolis sicut canes cadaverum.] *cf.* Pro to, že plni sú modl mrtvých jako psi mrch. *ED*

^g id est] *cf.* to věz *ED*

^h nyeme] *cf.* němý *ED*

ⁱ hic] *in marg.* *C*

GYNY) **temptantes** (POKUSSIIEGICZE, **T. GEHO**) **signum** (ZNAMENYE, **T. DIWU**) **de celo** (Z NEBE)^a **querebant** (HLEDACHU) **ab eo** (OD NYEHO). **Ipse autem** (A ON) **ut (KDYZ)^b vidit (VZRZIEL)^c cogitaciones** (MYSLENYE) **eorum** (GICH), **dixit** (RZEKL GEST) **eis** (GIM): **Omne** (KAZDE) **regnum** (KRALOWSTWIE) **in se** (W SOBIE) **divisum** (ROZDIELENE) **desolabitur** (ZPUSTIE, **T. W LIDU NESWAR NESTY**) **et domus** (A DOM) **supra** (NA) **domum** (DOM) **cadet** (PADNE). **Si autem** (A PONYAWADZ) **et Sathanas** (SATHAN, GENZ **PROTYWJ SIE MNYE**)^d **in semetipsum** (W SOBIE) **divisus est** (GEST ROZDIELEN, T. WYHANYEM LI IA DIABLEM DIABLY), **quomodo** (**Y** KTERAK) **stabit** (**TEHDI** STANE) **regnum** (KRALOWSTWIE) **ipsius** (GEHO)? [f. 199v] **Quia** (ZE) **dicitis** (DIETE **MYE**) **in Belzebub** (BELZEBUBEM) **eicere** (WYMIETATY) **me demonia** (DYABLI)? **Si autem in Belzebub** (A WYMYETAM LY IA BELZEBUBEM DYABLI) **ego eicio demonia** (DYABLI), **fili vestri** (SYNOWE WASSI, APOSTOLE GENZ SU Z WASSEHO POKOLENYE) **in quo eiciunt** (KYM WYMYETAGI)? **Ideo** (PROTOZ, T. PROTO RUHANYE) **ipsi** (ONY) **iudices** (SUDCZYE) **vestri** (VASSI) **erunt** (BUDU). **Porro** (GISTIE **ANEB**^e **PAKLI JA**)^f **si in digito Dei** (PRSTEM BOZIM, T. DUCHEM SWATIM) **eicio** (WYMETAM) **demonia** (DIABLI), **profecto** (TEHDI,^g **GISTIE**) **venit** (PRZISSEL^h GEST) **in vos** (MEZY WI, **NEB PROTI WAM**) **regnum Dei** (**SYN BOZI NEB** IA GENZ SEM HLAWA KRALOWSTWIE **BOZIE**).ⁱ **Cum** (KDYZ) **fortis** (SILNY) **armatus** (ODIENECZ) **custodit** (OSTRZIEHA) **atrium** (SIENY) **suum** (SWE), **in pace** (W POKOGI)^j **sunt** (GSU) **omnia** (WSSIECZKI WIECZI), **que possidet**

^a z nebe] *cf.* s nebe *ED*

^b kdyz] *cf.* jakž *ED*

^c vzrziel] *cf.* uzře *ED*

^d genz protywj sie mnye] *cf.* jenž protivník mój jest *ED*

^e aneb] *cf.* neb *ED*

^f porro (gistie aneb pakli ja)] *cf.* jistě (porro neb pakli neb opět) *ED*

^g profecto (tehdi, gistie)] *cf.* tehdy (profecto) *ED*

^h przissel] *cf.* přišlo *ED*

ⁱ regnum Dei (syn bozi neb ia genz sem hlawa kralowstwie bozie)] *cf.* královstvie božie (t. já, jenž sem hlawa královstvie) *ED*

^j w pokogi] *cf.* u pokoji *ED*

(KTERYMYZ WLADNE).^a Si autem (PAKLI BI) fortior (SILNYEYSSI) illo (GEHO)^b superveniens (PRZISSEL ANEB PRZIDA),^c vicerit (PRZIEMOHL)^d eum (HO), universa (WSSECZKA) armna (ODIENYE) eius (GEHO) aufert (ODEYME, POBERZE), in quibus confidebat (W KTEREMZ ODIENY MIEL GEST DOUFANYE)^e et spolia (A LUPEZIE) eius (GEHO) distribuet (ROZDIELI, T. KTEREZ ON LUPEZEM DRZY). Qui (KTO)^f non est (NENYE) mecum (SE MNU, LASKU), contra (W GEDNOTIE, PROTI) me est (HRZIECHEM, MNYE GEST). Et qui (A KTOZ) non colligit mecum (NESBIERA SE MNU, IAKOZTO DYABEL, LASSKU W GEDNOTIE),^g dispergit (ROZPTILUGE).^h Cum (KDYZ TO) immundus spiritus (DUCH NECZISTI, DYABEL) exierit (WIGDE) ab homine (OD CZLOWIEKA, WYHNAN SA POKANYM), ambulat (CHODI) per loca (PO MYESTECH)ⁱ inaquosa (SUCHYCH a peccato mortali, T. W SRDCZICH) querens (HLEDAGE) requiem (ODPOCZYNIETIE, T. WIECZNEHO) et non inveniens (A NENALEZNA, PRZIEBYWANYE PRO DUCHA CZISTEHO), dicit (DYE): Revertar (WRATYM SIE) in domum meam (DO DOMU MEHO,^j T. DO HRZIESSNYKA, GENZ GEST MOY PRO HRZIECH), unde exivi (ODKUDZ^k SEM BIL WISSEL SKRZIE POKANYE). Et cum (A KDYZ) veniet (PRZIGDE), inveniet (NALEZNE^l GEY) scopis (METLAMY, CHOSTYSSTY)^m mundatam (VICZISTIENY)ⁿ et ornatam (A

^a ktery myz wladne] cf. kteréž má ED

^b geho] cf. nad něho ED

^c przida] cf. přijda ED

^d prziemohl] cf. přemóž ED

^e w kteremz odieny miel gest doufanye] cf. v kteréž jest ufal ED

^f kto] cf. ktož ED

^g et qui (a ktoz) non colligit mecum (nesbiera se mnu, iakozto dyabel)] cf. a ktož (jako d'ábel) nesbiera se mnú (v jednotu láskú) ED

^h in marg. To gest zwlastny diablow obiczey abi gednotu swatu borzil a rozptilowal a lasku bozsku russil

ⁱ po myestech] cf. po městách ED

^j meho] cf. svého ED

^k odkudz] cf. odkud ED

^l nalezne] cf. nalezna ED

^m chostyssty] cf. chvoštišti ED

ⁿ viczistieny] cf. vyčištěn ED

OKRASSLENY^a **CZTNOSTMY**). **Et tunc** (Y **TEHDI**) **vadit** (GDE) **et assumit** (A PRZIGME, A PRZIGIMA)^b [f. 200r] **septem** (SEDM) **alios** (GYNYCH) **spiritus** (DUCHOW) **secum** (SSEBU **NEB K SOBIE**), **nequiores se** (HORSSICH SSEBE, NEZ GEST ON), **et ingressi** (A WEGDUCZE) **habitant** (PRZIEBIWAGI) **ibi** (TU, **W TOM** CZLOWIEKU).^c **Et sunt** (A SU) **novissima** (NAYPOSLEDNYEYSIE WIECZI) **hominis** (CZLOWIEKA) **illius** (TOHO) **peiora** (HORSSIE) **prioribus** (**PRWNYCH**).^d **Et factum est** (Y^e STALO SIE **GEST**) **autem, cum** (KDYZ) **hec** (TI WIECZI) **diceret** (MLUWIESSE), **extollens** (POWZDWIHSSY) **vocem** (HLASSU) **quedam** (**NYEKTERAKA NEB** GEDNA), **mulier** (ZENA) **de turba** (Z ZASTUPU), **dixit** (**RZEKLA GEST**)^f **illi** (GEMU): **Beatus venter** (BLAHOSLAWENE BRZICHO), **qui** (GENZ) **te** (TIE) **portavit** (**GEST** NOSSILO), **et ubera** (**A PRSSY**),^g **que suxisti** (KTERE SI SSAL). **At** (A ON) **ille dixit** (WECZIE): **Quinymmo** (OWSSEM, T. TAK GEST, IAKOZ^h DIESS **NY**) **beati, qui** (KTERZI)ⁱ **audiunt** (SLISSE) **verbum** (SLOWO) **Dei** (BOZIE) **et custodiunt illud** (OSTRZIEHAGI GEHO,^j **T**. PLNYECZE).

[37–53, 55–59] Istud sanctum ewangelium multos includit in se intellectus **salvatoris**. Ideo secundum verba volo **hoc sanctum ewangelium**^k exponere. Istud demonium aut dyabolus **SLUL GEST** mutus. Ideo, quod fecit hominem mutum, quem vexavit. Sicut sanctus Matheus XII capitulo dicit, fuit cecus et mutus. Et Christus eiecit illud **demonium aut dyabolum et** hominem sanavit et visum – ZRAK et auditum ei restituit. Nec est controversia –

^a okrassleny] cf. okrášlen ED

^b assumit (a przigme, a przigima)] cf. přijímá (assumit neb přijme) ED

^c ibi (tu, w tom czlowieku)] cf. tu (v člověku) ED

^d prwnych] cf. prvnějších ED

^e y] cf. a ED

^f rzekla gest] cf. vece ED

^g a prssy] cf. a cecíkové ED

^h iakoz] cf. jako ED

ⁱ kterzi] cf. kteříž ED

^j geho] cf. ho ED

^k hoc sanctum ewangelium] cf. je ED

ODPORA inter Lucam, qui dicit tantummodo – GEDINE^a **ZE** „BIESSE dyabolus mutus,“ et inter Matheum, qui dicit, quod „fuit cecus et mutus.“ Tunc veritatem dicit sanctus Luca, quod illud demonium erat mutum, **id est**^b hominem facit mutum. **PAK** quando Iesus **Christus** eiecit illud **demonium aut** dyabolum et mutus **PROMLUWIL** et **PROZRZIEL** cecus, communitas simplex mirabatur et aliquomodo iam **PRZIDRZALA SIE** hanc veritatem, quod Christus est messias, filius Davidis. Et pharisei, non valentes **pati et** negare hanc probationem – **DOWODU** bonam,^c quam oculariter viderunt, contempserunt dicentes, quod male facit, quod bonum opus operatus est; quia dixerunt, quod Christus quasi **magnus CZARODIEYNYK** haberet potestatem **PRO STOWARZISSENYE S DYABLY, MOCZ BELZEBUBA**, illius dyaboli, qui est princeps aliorum demoniorum; et sic quod virtute eius demones eiceret. Et secundi habentes **pro illo**, quod de celo hec potestas esset, quod ipse demonium eiecit, optaverunt de celo signum aut miraculum,^d ut eis illud probarent, quod hoc fecit virtute Dei. Iesus **Christus**,^e videns ex radice – **Z KORZEN** cogitationes **eorum et intenciones**, **id est** phariseorum et pontificum,^f posuit quinque probationes contra eorum **BLUDNEMU MYSSLENI**.

[60–64, 66–69, 73–75] **Nam**^g tempore Christi fuerunt multi a dyabolis vexati. Et **lf. 200vl** scientes demones, quod messias Christus habuit nasci de eorum genere^h et venire et timentes, quod Christus non esset ille, **POPUDILI SU** scribas **et** phariseos et pontifices,ⁱ ut male **et perverse** opera Christi exponerent, et sic ut homines non curarent super eum et eius

^a gedine] *cf.* jedné *ED*

^b id est] *cf.* to věz *ED*

^c hanc probationem – dowodu bonam] *cf.* toho dobrého skutku *ED*

^d signum aut miraculum] *cf.* divu *ED*

^e Iesus Christus] *cf.* a pán Ježíš *ED*

^f phariseorum et pontificum] *cf.* kněžstva a zákonníkův *ED*

^g nam] *cf.* A pro tyto reptáky znamenaj *ED*

^h de eorum genere] *cf.* z toho pokolenie *ED*

ⁱ scribas et phariseos et pontifices] *cf.* mistrův, kněží a zákonníkův *ED*

miraculi^a velud perversi **CZARODIEYNYKA ZAMIETALY**. Ide dixerunt: „**BELZEBUBEM, KNYEZETEM DYABLOW**, eicit demonia.“ Ideo, ut hoc Christus probaret – **ABY TOHO DOWEDL**, dat manifestam probationem et exemplum^b dicens: „Omne regnum in semetipsum divisum desolabitur et domus supra domum cadet.“ Nam si debet regnum bene stare, oportet, ut omnes homines^c in una voluntate **unanimes**^d essent, sic quod una **pars** aliam non destruat. Et domus supra domum cadet, quando potestas maior inferiorem **TYSKNE Z PYSSNE ZAWISTY**. Sicud est de dyabolis, qui semper sunt eis adversi – **PROTYWNY SOBIE**.

[80–85] Secunda probacio Christi: „Si autem in Belzebug eicio demonia, filii vestri in quo eiciunt?“ Id est, si ita **est**, tunc ego sum homo peccator, magus infidelis; et filii vestri, qui sunt mei discipuli, de genere vestro, eiciunt demonia in nomine meo. Ideo ipsi iudices vestri erunt in die iudicii iudicantes, hoc^e mea virtute, que virtus est super omnes dyabolos,^f et quod vos iniuste me blasphemastis.

[86–88] Tercia probacio Christi ista est: „Porro, si in digito Dei eicio demonia,“ id est in spiritu sancto, „profecto venit in vos regnum Dei,“ id est filius Dei, qui est caput sancte **matris** ecclesie et regni Dei.

[89–100] Quarta probacio Christi: „Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, que possidet.“ Sicud dyabolus, fortis armatus, habuit hunc hominem mutum, et forcior armatus, Christus, veniens super dyabolum, **ODYAL GEMU MOCZA** arma eius et atrium – **SYEN**.

Ideo virtus Christi est super virtutem Sathane et **BELZEBUBOWU**. Et scias, quod dyabolus est

^a miraculi] *cf. divy ED*

^b manifestam probationem et exemplum] *cf. zjevný příklad ED*

^c omnes homines] *cf. strany lidí ED*

^d in una voluntate unanimes] *cf. jedné vůle ED*

^e hoc] *cf. že ED*

^f iudicantes, hoc mea virtute, que virtus est super omnes dyabolos] *cf. súdece, že mú mocí, jenž jest nade všechny d'ábly, sú vymietali ED*

fortis, sicut Iob XLI° dicit: „Non est potestas in terra, que posset sibi coequari.“ Et habet etiam arma, id est astucias – **CHITROSTI** naturales, quibus scit homines seducere. Et atrium eius aut domus est homo miser – **BIEDNY ille**, in quo ipse habitat. Et forcior eo est Christus, qui arma eius, id est^a astucias, sibi abstraxit, quando in tribus temptationibus eum vicit, sicut Mathei III° capitulo dictum est in prima dominica quadragesime. Et predam eius Christus suis membris dividit – **ROZDAWA**, quando potestatem et virtutes sancte **matris** ecclesie reddit, quas dyabolus abstraxerat.

[101–107] Quinta probacio Christi: „Qui non est mecum, contra **lf. 201^{rl}** me est, et qui non colligit mecum, dispergit.“ Hic probat, quod potestate dyaboli non eicit **demonia**, ideo quia ipse, **scilicet Christus Iesus**, et dyabolus sunt eis contrarii, ideo quod Christus est bonus et dyabolus malus et quod Christus in unitatem caritatis homines adducit, sed **dyabolus**^b **ROZDIELUGE**. Quomodo tunc dyabolus sibi suam virtutem concederet? Nequaquam – **NYKOLI**, quia **BI SIE** solus **HUBIL**. Ecce, hiis probacionibus ostendit Christus, quod – **ZE NE BELZEBUBOWU**, sed sua potestate **deica** dyabolos eicit.

[108–118, 121–128] Ulterius dicit Christus: „Cum immundus spiritus,“ id est dyabolus, peccato coinquinatus – **ZPRZNYENY**, „exierit ab homine.“ Ibi per hominem intelligit Christus humanum genus, ad quod – **K NYEMUZTO**^c dyabolus primo in Adam cum Ewa accessit et a tempore illo **usque huc** semper est diligens, ut noceret. Et videns, quod sanctos patres in fide et virtutibus non potest vincere, exivit ab hoc genere inter paganos, quorum^d corda fuerunt inaquosa, non habencia **MOKROSTI et** sapienciam et gratiam Dei habencia et querens in eis

^a id est] *cf.* to věz *ED*

^b dyabolus] *cf.* on *ED*

^c nyemuzto] *cf.* němuž *ED*

^d *in marg.* scilicet patrum *C*

requiem **A NEMOHA NALEZNUTI**, dicit: „Revertar in domum meam, unde exivi,“ id est revertar in domum – **DO POKOGE**,^a **T.** Iudeorum, de quo estimo, messiam nesciturum. Et veniens tempore Iudeorum, et videns^b eos et ipsi^c sunt domus vacua ab observacione legis **Christi**. Ideo dicit Matheus XII° capitulo: „Invenit domum vacuum. Et vadit et assumit,“ **T. ex astucia sua**, „septem spiritus nequiores se,“ id est^d septem peccata **VHLAWNYCH**, que sunt: superbia, avaricia, luxuria, gula, invidia, ira et accidia. Et hii spiritus, id est^e hec maligni spiritus peccata sunt peiora, quam quis demonum; aut dyabolus, **GELIKOZTO DUCH**, ille est bona Dei creatura, sed est malus propter ista peccata **supradicta**. Et sic hii spiritus maligni, intrantes in hunc hominem, qui est ex genere Iudeorum,^f habitant in eo habundancius, instancius et usualius – **OBICZEYNYEGIE** quam in alia progenie.

[141–146, 148–151] Similiter – **PODOBNYE** potest dici^g de christianis, quod dyabolus a primis christianis recesserat, non habens tantam in eis virtutem, **sicut pro nunc habet**, quia fuerunt boni, sed iam in fine seculi reversus est contra, quod iam christiani sunt valde pessimi. Ideo **CZYM SU** maiora dona acceperunt et nolunt eis recte uti, eo magis suam ostendunt maliciam. Ideo dicit Petrus in prima Canonica sua capitulo 2°.^h „Melius esset eis viam veritatis non agnoscere, **quam**“ etc. Nam sicut in antiqua lege fuerunt primi sacerdotes **boni et** magni sancti, **A WZDY SIE VGYMALO W POTOMNYCH**ⁱ ff. 201^{vl} **DOBROTY**, **AZ GSU BIL**^j **GYZ** novissimi pessimi, qui^k Christum interficerent. Similiter in nova lege primi

^a do pokoge] cf. do pokolenie ED

^b et videns] cf. i nalezl ED

^c et ipsi] cf. ani ED

^d id est] cf. to vëz ED

^e id est] cf. to vëz ED

^f qui est ex genere Iudeorum] cf. jenž jest židovské pokolenie ED

^g potest dici] cf. móż býti rozumieno ED

^h Petrus in prima Canonica sua capitulo 2°] cf. 2 Pe 2° (marg.) ED

ⁱ w potomnych] cf. v potomciach ED

^j bili] bili supra gsu scriptum C

^k qui] cf. že ED

sacerdotes, apostoli **sancti**, fuerunt boni, et postea alii minus **DOBRIJ**. Et in fine seculi, tempore iam currente, sunt pessimi currentes terras et confinia cum exercitibus **BERUCZE, KOSTELI PALECZE** etc. Dilata.

[155–172] „Et factum est, cum hec diceret, extollens vocem,“ ut melius audiretur in laudem Christi contra blasphemos sacerdotes et phariseos, „quedam mulier vocem extollens,“ ut una multorum sacerdotum errorem contempneret vel condempnaret,^a „dixit ei: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, que suxisti.“ Hoc sermone **hec mulier** et Christum et matrem eius magnificavit et phariseos blasphemos contempsit. Audacter fecit **contempnens mendacia eorum**. Quando iudex venerit, vivos et mortuos iudicans veniet, ibi **OZNAMYT** mendacia omnia et veritates, qui dixerunt **blasphemanter**: „In Belzebug, principe demoniorum, eicit demonia.“ O mulier, ubi illam audaciam recepisti, quod inter tam multos Christi inimicos hunc sermonem supradictum protulisti^b et sacerdotes tuos non erubescibas? **Y KDES TU MUDROST OHMATALA**, quod et filium et matrem **WELICZIES^c POCHWALILA** et hereticos omnes posteros cum Iudeis hiis blasphemos contempsisti? Certe magnam fidem, sapienciam et audaciam ille tibi concessit **et te instruxit**, qui tuum sermonem confirmat dicens: „Quinymmo,“ id est^d sic est, prout dicis. Sed tantummodo^e sic est, quod ego essem beatus et venter, qui me portavit, et ubera, que suxi. Sed „beati illi, qui audiunt verbum Dei,“ **id est** auribus corporalibus, **ore confitentes, corde tenentes et viva fide credentes me esse verum vivum ac incomprehensibilem Deum et hominem**, et „custodiunt

^a contempneret vel condempnaret] *cf. potupila ED*

^b hunc sermonem supradictum protulisti] *cf. tak řeci sě nebála ED*

^c weliczies] *cf. velíce ED*

^d id est] *cf. to věz ED*

^e tantummodo] *cf. netoliko ED*

illud“ implentes ea opere. Sic econtra maledicti **omnes**, qui audientes me et videntes mea opera, et ego demonia **virtute Dei** eicio, **et alia opera oculenter facio**, et non suscipiunt, et^a meis **operibus et** verbis non credentes blasphemant me **etc.** **Dilata prout scis.**

[173–196] **PAK** iam secundum ewangelium nota,^b quod dominus Iesus **Christus** de homine demonium eiecit, auditum et visum restituit, et sic in uno homine tria miracula ostendit,^c et quartum, quod in phariseis malas cogitationes cognovit. Et ostendit, quod ipse est verus Deus, cui sacerdotes **contradixerunt et** blasphemaverunt. Idem miraculum et hodierno die Christus spiritualiter facit, quando de homine dyabolum eicit, qui mutum facit eum, ne peccata confiteatur et Deum non laudaret, **A OSLEPYL, lf. 202r1** ut ad celestia regna diligenter non respicerent. Et tunc de eo eicit demonium, quando ei suam misericordiam dat **et gratiam**, facit, ut recte loqueretur et Deum laudaret et prospiceret et cognosceret **creatorem, redemptorem et** salvatorem suum, **verum Deum et hominem**. Et eciam^d debet homo **super illo** cogitare, quando Christus eicit de eo demonium, qui in eo peccatum aut peccata mortalia^e habitat, **quod si descendet post in eum dyabolus**,^f multo magis deterius sibi erit quam prius. Quia dicit Christus, quod „assumit secum immundus spiritus septem alios spiritus nequiores se, et habitabunt in eo et sunt novissima illius hominis peiora prioribus.“ Quia multo gravius peccatum **illud est** quam primum, propter ingratitudinem beneficiorum – **DOBRODIENSTWIE** Dei. Ideo salvator piissimus, Iohannis V^o, sanans unum, dixit ei: „Ecce, **iam** sanatus es, **vade et** iam amplius noli

^a et] *cf. ale ED*

^b nota] *cf. znamenám ED*

^c tria miracula ostendit] *cf. tři divné věci učinil ED*

^d eciam] *cf. také ED*

^e peccatum aut peccata mortalia habitat] *cf. smrtedlným hříchem přebývá ED*

^f quod si descendet post in eum dyabolus] *že vpustí-li potom zase d'ábla ED*

peccare, ne tibi aliquid deterius contingat.“ Quia ei, qui ad peccata revertitur, hec sibi eveniunt. Primo ingratitude gratie Dei. Secundo in spirituali vita debilitatio. Tercio voti transgressio. Quarto a Deo **WZDALENYE**, quia talis homo, revertens ad peccata, Deum a se repellit, quod in eo non permanet sua gracia, et dat locum maligno **et immundo** spiritui cum septem aliis^a nequioribus se, quia habitant in eius anima. Quinto derisio Dei **omnipotentis et eius** misericordie. Sexto filii Dei secunda crucifixio, quia dicit sanctus Paulus Hebreorum VI°, quod hii, qui in peccata, intellige mortalia, revertuntur, quod secundo filium Dei crucifigunt et derident.

[197–212] Ideo necesse est cuilibet christiano, ut a casu peccati sibi diligenter caveat, sicut fecerunt sancti, qui ad penitenciam ex Iudaico et paganico venerunt, quod postea in peccata non sunt lapsi.^b Et laus – **BLAZIE** illi, qui sic penitenciam tenet, sicut Christus **VIDAL**, ut existens sanus in anima, post non iteret.^c Et ve illis, qui similes sunt canibus et scrofis, sicut dicit Petrus, quod evertentes – **WIWRHUCE**, recipiunt – **BERU** contra,^d lavantes iterum in lutum **VWALIGI SIE. NEBOZATKA, DRUZY MNYE, BI BYLO S BOHEM IAKO S KRCZMARŹKU**, circa quam debibens et solvet et post super aliud debitum bibit. Similiter **et ipsi**^e dicentes **aliquot verba** sacerdoti **et** aliquot „pater noster“ dicentes,^f **estimant**, quod iam **in toto** essent liberi, et iterum post ut peccarent. Sed debent scire, quod Deus peccata non parcat, nisi – **GELYZ** intentum plenum homo **prius** habeat, ut **Sic** per amplius non peccaret, quod carius in spe vellet mori, quam mortaliter peccare. Et cum habuerit tam magnum desiderium, **lf. 202^{vl}** quod peccavit, **ZE TOHO WIECZE BUDE ZIELETY**, quam omnia bona et amicos et omnia, que habet, amittens, hec

^a aliis] *cf.* duchy *ED*

^b non sunt lapsi] *cf.* sě nenavracovali *ED*

^c post non iteret] *cf.* zasě sě nenavrátil *ED*

^d contra] *cf.* zasě *ED*

^e et ipsi] *cf.* že by *ED*

^f dicentes] *cf.* spějíce *ED*

doleret – TIECH WIECI ZIELEL BI. Et hii duo articuli ZPRAWITA hominem, MALY PRAWE NA SWE peccata ZIELENYE, GENZ SLOWE SKRUSSENYE. Quam nobis dignetur prestare – DOPOMOCZI piissimus dominus noster Iesus Christus, filius Dei, propter nos crudeli morte crucifixus. Cui sit honor etc. in secula seculorum. Amen.

[18.] Dominica quarta in quadragesima, Iohannis VI°

[1–25] **In illo tempore** (quando Herodes decollavit Iohannem) **abiit** (ODSSEL, **id est** ab Ierusalem) **Iesus trans mare (ZA MORZE)^a Galilee** (TE KRAGYNY GALILEYSKE),^b **quod est** (GENZ GIEST) **Tyberiadis** (TYBERIADSKE, TOHO MYESTA TYBERIS).^c **Et sequebatur** (A SSLO GEST) **eum** (PO NYEM) **multitudo magna** (MNOZSTWIE WELIKE **TYBERYADSKICH**),^d **quia** (NEB SU) **videbant** (WIDIELI) **signa** (DYWY ZNAMENYE, ZAZRAKY), **que (KTEREZTO)^e faciebat (CZYNYESSE)^f super hiis** (NAD TYEMY) **qui (GENZ)^g infirmabantur** (NEMOCZNY BILI **NEB NEMOHACHU**). **Subiit** (TEHDI WSEL GEST) **ergo in montem Iesus** (GEZIS NAHORU) **et (A) ibi (TU) sedebat** (SEDIESSE) **cum discipulis suis** (S VCZEDLNYKI SWYMY). **Erat autem** (A BIESSE) **proximum** (BLYZKO) **pascha (WELIKA NOCZ NEB BERANKA, GEHOZ MYELI GYESTI) dies festus Iudeorum** (DEN SLAWNY ZIDOWSSKY). **Cum** (A KDYZ) **sublevasset** (POWZDWYZE) **oculos** (OCZY) **Iesus** (GEZIS ABI PATRZIL LYD, TO VCZINIL PRO VCZEDLNYKY) **et vidisset** (A VZRZIE), **quia (ANO)^h multitudo** (MNOZSTWIE) **magna** (WELKE)ⁱ **venit** (GDE, **BERZE SIE**) **ad eum** (KNYEMU), **dicit (VECZIE)^j ad Philippum** (K PHILIPPOWI): **Unde** (ODKUD **ANEB ZACZ**) **ememus** (KUPYME) **panes** (CHLEBY), **ut** (ABI) **manducent** (GIEDLI) **hii** (TYTO)? **Hoc autem** (ALE TO)

^a zamorze] *cf.* přes moře *ED*

^b galileyske] *cf.* Galilea *ED*

^c tyberis] *cf.* Tiberias *ED*

^d tyberyadskich] *cf.* Tiberias *ED*

^e kterezto] *cf.* které *ED*

^f czynyesse] *cf.* jest činil *ED*

^g genz] *cf.* kteříž *ED*

^h ano] *cf.* že *ED*

ⁱ welke] *cf.* velké *ED*

^j veczie] *cf.* dě *ED*

dicebat (PRAWYESSE)^a temptans (POKUSSEGE) eum (GHO),^b ipse autem (NEB ON) sciebat (WIEDIESSE),^c quid esset (CZO BI MYEL) facturus (CZYNYTI). Respondit (ODPOWIEDIE) ei (GEMU) Philippus (PHILIPP): Ducentorum denariorum (DWU STU PENYEZ NEB ZADWIE STYE PENYEZ) panes (CHLEBY, CHLEBOWE) non (NE) |f. 203r| sufficiunt (STATCZIE) eis (GIM), ut (ABI) unusquisque (KAZDI ZNYCH) modicum quid (NYETZCO MALICZKO)^d accipiat (WZAL). Dicit (DYE NEB WECZIE) ei (GEMU) unus (GEDEN) ex discipulis (Z VCZEDLNIKOW) eius (GHO), Andreas (ONDRZIEY), frater (BRATR) Symonis (SYMONA)^e Petri (PETRA): Est (GEST) puer (DYETIE) unus (GEDNO) hic (ZDE), qui (GENZ) habet (MA) quinque (PIET) panes (CHLEBOW) ordeaceos (GECZNYCH) et duos (A DWIE) pisces (RYBIE). Sed (ALE) hec quis sunt (CZO GEST^f TO) inter (MEZI TAK) tantos (MNOHE). Dixit ergo (TEHDA WECZIE)^g Iesus (GEZIS): Facite (KAZTE) homines (LIDEM) discumbere (SIESSTY). Erat (ABIESSE) autem (ZAGISTE) fenum (SYENA)^h multum (MNOHO)ⁱ in loco (NA TOM MIESTYE). Discumbuerunt (Y SIEDLY SU) ergo viri (MUZIE) numero (W POCZTU) quasi (GEDNAK NEB BEZMAL) quinque (PIET) milia (TYSSICZOW). Accepit ergo (Y WZAL GEST) Iesus (GEZIS) panes (CHLEBI) et cum gracias egisset (A KDYZ DIEKY VCZYNY, T. CHWALU BOHU WZDAL), distribuit (ROZDIELIL GEST) discumbentibus (SEDYCZYM), similiter (Y TEZ) et ex piscibus (TAKE Y Z RYB),^j quantum volebant (CZOZ SU ANEB KTERAK SU MNOHO CHTIELI). Ut autem (A KDYZ) impleti

^a prawyesse] *cf.* jest řekl *ED*

^b geho] *cf.* ho *ED*

^c wiediesse] *cf.* věděl jest *ED*

^d nyetczo maliczko] *cf.* maličko co *ED*

^e Symona] *cf.* Šimonův *ED*

^f gest] *cf.* sú *ED*

^g tehda] *cf.* tehdy *ED*

^h syena] *cf.* seno *ED*

ⁱ mnoho] *cf.* mnohé *ED*

^j similiter (y tez) et ex piscibus (take y z ryb)] *cf.* též i z ryb *ED*

sunt (SU PLNY, **T. SYTI BILI**), dixit (RZEKL GEST **G.**) discipulis suis (VCZEDLNÍKOM SWYM): **Colligite** (SBERZTE TI), **que** (KTEREZ)^a **superaverunt** (ZUOSTALI)^b **fragmenta** (**DROBTY**, VLOMKY, OTRUSKY, OSTATKY),^c **ne** (AT) **pereant** (NEZHYNNU). **Collegrunt ergo** (TEHDI SEBRALI SU) **et impleverunt** (A NAPLNLY SU) **XII** (DWANADCZTE)^d **cophinos** (KOSSOW) **fragmentorum** (**DROCHTOW**, VLOMKOW **NEB** OSTATKOW) **ex quinque** (Z PYETI) **panibus** (CHLEBOW) **ordeaceis** (GECZNYCH) **et duobus** (A ZE DWU) **piscibus** (RIBU), **que** (GENZ) **superaverunt** (**BIECHU** ZUOSTALI)^e **hiis** (TYEM), **qui** (KTERYZ) **manducaverunt** (GEDLY SU). **Illi ergo homines** (TEHDY TY LIDE), **cum vidissent** (KDYZ **TO VZRZIECHU**)^f **signum** (**TEN** DYW), **quod** (KTERIZ)^g **fecerat** (GEST VCZINIL), **dicebant** (RZEKLI SU), **quia hic est vere propheta** (ZE GEST ZAGISTE,^h **WIERU** PROROK TENTO), **qui** (GENZ) **venturus est** (PRZIGITI MA) **in mundum** (NA SWIET).

[26–44] Istius sacri ewangelii intellectus est satis **lf. 203^{vl}** manifestus, **ACZ MNOHO MOZ DATI SPASSITEL** suis fidelibus **WTYPOW**, quibus animas suas possunt letificare et requiem perhennem habere.ⁱ Et quod istud ewangelium sanctum est de saturacione Christi, ideo, si – **ACZ hodie non est actum aut factum**,^j sed quod notat saturacionem spiritualem, qua saciat Christus suos fideles, ideo dicit pro consolacione veris et devotis penitentibus^k Dei disposicione est positum. Nam ab exordio ieiunii semper sunt epistole et

^a kterez] *cf.* kterez *ED*

^b zuostali] *cf.* zóstali *ED*

^c fragmenta (drobty, vlomky, otrusky, ostatky)] *cf.* úlomky (fragmenta – otrusky neb ostatky) *ED*

^d dwanadczte] *cf.* dvanáďct *ED*

^e biechu zuostali] *cf.* sú zóstali *ED*

^f kdyz to vzrziechu] *cf.* když sú užěli *ED*

^g kteriz] *cf.* který *ED*

^h zagiste] *cf.* jistě *ED*

ⁱ quibus animas suas possunt letificare et requiem perhennem habere] *cf.* jimiž by mohli duši své utěšení naleznúti *ED*

^j hodie non est actum aut factum] *cf.* sě jako dnes nestalo *ED*

^k veris et devotis penitentibus] *cf.* pravých a nábožných kajících *ED*

ewangelia, que admonent ad penitenciam **fideles**. Et quod penitentes iam debent habere aliqualem consolacionem, ideo **sacra** missa **hodierna** letanter et verbo **Y ZPIEWANYM** **POCZINA SIE**,^a quia dicit sacerdos: „Letare, Ierusalem,“ id est tu, anima, que expectas gaudium celestis Ierusalem. Aut: „Letare, Ierusalem,“ id est tu, congregacio fidelium – **KRZIESTIANSKY, GENZ GYZ HRZIECHOW POZBYW**, habes pane, id est sacro **Christi** corpore saciari.^b De qua sacietate in missa dicitur similitudinarie: „Letare, Ierusalem, et conventum facite – **SEYDIETE ANEB SBERZTE SIE** omnes, qui diligitis eam – **GY**,“ id est^c **sanctam matrem** ecclesiam, „gaudete – **RADUYGTE SIE** cum leticia – **S WESSELIM**, qui in tribulacione fuistis, ut exultetis et saciemini ab uberibus consolacionis eius. **TAK NEB TOLIK SIE MYENY**, ut gaudeat sancta **mater** ecclesia, que congregacio fidelium filiorum Dei et que – **A GENZ** denotatur per Ierusalem. Secundo, ut omnes convenirent **A DRUZBOWALI SIE WLASCZIE**,^d qui diligunt sacram **matrem** ecclesiam. Ut eciam hii gauderent in spiritu, existentes tribulati propter peccata sua, quia saciabuntur ab uberibus sancte **matris** ecclesie.

[48–59] Ideo **fideles** penitentes debent **omnes** hodie letari spiritu **A SNYTI SIE W HROMADU LASKU**, **et** devocione et corporis Christi percepcione. Quia **hodie** sic letanter canitur: „Et conventum facite omnes, qui diligitis eam,“ id est sanctam **matrem** ecclesiam, „et gaudeatis cum leticia, qui in tribulacione fuistis,“ ut iam letamini et saciemini, nunc in gracia et post in gaudio **eterno**. Qua sacietate ut simus digni, Christi sacietatem misericorditer^e notemus.

^a ideo **sacra** missa **hodierna** letanter et verbo **y zpiewanym** **poczina sie**] *cf.* protož mše vesele se i slovem, i notú neb zpěvem počíná *ED*

^b habes pane, id est sacro Christi corpore saciari] *cf.* máš chlebem od Krista, to věz jeho svatým tělem krmem a nasycen býti *ED*

^c id est] *cf.* to věz *ED*

^d ut omnes convenirent a **druzbowali sie** **wlasczie**] *cf.* aby se všickni sešli a družbili v lásce *ED*

^e misericorditer] *cf.* milostivé *ED*

Ecce, dicit ewangelium sanctum: „Abiit Iesus trans mare Galilee,“ **id est** illius regionis Galilea,^a „quod est Tiberiadis,“ illius civitatis Tyberias, que **civitas** stabilita est in hoc mari per Herodem ad honorem Cesaris, qui vocabatur Tiberius. Per hoc mare transivit Iesus audiens, quod Iohannes decollatus esset, ne causa – PRICZINA esset **KU POYCZENY**^b malicie Herodis. Ideo **causa illius** Iesus abiit, **lf. 204r^l** ut daret exemplum suis futuris ad profecionem **K VSTUPENY**.^c

[60–71] „Et sequebatur eum multitudo magna“ **A TAK AZ DOTAD:**^d „Erat autem proximum pascha.“ In hoc ewangelio stat „pascha“,^e et hoc verbum „**pascha**“ nec est Latinum, nec Grecum, nec Iudaycum, sed sumptum est aliquomodo de Iudacio. Et tantummodo dicitur „pascha“ vulgariter „**PRZIESTUPENYE**“. Ideo, quia dominus Iudeis precepit, educens eos de terra Egipti **et** de gentili **NASYLE** trans mare, ut agnum manducarent **A SLAWNY HOD MIELY**. Et de illa festivitate agni – BERANKA hic est mencio. Et non videtur mihi, quod „pascha“ vulgariter in hoc ewangelio bene esset expositum **WELIKONOCZNY HOD**. Quia **festum illius pasce**^f adhuc tunc temporis non fuit. Ut eciam notaremus, quod magna nox vocatur nox, in qua magnam rem fecit magnus Christus, ex mortuis resurgens, tunc intelligeremus, quod „pascha“ in hoc loco non vocatur **VELIKA NOCZ**, sed festivitas agni, de quo dicit ewangelium.

[72–78, 96–99] „Et cum sublevasset oculos Iesus et vidisset, quia multitudo magna venit ad eum.“ Magna multitudo venit **ad eum**, prout dixi prius, **quia** propter quatuor causas –

^a Galilea] *cf.* Galileje *ED*

^b ku poyczyeny] *cf.* k popuzení *ED*

^c ad profecionem k vstupeny] *cf.* k prospěšnému ustúpení *ED*

^d dotad] *cf.* dotud *ED*

^e in hoc ewangelio stat pascha] *cf.* ve čtení latinském stojí „paška“ *ED*

^f festum illius pasce] *cf.* velikonoční hod *ED*

WIECZI:^a propter sanitatem infirmitatis, propter saturitatem, pro miraculis **videndis et** propter verba eius audicionis; sed^b quinta **VELMY LYCHA**:^c propter detraccionem et in sermone capiendi – POPADENYE. Et absque dubio omnis actus Christi in hoc ewangelio sacro debet nobis esse **ZNAMENYT** ad doctrinam – K NAVCZENY. Quia eius ascensio super montem notat a mundo **ODSTUPENYE**. Et eius in monte doctrina denotat **ewangelium sacrum seu eius sacri** ewangelii **POWYSSENYE**. **Ideo** subdit sanctus Remigius: Nota^d congregacionem fidelium, qui sequitur dominum suum. Non pedibus corporalibu, sed operibus sanctis, sicut ipse solus dicit: „Qui mihi ministrat, me sequatur, et ubi ego sum, illic et servus meus erit.“

[100–138] **A ABICHOM NEZHYNULY NA CZIESTIE**, quod est longe transire, necesse est **nobis illas** libullas et pisces **POGYESTI**. Primus panis **alias** **PECZNECZ** est timor eterne dampnacionis. Illo debemus sepe uti. Certe ego sepius utor. Querat quilibet de se. Quia **sepius** ponit solus salvator in ewangelio tenebras exteriores, fletum et stridorem dencium, manuum et pedum ligacionem, ignem eternum et infernum dicens: „Mortuus est dives et sepultus est in inferno.“ Secundus panis est memoria mortis, quia illa multum **lf. 204^{vl}** valet **K WISTRASIE** peccati.^e Subdit scriptura **Ecclesiastici 7°**:^f „Momorare novissima et in eternum non peccabis.“ Cogita, quod homines divicias, vermes corpus et animam demones recipient, si non eris bonus. Cogita, quod grave erit mori ideo, quia homo nescit, quo debet transire. Tercius panis relinquere peccatum,^g **VELY PAN BUOH** dicens:^h „Derelinquat malus viam suam malam.“ Quartus **PECZNECZ** dolor magnus pro peccatis, quia dicit scriptura Ieremie

^a propter quatuor causas – wieczi] *cf.* pro čtveru věc *ED*

^b sed] *cf.* a *ED*

^c sed quinta velmy lycha] *cf.* a pátá příčina velmě lichá *ED*

^d nota] *cf.* znamenají *ED*

^e k wistrasie peccati] *cf.* k výstraze od hřícha *ED*

^f Ecclesiastici 7°] *cf.* Ecclesiastici 7° (*marg.*) *ED*

^g relinquere peccatum] *cf.* ostánie hřícha *ED*

^h vely pan buoh dicens] *cf.* velí pán bóh ten jiesti řka *ED*

VI°: „Filia populi mei, precinge te cilicio et **POSPI SIE PRACHEM, LKANYE GEDYNEHO^a SYNA VCZYN SOBIE PLACZ HORKI.**“ Filia ista populi Dei est anima, que peccavit. Illa debet se precingere cilicio, recipiens aliquam pacienciam **super suam humanitatem.**^b **A MA SIE POSSUTY PRACHEM,** hoc est humiliter memorare, quod est pulvis et in poverem revertetur, **et** debet sibi facere planctum – **LKANYE unigeniti filii Christi,** qui est pro nobis mortuus, et ipsa tunc illum filium per peccatum ammisit. Certe debet esse maior **dolor et ZIELENYE PRO ZTRATU** illius filii Dei, quam ammitteret filium suum unigenitum, habens valde dilectum. Et debet sibi facere planctum **valde** amarum, **quia** quid amarum valde est, illud usque ad cor penetrat – **PROCHAZIE NEB PRORAZYE,**^c quando homo eum gustabit. Talis **dolor et** planctus debet esse super peccatum **NEZ** false lacrimae, **ingredientes** ad sacrosanctum corpus^d et tamen postea non relinquunt fornicacionem et cetera peccata. Ideo quinta libula est voluntas nolendi peccare.^e Illam libullam episcopus Iesus pro penitencia dedit mulieri adultere, quam reprehensam in adulterio duxerunt ad eum, ut eam abiudicaret, et ipse ei postea dixit, quando illi sacerdotes effugerunt, qui accusabant eam, non existentes digni eam propter peccata sua iudicare, dixit: „Nemo te, mulier, abiudicavit?,“ super mortem. „Et ipsa: Nemo domine! Et ipse ei: Nec ego te abiudico. Vade et amplius noli peccare.“ Hec penitencia, absque qua peccatum non parcitur, hec est **illa** libula, quam desperati non comedunt, nec hii, qui ad peccata recidunt. Nam libule hec sunt ordeacee; **id est** panis ordeaceus, **qui** pungit – **BODE, NECHUTNY GEST GYESTY, NEDOBRZIE SIE DA ROZZYTY.** Ideo delicate **mulieres**^f **presertim** **lf. 205^{rl}** **NERADI HO GEDIE,** **nam** delicatus homo habens alium panem, diu non

^a gedyneho] *cf.* jedinkého *ED*

^b super suam humanitatem] *cf.* na sě tělestné *ED*

^c ad cor penetrat – prochazie neb prorazye] *cf.* až k srdci prorazí *ED*

^d nez false lacrimae, ingredientes ad sacrosanctum corpus] *cf.* ne falešné slinění, jež činie ženy, chtěie k božiemu tělu *ED*

^e voluntas nolendi peccare] *cf.* nechietí hřešiti *ED*

^f delicate mulieres] *cf.* rozkošní *ED*

comederet quinque panes ordeaceos. Similiter iste libule delicatis in peccatis sunt **valde** NECHUTNY. O, quam pungit memoria eterne dampnacionis! Et tamen graviter **WEGDE**^a in appetitum hominis relinquere peccata. Sed certe valde **optime** nutriunt hominem penitentem illi panes **ordeacei**. Ideo **TOMU NA ZNAMENYE** dicit hoc ewangelium, quod hii, qui ex hiis panibus comederent, repleti sunt.

[139–154] Duo pisces, ad illum panem ordeaceum qui spectant, sunt devota oracio et ieiunium sacrum, quia cum hiis piscibus **A ONYEMI PECZENCZI** ordeaceis saturat dominus Iesus **Christus** omnem multitudinem penitentium, qui designantur per quinque milia virorum. Sed circa quem accipiemus illos panes? Certe Andreas, frater Symonis Petri, nobis ostendit dicens: „Est puer unus hic, qui habet quinque panes ordeaceos et duos pisces.“ Quis est ille puer, ostendit nobis sanctus Matheus XII°, ad quem dicit **dives**.^b „Ecce, puer meus, quem elegi, dilectus meus!“ Iam habemus, quod iste puer est filius Dei, Iesus **Christus**, qui portat has libulas, quibus nemo potest saciari, nisi ipse dederit. Et dum secundum preceptum eius penitentes sedebunt in terra, id est humiliabuntur, quod sunt indigni propter scelera sua, et sedebunt in terra,^c cogitantes super suam fragilitatem, quod sicut hodie sunt et cras arescent sicut fenum. **PAK XII** sportas, implentes fragmentorum ab illis libulis et piscibus, sunt XII apostoli, qui melius collegerunt quam alii **VLOMKY**, ducentes vitam super alios homines et utentes hiis libulis et piscibus in hiis occasionibus, quibus alii penitentes non sunt adepti.

^a wegde] *cf.* vende *ED*

^b dives] *cf.* bóh otec *ED*

^c in terra] *cf.* na seně *ED*

Et sic penitemini omnes et post hanc miseram vitam utemini cibariis spiritualibus, quibus omnes electi in regno Dei utuntur, quod nobis prestare dignetur ternus et unus Deus. Amen.

[19.] Dominica quinta in quadragesima, Iohannis VIII°

[1–32] **In illo tempore (TOHO CZASSU)^a dixit (RZEKL) Iesus (G.) turbis (ZASTUPOM) Iudeorum (ZIDOWSKIM) et principibus sacerdotum (A KNYEZATOM KNYEZSKYM, T. K BISKUPOM A K MISTROM): Quis (KTO) ex vobis (ZWAS) arguet (TRESKTATI) me (MYE BUDE) de peccato (Z HRZIECHU)? Si veritatem (PRAWYMLY WAM PRAWDU) [f. 205v] dico, quare (PROCZ) mihi (MY) non creditis (NEWIERZITE)? Qui (KTO)^b ex Deo (Z BOHA) est (GEST, MILOSTI), verba (SLOWA) Dei (BOZIE) audit (SLISSY). Propterea (A PROTOZ) vos (WY) non auditis (NESLISSITE), quare (NEB) ex Deo (Z BOHA) non estis (NEGSTE, MILOSTI, ACZ GSTE STWORZENYM). Responderunt (Y ODPOWIEDIELI SU) ergo Iudei (ZYDE) et dixerunt (A RZEKLI SU) ei (GEMU): Nonne (A ZDALI NEB GISTIE) bene (DOBRZIE) dicimus (DIEME) nos (MY), quia (ZE) Samaritanus (SAMARITAN, TO GEST POHAN ZTIECH POHANOW, GENZ SLOWU SAMARITANY) es (GSY) tu (TY) et demonium habes (A DIABLA MAS PRZI SOBIE, GENZ TOBIE PRAWI NASSIE TAGEMSTWIE). Respondit (ODPOWIEDIE) Iesus (GE.) et (A) dixit (VECZIE) eis (GYM): Ego (YAT)^c demonium (DYABLA) non habeo (NEMAM)! Sed (ALE) honorifico (CZTYMT)^d patrem (OTCZIE) meum (MEHO),^e et vos (A WY) inhonorastis (NEVCZTILI STE) me (MNE). Ego (YA)^f autem (ZAGISTE) non (NEHLEDAM) quero gloriam (CHWALI) meam (ME^g IAKOZ^h WY MNYTE), est qui querat (GESTITⁱ KTO BI HLEDAL, T. ME CHWALY) et iudicet (A SUDYL WAS Z HRZIECHA). Amen (WIERNYE) amen (ZAGISTE) dico (PRAWYM)^j vobis**

^a toho czassu] cf. v ten čas ED

^b kto] cf. ktož ED

^c yat] cf. já ED

^d cztymt] cf. ctím ED

^e meho] cf. svého ED

^f ya] cf. jáť ED

^g me] cf. své ED

^h iakoz] cf. jako ED

ⁱ gestit] cf. jest ED

^j prawym] cf. pravi ED

(WAM). **Si quis (GESTLI ZE KTO) sermonem (RZIECZ) meum (MU) servaverit (ZACHOWA), mortem (SMRTY, TOTYZ^a ZATRACZENYE) non videbit (NEVZRZY) in eternum (NAWIEKY).^b Dixerunt (Y^c RZEKLI SU)^d ergo ei (GEMU) Iudei (ZYDE): Nunc (GYZ, NYNYE) cognovimus (Z TWE RZIECZY, POZNALY SSME), quia (ZE) demonium (DIABLA) habes (MASS). Abraham (OTECZ NAS S NYMZ GEST BUOH MLUWIL) mortuus (VMRZIEL) est (GEST) et prophete (A^e PROROCZI ZEMRZIELI SU) et tu dicis (A TY DYESS): Si quis (ACZ KTO) sermonem (RZIECZ) meum (MU) servaverit (ZACHOWA), mortem (SMRTI) non gustabit (NEOKUSSY) in eternum (NAWIEKY). Numquid (A ZDALY) tu (TY) maior (WIETCZI) es (GSY) patre (OTCZIE) |f. 206r| nostro (NASSEHO) Abraham (ABRAHAMA), qui (GENZ) mortuus (VMRZIEL) est (GEST)? Et prophete (A PROROCZY)^f mortui (ZEMRZIELI) sunt (SU). Quem (Y KYM) teipsum (SIE) facis (CZYNYSS, TAK SIE CHLUBIE)? Respondit (ODPOWIEDIE) Iesus (G): Si (GESTLIZE) ego (YA) glorifico (WELEBYM NEB CHWALYM) meipsum, gloria (CHWALA) mea (MA) nihil est (NYCZ NENYE, TOTYZ^g GEST MARNA). Est (GESTIT)^h pater (OTECZ) meus (MOY), qui (GENZ) glorificat (CHWALI A WELEBY) me (MYE). Quem (GEHOZ) vobis (WY) dicitis (DYETE NEB PRAWITE), quia (ZE BI) Deus (BUOH) vester (WASS) est (BIL)ⁱ et (A) non cognovistis (NEPOZNALI STE) eum (GEHO, ZYWU WIERU). Ego autem novi eum (ALE IA ZNAM GEHO OD WIECZNOSTI IAKO BUOH A POZNAL SEM GEHO IAKO CZLOWIEK).^j Et si dixero (A**

^a totyz] cf. t. ED

^b mortem (smrty, totyz zatraczenye) non videbit (nevzrzy) in eternum (nawieky)] smrti (t. zatracenie) neokusi na věky ED

^c y] cf. tehdy ED

^d rzekli su] cf. vecechu ED

^e a] cf. i ED

^f a prorocy] cf. i prorokové ED

^g totyz] cf. totišto ED

^h gestit] cf. jest ED

ⁱ bil] cf. jest ED

^j ego autem novi eum (ale ia znam gehu odwiecznosti iako buoh apoznal sem gehu iako czlowiek)] cf. ale já poznal sem ho (od věčnosti znám jako buoh a poznal sem jako člověk) ED

GESTLI ZE DIEM),^a quia (ZE) non novi (NEZNAM) eum (HO), ero (BUDU) similis (PODOBNY)^b vobis (WAM)^c mendax (LHARZ, TU VKAZUGE, ZE SU LHARZY). Sed (ALE) scio (ZNAMT) eum (HO, OD WIECZNOSTI) et sermonem eius (A RZIECZ GEHO, **TOTYZ PRZIKAZANYE) servo (ZACHOWAWAM). Abraham (**TEN** SWATY) pater vester (OTECZ WAS, WEDLE TYELA, ALE NE WEDLE NASLEDOWANYE) exultavit (RADOWAL SIE **GEST**), ut (ABI) videret (VIEDIEL) diem (DEN) meum (MOY, **T**.MEHO WTIELENYE A TAK Y OBCZOWANYE), vidit (WIDIEL GEST, WIERU, **quando filium obtulit et quando est sibi dictum: In genere tuo benedicentur omnes populi, Genesis XXII°) et gavisus est (Y RADOWAL SIE GEST). Dixerunt ergo (TEHDI RZEKLI SU) Iudei (ZYDE) ad eum (K NYEMU): Quinquaginta (PADDESSATI) annos (LET) nondum (GESTYE) habes (NEMASS) et (A) Abraham (ABRAHAMA) vidisti (SI WYDIEL)? Dixit ergo (TEHDI WECZIE) eis (GIM) Iesus (G.): Amen (WIERNYE) amen (GISTIE) dico (PRAWI) vobis (WAM), antequam (PRWE NEZLI)^d Abraham (ABRAHAM) fieret (**BIL GEST,^e TOTYZ** STWORZEN), ego (IA) sum (SEM). Tulerunt ergo (TEHDI WZALI^f SU **NEB POCHOPILI)** lapides (KAMENYE) Iudei (ZIDE), ut iacerent in eum (ABI LUCZIELI NA NYEHO, **TOTYZ^g** ABI VKAMENOWALY HO). Iesus autem (**ALE^h** GEZIS) abscondit se et exivit de templo. [f. 206v]****

[34–50, 59–60] Fratres karissimi, salvator noster prope ante suam mortem hunc sermonem locutus est et ad subditos Iudeos et ad principes sacerdotum, id est ad prelatos, scribas **et** phariseos et pontifices,ⁱ qui quidem velud omnem communitatem **BILY**

^a a gestli ze diem] cf. a diem-li ED

^b podobny] cf. podoben ED

^c wam] cf. k vám ED

^d nezli] cf. než ED

^e bil gest] cf. bieše ED

^f wzali] cf. vzeli ED

^g totyz] cf. t. ED

^h ale] cf. a ED

ⁱ ad prelatos, scribas et phariseos et pontifices] cf. k jich prelátóm, biskupóm, mistróm a zákonníkóm ED

SWEDLY, ut Christum non confiterentur, nec obedirent. Ac tamen specialiter istum sermonem Christus locutus est ad pontifices **et** scribas et phariseos,^a quia omne venenum peccati contra Christum **iustum** ab eis processit. In hoc habemus exemplum, ut contra prelatos **et sacerdotes**, qui publice peccant, predicemus, et **qui** scandalisant populum **Dei**;^b **et hoc**^c ex caritate **et benignitate**, propter profectum eorum **A PRO WISTRAHU LIDSKU**, ne post eos **transeuntes** putarent se non peccasse **et** coram Deo peccant, sicut ceci errant **et** putant se non errare. Et fidelis predicator debet incipere a malicia eorum, sicut^d misericors Christus fecit, sicut sepius scriptum est in ewangeliis. Sic fecit Deus, prius punivit propter peccata in sacerdotibus quam in populo communi. Ideo Deus dicit per Ezechielem IX°: „A templo meo incipiat.“ Et sanctus Petrus **prima epistula, 4. capitulo**:^e „Tempus est, ut iudicium Dei incipiatur a templo Dei.“ Sacerdotes vocantur templum Dei et domus Dei, quia **ipsi** debent regere templum Dei et domum Dei, quia ipsi soli **NAZYWAGI SIE S CZYERKWI SWATU** et statue – **SLUPOWE**^f sancte **matris** ecclesie. **A PONYEWADZ** ipsi sunt primi, ut regerent, tunc, quando errant, sunt primi, ut arguerentur. Ideo dicit ewangelium: „Dixit Iesus turbis Iudeorum et principibus sacerdotum.“

[61–68, 74–78] Et primo ostendit Christus, quod sermo eius est munda veritas, approbans – **DOWODIE**, quod ipse est purus a crimine. Quia hoc fieri non potest, ut vas mundum, in quo nulla est macula, **WIDAL** ex se **NEDOBRE PYTIE**. Ideo dicit Christus, **Mathei XII**^o:^g „Non potest arbor bona fructum malum facere.“ Et sic piissimus Iesus Christus existens certus sua puritate,

^a pontifices et scribas et phariseos] *cf.* proti biskupóm, kněžím a zákonníkóm *ED*

^b ut contra prelatos et sacerdotes, qui publice peccant, predicemus, et qui scandalisant populum Dei] *cf.* abychom proti prelátóm, kteříž zjevně hřešie a pohoršují lidi, kázali *ED*

^c et hoc] *cf.* ale *ED*

^d sicut] *cf.* neb tak *ED*

^e Petrus prima epistula, 4. capitulo] *cf.* 1 Pe 4° (*marg.*) *ED*

^f slupowe] *cf.* stlúpy *ED*

^g Mathei XII°] *cf.* Mt 12 (*marg.*) *ED*

exhibet se correccioni suorum inimicorum dicens: „Quis ex vobis arguet me de peccato?“ Ibi dicit sanctus Gregorius: „Ponderate, fratres karissimi, mansuetudinem Dei. Ut indulgeret peccata, venit et dicit: Quis ex vobis arguet me de peccato?“ Contra humilitatem Christi **hic sunt omnes mali Christiani, qui existentes pleni peccatis nolunt correccionem pati, nec suscipere.**^a Sed ad hoc humilis Christus Iesus dicit: „Quis ex vobis arguet me de peccato?“ **GESTLI KTO TRESKCZI MYE**, quod legem Dei non impleo, aut quod falsum vobis in predicacione **PRAWYM**. Dicit **magister** Origenes, quod hoc verbum Christi **lf. 207r^l** est tam magne confidentie, quod umquam nemo hominum istud verbum potuit in veritate **SIC** dicere – **RZECZY**, nisi solus **Deus, noster dominus Iesus** Christus, qui peccatum non fecit **nec inventus est dolus in ore eius, teste psalmista.**

[79–88] Sed^b dicit Christus: „Si veritatem vobis dico, quare non creditis mihi? Quasi diceret: Non potestis me corrigere in operibus, nec in sermone de falso – **Z KRZYWDI**. Quare non creditis mihi? Non est alia prior causa, nisi quia ex Deo non estis. Quia „qui ex Deo est, verba Dei audit.“ Ibi nota, quod omnis populus in duas **partes** dividitur – **NA DWE SIE DYELI**, sic quod uni sunt filii Dei et secundi sunt filii dyaboli. Sic a primo usque ad ultimum omnis aut est filius Dei aut filius dyaboli: Dei eleccione – **WYWOLENYM** ad salvandum^c et nunc gracia, dyaboli peccato, et specialiter finali inpenitencia. Ac tamen omnis, **GELIKOZTO** creatus est a Deo, est filius Dei. Ideo omnes dicimus „Pater noster, **qui es**“ **etc.** Quia omnis creatura, quantum a Deo creata est, est bona et procedens a patre luminis.

^a hic sunt omnes mali Christiani, qui existentes pleni peccatis nolunt correccionem pati, nec suscipere] *cf.* jest Antikrist a jeho údové, jenž nechce, jsa pln hřiechóv, aby ho kto tresktal *ED*

^b sed] *cf.* dále *ED*

^c *in marg.* de verbo Dei *C*

[89–108] Quidam habent gratiam Dei, que procedit a verbo Dei, ut homo, ex gracia audiens verbum Dei, servit **MYLE** Deo patri. Et verbum Dei est veritas **et veritas mocionem fecit in anima, a Deo procedens,**^a ut homo super cuncta diligat Deum et ei **MYLE** serviret. Et sic filii Dei vocantur filii veritatis **ac lucis**. Econtra – A **ZPIET** verbum dyaboli, quo filii **dyaboli**^b **SIE RODYE**, est mendacium aut mocio in anima, ut homo mendacio adhereret, declinans a via veritatis. Et sic verus est sermo Christi: „Qui ex Deo est, verba Dei audit. Ideo vos non auditis, quia ex Deo non estis.“ Ibi sanctus Gregorius dicit: „Interroget se unusquisque, utrum percipit verbum aure cordiali **A S ROZOMYE SOBIE, Z KOHO GEST, de celesti ierarchia, an de perdicione eterna?** Veritas facit **TYELESSNE ZADOSTI POTRZIETI et** gloriam **inanem** secularem fugere, aliena non concupiscere, sed^c sua **VDAWATY**. Ideo ponderet quilibet de seipso, si est hec illa vox Christi in aure cordiali operose,^d et cognoscet, utrum ex Deo est, **an ex Dyabolo**. Quia multi sunt, qui aure cordiali precepta Christi volunt.^e Et sunt multi,^f qui precepta **Christi** auribus carnalibus audiunt, sed appetitu anime ea non percipiunt. Et sunt quidam, qui libenter verbum Dei **audiunt et** suscipiunt et cum lacrimis, sed post luctum temporis^g ad maliciam, **ut ad fornicacionem,** convertuntur. Hii certe verba Dei non **lf. 207^{vl}** audiunt, quia operose implere nolunt. Ideo, fratres karissimi, vitam vestram ante oculos intellectus statuite **A PILNYM SIE ROZTYKANYM^h STRACHUGTE**, hoc, quod ex ore veritatis sonat: Ideo vos non auditis, quia ex Deo non estis.“ **TO SWATI RZEHORZ.**

^a et veritas mocionem fecit in anima, a Deo procedens] *cf.* neb v duši hnutie od boha *ED*

^b dyaboli] *cf.* jeho *ED*

^c sed] *cf.* a *ED*

^d si est hec illa vox Christi in aure cordiali operose] *cf.* již-li ten hlas boží v uše srdečném zmohl jest *ED*

^e volunt] *cf.* nechtie přijieti *ED*

^f multi] *cf.* někteří *ED*

^g sed post luctum temporis] *cf.* po času slzivém *ED*

^h sie roztykany] *cf.* roztíkaním sě *ED*

[109–121] Et sic iam ostensum est ex sermone Christi, quod non est ex Deo ille homo **MYLOSTI**, sed potius – BRZ ex dyabolo malicia, qui verba Dei^a anima non audit, **A ZE SIE BRZO**^b ostendet, qui ex Deo non est, dum sibi veritas dicitur et ipse eam non potest pati. Ideo adultera generatio,^c dyabolorum filii,^d mala intencione et mala voluntate ex dyabolo nati, responderunt Iesu et dixerunt ei: „Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et demonium habes.“ Confundunt eum in fide, quia rete fidei non esset; quia Samaritani, illi pagani, aliquantulum tenebant legem cum Iudeis, sicut quinque libros Moysi, et aliquantulum nichil. Et sic, quod **CHRISTUS MILOSTYWIE OBCZOWAL** cum Samaritanis, sicut cum illa muliere circa fontem et cum aliis, faciens cum eis misericordias. Ideo ad confundendum dixerunt: „Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu,“ et sic **ZMYETENECZ V WIERZIE**. Et cum dicunt „demonium habes“, ibi eum confundunt, quod est magus – CZARODIEGNYK, serviens dyabolo, cuius potestate miracula facit.

[122–133, 144–145] Sed existens **tam magus potens et incomprehensibilis ac immensus**,^e Christus **Iesus** tam magnam confundenciam audit **et**^f respondet humiliter **et** dicit:^g „Ego demonium non habeo, sed honorifico patrem meum.“ **Quia** quod eum Samaritanum vocaverunt, illud non revocat – NEODPYERA, quia Samaritanus interpretatur custos. Et quia ipse est custos, de quo David dicit: „Nisi custodierit dominus civitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam,“ ideo non negat, quod ipse in hoc sensu non esset Samaritanus. Sed quod dixerunt: „Demonium habes,“ ad intencionem eorum negat eis hoc. Nam – NEB^h **ACZ**

^a verba Dei] *cf.* slova božieho *ED*

^b brzo] *cf.* brzy *ED*

^c *in marg.* plemye *C*

^d dyabolorum filii] *cf.* d'áblovi synové *ED*

^e tam magus potens et incomprehensibilis ac immensus] *cf.* böh pravý *ED*

^f audit et] *cf.* slyše *ED*

^g et dicit] *cf.* řka *ED*

^h neb] *supra* nam *scriptum C*

ON MA DYABLA W SWE MOCZI, sicut dominus et creator habet servum suum et suam creaturam, sic ipse habet dyabolum. Sed ipsi putaverunt, quod **ipse** haberet demonium, cui servit. **K TOMU GICH VMYSSLU PRZY**^a et dicit humiliter: „Ego demonium non habeo.“ **1. Petri 1°:^b** „Cum malediceretur, non maledicebat.“ Quia non dixit: Vos **soli** demonium habetis, nec eiam dixit: Vos mentimini. Ideo dicit sanctus Gregorius: **lf. 208^{rl}** quod „in hoc sermone Christi: Ego demonium non habeo, nostra superbia est confusa. **Et dat se Christus^c** exemplum, **sicut patet in ewangelio:^d** Sed honorifico patrem meum sed vos inhonorastis me.“

[146–150] Quando dicit: „Honorifico patrem meum, **sed vos inhonorastis me,**“ dat fidelibus suis doctrinam, quod^e **MYLE** paciantur confusionem propter Deum, quia hoc **illo** valde patrem **suum** Deum honorant. **Nam omnes fideles Christiani,^f** habentes doctrinam a tota sancta trinitate, scientes, quod quanto plus paciuntur, eo magis Deum honorant et maiorem mercedem recipient, ideo **MYLE** et humiliter obprobria sustineant. Et ex illo est probacio, quod illi, **qui propter parvam rem percuciant minanter etc., quia non sunt veri Christi fideles, sed filii dyaboli illi.**

[160–171] Ut dicit Christus: „Et vos inhonorastis me,“ illo verbo ostendit, quod filii dyaboli habent illum modum, quod inhonorant eos,^g qui eis veritatem dicunt.^h Et sic dicit: „Ego honorifico patrem **meum,**“ ostendit, quod demonium non habet et quod opera facit virtute Dei et tercio quod in omni opere querit gloriam Dei. Et dicens: „Vos inhonorastis me,“ ostendit,

^a k tomu gich vmysslu przy] cf. toho úmyslu jim při ED

^b 1. Petri 1°] cf. 1^a Pe 1° (marg.) ED

^c Christus] cf. pán ED

^d sicut patet in ewangelio] cf. řka ED

^e quod] cf. že když ED

^f nam omnes fideles Christiani] cf. neb žáci Kristovi ED

^g eos] cf. toho ED

^h dicunt] cf. praví ED

quod ipsi **SOLI** sunt dyabolici. Nam qui Christum non honorat, est dyabolus –DYABELNYK. Nec possunt in veritate Iudei dicere, **quod** Christus propter inanem laudem miracula fecisset. Ideo Christus subito dicit sicut homo: „Et ego gloriam meam non quero. Est qui querat et iudicet.“ **MYENY** Christus, quod non querit sibi homini laudem **PRZES WOLY BOZIJ**, prout homines seculares querunt eam; sed Deus, et sic deitas querit laudem Christi et iudicat ab eterno, que gloria super Christum quantum super hominem pertinet. **Ibi seculares habent doctrinam, qui volunt ad vitam perhennem, ut postponant vanam gloriam, si volunt adipisci eternam, alias etc. Dilata prout scis.**

[177–186] **Dicit enim:** „Ego gloriam meam non quero. Est qui querit et iudicat.“ Ideo, quod me contempnitis et soli semetipsos laudatis. Et sic hoc verbo commisit Deo **patri**, ut **hoc** diiudicet, **id est**, hanc falsam **eorum** intencionem **et locucionem**,^a quam sibi ipsi fecerunt. Et potuit se mox vindicare, in hoc dans nobis exemplum,^b ut Deo iudicium committamus, non vindicantes, quando faciunt nobis iniurias **illatas iniuste**. Sed^c „quando malorum hominum malicia crescit, tantummodo verbi Dei predicacione debet cessari, sed debet augmentari,^d sicut dicit Gregorius. Ideo exemplo suo docet nos salvator **noster**, quando sibi dixerunt: „Demonium habes,“ non statim predicare verbum suum obmisit, sed suam predicacionem auxit – **PRZYMNOZIL** et **exclamavit**^e dicens: „Amen amen dico **lf.** **208^{vl}** vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in eternum.“

^a ut hoc diiudicet, id est, hanc falsam eorum intencionem et locucionem] *cf.* aby on rozsúdil tu křivdu *ED*

^b in hoc dans nobis exemplum] *cf.* v tom nás naučil *ED*

^c sed] *cf.* a že *ED*

^d tantummodo verbi Dei predicacione debet cessari, sed debet augmentari] *cf.* netoliko nemá kázanie slova božieho ubyti, ale má sě ho prispōřiti *ED*

^e exclamavit] *cf.* povýřil *ED*

[187–190, 193–202] **SMRTI** intendit alteram, que post mortem carnalem est eterna dampnatio, id est separatio a vita **eterna**, qua anima esset viva in gracia Dei et in gaudio. Et illa mors, sicut dicit David, est pessima, quia dicit: „Mors peccatorum pessima.“ Et dicunt **Iudei**: „Nunc cognovimus, quia demonium habes.“ Et proba<n>t hoc ex sermone Christi, prout ipse mentiretur,^a putantes **A RZKUCZE**:^b „Abraham mortuus est et prophete, et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in eternum. Numquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Et prophete mortui sunt. Quem teipsum facis?“ **Id est**^c sic loquendo: Quoniam Abraham mortuus est, qui dignior est te, et alii prophete mortui sunt, qui verbum Dei nunciabant. Et tu tunc dicis, qui sermonem tuum servaverit, mortem non videbit in eternum. Ibi dicit sanctus Gregorius: „Hi ad perhennem mortem adiacerunt, illam mortem non cognoverunt, quia quod si^d solum ad mortem **transitoriam**^e quesierunt, in sermone veritatis fuerunt onerati dicentes: Abraham, pater noster mortuus, est.“

[203–230] Unde hoc eis fuit, quod sermonem Christi non intellexerunt de morte eterna et applicuerunt sermonem eius ad mortem carnalem? Iam ostendit sanctus Gregorius, quod ideo, quod pertinebant ad illam perhennem mortem, et sic quod eorum error **POSEL** ex eorum malicia. Nam dicit scriptura **Sapiencie II**^o:^f Excecavit – **OSLEPILA**^g eos malicia eorum,“ id est in intellectu. Ideo dicit Aristoteles **3**^o **Ethicorum**:^h „Omnis malus est **NEVMYELI, NEB PONYEWADZ**ⁱ **GEST ZLI**, tunc male facit, et qui male facit, ille errat, et qui errat, ille nescit, quid facit, et qui nescit, quid facit, **TEN GEST NEVMYELI**. Ideo piissimus salvator oravit ad patrem,

^a mentiretur] *cf.* selhal *ED*

^b a rzkucze] *cf.* neb řkú *ED*

^c id est] *cf.* to věz *ED*

^d quod si] *cf.* když *ED*

^e transitoriam] *cf.* tělestné *ED*

^f Sapiencie II°] *cf.* Sapiencie 2° (*margin.*) *ED*

^g oslepila] *supra* excecavit *scriptum C*

^h Aristoteles 3° Ethicorum] *cf.* Aristoteles 3° Ethicorum (*margin.*) *ED*

ⁱ ponyewadz] *cf.* poňavadž *ED*

quando crucifigebant eum, **Luc 23°**:^a „Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.“ Numquid nesciebant, quod eum crucifigunt, sed quod hoc fecerunt malicia sua **BLUDICZE**, fuerunt in intellectu excecati, ideo nescierunt, quid mali facerent. Similiter et hic confundentes Christum et non intelligentes, quod ipse **eis** loqueretur de morte perhenni. Et eciam non intellexerunt, quod Christo specialiter adiacebat loqui de morte eterna, quia ideo in mundum – **W SWIET** venit et pati in cruce debuit, ut nos ab illa morte **liberaret et** redimeret. Nam quis ex eis hoc nescit, quod Abraham et alii **prophete** mortui sunt morte carnali? Sed **lf. 209^{rl}** sancti morte eterna non sunt mortui, quia eam numquam gustaverunt. Et sic Iudei dicentes: „Numquid tu maior es patre nostro Abraham?,“ veritatem dixerunt, **ALE^b BLUDNYE**, intedentes, quod ipse non est maior quam Abraham nec alii prophete. Ideo dicunt: „Quem teipsum facis,“ sic te commendans super alios. Sed ad illam querimoniam – **ZALOBIE** mendosam respondet Christus dicens: „Si ego glorifico meipsum, gloria mea nichil est.“ Quia inanis gloria ideo **est**, quia veritati contraria, non est gloria, sed potius confusio – **POHANYENYE**. Sed quem Deus commendat, ille habet veram gloriam. Ideo dicit Christus: „Est pater meus, qui glorificat me, de quo vos dicitis, quia Deus vester est,“ sed mendaciter, et ego recte. Quia „non cognovistis eum fide“ **via**,^c quia me non agnoscitis – **NEZNATE**. „Sed ego novi eum,“ **GELIKOZTO** homo, implens iussa eius. Et vos dicitis, quod Deus vester est, presertim propter hoc, quod impletis precepta eius.

[231–241, 244–250] „Et si dixero, quia non novi, ero similis vobis mendax.“ Quia ipsi sunt mentiti dicentes, quod Deum noscunt, et quod eorum **Deus** est, presertim ideo, quod legem eius tenent; et in hoc mentiti sunt. Ideo, quando Christus diceret, quod non nosceret Deum,

^a Luc 23°] *cf.* Luce 23° (*margin.*) *ED*

^b ale] *cf.* ač *ED*

^c via] *recte* vera, *cf.* pravú *ED*

tunc esset similis eis mendax. Et quod ipsi habuerunt Abraham pro maiore, quam Christus est,^a et sic mendaciter honorificabant Abraham, ideo misericors **Christus,**^b volens eo^c educere de illo errore, dicit: „Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum; vidit et gavisus est.“ Ibi probat Christus, quod ipse maior est quam Abraham „pater eorum. Et ipsi contra probationem **non** recusant – **NEODPIERAGI,**^d quod hoc non esset, dicentes: „Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?“ Quasi dicerent: Veritatem non loqueris. Abraham ante quinquaginta annos mortuus est, et tu adhuc quinquaginta annos non habes. Sed Christus ostendit suam deitatem, qua dignior est quam Abraham, et sic et secundum humanitatem, dicit: Amen amen dico vobis. Priusquam Abraham fieret, ego sum“ Ibi nota, quod Abraham incepit fieri, quando est creatus, et sic non fuit homo ab eterno. Sed Christus, qui^e est Deus, non incepit fieri, sed semper ab eterno est **et erit in eternum.** Et sic non dicit Ego fui ante Abraham, sed dicit: „Antequam Abraham fieret, ego sum.“

[255–263] Ulterius dicit ewangelium: „Tulerunt ergo Iudei lapides, ut iacerent in eum, Iesus autem abscondit se et exiit de templo.“ Abscondit se sic, quod Iudeis non dedit **lf. 209^{vl}** videre, sed discipuli viderunt eum, cum quibus exiit de templo. Et quare abscondit se ab eis, potens eos oculenter – **OKA MZIENYE PORAZITI?** Nisi quod in hoc nobis doctrinam dedit, ut **DRUHDI,** si possumus **potenter ac** superbe prevalere, **debemus** iram eorum **VSTUPYTI.**^f Sicut dicit Gregorius, quod se Christus abscondit, „illo ostendit, quod ante illos veritas absconditur, qui verba veritatis despiciunt. Quia veritas, cor quod superbum reperit, ante illud se abscondit. **Ideo veniet illi rex et pontifex et iudex vivorum et**

^a quam Christus est] *cf. než Krista ED*

^b Christus] *cf. místr ED*

^c eo] *cf. je ED*

^d non recusant – neodpieragi] *cf. odpierají ED*

^e qui] *cf. že ED*

^f debemus iram eorum vstupyti] *cf. pokorně jich hněvu ustúpili ED*

mortuorum, qui omnia mendacia et veritates nunciabit et manifestabit, propter que maledicti ibunt in ignem eternum. A quo nos miseros Christus Iesus misericors liberet in secula seculorum. Amen.

[20.] Dominica palmarum, Mathei XXI°

[1–2] **In illo tempore cum appropinquaret Iesus Ierosolimis quare in adventu.....**

[3–17] Fideles Christiani, **fratres dilecti**, recolunt hodie, quod fecit noster misericors dominus, universi orbis **conditor**, prout sacrum ewangelium ostendit. Ideo dico ad memoriam fideli anime, quod misericors salvator propter nostram salutem appropinquavit Ierusalem **et** sicut hodie ostendit magnam humilitatem **et** magnam misericordiam. Et ingressus ad templum, ostendit et misericordiam et iusticiam **et humilitatem**. Humilitatem, quod existens Deus^a et rex tocius orbis, equitavit simpliciter in asino, ut superbiam secularem contempneret. Misericordiam ostendit equitans in Ierusalem **et** sciens, quid populo eius accidi debet et in anima et in corpore, flevit valde, **AZ SIE ZALKNUL** et non potuit sermonem finire, **Luce 19°:^b** „Ierusalem, Ierusalem, si cognovisses, et tu **Y TI BY** ...“, **DALE PRO PLACZ NEDORZEKL** illud verbum, **PLAKAL**. In templo eciam ostendit misericordiam, quod „acceserunt ad eum ceci et claudi et ipse sanavit eos,“ **Mathei XXI°.^c** Iusticiam **eciam** ostendit, quod sacerdotes **A TRHOWCZIE** de templo flagello **WYMRSSKAL** dicens eis: „Domus mea, domus“ **etc.** „et vos fecistis ex ea speluncam latronum.“

[18–38] Ecce, iam hodie habes in salvatore humilitatem, misericordiam et iusticiam, ut hoc sciens esses humilis, misericors et iustus. Et, bone fili, **POMirare^d** eius humilitatem, quod Deus eternus, creator **seculorum,^e** rex angelorum, semper pedites pro nostra salute intravit, **PRACZNYE AZ DO VSTANYE** per civitates, **castella**, **lf. 210^{rl}** villas et per deserta et nisi sicut

^a Deus] *cf.* pánem *ED*

^b Luce 19°] *cf.* Lu 19 (*marg.*) *ED*

^c Mathei XXI°] *cf.* Mt 21 (*marg.*) *ED*

^d pomirare] *po supra mirare scriptum ED*

^e seculorum] *cf.* všeho světa *ED*

hodie **semel in asino equitavit**, ut propheciam Zacharie impleret, qui dicit IX capitulo: „Ecce, rex tuus venit tibi, iustus et salvator, et ipse pauper sedens in asina et asino.“ Dicit „rex tuus.“ Ecce, admirare – **PODYW SSIE**,^a venit tibi ad redempcionem. „Iustus,“ ut tibi iniuriam non faceret, „et salvator,“ ut te salvaret **et** non perderet, si fueris bonus. „Ipse pauper“ propter te, ut tu in eternum esses dives, „sedens in asino,“ ut ostenderet humilitatem. Ideo ipse in asino, absque sella, simpliciter, **non sicut domini et milites moderni etc.** Et quis nostrum^b revolvens in animo, **non miraretur de tam immenso domino et eius humilitate et simplicitate.**^c Ideo dicit Crisostomus: „Non sedit dominus **universi orbis** in curru deaurato **et** in purpura^d **STKWIE SIE**, neque ascendit lascivum equum – NA BUGNY KUON, sed super mitem asinam **communem. Et non intendens scriptura sacra** in illo dissensionem – ROZTRZENYE, **quando** dicit:^e „Sedit in asina et in asino.“ Quia in utroque sedit, sicut Zacharias propheta dicit, quia „sedit in asina et in asino.“ Similiter et Matheus in ewangelio **dicit.** Et hoc non in vacuum, sed quod antiquum et iuvenem peccatorem, qui sibi ad equitandum **POWOLEN** erit, notaret. Antiquum peccatorem per asinam et iuvenem per asinum. **Ideo nos non in vestibus purpuratis etc.**

[90–94] **Sed sicut misericors Iesus Christus** humiliter sicut hodie venit in asina, in simplici vestitu – **ODIEWCZI** et cum magno fletu. „In asina,“ dicit Bernhardus, „non in curribus, non in equis“ deauratis frenis, non deargentatis, nec in sellis deauratis, sed humilis,

^a podyw ssie] cf. div sě ED

^b et quis nostrum] cf. i kto by sě dnes ED

^c non miraretur de tam immenso domino et eius humilitate et simplicitate] cf. že pán všeho světa a člověk tak veliký vedlé těla, nikdy nejezdív, i jel na oslíku? ED

^d in purpura] cf. v drahém zlatohlavě ED

^e et non intendens scriptura sacra in illo dissensionem – roztrzenie, quando dicit] cf. a neměj v tom roztrzenie, že někdy písmo die, že ED

humiliter in dorso asine sedens, subposuit vestes discipulorum suorum, que non erat preciosa.

[95–106] Ideo sic voluit,^a ut talem processionem haberet,^b sciens, quia iam cito pati debuisset pro nostra salute?^c Forte ideo antecederet eum amara passio propter talem honorificam processionem,^d quia ab eodem populo **et** in eadem civitate et post parvum tempus, existens cum tam magna reverencia assumptus, est crucifixus crudeliter et execrabiliter^e – OHAWNYE.

Et, o, quam indissimilis^f est **ille** cantus in hodierna processione: „Benedictus, qui venit in nomine domini“ et „Crucifige,^g crucifige eum,“ „**O sanna in excelsis.**“

Et quam dissimilis vox: „Rex Israhel“ **lf. 210^{vl}** et **illa** „Regem non habemus nisi Cesarem. O quam dissimiles „palme – RATOLESTY de arboribus“ et „cruce,“ „flores“ et „spine.“ Et cui „struebant vestimenta sua ante asinum,“ „exuerunt eum veste sua **A O NYE SU SIE LOSSOWALI.**“

O quam dissimilis vox „Osanna in excelsis“ et hec „Salvet semetipsum.“ O misericors domine, Iesu Christe, fili Dei, salvator noster, que tibi necessitas propter scelera nostra sic pati crudeliter,^h amaram et abhominabilem mortem sustinere? **Nisi** propter hoc, quod nos diligis, ne in eternum dampnemur.

[121–135] Ibi notemus, quod sicut hodie homines habuerunt se varie ad dominum Iesum **Christum**. Quia discipuli eiusⁱ secundum preceptum eius transierunt et solverunt^j asinam et asinum et adduxerunt sibi, vestimenta sua imposuerunt eis, salvatorem imposuerunt **super**

^a ideo sic voluit] *cf.* ale co j to, že chtěl *ED*

^b processionem haberet] *cf.* procesí měl neb počtěníe *ED*

^c iam cito pati debuisset pro nostra salute] *cf.* ihned skôr bude umučenie *ED*

^d antecederet eum amara passio propter talem honorificam processionem] *cf.* aby jemu bylo vice hořké umučenie, že je předešlo tak veliké počtěníe *ED*

^e crudeliter et execrabiliter] *cf.* ohavně *ED*

^f indissimilis] *cf.* nepodobné *ED*

^g crucifige] *cf.* vezmi a *ED*

^h crudeliter] *cf.* ukrutnú *ED*

ⁱ eius] *cf.* ti *ED*

^j solverunt] *cf.* odvázávše *ED*

ea et iuxta eum transierunt. Turbe une ante transierunt et hii, cedentes ramos – RATOLESTY de arboribus et palmas et flores, ante eum proiecerunt et vestimenta straverunt. Et secunde turbe, hii post transierunt. Et utraque clamaverunt dicentes: „Osanna **in excelsis**,“ Iudayice: **OY**, rogamus, salva nos per filium David, benedictus, qui venit in nomine Domini. Et Lucas XIX°, quod „cum de monte oliveti **BLYZIL SIE GEDA K GERU**^V, inceperunt omnes turbe cum eo descendere, **WESSELY GSUCZ**,^a Deum laudare voce magna super omnes virtutes – CZTNOSTMY, que viderunt, dicentes: Benedictus, qui venit in nomine domini. Pax in celo et gloria in altissimis – NA WISOSTY.“^b Et quando sic clamaverunt et Deum Christum **Iesum** laudaverunt, dicit sanctus Lucas, quod „quidam pharisei de turbis dixerunt ad eum: Magister, increpa discipulis tuis! Et ipse dixit eis: Dico vobis, si isti tacebunt, lapides clamabunt.“

[136–140, 142–145] **Nos autem sacerdotes**,^c accipiamus **hic** doctrinam. Primo ab apostolis: faciamus id, quod nobis **Christus** Iesus precepit, qui missi sumus in castellum aut in opidum huius mundi, qui circumseptus est muro, id est malicia et peccatis hominum^d et fossa – PRZIEKOPEM, id est profundis astuciis. Et hec est circumsepcio nequam filiorum huius mundi, **qui non cessant precare corde et anima etc.**^e **Dilata prout scis. Nam quia** asina denotat animam agravatam peccatis mortalibus **et** subiugatam prudencia^f dyaboli et ligatam appetitu ad presepia carnalium **lf. 211r^l** deliciarum cum asino, id est cum sua **mala** voluntate. Que quidem asina nutritur paleis, id est in vanis verbis.^g

^a gsucz] *cf.* jsúce *ED*

^b na wisosty] *cf.* na vysokosti *ED*

^c nos autem sacerdotes] *cf.* ty lidi znamenajíce i skutky *ED*

^d malicia et peccatis hominum] *cf.* Antikristovú ukrutností *ED*

^e qui non cessant precare corde et anima etc.] *cf.* jenž jest proti učedníkóm Ježíšovým *ED*

^f prudencia] *cf.* prací *ED*

^g in vanis verbis] *cf.* marnostmi neužitečnými *ED*

[146–151, 157–167] Et **SIC** bene homo animalis – HOWADNY et sic eius anima assimilatur asine et^a asino, quod animal est **valde** pigrum **et** non intelligens. Similiter homo, qui peccat mortaliter, est animalis. Nam^b sicut animal, quid facit, coram Deo non veretur, similiter **et** ipse. Et sicut animal facit hoc, ad quod voluntas corporis **eiUS** trahit illud, sic peccator absque ratione, corporis transit post desideria, non utens ratione. Ideo donec homo recte utitur ratione, **DOTUD GEST** super animalia dignior et similis^c Deo et angelis **sanctis**. Sed quando amittit rationem et transit post affectus carnis et peccat mortaliter, tunc iam **peccator**^d est **PONYZEN POD HOWADO**, quod iam est malus **et** Deo, **salvatori suo**, contrarius. Ideo scriptura **nobis** sepius obicitur – PRAWY, quod peccator nichil est, sicut sanctus Paulus **1. Corinthiorum 13°**^e dicit: „Si caritatem non habeo, nichil sum.“ Et David dicit ad Deum: „Peccatores in nichilum rediges – OBRATYSS.“ Id est, sic intellige,^f quod, qui est in peccato mortali, ille nichil est in gracia Dei, sic quod ipse Deum non diligit et Deus sibi sic suam gratiam abstulit, quod nichil sue graciae est acceptum,^g quid ipse facit; et si terminaverit in peccato aut in peccatis mortalibus,^h tunc in eternum nichil erit in gracia, **sed perhenne in inferno cruciabitur**.

[174–182, 184–185] Ideo dicit David: „Nolite fieri sicut equus et mulus, **quibus non est intellectus**.“ Equus **est** cadaverⁱ lascivum – RZECHTAWA, ad luxuriam promptus, et mulus, cadaver – MRCHA NEPLODNY.^j **Per equos RZECHTAWE** denotantur

^a et] *cf.* neb *ED*

^b nam] *cf.* že *ED*

^c dignior et similis] *cf.* v dostojeňství podoben *ED*

^d peccator] *cf.* hřiechem *ED*

^e 1. Corinthiorum 13°] *cf.* 1^a Corinthiorum 13° (*margin.*) *ED*

^f intellige] *cf.* rozuměti *ED*

^g quod nichil sue graciae est acceptum] *cf.* že nic jeho svatě milosti není vzácnou *ED*

^h in peccato aut in peccatis mortalibus] *cf.* v hřieše smrtedlném *ED*

ⁱ in *margin.* biga *C*

^j neplodny] *cf.* neplodná *ED*

luxuriosi, **bigus WIKRMENY**, de quibus dicit Deus **per OS** Ieremie 5° capitulo: „Saturavi eos et mechati sunt et in domo meretricis luxuriabantur, equi amatores in feminas et emissarii facti sunt **et unusquisque ad uxorem proximi sui hyniebat.**“ O quanti sunt **pro nunc** illi equi saturati et emissarii a labore **ociosi**, **qui** adulterantur et luxuriantur et hyniunt ad uxores alienas. **Domini, prelati, reges, duces, officiales, cives adulterantes et luxuriantes.**^a Et per mulum denotantur uxores luxuriose et lascive, quibus repletus est mundus etc. Dilata, prout scis. Que sunt absque fructu – **BEZ PLODU**. Det omnipotens^b Deus, ut sit alligata talis asina, id est **peccatrices publice etc.**, a presepiis carnalis concupiscencie **et deliciarum.**^c

[203–206, 208–209, 214–217] **De quo asino Deus per Ysaïam 1° dicit:**^d „Cognovit asinus presepe Domini sui, sed Israel me non cognovit, populus meus non intellexit.“ Asinus presepia domini^e noscit, quando homo peccator^f verbum Dei percipit. Sed Israel Deum non co- **lf. 211^{vl}** -gnovit, **id est infideles peccatores indurati, verbum Dei audire nolentes et contempnentes etc.**^g Ideo Deus dicit per Ysaïam **ibidem 1° capitulo:** „Filiis enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me,“ **sicut antedicti mechatores etc. Sed** apostoli, qui insedere Christum

^a Domini, prelati, reges, duces, officiales, cives adulterantes et luxuriantes.] *cf.* Co jest také kniežat, pánov i rytieřov i tučných měštěninov, jenž pohřiechu cizoložie a smilnie! *ED*

^b omnipotens] *cf.* pan *ED*

^c Det omnipotens Deus, ut sit alligata talis asina, id est peccatrices publice etc., a presepiis carnalis concupiscencie et deliciarum.] *cf.* Daj pan böh, aby byli odvážani jako oslicě od jeslí tělestné rozkoši! *ED*

^d Ysaïam 1° dicit] *cf.* die Isaiáš v 1. k. *ED*

^e domini] *cf.* božie *ED*

^f peccator] *cf.* sprostný člověk *ED*

^g id est infideles peccatores indurati, verbum Dei audire nolentes et contempnentes etc.] *cf.* když kněžstvo, jenž by mělo vice boha znáti než sprostný lid, boha v přikázání neposlúchá *ED*

fecerunt et vestimenta straverunt, denotant VCZITELE LYDA^a et asina hominem penitentem aut animam, que plurimis^b peccatis erat agravata, et iam est alligata **et** Iesu adducta et vestimentis decorata, **id est virtutibus**.^c

[218–227] Tunc illi, qui Christo obviam exierunt, vestimenta sua ante eum straverunt et eum laudaverunt, denotant hos, qui humiliter „exuentes veterem hominem,“ sicut sanctus Paulus dicit, **id est**^d veteres usus peccatorum, et proiciunt coram Christo confitentes, quod sunt peccatores **magni**; et ramos de olivis proiciunt – MECZI, quod pro Christo **SUIS** proximis misericordiam faciunt, quod eos nutriunt, vestiunt **et** de peccatis trahunt et discunt bona **et virtuosa etc.** PAK flores proiciunt, qui **WONNE PRZIKLADY** aliis dant; **PALMY NESSU**, que denotant victoriam, quando prevalebit corpus **proprium**, illum asinum domesticum, de quo dicitur in ewangelio: „Inimici hominis domestici eius.“ Secundo mundum, id est homines mundanos, non adhibens exempla in malo et dyabolum non consenciens ei, sed contra eum firmiter stans in temptacionibus et astuciis^e eius naturalibus, quibus attemptat universum orbem. Tunc – PAK hii, qui sequebantur Christum, laudantes Deum, denotant omnes homines,^f qui secuntur Iesum, qui aperte confitentur **eum verum vivum Deum et hominem** et letanter **imitantur** eius opera et virtutes – A CZTNOSTIJ.^g

^a Sed apostoli, qui insedere Christum fecerunt et vestimenta straverunt denotant vczitele lyda] cf. A tak již máš, co apoštolé znamenají, že věrné učitele lida ED

^b plurimis] cf. velikými ED

^c vestimentis decorata, id est virtutibus] cf. rúchem ctnosti přiložena ED

^d id est] cf. to věž ED

^e astuciis] emendavi, asticiis C

^f homines] cf. ty ED

^g et letanter imitantur eius opera et virtutes – acztnostij] cf. a vesele jeho moc i ctnosti ED

[228–237] Et laudant Deum primo, quod a multis peccatis eos liberavit. Secundo, quod a multis **periculis** eos conservavit. Tercio, quod misericorditer conversacionem expectavit. Quarto, quod cor eorum **Sua** gracia visitavit. Quinto, quod in numerum suum eos accepit. Sexto, quod eis iam bene vivere potestatem dedit, ut econtra in peccata non recidivarent, Septimo, quod dedit **MOCZ**^a maiorem ad premium – K ZASLUZENY. Et octavum, quod confirmavit spem ad obtinendum eternum gaudium. **Y KTERZI BI BILY** hodie sic mali, quod ex hiis donis **omnipotentem**^b Deum non laudent? Et hoc voce alta, sicut ipsi fecerunt^c dicentes: Benedictus rex, qui venit in nomine domini, nobis in redempcionem, nobis in salutem, ad nostram magnam consolacionem, quia erit nobis pax in celo **A SLAWA** Deo in altissimis, **cui** sit honor et gloria in secula seculorum. Amen.

^a **mocz**] *cf.* milost *ED*

^b **omnipotentem**] *cf.* milosrdného *ED*

^c **fecerunt**] *cf.* chválili *ED*

Errata

Key words

John Hus, Czech Sunday Postil, Latin translations, medieval Latin, multilingualism, preaching